

KÄSIKIRJA

Turvapaikkaa,
rajoja ja maahanmuuttoa
koskevan
eurooppaoikeuden
käsikirja

© Euroopan unionin perusoikeusvirasto, 2014
Euroopan neuvosto, 2014

Tämän käsikirjan käsikirjoitus valmistui joulukuussa 2013. Käsikirja julkaistiin ensimmäisen kerran neljällä kielellä kesäkuussa 2013. Tähän toiseen painokseen sisältyvät kesällä 2013 julkaistut EU:n turvapaikkasäännösten muutokset. Käsikirjan tulevat päivitykset ovat saatavilla Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) verkkosivuilla osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders> ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen verkkosivuilla osoitteessa <http://www.echr.coe.int> otsikon "Publications" alla.

Jäljentäminen on sallittu muihin kuin kaupallisiin tarkoituksiin, kunhan lähde mainitaan.

***Europe Direct -palvelu auttaa sinua löytämään
vastaukset EU:hun liittyviin kysymyksiisi.***

**Yhteinen maksuton palvelunumero (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Saat pyytämäsi tiedot maksutta. Myös useimmat puhelut ovat maksuttomia, joskin jotkin operaattorit, puhelin kioskit tai hotellit voivat periä puheluista maksun.

Foto (kansi & sisäpuolella): © iStockphoto

Suuri määrä muuta tietoa Euroopan unionista on käytettävissä internetissä Europa-palvelimen kautta (<http://europa.eu>).

Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2015

ISBN 978-92-871-9922-5 (Euroopan neuvosto)

ISBN 978-92-9491-057-8 (FRA)

doi:10.2811/294870

Printed in Belgium

PAINETTU KLOORIVALKAISEMATTOMALLE PAPERILLE (ECF)

Käsikirja on alun perin laadittu englanniksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei vastaa kielitoimintojen laadusta. Tässä käsikirjassa esitetyt mielipiteet eivät sido Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta. Käsikirjassa viitataan eri huomautuksiin ja käsikirjoihin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei vastaa niiden sisällöstä, eivätkä ne välttämättä edusta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kantaa, vaikka ne on sisällytetty luetteloon. Muita julkaisuja on lueteltu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kirjaston internetsivuilla osoitteessa <http://www.echr.coe.int>.

Turvapaikkaa, rajoja ja maahanmuuttoa koskevan eurooppaoikeuden käsikirja

Vuoden 2014 painos

Esipuhe

Maaliskuussa 2011 Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin julkaisivat niiden ensimmäisen yhteisen hankkeen tuloksena Euroopan syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirjan. Myönteisen palautteen jälkeen yhteistyötä päätettiin jatkaa toisen ajankohtaisen aiheen parissa, jonka osalta katsottiin olevan tarvetta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön sekä asiaa koskevien EU:n asetusten ja direktiivien kattavalle oppaalle. Tämän käsikirjan tarkoituksena on antaa yleiskatsaus turvapaikkaa, rajoja ja maahanmuuttoa koskevista eurooppalaisista normeista.

Käsikirja on tarkoitettu juristeille, tuomareille, syyttäjille, rajavartiolaitoksen virkamiehille, maahanmuuttoviranomaisille ja muille, jotka työskentelevät kansallisten viranomaisten kanssa, sekä kansalaisjärjestöille ja muille elimille, jotka saattavat joutua käsittelemään oikeudellisia kysymyksiä käsikirjan kattamilla aloilla.

Lissabonin sopimuksen tultua voimaan joulukuussa 2009 Euroopan unionin perusoikeuskirjasta tuli oikeudellisesti sitova. Lissabonin sopimuksessa määrätään myös EU:n liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen, joka on kaikkia EU:n ja Euroopan neuvoston jäsenvaltioita oikeudellisesti sitova sopimus. Molempien eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytännössä ja EU:n asetuksissa ja direktiiveissä kehitettyjen yhteisten periaatteiden tietämyksen parantaminen on olennaista, jotta kyseiset normit voidaan panna täytäntöön asianmukaisesti ja siten varmistaa, että perusoikeuksia kunnioitetaan täysimääräisesti kansallisella tasolla. Toivomme, että tällä käsikirjalla edistetään tätä tärkeää tavoitetta.

Erik Fribergh

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen
kansliapäällikkö kansliapäällikkö

Morten Kjaerum

Euroopan unionin perusoikeusviraston
johtaja

Sisältö

ESIPUHE	3
LYHENTEET	11
MITEN KÄSIKIRJAA ON KÄYTETTÄVÄ?	13
JOHDANTO	17
Euroopan neuvosto	17
Euroopan unioni	19
Euroopan unionin perusoikeuskirja	22
Euroopan unionin liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen	24
Keskeiset kohdat	25
1. PÄÄSY ALUEELLE JA MENETTELYIHIN	27
Johdanto	28
1.1. Schengenin viisumisäännöstö	30
1.2. Laittoman maahantulon estäminen	32
1.3. Maahantulokielto ja Schengen-kuulutukset	33
1.4. Rajatarkastukset	36
1.5. Kauttakulkualueet	37
1.6. Turvapaikanhakijat	37
1.7. Maastapoistaminen meritse	39
1.8. Oikeussuojakeinot	41
Keskeiset kohdat	42
2. ASEMA JA AIHEESEEN LIITTYVÄT ASIAKIRJAT	45
Johdanto	46
2.1. Turvapaikanhakijat	47
2.2. Tunnustetut pakolaiset ja henkilöt, joiden toissijaisen suojelun tarve on tunnistettu	49
2.3. Ihmiskaupan uhrin ja erityistä hyväksikäyttöä osoittavat työolot	50
2.4. Henkilöt, joihin sovelletaan väliaikaisia Rule 39 -toimenpiteitä	51
2.5. Laittomat maahanmuuttajat	53
2.6. Pitkään oleskelleet	55
2.7. Turkin kansalaiset	57
2.8. Kolmansien maiden kansalaiset, jotka ovat ETA:n tai Sveitsin kansalaisten perheenjäseniä	59
2.9. Kansalaisuudettomat henkilöt ja kansalaisuuden tai asiakirjojen menettäminen	60
Keskeiset kohdat	62

3. TURVAPAIKKAOIKEUDEN MÄÄRITTÄMINEN JA MAASTAPOISTAMISEN ESTEET:	
AINEELLISET KYSYMYKSET	65
Johdanto	67
3.1. Oikeus turvapaikkaan ja palauttamiskiellon periaate	68
3.1.1. Vaaran luonne unionin oikeuden mukaan	71
3.1.2. Vaaran luonne Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan	74
3.1.3. Riskin arviointi	79
3.1.4. Suojelun riittävyys	82
3.1.5. Sisäisen paon mahdollisuus	85
3.1.6. Suojelua muualta	85
3.1.7. Kansainvälisen suojelun poissulkeminen	88
3.1.8. Kansainvälisen suojelun lakkaaminen:	89
3.2. Joukkokarkotus	90
3.3. Karkottamisen esteet muiden ihmisoikeussyiden perusteella	92
3.4. Kolmannen maan kansalaisten korkeampi suoja maasta poistamista vastaan	94
3.4.1. Pitkään oleskelleet	94
3.4.2. Kolmansien maiden kansalaiset, jotka ovat ETA:n tai Sveitsin kansalaisten perheenjäseniä	94
3.4.3. Turkin kansalaiset	96
Keskeiset kohdat	98
4. MENETTELYTAKEET JA OIKEUDELLINEN APU TURVAPAIKKA- JA PALAUTTAMISASIOISSA	101
Johdanto	102
4.1. Turvapaikkamenettelyt	103
4.1.1. Puhuttelu, tutkintamenettely ja alustava päätöksentekomenettely	103
4.1.2. Oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin	106
4.1.3. Valitukset, joilla on automaattinen lykkäävä vaikutus	109
4.1.4. Nopeutetut turvapaikkamenettelyt	111
4.2. Dublin-menettelyt	112
4.3. Turvapaikanhakijan vastaanotto-olosuhteisiin liittyvät menettelyt	115
4.4. Palauttamismenettely	116
4.5. Turvapaikkamenettelyyn ja palauttamismenettelyyn liittyvä oikeusapu	118
4.5.1. Oikeusapu turvapaikkamenettelyissä	120
4.5.2. Oikeusapu palauttamispäätöksissä	121
4.5.3. Oikeusapu turvapaikkatukipäätösten muutoksenhaussa	121
Keskeiset kohdat	122

5.	YKSITYIS- JA PERHE-ELÄMÄ JA OIKEUS AVIOLIITTOON	123
	Johdanto	125
5.1.	Oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe	127
5.2.	Perheen aseman laillistaminen	129
5.3.	Perheenyhdistäminen	137
5.4.	Perheyhteyden säilyttäminen – suoja karkottamista vastaan	141
	5.4.1. Suhteen päätyminen	142
	5.4.2. Rikostuomiot	143
	Keskeiset kohdat	147
6.	SÄILÖÖNOTTO JA VAPAAN LIKKUVUUDEN RAJOITUKSET	149
	Johdanto	151
6.1.	Vapaudenriisti tai vapaan liikkuvuuden rajoittaminen?	152
6.2.	Säilöönnoton vaihtoehdot	155
6.3.	Tyhjentävä luettelo vapautta koskevan oikeuden poikkeuksista	156
	6.3.1. Säilöönnotto laittoman maahantulon estämiseksi	159
	6.3.2. Säilöönnotto karkottamista tai luovuttamista varten	160
6.4.	Laissa säädetty	163
6.5.	Tarpeellisuus ja oikeasuhteisuus	164
6.6.	Mielivaltaisuus	165
	6.6.1. Vilpittömyys	166
	6.6.2. Asianmukainen riipeys	167
	6.6.3. Realistinen mahdollisuus maastapoistamiseen	168
	6.6.4. Säilöönnoton enimmäisaika	169
6.7.	Erylistarpeita omaavien henkilöiden säilöönnotto	171
6.8.	Menettelylliset takeet	172
	6.8.1. Oikeus saada tietää perusteet	173
	6.8.2. Oikeus säilöönnoton uudelleentarkasteluun	174
6.9.	Säilöönnotto-olosuhteet	176
6.10.	Korvaus laittomasta säilöönnotosta	178
	Keskeiset kohdat	179
7.	PAKKOON PERUSTUVA PALUU JA MAASTAPOISTAMISEN TAPA	181
	Johdanto	182
7.1.	Maastapoistamisen toteuttaminen: turvallisesti, ihmisarvoisesti ja humanisti	183
7.2.	Tietojen luottamuksellisuus	184
7.3.	Pakkokeinojen aiheuttama vakava haitta	185
7.4.	Tutkimukset	187
	Keskeiset kohdat	189

8. TALOUDELLISET JA SOSIAALISET OIKEUDET	191
Johdanto	193
8.1. Tärkeimmät oikeuslähteet	194
8.2. Taloudelliset oikeudet	197
8.2.1. ETA:n ja Sveitsin kansalaisten perheenjäsenet	199
8.2.2. Lähetetyt työntekijät	200
8.2.3. EU:n sinisen kortin haltijat, tutkijat ja opiskelijat	201
8.2.4. Turkin kansalaiset	202
8.2.5. Pitkään oleskelleet henkilöt ja perheenyhdistämisdirektiivin soveltamisalaan kuuluvat henkilöt	203
8.2.6. Assosiaatio- tai yhteistyösopimuksen tehneiden muiden maiden kansalaiset	204
8.2.7. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset	207
8.2.8. Laittomat muuttajat	207
8.3. Koulutus	208
8.4. Asuminen	211
8.5. Terveysturva	216
8.6. Sosiaaliturva ja sosiaaliapu	220
Keskeiset kohdat	224
9. HENKILÖT, JOILLA ON ERITYISTARPEITA	227
Johdanto	228
9.1. Ilman huoltajaa olevat alaikäiset	229
9.1.1. Vastaanotto ja kohtelu	230
9.1.2. Iän arviointi	233
9.2. Ihmiskaupan uhrin	233
9.3. Vammaiset henkilöt	235
9.4. Kidutuksen ja muun vakavan väkivallan uhrin	237
Keskeiset kohdat	239
KIRJALLISUUTTA	241
VERKKOLÄHTEET	247
OIKEUSKÄYTÄNTÖÄ KOSKEVA LUETTELO	249
MITEN LÖYTÄÄ EUROOPPALAISTEN TUOMIOISTUINTEN OIKEUSKÄYTÄNTÖÄ?	263
TAULUKKO EU:N INSTRUMENTEISTA JA SOPIMUSVALIKOIMASTA	269

LIITE 1: KÄSIKIRJASSA MAINITTUJEN EU:N ASETUSTEN JA DIREKTIIVIEN SOVELLETTAVUUS	276
LIITE 2: TIETTYJEN EUROOPAN NEUVOSTON VÄLINEIDEN SOVELLETTAVUUS	280
LIITE 3: EUROOPAN SOSIAALISEN PERUSKIRJAN MÄÄRÄYSTEN HYVÄKSYMINEN	282
LIITE 4: TIETTYJEN YK:N YLEISSOPIMUSTEN HYVÄKSYMINEN	285
LIITE 5: LIITTEISSÄ KÄYTETYT MAAKOODIT	287

Lyhenteet

CPT	Eurooppalainen komitea kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi
CRC	Yleissopimus lapsen oikeuksista
EASO	Euroopan turvapaikka-asioiden tukivirasto
EFTA	Euroopan vapaakauppaliitto
EIS	Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ESC	Euroopan sosiaalinen peruskirja
ETA	Euroopan talousalue
ETA-kansalainen	Jonkin EU:n 28 jäsenvaltion, Islannin, Liechtensteinin tai Norjan kansalainen
ETY	Euroopan talousyhteisö
EU	Euroopan unioni
EUTI	Euroopan unionin tuomioistuin, ennen joulukuuta 2009: yhteisöjen tuomioistuin, EYTI
FRA	Euroopan unionin perusoikeusvirasto
Frontex	Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtiva virasto
ICCPR	Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus
ICESCR	Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus
PACE	Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous
Rabit	Nopea rajainterventiotyöryhmä (Rapid Border Intervention Team)
SAR	Etsintä ja pelastus
SEU	Sopimus Euroopan unionista

SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
SIS	Schengenin tietojärjestelmä
Solas	Kansainvälinen yleissopimus ihmishengen turvallisuudesta merellä
UNCAT	Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohdellun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus
UNHCR	Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun virasto
UNMIK	Yhdistyneiden kansakuntien väliaikainen hallinto Kosovossa
UNRWA	YK:n palestiinalaispakolaisten avustusjärjestö
YK	Yhdistyneet kansakunnat

Miten käsikirjaa on käytettävä?

Tässä käsikirjassa annetaan yleiskatsaus turvapaikkaan, rajaturvallisuuteen ja maahanmuuttoon sovellettavasta lainsäädännöstä unionin oikeudessa ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (Euroopan ihmisoikeussopimuksessa). Käsikirjassa tarkastellaan niiden ulkomaalaisten tilannetta, joita EU:ssa kutsutaan yleensä kolmannen maan kansalaisiksi, vaikka tällainen ero ei ole merkityksellinen mainitun Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta.

Käsikirjassa ei käsitellä niiden EU:n kansalaisten tai Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalaisten oikeuksia, jotka unionin oikeuden mukaan voivat matkustaa EU:n alueelle ja liikkua siellä vapaasti. Näihin kansalaisryhmiin viitataan ainoastaan silloin, kun tämä on välttämätöntä sellaisten perheenjäsenten tilanteen, jotka ovat kolmansien maiden kansalaisia, ymmärtämiseksi.

Unionin oikeuden mukaan on noin 20 kolmansien maiden kansalaisten ryhmää, joilla on eri oikeuksia, jotka vaihtelevat sen mukaan, minkälaisia yhteyksiä niillä on EU:n jäsenvaltioihin, tai niiden erityissuojelun tarpeen mukaan. Joidenkin, kuten turvapaikanhakijoiden, osalta unionin oikeudessa on kattavat säännökset, kun taas toisten, muun muassa opiskelijoiden, osalta säännellään vain tiettyjä näkökohtia, ja muut oikeudet jätetään EU:n jäsenvaltioiden päätettäväksi. Kolmannen maan kansalaisille, joille annetaan lupa asettua EU:hun, myönnetään yleensä kattavammat oikeudet kuin niille, jotka oleskelevat EU:ssa vain väliaikaisesti. [Taulukossa 1](#) esitetään laaja yleiskatsaus unionin oikeuden mukaisista kolmannen maan kansalaisten ryhmistä.

Tämä käsikirja on tarkoitettu avuksi oikeusalan ammattilaisille, jotka eivät ole erikoistuneet turvapaikka-, raja- ja maahanmuuttolainsäädäntöön. Se on tarkoitettu juristeille, tuomareille, syyttäjille, rajavartiolaitoksen virkamiehille, maahanmuuttoviranomaisille ja muille kansallisten viranomaisten kanssa työskenteleville sekä kansalaisjärjestöille ja muille elimille, jotka saattavat joutua käsittelemään näitä aiheita koskevia oikeudellisia kysymyksiä. Se on ensisijainen tiedonlähde sovellettaessa sekä näitä aiheita koskevaa unionin oikeutta että Euroopan ihmisoikeussopimusta, ja siinä selitetään, miten kutakin kysymystä säännellään unionin oikeudessa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa ja muissa Euroopan neuvoston oikeudellisissa välineissä. Kunkin luvun alussa esitetään taulukko kummassakin Euroopan oikeusjärjestelmässä sovellettavista säännöksistä. Tämän jälkeen esitetään kummankin Euroopan oikeusjärjestelmän asiaankuuluvat säädökset yksi kerrallaan siltä osin kuin niitä saatetaan soveltaa käsiteltävään aiheeseen. Näin lukija näkee näiden oikeusjärjestelmien yhtäläisyydet ja erot.

EU:n ulkopuolisissa maissa, jotka ovat Euroopan neuvoston jäseniä ja siten Euroopan ihmisoikeussopimuksen osapuolia, toimivat oikeusalan ammattilaiset löytävät omia maitaan koskevat tiedot Euroopan ihmisoikeussopimusta koskevista kohdista. EU:n jäsenvaltioissa oikeusallalla toimivat löytävät tietoa molemmista kohdista, koska kyseisiä maita sitovat molemmat oikeusjärjestykset. Niille, jotka tarvitsevat lisätietoja tietystä aiheesta, käsikirjan kohdassa ”Kirjallisuutta” on luettelo erityisaineistosta.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykset esitetään viittaamalla lyhyesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioihin, jotka koskevat käsikirjassa käsiteltäviä asioita. Nämä on valittu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lukuisista maahanmuuttokysymyksiä koskevista tuomioista ja päätöksistä.

Unionin oikeudesta esitetään erilaisia lainsäädäntötoimia, perussopimusten määräyksiä ja erityisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjan kohtia, sellaisina kuin niitä on tulkittu Euroopan unionin tuomioistuimen tai vuoteen 2009 saakka Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä.

Käsikirjassa kuvatussa tai mainitussa oikeuskäytännössä annetaan kattavasti esimerkkejä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Käsikirjan lopussa olevat ohjeet auttavat lukijaa oikeuskäytännön hakemisessa internetistä.

EU:n turvapaikkaa, rajahallintoa ja maahanmuuttoa koskevan lainsäädännön kaikki eri osat eivät sido kaikkia EU:n jäsenvaltioita. Käsikirjassa mainittujen EU:n asetusten ja direktiivien sovellettavuutta koskevassa [liitteessä 1](#) on esitetty yleiskatsaus siitä, mitkä säännökset sitovat kutakin maata. Siitä käy myös ilmi, että Tanska, Irlanti ja Yhdistynyt kuningaskunta ovat useimmiten päättäneet olla soveltamatta käsikirjassa mainittuja välineitä. Monia rajoja koskevia EU:n säädöksiä, mukaan lukien Schengenin säännöstö – toisin sanoen kaikki tätä alaa koskeva unionin oikeus – ja tiettyjä muita EU:n säädöksiä voidaan soveltaa joihinkin EU:n ulkopuolisiin maihin, nimittäin Islantiin, Liechtensteiniin, Norjaan ja/tai Sveitsiin.

Kaikki Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ovat Euroopan ihmisoikeussopimuksen osapuolia, mutta kaikki eivät ole ratifioineet mainitun sopimuksen kaikkia pöytäkirjoja tai liittyneet niihin, tai ne ovat muiden käsikirjassa mainittujen Euroopan neuvoston sopimusten sopimusvaltiota. [Liitteessä 2](#) on yleiskatsaus Euroopan ihmisoikeussopimuksen asiaan kuuluvien pöytäkirjojen sovellettavuudesta.

Euroopan sosiaalisen peruskirjan sopimusvaltioiden välillä on myös merkittäviä eroja. Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan liittyvät valtiot voivat päättää, haluavatko ne allekirjoittaa yksittäisiä artikloja, vaikka tiettyjä vähimmäisvaatimuksia sovelletaan. [Liitteessä 3](#) esitetään yleiskatsaus Euroopan sosiaalisen peruskirjan määräysten hyväksymisestä.

Käsikirja ei kata kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä tai pakolaishuolintalainsäädäntöä, paitsi kun tällainen lainsäädäntö on nimenomaisesti sisällytetty Euroopan ihmisoikeussopimukseen tai unionin oikeuteen. Tämä koskee pakolaisten oikeusasemaa koskevaa Geneven yleissopimusta (vuoden 1951 pakolaissopimus), johon viitataan nimenomaisesti Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 78 artiklassa. Eurooppalaisia valtioita sitovat luonnollisesti kaikki sopimukset, joiden osapuolia ne ovat. Sovelletavat kansainväliset välineet on lueteltu [liitteessä 4](#).

Käsikirja sisältää johdannon, jossa kuvataan lyhyesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja unionin oikeuden mukaiset kaksi oikeusjärjestelmää, sekä yhdeksän lukua, joissa käsitellään seuraavia aiheita:

- pääsy alueelle ja menettelyihin;
- asema ja aiheeseen liittyvät asiakirjat;
- turvapaikkaoikeuden määrittäminen ja maastapoistamisen esteet: aineelliset kysymykset;
- menettelytakeet ja oikeudellinen apu turvapaikka- ja palauttamisasioissa;
- yksityis- ja perhe-elämä ja oikeus avioliittoon;
- säilöönotto ja liikkumisvapauden rajoitukset;
- pakkoon perustuva paluu ja maastapoistamisen tapa;
- taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet;
- henkilöt, joilla on erityistarpeita.

Kukin luku kattaa tietyn aiheen, ja viittaukset muihin aiheisiin ja lukuihin syventävät tietämystä sovellettavasta sääntelykehyksestä. Kunkin luvun lopussa on esitetty keskeiset kohdat.

Käsikirjan sähköinen versio sisältää hyperlinkkejä näiden kahden eurooppalaisen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön. Hyperlinkit EU:n oikeuslähteisiin tuovat lukijan Eur-Lexin sivulle, josta voi avata tapauksen tai säädöksen millä tahansa EU:n kielellä.

Taulukko 1: Kolmannen maan kansalaisten ryhmät unionin oikeuden mukaan

Henkilöt, joiden oikeudet perustuvat EU:n liikkumisvapautta koskeviin säännöksiin	EU:n jäsenvaltioiden kansalaisten perheenjäsenet
Henkilöt, joiden oikeudet perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin	Euroopan talousalueen valtioiden ja Sveitsin kansalaisten perheenjäsenet Turkin kansalaiset ja heidän perheenjäsenet Sellaisten valtioiden kansalaiset, jotka ovat tehneet kahdenvälisiä tai monenvälisiä sopimuksia EU:n kanssa (yli 100 maata).
Lyhyen ajan ja pitkään oleskelleet maahanmuuttajat	Sellaisten perheenkokoajien perheenjäsenet, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia EU:ssa pitkään oleskelleet Sinisen kortin haltijat ja heidän perheenjäsenensä Lähetetyt työntekijät Tutkijat Opiskelijat Sesonkityöntekijät Yrityksen sisäisen siirron saajat
Suojelua tarvitsevat henkilöt	Turvapaikanhakijat Toissijaista suojelua saavat henkilöt Tilapäistä suojelua saavat henkilöt Pakolaiset Ihmiskaupan uhrin
Laittomat maahanmuuttajat	Maassa laittomasti oleskelevat kolmannen maan kansalaiset Maassa laittomasti oleskelevat kolmannen maan kansalaiset, joiden maastapoistamista on lykätty

Lähde: FRA, 2013

Johdanto

Tässä johdannossa kuvataan lyhyesti kahta eurooppalaista oikeusjärjestystä, joissa säädelään maahanmuuttoa. Viittaukset Euroopan neuvoston oikeusjärjestykseen liittyvät lähinnä Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön, lukuun ottamatta [8 lukua](#), jossa esitetään myös Euroopan sosiaalisen peruskirjan määräyksiä. Unionin oikeutta tarkastellaan lähinnä asiaa koskevien asetusten ja direktiivien sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan kautta.

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto perustettiin toisen maailmansodan jälkimainingeissa saattamaan Euroopan maat yhteen oikeusvaltioperiaatteen, demokratian, ihmisoikeuksien ja sosiaalisen kehityksen edistämiseksi. Tätä tarkoitusta varten hyväksyttiin vuonna 1950 Euroopan ihmisoikeussopimus. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin – entinen Euroopan ihmisoikeustoimikunta – perustettiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 19 artiklan mukaisesti sen varmistamiseksi, että valtiot täyttävät yleissopimuksen mukaiset velvoitteensa. Tämän Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tekee tutkimalla yksityishenkilöiden, yksityishenkilöiden muodostamien ryhmien, kansalaisjärjestöjen tai oikeushenkilöiden valituksia yleissopimuksen väitetyistä loukkauksista. Joulukuussa 2013 Euroopan neuvostoon kuului 47 jäsenvaltiota, joista 28 on myös EU:n jäsenvaltioita. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa kantajan ei tarvitse olla jonkin Euroopan neuvoston 47 jäsenvaltion kansalainen tai oleskella laillisesti jossakin niistä, paitsi sovellettaessa joitakin tiettyjä määräyksiä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin voi myös tutkia valtioiden välisiä asioita, joissa yksi tai useampi Euroopan neuvoston jäsenvaltio tekee valituksen toista jäsenvaltiota vastaan.

Euroopan ihmisoikeussopimus sisältää vain vähän sellaisia määräyksiä, joissa ulkomaalaiset mainitaan nimenomaisesti tai joissa tietyt oikeudet rajoitetaan kansalaisiin tai maassa laillisesti asuviin (esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen pöytäkirjan 2, 3 ja 4 artikla ja seitsemännen pöytäkirjan 1 artikla). Maahanmuuttokysymyksistä on syntynyt ihmisoikeustuomioistuimessa kattava oikeuskäytäntö, josta tässä käsikirjassa esitetään joitakin tapauksia esimerkkeinä. Ne koskevat lähinnä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3, 5, 8 ja 13 artiklaa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 1 artiklan mukaan valtiot ”takaavat” tässä sopimuksessa määritellyt oikeudet ”jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalle”. Tämä kattaa ulkomaalaiset, ja tietyissä erityistapauksissa käsite lainkäyttövalta voi ulottua valtion alueen ulkopuolelle. Euroopan ihmisoikeussopimuksen sopimusvaltio vastaa kyseisen sopimuksen 1 artiklan mukaisesti kaikista sen elinten toimista ja laiminlyönneistä riippumatta siitä, oliko kyseinen toimi tai laiminlyönti seurausta kansallisesta laista tai välttämättömyydestä noudattaen kansainvälisiä velvollisuuksia.¹

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan valtiot ovat velvollisia huolehtimaan siitä, että jokaisella on käytettävissä kansallinen oikeussuojakeino sopimuksen mukaisesti tehdyissä valituksissa. Toissijaisuusperiaatteen mukaisesti valtioilla on päävastuu varmistaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisten velvoitteidensa täyttäminen, ja valitus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen on viimeinen keino.

Valtioilla on kansainvälinen velvollisuus varmistaa, että niiden virkamiehet noudattavat Euroopan ihmisoikeussopimusta. Kaikki Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ovat saattaneet Euroopan ihmisoikeussopimuksen osaksi kansallista lainsäädäntöään, mikä edellyttää että tuomareiden ja virkamiesten on noudatettava sopimuksen määräyksiä.

Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan, joka hyväksyttiin 1961 ja jota uudistettiin 1996, määräykset täydentävät Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksiä sosiaalisista oikeuksista. Joulukuussa 2013 Euroopan neuvoston 47 jäsenvaltiosta 43 oli ratifioinut Euroopan sosiaalisen peruskirjan.² Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa ei määrätä tuomioistuimesta, mutta siinä mainitaan Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, joka muodostuu itsenäisistä asiantuntijoista, jotka tutkivat kansallisen lainsäädännön

1 Asia nro 24833/94, *Matthews v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 18.2.1999, ECHR 1999-I, 32 kohta ja asia nro 45036/98, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ja Ticaret Anonim Şirketi v. Irlanti* [suuri jaosto], EIT 30.6.2005, ECHR 2005-VI, 153 kohta.

2 Vuoden 1996 uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja sitoo 32:ta valtiota ja vuoden 1961 peruskirja 11:tä valtiota. Euroopan sosiaalinen peruskirja tarjoaa peruskirjaan liittyneille sopimusvaltioille mahdollisuuden päättää, haluavatko ne allekirjoittaa tietyt määräykset. Liitteessä 3 esitetään yleiskatsaus Euroopan sosiaalisen peruskirjan määräysten hyväksymisestä.

ja käytännön vaatimustenmukaisuutta kahden menettelyn puitteissa: raportointimenettely, jonka mukaan valtiot toimittavat kansallisia raportteja säännöllisesti, ja kollektiivinen kantelumenettely,³ jonka avulla organisaatiot voivat tehdä kanteluja. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea tekee päätelmiä kansallisista raporteista ja päättää kollektiivisista kanteluista. Osa komitean päätelmistä ja päätöksistä mainitaan tässä käsikirjassa.

Euroopan unioni

EU:ssa on 28 jäsenvaltiota. Unionin oikeus koostuu perussopimuksista ja EU:n johdetusta oikeudesta. Perussopimukset, eli sopimus Euroopan unionista (SEU) ja sopimus Euroopan unionin toiminnasta (SEUT), ovat kaikkien EU:n jäsenvaltioiden hyväksymiä, ja niitä kutsutaan myös EU:n primaarioikeudeksi. EU:n toimielimet antavat asetuksia, direktiivejä ja päätöksiä perussopimusten mukaisten valtuuksiensa nojalla. Näitä kutsutaan usein EU:n johdetuksi oikeudeksi.

EU on kehittynyt kolmesta kansainvälisestä järjestöstä, jotka perustettiin 1950-luvulla turvaamaan energiavarmuutta, turvallisuutta ja vapaakauppaa; näitä kutsuttiin yhdessä Euroopan yhteisöiksi. Euroopan yhteisöjen ensisijaisena tavoitteena oli edistää talouskehitystä tavaroiden, pääomien, henkilöiden ja palvelujen vapaan liikkuvuuden avulla. Henkilöiden vapaa liikkuvuus on näin ollen EU:n keskeinen näkökohta. Työntekijöiden vapaata liikkuvuutta koskevassa ensimmäisessä asetuksessa vuodelta 1968⁴ vahvistettiin, että työntekijöillä on oltava vapaan liikkuvuuden lisäksi oikeus ottaa perheenjäsenensä – kansalaisuudesta riippumatta – mukaansa. EU on kehittänyt monimutkaisen säännösten sosiaalisten etuuksien liikkuvuudesta, oikeudesta sosiaaliavustukseen ja terveydenhoidosta sekä antanut määräyksiä tutkintojen vastavuoroisesta tunnustamisesta. Monia näistä säädöksistä, jotka on laadittu lähinnä EU:n kansalaisia varten, voidaan soveltaa myös kolmannen maan kansalaisten eri ryhmiin.

Vuonna 1994 perustettuun Euroopan talousalueeseen (ETA) kuuluvien maiden, jotka eivät ole EU:n jäsenvaltioita – nimittäin Islannin, Liechtensteinin ja Norjan – kansalaisilla on samat vapaata liikkuvuutta koskevat oikeudet kuin EU:n kansalaisilla.⁵ EU:n kanssa

3 Valitusmenettely on valinnainen (toisin kuin raportointimenettely), ja 15 Euroopan sosiaalisen peruskirjaan liittynyttä valtiota oli hyväksynyt sen syyskuuhun 2013 mennessä.

4 Neuvoston asetus (ETY) N:o 1612/68, 15.10.1968.

5 Sopimus Euroopan talousalueesta, tehty 2.5.1992, osa III, Henkilöiden, palvelujen ja pääomien vapaa liikkuvuus, EYVL L 1, 1994.

21. kesäkuuta 1999 tehdyn erityisen sopimuksen⁶ mukaan Sveitsin kansalaisilla on myös oikeus liikkua ja asua EU:ssa. EU- ja ETA-valtiot sekä Sveitsi ovat jäseniä Euroopan vapaakauppaliitossa (EFTA), joka on valtioiden välinen järjestö, joka on perustettu edistämään vapaakauppaa ja taloudellista yhdentymistä. Eftalla on omat toimituksensa, mukaan lukien tuomioistuin. Eftan tuomioistuin on toimivaltainen tulkitsemaan ETA-sopimusta Islannin, Liechtensteinin ja Norjan osalta. Sen mallina on Euroopan unionin tuomioistuin, ja se pyrkii noudattamaan sen oikeuskäytäntöä.

Turkin kansalaisilla voi myös olla etuoikeutettu asema unionin oikeuden mukaan. Heillä ei ole oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen EU:ssa. Vuonna 1963 Turkin kanssa tehtiin kuitenkin Euroopan talousyhteisön ja Turkin välinen assosiaatiosopimus (Ankaran sopimus), ja lisäpöytäkirja hyväksyttiin 1970 (Ankaran sopimuksen lisäpöytäkirja).⁷ Tämän seurauksena niillä Turkin kansalaisilla, joiden sallitaan matkustavan EU:hun työskenneläkseen tai harjoittaakseen liiketoimintaa siellä, on tiettyjä oikeuksia, ja oikeus jäädä sinne, ja heitä suojataan karkottamista vastaan. Heihin sovelletaan myös Ankaran sopimuksen lisäpöytäkirjan 41 artiklan standstill-lauseketta, jolla estetään se, että heihin sovelletaan muita rajoituksia kuin niitä, joita sovellettiin silloin, kun lauseke tuli voimaan vastaanotavassa jäsenvaltiossa. EU on myös tehnyt sopimuksia monien muiden maiden kanssa (ks. 8 luku, [8.2.6 kohta](#)), mutta mikään niistä ei ole niin kattava kuin Ankaran sopimus.

Maastrichtin sopimuksella, joka tuli voimaan 1993, otettiin käyttöön unionin kansalaisuus, joka kuitenkin perustuu jonkin EU:n jäsenvaltion kansalaisuuteen. Tätä käsitettä on yleisesti käytetty tukemaan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä vapaata liikkuvuutta kansalaisuudesta riippumatta.

Vuonna 1985 allekirjoitettiin Schengenin sopimus, joka johti sopimukseen osallistuvien jäsenvaltioiden sisäisten rajojen poistamiseen. Vuoteen 1995 mennessä oli luotu ulkorajavalvontaa koskeva monitahoinen järjestelmä, jolla säänneltiin pääsyä Schengen-alueelle. Vuonna 1997 Schengenin järjestelmästä – jota oli tähän saakka säännelty kansainvälisellä tasolla – tuli osa EU:n oikeusjärjestystä. Sitä kehitetään edelleen yhdessä [Schengenin rajasäännösten](#) kanssa, johon on koottu yhteen rajaturvallisuutta koskevat EU:n säännöt, yhteydessä. Vuonna 2004 perustettiin EU:n virasto Frontex auttamaan EU:n jäsenvaltioita unionin ulkorajojen valvonnassa.

6 Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton sopimus henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta, joka allekirjoitettiin Luxemburgissa 21.6.1999 ja tuli voimaan 1.6.2002, EYVL L 114, 2002, s. 6.

7 ETY:n ja Turkin välinen assosiaatiosopimus (1963), EYVL N:o 217, 29.12.1964 (Ankaran sopimus), jota täydennettiin lisäpöytäkirjalla, joka allekirjoitettiin marraskuussa 1970, EYVL L 293, 1972.

Siitä lähtien kun Rooman sopimus tehtiin vuonna 1957, Euroopan yhteisöjen, nykyisin EU:n, toimivaltaa on laajennettu peräkkäisillä sopimusmuutoksilla maahanmuuttokysymysten osalta. Amsterdamin sopimuksessa EU sai uuden toimivaltuuden rajojen, maahanmuuton ja turvapaikan alalla, mukaan lukien viisumit ja palauttamista koskevat kysymykset. Tämä menettely päättyi Lissabonin sopimukseen, jolla EU sai uuden toimivaltuuden kolmansien maiden kansalaisten kotouttamisen alalla.

Tätä taustaa vasten EU:n turvapaikkasäännöstö on kehittynyt jatkuvasti; kyseinen säännöstö koostuu valtioiden välisistä sopimuksista, asetuksista ja direktiiveistä, joilla säännellään melkein kaikkia turvapaikka-asioita EU:ssa. Kaikki EU:n jäsenvaltiot eivät kuitenkaan ole sidottuja turvapaikkasäännöstön kaikkiin osiin (ks. liite 1).

Viimeisen vuosikymmenen aikana EU on hyväksynyt tiettyjen henkilöryhmien maahanmuuttoa EU:hun koskevaa lainsäädäntöä sekä unionin alueella laillisesti oleskelevia kolmannen maan kansalaisia koskevia sääntöjä (ks. liite 1).

EU:n perustamissopimusten mukaan EU perusti oman tuomioistuimen, jota kutsuttiin Lissabonin sopimuksen voimaantuloon asti Euroopan yhteisöjen tuomioistuimeksi (yhteisöjen tuomioistuin). Tämän jälkeen nimi muutettiin Euroopan unionin tuomioistuimeksi (unionin tuomioistuin).⁸ Unionin tuomioistuin on saanut monia toimivaltuuksia. Tuomioistuimella on oikeus päättää EU:n säädösten pätevydestä ja EU:n toimielinten unionin oikeuden ja kansainvälisen oikeuden vastaisista toimista sekä päättää EU:n jäsenvaltioiden unionin oikeuden rikkomuksista. Unionin tuomioistuimella on myös yksinomainen toimivalta varmistaa, että unionin oikeutta tulkitaan asianmukaisesti ja yhdenmukaisesti kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. SEUT 263 artiklan 4 kohdan mukaan yksittäisten henkilöiden oikeus nostaa kante unionin tuomioistuimessa on suhteellisen rajoitettua.⁹

Yksittäiset valitukset unionin oikeuden tulkinnasta tai pätevydestä voidaan kuitenkin aina viedä kansallisten tuomioistuinten tutkittavaksi. EU:n jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten on varmistettava, että unionin oikeutta sovelletaan ja pannaan täytäntöön asianmukaisesti kansallisessa oikeusjärjestelmässä vilpittömän yhteistyön veloitteen ja niiden periaatteiden mukaisesti, jotka ohjaavat unionin oikeuden tehokkuutta

8 Käsikirjassa viitataan yhteisöjen tuomioistuimeen (EYTI) ennen joulukuuta 2009 annettujen päätösten ja tuomioiden osalta ja unionin tuomioistuimeen (EUTI) joulukuun 2009 jälkeen ratkaistujen asioiden osalta.

9 Näin on esimerkiksi yhdistetyissä asioissa C-402/05 P ja C-415/05 P, *Yassin Abdullah Kadi ja Al Barakaat International Foundation v. Euroopan unionin neuvosto ja Euroopan yhteisöjen komissio*, EYTI 3.9.2008 (Kok., s. I-6351).

kansallisella tasolla. Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa *Francovich*¹⁰ antaman tuomion mukaan EU:n jäsenvaltiot ovat velvollisia tietyin edellytyksin tarjoamaan oikeussuojakeinoja, tarvittaessa myös vahingonkorvausta, niille, jotka ovat kärsineet haittaa siitä, ettei jäsenvaltio ole noudattanut unionin oikeutta. Jos EU:n säännöksen tulkinnasta tai sen pätevydestä on epäselvyyttä, kansalliset tuomioistuimet voivat – ja tietyissä tapauksissa niiden täytyy¹¹ – pyytää ohjeita unionin tuomioistuimelta käyttämällä SEUT 267 artiklan mukaista ennakkoratkaisupyynnönmenettelyä. Vapauten, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella otettiin käyttöön kiireellinen ennakkoratkaisumenettely nopean ratkaisun varmistamiseksi kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevissa asioissa, jotka koskevat pidätettyä henkilöä.¹²

Euroopan unionin perusoikeuskirja

Euroopan yhteisöjen alkuperäisissä perussopimuksissa ei viitattu ihmisoikeuksiin eikä niiden suojaamiseen. Yhteisöjen tuomioistuimen oli kuitenkin kehitettävä uusi lähestymistapa, kun sen käsiteltäväksi tuli asioita, joissa epäiltiin ihmisoikeusrikkomuksia EU:n lainsäädännön soveltamisalaan kuuluvilla aloilla. Yksilöiden suojaamiseksi yhteisöjen tuomioistuin saattoi perusoikeudet osaksi niin kutsuttuja Euroopan oikeuden yleisiä periaatteita. Yhteisöjen tuomioistuimen mukaan nämä yleiset periaatteet vastaavat sisällöltään kansallisiin perustuslakeihin ja ihmisoikeussopimukseen, etenkin Euroopan ihmisoikeussopimukseen, perustuvaa ihmisoikeuksien suojaamista. Yhteisöjen tuomioistuin ilmoitti varmistavansa, että nämä periaatteet ovat yhteisön oikeuden mukaiset.¹³

10 Yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, *Francovich ja Bonifaci ym. v. Italian tasavalta*, EYTI 19.11.1991 (Kok., s. I-05357); asia C-479/93, *Francovich v. Italian tasavalta*, EYTI 9.11.1995 (Kok., s. I-03843).

11 SEUT 267 artiklan 3 kohdan mukaan tällainen velvollisuus koskee aina tuomioistujia, joiden päätöksiin ei kansallisen lainsäädännön mukaan voida hakea muutosta, ja myös muita tuomioistujia, kun ennakkoratkaisupyynnön koskee EU:n säännöksen pätevyyttä ja on olemassa perusteita katsoa, että valitus on perusteltu (ks. esim. asia C-314/85, *Foto-Frost v. Hauptzollamt Lübeck-Ost*, EYTI 22.10.1987 (Kok., s. 4199)).

12 Ks. Euroopan unionin tuomioistuimen perussääntö, pöytäkirja nro 3, 23 a artikla ja tuomioistuimen työjärjestyksen 107–114 artikla. Saadaksesi paremman yleiskatsauksen asioista, joita voidaan käsitellä kiireellisessä ennakkoratkaisumenettelyssä, katso unionin tuomioistuimen *Suosituksat tuomioistuimille ennakkoratkaisupyynnön tekemisestä* (2012/C-338/01), 6.11.2012, 40 kohta: ”kansallisen tuomioistuimen saattaisi olla aiheellista harkita kiireellisen ennakkoratkaisupyynnön esittämistä esimerkiksi SEUT 267 artiklan neljännessä kohdassa tarkoitetussa tapauksessa, jossa asia koskee pidätettyä tai vapautensa menettänyttä henkilöä ja esitettävään kysymykseen annettavalla vastauksella on ratkaiseva merkitys hänen oikeudellisen asemansa arvioinnissa, taikka lapsen huoltajuutta tai asumista koskevassa asiassa, jossa sen tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu unionin oikeuden nojalla, toimivaltaisuus riippuu ennakkoratkaisukysymykseen annettavasta vastauksesta”.

13 Asia C-44/79, *Liselotte Hauer v. Land Rheinland-Pfalz*, EYTI 13.12.1979 (Kok., s. 3727), 15 kohta.

EU tiedosti, että sen politiikka voi vaikuttaa ihmisoikeuksiin, ja lisäksi se oli asettanut tavoitteekseen kansalaisläheisyyden. Tämän seurauksena EU vahvisti Euroopan unionin perusoikeuskirjan vuonna 2000. Perusoikeuskirja sisältää ihmisoikeuksien luettelon, jonka perustana ovat EU:n jäsenvaltioiden perustuslaeissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, kuten YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, vahvistetut oikeudet. Vuonna 2000 hyväksytty EU:n perusoikeuskirja oli pelkkä julistus vailla oikeudellista sitovuutta. Euroopan komissio, joka ensisijaisesti ehdottaa uutta lainsäädäntöä, vahvisti tämän jälkeen, että se varmistaisi, että lainsäädäntöehdotukset ovat peruskirjan mukaisia.

Kun Lissabonin sopimus tuli voimaan joulukuussa 2009, EU:n perusoikeuskirjan asema muuttui ja siitä tuli oikeudellisesti sitova. Tämän seurauksena EU:n toimielinten (sekä EU:n jäsenvaltioiden) on noudatettava perusoikeuskirjaa ”kun ne soveltavat unionin oikeutta” (perusoikeuskirjan 51 artikla).

Perusoikeuskirjaan liitettyssä pöytäkirjassa käsiteltiin sen tulkintaa Puolan ja Yhdistyneen kuningaskunnan osalta. Unionin tuomioistuin katsoi vuonna 2011 maahanmuuttoa koskevassa asiassa, että tämän pöytäkirjan pääasiallinen tarkoitus oli rajoittaa perusoikeuskirjan soveltamista sosiaalisten oikeuksien alalla. Tuomioistuin totesi myös, että pöytäkirja ei vaikuta EU:n turvapaikkaoikeuden soveltamiseen.¹⁴

EU:n perusoikeuskirjan 18 artiklassa vahvistetaan, ensimmäisen kerran Euroopan tasolla, oikeus turvapaikkaan. Perusoikeuskirjan 18 artiklan mukaan se on ehdollinen oikeus: ”Oikeus turvapaikkaan taataan [...] Geneven yleissopimuksen [...] sekä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen [...] mukaisesti”. Perusoikeussopimuksen 19 artiklan mukaan ketään ei saa palauttaa sellaiseen maahan, jossa häntä vakavasti uhkaa kidutus tai muu epäinhimillinen tai halventava rangaistus tai kohtelu (palauttamiskiellon periaate).

Lisäksi muut perusoikeuskirjan yksilöiden suojelua koskevat määräykset näyttävät olevan merkityksellisiä maahanmuuton yhteydessä. Perusoikeuskirjan 47 artiklassa vahvistetaan itsenäinen oikeus tehokkaiseen oikeussuojakeinoihin sekä oikeudenmukaiseen oikeudenkäynnin periaatteet. Perusoikeuskirjan 47 artiklan mukainen oikeussuojan periaate edellyttää, että asia saatetaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tässä annetaan laajempi suoja kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa, jossa taataan oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon kansallisen viranomaisen edessä, joka ei välttämättä

14 Yhdistetyt asiat C-411/10 ja C-493/10, *N. S. v. Secretary of State for the Home Department ja M. E. ym. v. Refugee Applications Commissioner ja Minister for Justice, Equality and Law Reform*, EUTI 21.12.2011.

ole tuomioistuinin. EU:n perusoikeuskirjan 52 artiklassa säädetään lisäksi, että perusoikeuskirjan säännösten antaman suojan on vastattava vähintään Euroopan ihmisoikeussopimuksessa annettua suojaa. EU voi kuitenkin tulkita oikeuksia laajemmin kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuinin.

Euroopan unionin liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen

Unionin oikeus ja Euroopan ihmisoikeussopimus liittyvät läheisesti toisiinsa. Unionin tuomioistuin nojautuu Euroopan ihmisoikeussopimukseen määrittäessään unionin oikeuden mukaista ihmisoikeuksien suojan soveltamisalaa. EU:n perusoikeuskirjassa otetaan huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksessa vahvistetut oikeudet, mutta siinä ei rajoituta niihin. Näin ollen unionin oikeus on suurelta osin Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukainen, vaikka EU ei vielä ole sopimuksen osapuoli. Nyt voimassa olevan oikeuden mukaan yksityishenkilöillä, jotka haluavat valittaa EU:sta ja siitä, ettei se ole turvannut ihmisoikeuksia, ei ole oikeutta tehdä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa valitusta EU:ta vastaan. Tietyin edellytyksin voi olla mahdollista valittaa välillisesti EU:sta teke-mällä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa valitus yhtä tai useampaa EU:n jäsenval-tiota vastaan.¹⁵

Lissabonin sopimuksessa on määräys, jossa EU:lle annetaan valtuudet liittyä itsenäisesti Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Lisäksi sopimusta muutettiin 14. pöytäkirjalla siten, että EU voi liittyä siihen. Toistaiseksi on kuitenkin epäselvää, mitä käytännön seurauksia liittymisestä on ja erityisesti, miten tämä vaikuttaa unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen väliseen suhteeseen tulevaisuudessa. EU:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen parantaa todennäköisesti oikeussuojakeinojen saatavuutta sellaisten yksityishenkilöiden osalta, joiden mielestä EU ei ole turvannut heidän ihmisoikeuksiaan. Neuvottelut EU:n liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen ovat käynnissä ja voivat kestää useita vuosia.

¹⁵ Jos haluat lisätietoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä tällä monitahoisella alalla, ks. asia nro 45036/98, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. İrlanda* [suuri jaosto], EIT 30.6.2005.

Keskeiset kohdat

- Maahanmuuttoa EU:hun ja EU:ssa säännellään kansallisella lainsäädännöllä, unionin oikeudella, Euroopan ihmisoikeussopimuksella, Euroopan sosiaalisella peruskirjalla ja muilla kansainvälisillä velvoitteilla, joihin Euroopan maat ovat sitoutuneet.
- Julkisen viranomaisen Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaisia toimia tai laiminlyönnejä koskevat valitukset voidaan tehdä jotakin Euroopan neuvoston 47:ää jäsenvaltiota vastaan. Näihin kuuluvat kaikki EU:n 28 jäsenvaltiota. Euroopan ihmisoikeussopimus suojaa kaikkia jonkin 47 jäsenvaltion lainkäyttöalueella olevia yksityishenkilöitä heidän kansalaisuudestaan tai oleskeluasemastaan riippumatta.
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan valtiot ovat velvollisia huolehtimaan siitä, että jokaisella on käytettävissä kansallinen oikeussuojakeino sopimuksen mukaisissa valituksissa. Toissijaisuusperiaatteen, siten kuin sitä tulkitaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen yhteydessä, mukaan valtioilla on päävastuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen noudattamisen varmistamisesta, ja valitus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen on viimeinen oikeussuojakeino.
- EU:n jäsenvaltion unionin oikeuden vastaisista toimista tai laiminlyönneistä voidaan valittaa kansallisiin tuomioistuimiin, joiden velvollisuutena on varmistaa unionin oikeuden asianmukainen soveltaminen ja jotka voivat – ja joiden täytyy joskus niin tehdä – viedä asian unionin tuomioistuimeen saadakseen ennakkoratkaisun kyseisen EU:n säännöksen tulkinnasta tai pätevyydestä.

1

Pääsy alueelle ja menettelyihin

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
Vuonna 1985 tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus, 19.6.1990 Viisumiluetteloa koskeva asetus, asetus (EY) N:o 539/2001 Viisumisäännöstö, asetus (EY) N:o 810/2009	Schengenin viisumisäännöt	
Liikenteenharjoittajiin sovellettavia seuraamuksia koskeva direktiivi, 2001/51/EY Avustamisdirektiivi, 2002/90/EY	Laittoman maahantulon estäminen	
Schengenin tietojärjestelmä (SIS), perustettu vuoden 1985 Schengenin sopimuksen soveltamista koskevan yleissopimuksen IV osaston nojalla SIS II-asetus, asetus (EY) N:o 1987/2006 ja SIS II-päätös, neuvoston päätös 2007/533/YOS Palauttamisdirektiivi, 2008/115/EY, 11 artikla	Maahantulokielto/ Schengen-kuulutus	EIS, neljännen pöytäkirjan 2 artikla (Liikkumisvapaus)
Schengenin rajasäännöstö, asetus (EY) N:o 562/2006	Rajatarkastukset	
Palauttamisdirektiivi, 2008/115/EY, 4 artiklan 4 kohta	Kauttakulkualue	Asia <i>Amuur v. Ranska</i> , EIT 1996 (kauttakulkualueella pitämistä pidettiin vapaudenriistona)

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
EU:n perusoikeuskirja, 18 artikla (oikeus turvapaikkaan) Perusoikeuskirja, 19 artikla (suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa) Turvapaikkamenettelydirektiivi 2013/32/EU	Turvapaikanhakijat	EIS, 3 artikla (kidutuksen kielto)
Schengenin rajasäännöstö, asetus (EY) N:o 562/2006, 3 ja 12 artikla	Maastapoistaminen meritse	Asia <i>Hirsi Jamaa ym. v. Italia</i> , EIT 2012 (joukkokarkotus avomereltä)
EU:n perusoikeuskirja, 47 artikla (oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen) Turvapaikkamenettelydirektiivi, 2013/32/EU Schengenin rajasäännöstö, asetus (EY) N:o 562/2006, 13 artikla Viisumisäännöstö, asetus (EY) N:o 810/2009, 32 artiklan 3 kohta ja 34 artiklan 7 kohta	Oikeussuojakeinot	EIS, 13 artikla (oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon)

Johdanto

Tässä luvussa esitetään yleiskatsaus säännöistä, joita sovelletaan henkilöihin, jotka haluavat tulla Euroopan valtion alueelle. Lisäksi tässä kuvataan keskeiset seikat, joita valtioiden on noudatettava Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja unionin oikeuden mukaan, kun ne asettavat alueelleen pääsyä koskevia edellytyksiä tai toteuttavat rajaturvallisuustoimenpiteitä.

Yleisenä sääntönä on, että valtioilla on suvereeni oikeus valvoa kolmannen maan kansalaisten pääsyä alueelleen tai oleskelua alueellaan. Sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa asetetaan tiettyjä rajoituksia tämän suvereenin oikeuden käyttämiseksi. Kansalaisilla on oikeus tulla omaan maahansa, ja EU:n kansalaisilla on unionin oikeuden mukaan yleinen oikeus tulla muihin EU:n jäsenvaltioihin. Lisäksi sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa kielletään käännäntämistä rajalla sellaisia henkilöitä, jotka ovat vaarassa joutua vainotuksi tai kärsimään muuta vakavaa haittaa (palauttamiskiellon periaate), kuten jäljempänä selitetään.

Unionin oikeus: EU:n jäsenvaltioilla on yhteisiä sääntöjä viisumien myöntämisestä lyhytaikaista oleskelua varten ja rajatarkastusten ja rajavalvonnan toteuttamisesta. EU on

myös vahvistanut säännöt laittoman maahanpääsyn estämiseksi. EU:n virasto Frontex perustettiin vuonna 2004 auttamaan EU:n jäsenvaltioita EU:n ulkorajojen valvonnassa.¹⁶ Virasto tarjoaa myös operatiivista tukea yhteisten rajatoimien avulla maalla, ilmassa ja merellä. EU:n jäsenvaltiot voivat tietyin edellytyksin pyytää Frontexia perustamaan nopean rajainterventoryhmän (Rabit).¹⁷ Kun EU:n jäsenvaltiot osallistuvat Frontex- tai Rabit-operaatioon, ne vastaavat omista toimistaan ja laiminlyönneistään. Lokakuussa 2011 Frontexin perusoikeusvelvoitteita vahvistettiin Frontexin perustamisesta annetun asetuksen (EY) N:o 2007/2004 muuttamisesta annetulla asetuksella (EU) N:o 1168/2011. Vuonna 2013 perustettiin Euroopan rajavalvontajärjestelmä Eurosur-asetuksella (asetus (EU) N:o 1052/2013).

Kuten kuvasta 1 ilmenee, Schengenin säännöstöä sovelletaan täysimääräisesti useimmissa EU:n jäsenvaltioissa. Sillä luodaan yhtenäinen ulkorajavalvonnan järjestelmä ja annetaan ihmisille oikeus matkustaa vapaasti rajojen yli Schengen-alueella. Kaikki EU:n jäsenvaltiot eivät ole liittyneet Schengen-alueeseen, ja Schengen-järjestelmä ulottuu EU:n rajojen yli Islantiin, Liechtensteiniin, Norjaan ja Sveitsiin. Schengenin rajasäännöstön (asetus (EY) N:o 562/2006) 6 artiklan mukaan säännöstöä sovellettaessa on noudatettava palauttamiskieltoa ja laittoman syrjinnän kieltoa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Valtioilla on vakiintuneen kansainvälisen oikeuden ja sopimusvelvoitteidensa (mukaan lukien Euroopan ihmisoikeussopimus) mukaan oikeus valvoa kolmansien maiden kansalaisten maahantuloa, oleskelua ja karkottamista. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei nimenomaisesti säännellä kolmansien maiden kansalaisten pääsyä alueelle, eikä siinä myöskään esitetä, kenelle voidaan myöntää viisumi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä valtion oikeudelle kääntyy joku rajoiltaan on asetettu tiettyjä rajoituksia, esimerkiksi jos tämä tarkoittaisi palauttamista. Oikeuskäytännön mukaan valtiot voivat tietyin edellytyksin sallia henkilön maahanpääsyn, jos tämä on edellytyksenä, jotta hän voi käyttää tiettyjä sopimusoi-keuksia, erityisesti oikeutta nauttia perhe-elämän kunnioitusta.¹⁸

16 Asetus (EY) N:o 2007/2004, 26.10.2004, EUVL L 349, 2004, s. 1; Asetus (EU) N:o 1168/2011, 25.10.2011, EUVL L 304, 2011, s. 1.

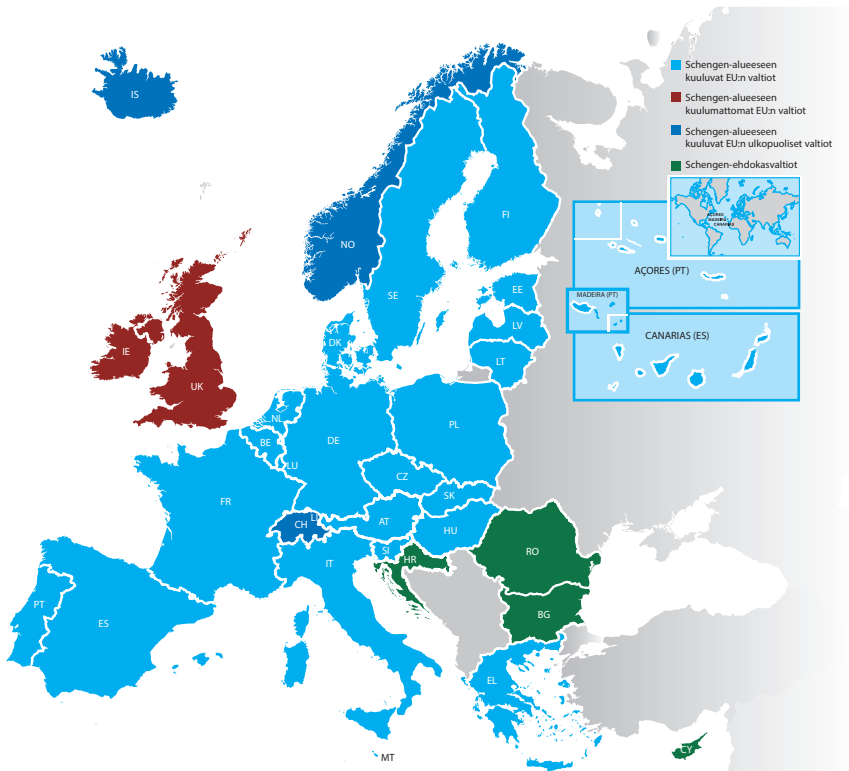
17 Asetus (EY) N:o 863/2007, 11.7.2007, EUVL L 199, 2007, s. 30.

18 Jos haluat lisätietoja, ks. asiat nro 9214/80, 9473/81 ja 9474/81, *Abdulaziz, Cabales ja Balkandali v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 28.5.1985, 82–83 kohta.

1.1. Schengenin viisumisäännöstö

EU:n kansalaisilla ja Schengen-alueeseen kuuluvien maiden kansalaisilla ja heidän perheenjäsenillään on oikeus tulla EU:n jäsenvaltioiden alueelle ilman etukäteen hankittua lupaa. Poikkeuksia voidaan tehdä ainoastaan yleiseen järjestykseen, yleiseen turvallisuuteen tai kansanterveyteen liittyvistä syistä.

Kuva 1: Schengen-alue

Lähde: Euroopan komissio, sisäasioiden pääosasto, 2013

Unionin oikeus: Viisumiluetteloa koskevan asetuksen (asetus (EY) N:o 539/2001, huomaa myös muutokset) liitteessä 1 lueteltujen maiden kansalaiset voivat tulla EU:n alueelle, jos heillä on ennen maahantuloa myönnetty viisumi. Asetuksen liitettä muutetaan säännöllisesti. Euroopan komission verkkosivuilla on ajantasainen kartta, jossa

esitetään Schengen-alueen viisumivaatimukset.¹⁹ Turkin kansalaisille, joihin ei sovellettu viisumivaatimuksia ajankohtana, jolloin standstill-lausekkeen säännökset tulivat voimaan, ei voida asettaa viisumivaatimuksia EU:n jäsenvaltioissa.²⁰

Lyhytaikaisen viisumin hakijoiden henkilötiedot tallennetaan viisumitietojärjestelmään (VIS-asetus (EY) N:o 767/2008, sellaisena kuin se on muutettuna asetuksella (EY) N:o 81/2009), joka on keskitetty tietojärjestelmä, johon konsulaatit ja ulkorojojen ylityspaikat voivat kirjautua.

Enintään kolme kuukautta kestävä oleskelu Schengen-alueeseen kuuluissa valtioissa kuuluu viisumisäännöstön (asetus (EY) N:o 810/2009, huomaa myös muutokset) soveltamisalaan. Mikäli oleskelut kestävät pidempään, ne kuuluvat yksittäisten valtioiden vastuulle, ja ne voivat säännellä näitä kansallisessa lainsäädännössään. Kansalaisten, jotka on vapautettu viisumivaatimuksesta viisumiluettelo koskevan asetuksen mukaan (asetus (EY) N:o 539/2001), on ehkä hankittava viisumi ennen oleskelua, jos oleskelun on tarkoitus kestää pidempään. Kaikki pakolliset viisumit on hankittava ennen matkustamista. Vain tietyt kolmannen maan kansalaisten ryhmät ovat vapautettuja tästä vaatimuksesta.

Esimerkki: Asiassa *Koushkaki*²¹ Euroopan unionin tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltion viranomaiset eivät voi kieltäytyä myöntämästä hakijalle Schengen-viisumia muun kuin viisumisäännöstössä mainitun epäämisperusteen nojalla. Kansallisilla viranomaisilla on laaja harkintavalta, kun ne päättävät, voidaanko näihin epäämisperusteisiin vedota. Viisumi on evättävä, jos on perusteltuja syitä epäillä hakijan aikomusta poistua jäsenvaltioiden alueelta ennen kuin haetun viisumin voimassaolo päättyy. Sen määrittämiseksi, onko perusteltuja syitä epäillä kyseistä aikomusta, toimivaltaisten viranomaisten on tutkittava kutakin viisumihakemusta sen omien erityispiirteiden perusteella, ja tällöin on otettava huomioon yhtäältä hakijan asuinmaan yleinen tilanne ja toisaalta hakijan henkilökohtainen tilanne, muun muassa hänen perhetilanteensa sekä sosiaalinen ja taloudellinen tilanteensa, onko hän aiemmin oleskellut laillisesti tai lainvastaisesti jossakin jäsenvaltiossa, ja hänellä asuinmaassaan ja jäsenvaltioissa olevat sidokset.

19 Euroopan komissio, sisäasiat, viisumipolitiikka osoitteessa http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy/index_en.htm.

20 Ankaran sopimuksen lisäpöytäkirja, EYVL L 293, 1972, 41 artikla.

21 Asia C-84/12, *Rahmanian Koushkaki v. Bundesrepublik Deutschland*, EUTI 19.12.2013.

Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen²² 21 artiklan mukaan kolmannen maan kansalaiset, joilla on yhdenmukaiset viisumit ja jotka ovat laillisesti tulleet Schengen-valtion alueelle, voivat vapaasti liikkua koko Schengen-alueella niin kauan kuin heidän viisuminsa ovat voimassa. Saman artiklan mukaan oleskelupa sekä matkustusasiakirja voivat tietyissä olosuhteissa korvata viisumin. [Asetuksessa \(EY\) N:o 1030/2002](#) säädetään oleskeluluvan yhtenäisestä kaavasta.²³ Ulkomaalaiset, joita viisumivaatimus ei koske, voivat liikkua vapaasti Schengen-alueella enintään kolmen kuukauden ajan kuuden kuukauden jakson aikana ensimmäisestä maahantulopäivästä lukien, mikäli he täyttävät maahantuloedellytykset.

[Schengenin rajasäännöstöllä](#) (asetus (EY) N:o 562/2006, sellaisena kuin se on muutettuna [asetuksella \(EU\) N:o 1051/2013](#)) poistettiin rajavalvonta sisärajoilta poikkeustapauksia lukuun ottamatta. Unionin tuomioistuin on katsonut, että valtiot eivät voi suorittaa sisärajoilla valvontaa, jolla on vastaava vaikutus kuin rajatarkastuksilla.²⁴ Sisäisten Schengen-rajojen valvonta, myös sähköinen valvonta, on sallittu, jos se perustuu laitonta oleskelua koskeviin todisteisiin, mutta sille on asetettu tietyjä rajoituksia, muun muassa intensiivisyyden ja toistuvuuden osalta.²⁵

1.2. Laittoman maahantulon estäminen

Unionin oikeus: Toimenpiteitä on toteutettu laittoman pääsyn estämiseksi EU:n alueelle. [Liikenteenharjoittajiin sovellettavia seuraamuksia koskevassa direktiivissä](#) (2001/51/EY) säädetään seuraamuksista niille, jotka kuljettavat laittomia maahanmuuttajia EU:hun.

[Avustamisdirektiivissä](#) (direktiivi 2002/90/EY) määritellään laitton maahanmuutto, kauttakulku ja maassa oleskelu sekä määrätään seuraamuksia niille, jotka auttavat tällaisissa rikkomuksissa. Seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja vakuuttavia (3 artikla). EU:n jäsenvaltiot voivat päättää jättää säättämättä seuraamuksista, jos

22 Tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 Benelux-talousoiiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus, EYVL L 239, 2000, s. 19.

23 Neuvoston asetus (EY) N:o 1030/2002, annettu 13 päivänä kesäkuuta 2002, kolmansien maiden kansalaisten oleskeluluvan yhtenäisestä kaavasta, EYVL L 157, 2002, sellaisena kuin se on muutettuna asetuksella (EY) N:o 380/2008, EUVL L 115, 2008, s. 1.

24 Yhdistetyt asiat C-188/10 ja C-189/10, *Aziz Melki ja Selim Abdeli* [suuri jaosto], EUTI 22.6.2010 (Kok., s. I-05667), 74 kohta.

25 Asia C-278/12 (ennakkoratkaisupyyntö), *Atiqullah Adil v. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*, EUTI 19.7.2012.

tavoitteena on humanitaarisen avun antaminen, mutta niillä ei ole velvollisuutta tehdä näin (1 artiklan 2 kohta).

1.3. Maahantulokielto ja Schengen-kuulutukset

Maahantulokiellolla tarkoitetaan, että henkilöitä kielletään tulemasta valtioon, josta heidät on karkotettu. Kielto on voimassa tietyn ajan, ja sillä varmistetaan, ettei vaarallisille tai ei-toivotuille henkilöille myönnetä viisumia tai muutoin sallita pääsyä alueelle.

Unionin oikeus: Maahantulokielto syötetään tietokantaan, jota kutsutaan Schengenin tietojärjestelmäksi (SIS). Schengenin sopimuksen allekirjoittaneiden muiden valtioiden viranomaisilla on pääsy tietokantaan, ja ne voivat tehdä siinä hakuja. Maahantulokiellon antaneelle valtiolle tämä on käytännössä ainut tapa varmistaa, ettei maahantulokiellon saanut kolmannen maan kansalainen tule takaisin sen alueelle Schengen-alueen toisen EU:n jäsenvaltion kautta ja tämän jälkeen liiku siellä vapaasti ilman rajatarkastuksia. Schengenin tietojärjestelmä on korvattu toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmällä (SIS II), jonka oikeusperustana on SIS II-asetus²⁶ ja SIS II-päätös.²⁷ SIS II, joka otettiin käyttöön 9. huhtikuuta 2013²⁸, on järjestelmän kehittyneempi versio, jossa on entistä parempia toimintoja, esimerkiksi mahdollisuus käyttää biometrisiä tietoja ja parempia hakutoimintoja. Maahantulokiellosta voi valittaa.

Esimerkki: *Asiassa M. et Mme Forabosco* Ranskan korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*) kumosi päätöksen evätä viisumi Foraboscon puolisolle, jonka Saksan viranomaiset olivat merkinneet SIS-tietokantaan, koska hänen turvapaikkahakemuksensa Saksassa oli hylätty. Ranskan korkein hallinto-oikeus katsoi, että SIS-tietokannan maahantulokielto, joka oli seurausta kielteisestä turvapaikkapäätöksestä, ei ollut riittävä syy evätä ranskalainen viisumi pitkäaikaista oleskelua varten.²⁹

26 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1987/2006, 20.12.2006, EUVL L 381, 2006, s. 4.

27 Neuvoston päätös 2007/533/YOS, 12.6.2007, EUVL L 205, 2007, s. 63.

28 Euroopan yhteisön perustamissopimuksen IV osaston soveltamisalaan kuuluvien kysymysten osalta ks. 7 päivänä maaliskuuta 2013 annettu neuvoston päätös 2013/158/EU toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1987/2006 soveltamispäivän vahvistamisesta, EUVL L 87, 2013, s. 10. Sellaisten kysymysten osalta, jotka kuuluvat Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osaston soveltamisalaan, ks. 7 päivänä maaliskuuta 2013 annettu neuvoston päätös 2013/157/EU toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä tehdyn päätöksen 2007/533/YOS soveltamispäivän vahvistamisesta, EUVL L 87, 2013, s. 8.

29 Ranska, korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*), *M. et Mme Forabosco*, asia nro 190384, 9.6.1999.

Esimerkki: Asiassa *M. Hicham B* Ranskan korkein hallinto-oikeus päätti väliaikaisesti peruuttaa päätöksen, joka koski ulkomaalaisen karkottamista, koska hänet oli merkitty SIS-tietokantaan. Ulkomaalaisen karkottamispäätöksessä mainittiin SIS-kuulutus, muttei ilmoitettu, mikä maa oli antanut kuulutuksen. Koska karkottamispäätöksessä on mainittava oikeudellisia ja tosiseikkoihin perustuvia syitä, karkottamispäätös katsottiin lainvastaiseksi.³⁰

Sellaisten henkilöiden osalta, joille on palauttamispäätöksen yhteydessä määrätty maahantulokiello [palauttamisdirektiivin](#) mukaisesti (direktiivi 2008/115/EY)³¹, kiello ei yleensä ole voimassa viittä vuotta pidempään.³² Tämän yhteydessä annetaan yleensä SIS-kuulutus, ja kyseisiltä henkilöiltä evätään pääsy koko Schengen-alueelle. Sen EU:n jäsenvaltion, joka on asettanut maahantulokiellon, on perutettava kiello ennen kuin toinen EU:n jäsenvaltio voi myöntää viisumin tai päästää kyseisen henkilön maahan. Koska kiello saattoi perustua erityistilanteeseen, joka koski vain kiellon antanutta valtiota, koko Schengen-aluetta koskevan päätöksen oikeasuhteisuus voidaan kyseenalaistaa, erityisesti tilanteissa, joissa on kyse muista perusoikeuksista, kuten perheen yhdistämisestä.

Maahantulokiello, joka on annettu [palauttamisdirektiivin](#) soveltamisalan ulkopuolella, ei virallisesti estä muita valtioita sallimasta pääsyä Schengen-alueelle. Muut valtiot voivat kuitenkin ottaa huomion maahantulokiellon, kun ne päättävät viisumin myöntämisestä tai maahantulon sallimisesta. Kiello voi näin ollen vaikuttaa koko Schengen-alueeseen, vaikka kiello on merkityksellinen ainoastaan kiellon antavalle valtiolle, joka katsoo, että henkilö on ei-toivottu, esimerkiksi poliittisen vakauden horjuttamiseen liittyvistä syistä. EU:n jäsenvaltion venäläisestä poliitikkoa koskeva Schengen-kuulutus esti Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen jäsentä osallistumasta yleiskokoukseen Ranskassa. Tästä keskusteltiin perusteellisesti lokakuussa 2011 pidetyssä parlamentaarisen yleiskokouksen oikeudellisten ja ihmisoikeusasiain komitean kokouksessa, minkä seurauksena laadittiin raportti vapaan liikkuvuuden rajoituksista rangaistuksena poliittisista näkemyksistä.³³

Euroopan ihmisoikeussopimus: Henkilön tallentaminen SIS-tietokantaan on yksittäisen jäsenvaltion toteuttama toimenpide unionin oikeuden soveltamisalalla. Näin ollen

30 Ranska, korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*), *M. Hicham B*, asia nro 344411, 24.11.2010.

31 Direktiivi 2008/115/EY, EUVL L 348, 2008, 3 artiklan 6 kohta ja 1 artikla.

32 Asia C-297/12, *Rikosoikeudenkäynti v. Gjoko Filev ja Adnan Osmani*, EUTI 19.9.2013.

33 Euroopan neuvoston oikeudellisten ja ihmisoikeusasiain komitea (2012) *The inadmissibility of restrictions on freedom of movement as punishment for political positions*, 1.6.2012 ja päätöslauselma nro 1894 (alustava versio), joka hyväksyttiin 29.6.2012.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelle voidaan tehdä valituksia, joissa väitetään, että valtio on loukannut Euroopan ihmisoikeussopimusta, kun se on merkinnyt henkilön luetteloon tai säilyttänyt hänet luettelossa.

Esimerkki: Asiassa *Dalea v. Ranska* Romanian kansalainen, jonka nimen Ranska oli tallentanut SIS-tietokantaan ennen kuin Romania liittyi EU:hun, ei voinut harjoittaa elinkeinotoimintaa tai tarjota tai saada palveluja yhdessäkään Schengen-alueeseen kuuluvassa valtiossa. Hänen valituksensa siitä, että tämä loukkaa hänen oikeuttaan harjoittaa elinkeinotoimintaa (jota suojataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeutta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta koskevan 8 artiklan nojalla), hylättiin. Ensimmäisen jaoston päätöksessä, joka koski SIS-tietokannan kuulutusta ja sen vaikutuksia, tuomioistuin katsoi, että valtion harkintavalta (margin of appreciation) päätettäessä suojatoimenpiteiden tarjoamisesta mielivaltaisuutta vastaan, on suurempi silloin, kun kyse on maahantulosta kansalliselle alueelle kuin silloin, kun kyse on karkottamisesta.³⁴

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös joutunut arvioimaan sellaisen matkustuskiellon vaikutuksia, joka on seurausta siitä, että henkilö on merkitty YK:n hallinnoimaan **terrorismista epäiltyjen** luetteloon, ja jonka tarkoituksena on ollut estää kansallisten tai ulkomaalaisten maahanmuuttosäädösten loukkaukset.

Esimerkki: Asia *Nada v. Schweiz*³⁵ koski Italian ja Egyptin kansalaista, joka asui Campione d'Italiassa (italialainen erillisuusalue Sveitsissä) ja jonka Sveitsin viranomaiset, jotka olivat toteuttaneet YK:n turvallisuusneuvoston pakotteita terrorismin torjumiseksi, olivat rekisteröineet "Federal Taliban Ordinanceen". Rekisteröinnin takia valittaja ei pysynyt lähtemään Campione d'Italiasta, ja hänen pyyntönsä saada nimensä poistettua kyseisestä luettelosta hylättiin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että Sveitsin viranomaisilla oli ollut tietty harkintavalta YK:n terrorismivastaisten päätöslauselmien soveltamisessa. Tuomioistuin katsoi lisäksi, että Sveitsi oli loukannut valittajan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa vahvistettuja oikeuksia, koska se ei ollut välittömästi ilmoittanut Italialle tai YK:n perustamalle pakotekomitealle, ettei ollut perusteltua syytä epäillä valittajaa, ja koska pakotemääräyksen vaikutuksia ei ollut mukautettu hänen erityistilanteeseensa. Tuomioistuin katsoi lisäksi, että Sveitsi oli loukannut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaa,

34 Asia nro 964/07, *Dalea v. Ranska* (päätös), EIT 2.2.2010.

35 Asia nro 10593/08, *Nada v. Sveitsi* [suuri jaosto], EIT 12.9.2012.

luettuna yhdessä 8 artiklan kanssa, koska valittajalla ei ollut tehokkaita keinoja saada nimeään pois luettelosta.

Esimerkki: Asia *Stamose v. Bulgaria*³⁶ koski Bulgarian kansalaista, jolle Bulgarian viranomaiset olivat määränneet kahden vuoden matkustuskiellon Yhdysvaltojen maahanmuuttosäädösten rikkomisen takia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuim, joka arvioi ensimmäistä kertaa, oliko matkustuskielto, jonka tarkoituksena oli estää kansallisten tai ulkomaisten maahanmuuttosäädösten rikkominen, Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen pöytäkirjan 2 artiklan mukainen, katsoi, että yleinen ja mielivaltaisen toimenpide, joka esti valittajaa matkustamasta ulkomaille tietyin toisen maan maahanmuuttolainsäädännön rikkomisen takia, ei ollut oikeassa suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.

1.4. Rajatarkastukset

Schengenin rajasäännösten 6 artiklan mukaan ihmisarvoa on kunnioitettava kaikilta osin rajatarkastuksia suoritettaessa.³⁷ Tarkastukset on suoritettava siten, että ketään ei syrjitä sukupuolen, rodun, etnisen alkuperän, uskonnon, vakaumuksen, vammaisuuden, iän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Suotuisampia säännöksiä sovelletaan kolmannen maan kansalaisiin, joilla on oikeus vapaaseen liikkuvuuteen (3 artikla ja 7 artiklan 6 kohta). Schengenin säännösten soveltamisen arviointia ja valvontaa varten on perustettu mekanismi (asetus (EU) N:o 1053/2013).

Euroopan ihmisoikeussopimus: Vaatimuksen, jonka mukaan musliminaisen on poistettava päähineensä konsulaatissa tehtävässä henkilöllisyyden tarkastamisessa tai sikhimiehen on poistettava turbiininsa lentokentän turvallisuustarkastuksessa, ei katsota loukkaavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9 artiklan mukaista uskonnonvapautta.³⁸

Asiassa *Ranjit Singh v. Ranska* YK:n ihmisoikeuskomitea katsoi, että sikhimiehen velvollisuus poistaa turbaaninsa virallisen henkilöllisyyss kuvan ottamista varten loukkasi kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 18 artiklaa. Ihmisoikeuskomitea ei hyväksynyt väitettä, jonka mukaan henkilöllisyyss kuvassa on välttämätöntä esiintyä avopäin yleisen turvallisuuden ja järjestyksen turvaamiseksi.

36 Asia nro 29713/05, *Stamose v. Bulgaria*, EIT 27.11.2012.

37 Asia C-23/12, *Mohamad Zakaria*, EUTI 17.1.2013.

38 Asia nro 35753/03, *Phull v. Ranska* (päätös), EIT 11.1.2005; asia nro 15585/06, *El Morsli v. Ranska* (päätös), EIT 4.3.2008.

YK:n ihmisoikeuskomitean perustelujen mukaan valtio ei ollut selittänyt, miksi turbaanin pitäminen vaikeuttaisi sellaisen henkilön tunnistamista, joka pitää aina turbaania, tai miten tämä lisää petoksen tai asiakirjojen väärentämisen riskiä. Ihmisoikeuskomitea otti myös huomioon sen, että henkilöllisyyskuva, jossa henkilö on ilman turbaania, voisi johtaa siihen, että henkilön olisi ehkä pakko riisua turbaani henkilöllisyyden tarkastamisen yhteydessä.³⁹

1.5. Kauttakulkualueet

Valtiot ovat toisinaan yrittäneet väittää, että kauttakulkualueella olevat henkilöt eivät kuulu niiden lainkäyttöalueeseen.

Unionin oikeus: Palauttamisdirektiivin 4 artiklan 4 kohdassa säädetään vähimmäisoikeuksista, jotka koskevat myös henkilöitä, jotka otetaan kiinni tai pysäytetään laittoman rajanylityksen yhteydessä.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Kyseinen valtio voidaan saattaa vastuuseen kauttakulkualueella oleskelevista henkilöistä.

Esimerkki: Asiassa *Amuur v. Ranska*⁴⁰ valittajat eivät saaneet poistua Pariisiin lentokentän kauttakulkualueelta. Ranskan viranomaiset väittivät, että valittajat eivät kuuluneet Ranskan lainkäyttöalueeseen, sillä he eivät olleet tulleet Ranskaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ollut samaa mieltä, vaan katsoi, että tuolloin voimassa olleet kansallisen lain säännökset eivät riittävästi turvanneet valittajan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaista oikeutta vapauteen.⁴¹

1.6. Turvapaikanhakijat

Unionin oikeus: Oikeus turvapaikkaan vahvistetaan EU:n perusoikeuskirjan 18 artiklassa ja palauttamiskielto 19 artiklassa. SEUT 78 artiklassa määrätään yhteisestä euroopalaisesta turvapaikkajärjestelmästä, jossa kunnioitetaan vuoden 1951 Geneven

39 Asia *Ranjit Singh v. Ranska*, YK:n ihmisoikeuskomitean lausunto 22.7.2011, tiedonannot N:o 1876/2000 ja 1876/2009, 8 kohdan 4 alakohta.

40 Asia nro 19776/92, *Amuur v. Ranska*, EIT 25.6.1996, 52–54 kohta.

41 Ks. myös asia nro 2512/04, *Nolan ja K. v. Venäjä*, EIT 12.2.2009 ja asia nro 29787/03 ja 29810/03, *Riad ja Idiab v. Belgia*, EIT 24.1.2008.

yleissopimuksessa vahvistettuja valtioiden velvollisuuksia. Useita säädöksiä on hyväksytty tämän määräyksen täytäntöönpanemiseksi. Niissä kuvataan myös vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen 33 artiklan suojaa palauttamista vastaan.

Vaikka perusoikeuskirjan 18 artiklassa taataan oikeus turvapaikkaan, unionin oikeudessa ei säädetä menettelyistä turvapaikanhakijoiden saapumisen helpottamiseksi. Henkilöt, jotka haluavat hakea turvapaikkaa EU:sta, ovat lähinnä sellaisten valtioiden kansalaisia, joiden maahantulo EU:hun edellyttää viisumia. Koska nämä henkilöt eivät usein täytä tavallisen viisumin myöntämisen edellytyksiä, heidän on ehkä ylitettävä raja luvattomasti.

Dublinin asetuksen (asetus (EU) N:o 604/2013) 3 artiklan 1 kohdan mukaan EU:n jäsenvaltioiden on käsiteltävä jokaisen kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön tekemä kansainvälistä suojelua koskeva hakemus, ja tällaisen hakemuksen käsittelee yksi ainoa jäsenvaltio. EU:n turvapaikkasäännöstöä voidaan soveltaa siitä hetkestä lähtien, kun henkilö on saapunut EU:n rajoille, mukaan lukien aluevedet ja kauttakulkualueet (**turvapaikkamenettelydirektiivin** (2013/32/EU) 3 artiklan 1 kohta). Kyseisen direktiivin 6 artikla sisältää turvapaikkamenettelyyn pääsyä koskevia tarkempia säännöksiä. Direktiivin 6 artiklan 1 kohdan mukaan valtioiden on rekisteröitävä hakemus kolmen työpäivän kuluessa tai kuuden työpäivän kuluessa, jos hakemus tehdään muille viranomaisille, jotka eivät ole toimivaltaisia rekisteröimään niitä. Direktiivin 6 artiklan 2 kohdan mukaan valtioiden on varmistettava, että henkilöillä on tosiasiallinen mahdollisuus jättää hakemus mahdollisimman pian. Direktiivin suojaotoimet käynnistyvät, kun oikeutta hakea turvapaikkaa käytetään. Ne eivät koske niitä, jotka eivät pääse alueelle, rajoille tai kauttakulkualueelle.

Turvapaikkamenettelydirektiivin 43 artiklan mukaan turvapaikkahakemuksia voidaan käsitellä rajalla. Siellä voidaan myös ratkaista, voidaanko kyseisissä paikoissa tehtyjä hakemuksia ottaa tutkittavaksi. Myös hakemuksen sisältö voidaan ratkaista tilanteissa, joissa voidaan käyttää direktiivin 31 artiklan 8 kohdan mukaista nopeutettua menettelyä. Alueella jätettyihin turvapaikkahakemuksiin sovellettavia peruseriaatteita ja takeita sovelletaan. Direktiivin 43 artiklan 2 kohdassa säädetään, että rajamenettelyissä päätökset on tehtävä neljän viikon kuluessa hakemuksen jättämisestä, muussa tapauksessa hakijan on annettava tulla alueelle. Direktiivin 24 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltiot eivät saa soveltaa rajamenettelyä sellaisten hakijoiden osalta, jotka tarvitsevat erityisiä menettelyllisiä takeita raiskauksen tai muun vakavan väkivallan seurauksena, jos asianmukaista tukea ei pystytä antamaan rajalla. Direktiivin 25 artiklan 6 kohdan b alakohdassa asetetaan ilman huoltajaa olevien alaikäisten rajalla jättämien hakemusten käsittelyä koskevia rajoituksia. Näitä säännöksiä ei sovelleta Irlantiin ja

Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, jotka ovat sidottuja [direktiivin vuoden 2005 version \(2005/85/EY\) 35 artiklaan](#).

Euroopan ihmisoikeussopimus: Ihmisoikeussopimuksen mukaan turvapaikkaoikeutta ei ole itsessään olemassa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa kuitenkin kielletään henkilön karkottaminen rajalla tai muualla valtion alueella, jos on olemassa vaara, että kyseistä henkilöä kidutetaan tai kohdellaan tai rangaistaan epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Ääritapauksissa voidaan myös maastapoistaminen, luovuttaminen tai karkottaminen kyseenalaistaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan nojalla, jolla suojataan oikeutta elämään.

Entinen Euroopan ihmisoikeustoimikunta tutki lukuisia tapauksia, joka koski ”kiertäviä turvapaikanhakijoita”, joita yksikään maa ei suostunut päästämään alueelleen, jotta heidän hakemuksensa olisi voitu käsitellä.

Esimerkki: Asia *East African Asians*⁴² koski brittiläisen passin haltijoita, joilla ei ollut oikeutta oleskella Yhdistyneessä kuningaskunnassa tai tulla sinne ja jotka oli karkotettu Yhdistyneen kuningaskunnan alaisuuteen kuuluvilta alueilta Afrikassa. Tämän vuoksi he joutuivat siirtymään jäsenvaltiosta toiseen. Entinen Euroopan ihmisoikeustoimikunta katsoi, että ihmisoikeussopimuksen 14 artiklasta riippumatta rotuun perustuva syrjintä voitaisiin sellaisenaan joissakin tapauksissa katsoa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa tarkoitetuksi halventavaksi kohteluksi.

1.7. Maastapoistaminen meritse

Maahantulo EU:n alueelle tai Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden alueelle voi tapahtua ilmaitse, maitse tai meritse. Merellä suoritettavassa rajavalvonnassa on ihmisoikeuksien ja pakolaislainsäädännön lisäksi otettava huomioon kansainvälinen merioikeus.

Avomerellä suoritettavia toimia säännellään YK:n merioikeusyleissopimuksella, ihmishengen turvallisuudesta merellä tehdyllä kansainvälisellä yleissopimuksella (Solas) ja etsintä- ja pelastuspalvelusta merellä tehdyllä kansainvälisellä yleissopimuksella. Näissä asiakirjoissa on määrätty velvollisuudesta auttaa ja pelastaa merihädässä olevia henkilöitä. Aluksen kapteenilla on lisäksi velvollisuus kuljettaa pelastetut henkilöt turvalliseen paikkaan.

42 Asia nro 4715/70, 4783/71 ja 4827/71, *East African Asians (British protected persons) v. Yhdistynyt kuningaskunta* (päätös), Euroopan ihmisoikeustoimikunta 6.3.1978.

Tässä yhteydessä yksi kiistanalaisimmista kysymyksistä kuuluu, minne merellä pelastetut tai pysäytetyt henkilöt on laskettava maihin.

Unionin oikeus: Schengenin rajasäännösten 12 artiklassa, luettuna yhdessä 3 ja 3a artiklan⁴³ kanssa, säädetään, että rajavalvonnassa on kunnioitettava palauttamiskiellon periaatetta. Kun otetaan huomioon asian monitahoisuus, EU antoi ohjeita auttaakseen Frontexia merioperaatioiden toteuttamisessa.⁴⁴ Euroopan unionin tuomioistuin mitätöi ohjeet, ja Euroopan komissio on esittänyt uutta asetusta koskevan ehdotuksen.⁴⁵

Esimerkki: Asiassa Euroopan parlamentti v. Euroopan unionin neuvosto⁴⁶ Euroopan parlamentti pyysi, että unionin tuomioistuin ottaa kantaa Frontexin merioperaatioita koskevien ohjeiden laillisuudesta (neuvoston päätös 2010/252/EU). Ohjeet annettiin päätöksen 1999/468/EY 5a artiklassa säädetyn komiteamenettelyn mukaisesti ilman Euroopan parlamentin täysimääräistä osallistumista. Unionin tuomioistuin mitätöi ohjeet, mutta totesi, että ne ovat voimassa, kunnes korvaavat ohjeet annetaan. Unionin tuomioistuin totesi, että annetut säännöt sisälsivät meriulkorajojen valvonnan keskeisiä osia ja näin ollen edellyttävät poliittisia valintoja, jotka on tehtävä noudattamalla tavallista lainsäätämisyjärjestystä, jossa parlamentti on lainsäädäntövallan käyttäjä. Tuomioistuin totesi lisäksi, että riidanalaisen päätöksen sisältyvät uudet säännöt vaikuttavat todennäköisesti henkilöiden yksilönvaputeen ja perusoikeuksiin ja siksi nämä säännöt edellyttivät tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen noudattamista. Tuomioistuimen mukaan se seikka, että neuvoston päätöksen 2010/252/EY liitteen osan II säännöksiä ("Ohjeet viraston koordinoimien merirajaoperaatioiden yhteydessä tapahtuvia etsintä- ja pelastustilanteita ja henkilöiden maihin laskemista varten") kutsuttiin ohjeiksi ja että 1 artiklassa niiden todettiin olevan ei-sitovia, ei vaikuttanut siihen, että ne luokiteltiin keskeisiksi säännöiksi.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Ihmisoikeussopimusta sovelletaan kaikkiin ihmisiin, jotka ovat Euroopan neuvoston jäsenvaltion lainkäyttöalueella. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on monesti⁴⁷ todennut, että henkilöt voivat kuulua sen tuomiovallan

43 Säännösten 3a artikla otettiin käyttöön Schengenin rajasäännösten muuttamisesta 26 päivänä kesäkuuta 2013 annetulla asetuksella (EU) N:o 610/2013, EUVL L 182, 2013, s. 1.

44 Neuvoston päätös 2010/252/EU, 26.4.2010, EUVL L 111, 2010, s. 20.

45 Euroopan komissio, COM(2013) 197 final, Bryssel, 12.4.2013.

46 Asia C-355/10, Euroopan parlamentti v. Euroopan unionin neuvosto, EUTI 5.9.2012, 63–85 kohta.

47 Asia nro 39473/98, *Xhavarava ym. v. Italia ja Albania* (päättö), EIT 11.1.2001 ja asia nro 3394/03, *Medvedyev ym. v. Ranska* [suuri jaosto], EIT 29.3.2010.

alaisuuteen, kun valtio harjoittaa valvontaa avomerellä. Vuonna 2012 Italiaa vastaan nostetussa kanteessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin vahvisti Euroopan alueelle pyrkivien maahanmuuttajien oikeudet ja valtioiden velvoitteet tällaisissa olosuhteissa.

Esimerkki: Asiassa *Hirsi Jamaa ym. v. Italia*⁴⁸ valittajat kuuluivat 200 maahanmuuttajan ryhmään, johon kuului sekä turvapaikanhakijoita että muita, jotka Italian rannikkovartiosto oli pysäyttänyt avomerellä Maltan etsintä- ja pelastusalueella. Maahanmuuttajat yksinkertaisesti palautettiin Libyaan Italian ja Libyan välisen sopimuksen mukaisesti, eikä heille annettu mahdollisuutta hakea turvapaikkaa. Heidän nimiään tai kansallisuuttaan ei rekisteröity. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että Libyan tilanne tunnettiin hyvin ja se on helppo tarkistaa eri lähteistä. Näin ollen se katsoi, että Italian viranomaiset tiesivät tai heidän olisi pitänyt tietää, että valittajia, kun heidät palautettiin Libyaan laittomina maahanmuuttajina, kohdeltiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaisesti ja ettei heille annettaisi minikäänlaista suojaa. Ne tiesivät myös tai niiden olisi pitänyt tietää, ettei ollut riittäviä takeita suojaamaan valittajia siltä, että heidän lähetetään mielivaltaisesti takaisin alkuperämaihinsa, muun muassa Somaliaan ja Eritreaan. Italian viranomaisten olisi pitänyt ottaa erityisesti huomioon turvapaikkamenettelyjen puuttuminen ja se, että oli mahdotonta saada Libyan viranomaisia tunnustamaan YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun viraston (UNHCR) myöntämä pakolaisasema.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin vahvisti uudelleen, että se seikka, että valittajat eivät olleet pyytäneet turvapaikkaa tai kuvanneet Libyan turvapaikkajärjestelmän puuttumisesta heille aiheutuvia riskejä, ei vapauttanut Italiaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaisten velvoitteiden noudattamiselta. Tuomioistuin toisti, että Italian viranomaisten olisi pitänyt varmistaa, miten Libyan viranomaiset täyttivät pakolaisten suojeluun liittyvät kansainväliset velvoitteensa. Valittajien luovuttaminen Libyaan loukkasi näin ollen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa, koska valittajat altistuivat palauttamisen riskille.

1.8. Oikeussuojakeinot

Menettelyllisiä takeita koskevassa [4 luvussa](#) tarkastellaan perusteellisemmin oikeussuojakeinoja, ja [6 luvussa](#) käsitellään oikeussuojakeinoja vapaudenriiston yhteydessä.

⁴⁸ Asia nro 27765/09, *Hirsi Jamaa ym. v. Italia* [suuri jaosto], EIT 23.2.2012.

Unionin oikeus: Tietyt säädökset – esimerkiksi viisumisäännöstö (32 artiklan 3 kohta ja 34 artiklan 7 kohta), Schengenin rajasäännöstö (13 artikla) ja turvapaikkamenettelydirektiivi (46 artikla) – sisältävät valitusmenettelyjä ja oikeussuojakeinoja koskevia säännöksiä. EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklassa vahvistetaan myös yleisempi takuu. Jokaisella, joka väittää että hänen unionin oikeudessa taattuja oikeuksiaan ja vapauksiaan on loukattu, mukaan lukien perusoikeuskirjan säännöksen loukkaus, on automaattisesti käytettävissään tehokas oikeussuojakeino, johon sisältyy myös tehokas oikeussuoja tuomioistuimessa, alueelle pääsyn epäämistä tai asiaankuuluviin menettelyihin pääsyn epäämistä vastaan.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Jokaisella, jonka pääsy alueelle tai menettelyihin tuo mukanaan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia, on ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä. Esimerkiksi asiassa *Hirsi Jamaa ym. v. Italia* Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei tällaista oikeussuojakeinoa ollut, koska maahanmuuttajat oli lähetetty takaisin Libyaan ilman, että heille annettiin mahdollisuus valittaa toimenpiteestä.

Keskeiset kohdat

- Valtioilla on oikeus päättää, myöntävätkö ne ulkomaalaisille pääsyn alueelleen, mutta niiden on noudatettava unionin oikeutta, Euroopan ihmisoikeussopimusta ja sovellettavia ihmisoikeustakeita (ks. tämän luvun [Johdanto](#)).
- Unionin oikeudessa vahvistetaan EU:n jäsenvaltioille lyhytaikaisen viisumin myöntämistä koskevat yhteiset säännöt (ks. [1.1 kohta](#)).
- Unionin oikeus sisältää rajatarkastuksen (ks. [1.4 kohta](#)) ja rajojen valvonnan, erityisesti merellä (ks. [1.7 kohta](#)), toteuttamiseen liittyvät takeet.
- Unionin oikeus, erityisesti Schengenin säännöstö, mahdollistaa henkilöiden matkustamisen ilman rajatarkastuksia sovitulla alueella (ks. [1.1 kohta](#)).
- Unionin oikeuden mukaan Schengen-alueeseen kuuluvan yhden valtion asettamalla henkilön maahantulokiellolla voidaan evätä kyseisen henkilön pääsy koko Schengen-alueelle (ks. [1.3 kohta](#)).
- EU:n perusoikeuskirjassa säädetään oikeudesta turvapaikkaan ja kielletään palauttaminen. EU:n turvapaikkasäännöstöä sovelletaan siitä hetkestä lähtien, kun henkilö saapuu EU:n rajalle (ks. [1.6 kohta](#)).

- Tietyissä olosuhteissa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa asetetaan rajoituksia valtion oikeudelle ottaa kiinni tai käännättää siirtolainen rajoillaan (ks. tämän luvun [Johdanto](#) sekä [1.5](#) ja [1.6 kohta](#)) riippumatta siitä, onko siirtolainen kauttakulkualueella tai muutoin valtion lainkäyttöalueella. Valtio on ehkä myös velvollinen tarjoamaan oikeussuojakeinoja, jolla väitetty Euroopan ihmisoikeussopimuksen loukkaaminen voidaan ottaa kansallisen viranomaisen tutkittavaksi (ks. [1.7](#) ja [1.8 kohta](#)).

Muuta oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta

Jos haluat löytää muuta oikeuskäytäntöä, katso ohjeet kohdasta [Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?](#) tämän käsikirjan sivulta [263](#). Lisämateriaalia tämän luvun aiheista on kohdassa [Kirjallisuutta](#) sivulla [241](#).

2

Asema ja aiheeseen liittyvät asiakirjat

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU), 9 artikla (oikeus jäädä) Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 6 artikla, (asiakirjat) Määrittelydirektiivi (2011/95/EU)	Turvapaikanhakijat	Asia <i>Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , EIT 2008 ja asia <i>Suso Musa v. Malta</i> , EIT 2013 (maahantulo katsotaan laittomaksi, kunnes se sallitaan virallisesti)
Ihmiskaupan uhreille myönnettäviä oleskelulupia koskeva direktiivi (2004/81/EY) Työnantajien kohdistettavia seuraamuksia koskeva direktiivi (2009/52/EY)	Tunnustetut pakolaiset ja henkilöt, joille on myönnetty toissijainen suojelu	EIS, 3 artikla (kidutuksen kieltö)
	Ihmiskaupan uhrit ja erityistä hyväksikäyttöä osoittavat työolot	Yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta, 14 artikla (oleskelulupa uhrin henkilökohtaisen tilanteen vuoksi) Asia <i>Rantsev v. Kypros ja Venäjä</i> , EIT 2010 (venäläinen ihmiskaupan uhri Kyproksella)
	Henkilöt, joihin sovelletaan väliaikaisia Rule 39 -toimenpiteitä	Asia <i>Mamatkulov ja Askarov v. Turkki</i> , EIT 2005 ja asia <i>Savridin Dzhurayev v. Venäjä</i> , EIT 2013 (luovuttaminen, vaikka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ilmoitti Rule 39 -toimenpiteestä)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY) Asia C-357/09, <i>Kadzoev</i> , EYTI 2009 Asia C-34/09, <i>Ruiz Zambrano</i> , EUTI 2011	Laittomat maahanmuuttajat	Asia <i>Kurić v. Slovenia</i> , EIT 2012 (oleskeluluvan laiton menettäminen)

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
Pitkään oleskelleita koskeva direktiivi (2003/109/EY)	Pitkään oleskelleet	Maahan asettautumista koskeva yleissopimus, 13.12.1955
Ankaran sopimuksen vuoden 1970 lisäpöytäkirja, 41 artikla (standstill-lauseke) ETY-Turkki-assosiaationeuvoston päätös 1/80 (perheenjäsenten edut)	Turkin kansalaiset	
Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi (2004/38/EY)	ETA-kansalaisten perheenjäsenet, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia	
Asia C-135/08, <i>Rottmann</i> , EUTI 2010 (unionin kansalaisuuden menettäminen)	Kansalaisuudettomat henkilöt	

Johdanto

Tässä luvussa käsitellään eri maahanmuuttajaryhmien asemaa ja asiakirjoja.

Monille maahanmuuttajille aseman tai heidän asemaansa osoittavien asiakirjojen puuttuminen voi aiheuttaa erilaisia ongelmia, heiltä voidaan esimerkiksi evätä pääsy julkisiin tai yksityisiin palveluihin tai työmarkkinoille. Unionin oikeus sisältää yksityiskohtaisia ja pakollisia asemaa ja asiakirjoja koskevia säännöksiä, joiden noudattamatta jättäminen rikkoo unionin oikeutta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta voidaan pyytää tutkimaan, estääkö aseman tai asiakirjojen puuttuminen kyseistä henkilöä käyttämästä Euroopan ihmisoikeussopimuksella taattua oikeutta, ja jos estää, onko tämä rajoitus oikeutettu.

Jos vastaanottava valtio ei ole antanut virallista lupaa, se voi pitää kolmannen maan kansalaisen oleskelua laittomana. Sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa on mainittu olosuhteita, jolloin kolmannen maan kansalaisen oleskelua on pidettävä laillisena, vaikka kyseinen valtio ei ole antanut lupaa (ks. 2.2 ja 2.5 kohta). Tietyt unionin oikeuden, Euroopan ihmisoikeussopimuksen, EU:n perusoikeuskirjan ja Euroopan sosiaalisen peruskirjan mukaiset oikeudet myönnetään ainoastaan henkilöille, jotka oleskelevat laillisesti tietyssä valtiossa (ks. 8 luku).

Unionin oikeus saattaa sisältää nimenomaisen säännöksen, jonka mukaan tietty asema tunnustetaan tai myönnetään. Tämän vuoksi tietyn asiakirjan myöntäminen voi olla pakollista (ks. 2.1, 2.2 ja 2.8 kohta). Jos henkilö on unionin oikeuden tai kansallisen

lainsäädännön mukaan oikeutettu tiettyyn asemaan – tai tiettyihin asiakirjoihin – kyseisen aseman tai kyseisten asiakirjojen myöntämättä jättäminen rikkoo unionin oikeutta.

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei vaadita nimenomaisesti, että valtion on myönnettävä maahanmuuttajalle tietty asema tai annettava hänelle tiettyjä asiakirjoja. Tiettyissä olosuhteissa oikeus nauttia perhe- ja yksityiselämän kunnioitusta (8 artikla) voi edellyttää, että valtiot tunnustavat maahanmuuttajan aseman, myöntävät hänelle oleskeluluvan tai antavat hänelle asiakirjat. Ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa ei kuitenkaan voida tulkita siten, että se sellaisenaan takaa oikeuden tiettyntyyppiseen oleskelulupaan. Jos kansallisessa lainsäädännössä säädetään erityyppisistä oleskeluluvista, Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta pyydetään usein arvioimaan tietyn luvan myöntämisen oikeudellisia ja käytännön seurauksia.⁴⁹

2.1. Turvapaikanhakijat

Turvapaikanhakijat hakevat kansainvälistä suojelua sillä perusteella, etteivät he voi palata tai ettei heitä voi palauttaa kotimaahansa, koska heillä on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi tai he ovat vaarassa joutua pahoinpidellyksi tai joutua kärsimään muuta vakavaa haittaa (ks. 3 luku).

Unionin oikeus: Turvapaikanhakija on määritelty ”henkilöksi, joka hakee kansainvälistä suojelua”. Turvapaikanhakijoiden tilannetta säännellään EU:n turvapaikkasäännöillä. Turvapaikkasäännösten kaikki asiaankuuluvat tekstit ja valtiot, joissa näitä sovelletaan, on lueteltu [liitteessä 1](#). Turvapaikkamenettelyyn pääsyä tarkastellaan [1 luvussa](#). Tässä kohdassa käsitellään niitä turvapaikanhakijoita, joiden hakemukset ovat vireillä ja jotka odottavat lopullista päätöstä. Unionin oikeuden mukaan turvapaikanhakijaa ei saa poistaa maasta ennen kuin turvapaikkahakemusta koskeva päätös on tehty. Turvapaikkamenettelydirektiivin (2013/32/EU) 9 artiklan 1 kohdan mukaan turvapaikanhakija oleskelee EU:n jäsenvaltion alueella laillisesti. Siinä säädetään, että turvapaikanhakijan ”on annettava jäädä jäsenvaltioon” menettelyä varten, kunnes määrittävä viranomainen on tehnyt päätöksen. Tähän on kuitenkin joitakin poikkeuksia, etenkin myöhempien hakemusten osalta.

Turvapaikanhakijan unionin oikeuden mukainen oikeus asiakirjoihin vahvistetaan [vastaanottodirektiivissä](#) (2013/33/EU; [liitteessä 1](#) on ilmoitettu jäsenvaltiot, joita kyseinen direktiivi sitoo). Direktiivin 6 artiklassa säädetään, että jokaiselle turvapaikanhakijalle on

⁴⁹ Asia nro 42086/05, *Liu v. Venäjä*, EIT 6.12.2007, 50 kohta.

kolmen päivän kuluessa annettava asiakirja, jossa todetaan hänen asemansa turvapai-
kanhakijana tai todistetaan, että hänellä on lupa jäädä alueelle siksi ajaksi, kun hänen
hakemuksensa käsitellään. Direktiivin 6 artiklan 2 kohdan mukaan valtiot voivat olla
tekemättä näin, jos hakija on otettu säilöön tai on rajalla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei ole vastaavaa määräystä, joka koskee turvapai-
kanhakijan asemaa suojaa koskevan hakemuksen käsittelyn aikana. Siksi on välttämä-
töntä tutkia, voiko turvapaikanhakija kansallisen lainsäädännön mukaan jäädä alueelle
hänen hakemuksensa käsittelyn ajaksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan f alakohdassa sallitaan turvapai-
kanhakijan säilöönotto, jotta estetään ”hänen laitton maahantulonsa”. Euroopan ihmis-
oikeustuomioistuimen mukaan maahantulo on laitton, kunnes kansalliset viranomaiset
ovat sen virallisesti hyväksyneet.

Esimerkki: Asiassa *Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta*⁵⁰ Euroopan ihmisoikeustu-
omioistuin katsoi, että maahantulo on laitton, kunnes kansalliset viranomaiset olivat
sen virallisesti hyväksyneet. Kyseisessä asiassa tuomioistuin katsoi, ettei Euroopan
ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohtaa ollut loukattu, kun turvapaikanhakija
oli ollut säilöönotettuna seitsemän päivän ajan asianmukaisissa olosuhteissa sillä
aikaa, kun hänen turvapaikkahakemustaan käsiteltiin.

Esimerkki: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi asiassa *Suso Musa v. Malta*⁵¹
antamassaan tuomiossa, että sellaisessa valtiossa, joka on mennyt lakisääteisiä
velvollisuuksiaan pidemmälle ja hyväksynyt lainsäädännön, jossa nimenomaisesti
hyväksytään maahanmuuttajien maahantulo tai oleskelu turvapaikkahakemuksen
ollessa vireillä, joko unionin oikeudesta riippumatta tai sen mukaisesti, jokaisen lain
hyväksymisen jälkeisen säilöönoton, jolla pyritään estämään laitton maahantulo,
lainmukaisuus voidaan kyseenalaistaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan
1 kohdan f alakohdan nojalla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen pöytäkirjan 2 artiklassa todetaan, että
jokaisella, joka on laillisesti jonkin valtion alueella, on oikeus liikkumisvapauteen, kun
taas seitsemännen pöytäkirjan 1 artiklassa määrätään tietyistä menettelytakeista

50 Asia nro 13229/03, *Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 29.1.2008, 65 kohta.

51 Asia nro 42337/12, *Suso Musa v. Malta*, EIT 23.7.2013.

valtion alueella laillisesti oleskelevien henkilöiden karkottamista vastaan. Henkilö voi kuitenkin menettää laillisen asemansa.

Esimerkki: Saksan hallitus oli vahvistanut YK:n ihmisoikeuskomiteassa⁵², että turvapaikanhakijat oleskelivat laillisesti alueella heidän turvapaikkamenettelynsä aikana. Asiassa *Omwenyeye v. Saksa*⁵³ tuomioistuin kuitenkin hyväksyi hallituksen väitteen, jonka mukaan hakija rikkomalla valtion hakijan tilapäiselle oleskelulle asetamia ehtoja – eli velvollisuutta pysyä tietyn kaupungin alueella – oli menettänyt laillisen asemansa eikä näin ollen enää kuulunut Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen pöytäkirjan 2 artiklan soveltamisalaan.

2.2. Tunnustetut pakolaiset ja henkilöt, joiden toissijaisen suojelun tarve on tunnustettu

Unionin oikeus: Oikeus turvapaikkaan taataan EU:n perusoikeuskirjassa (18 artikla), joka näin ollen ulottuu pidemmälle kuin pelkästään oikeuteen hakea turvapaikkaa. Henkilöillä, jotka täyttävät turvapaikan saamisen edellytykset, on oikeus saada asemansa tunnustetuksi. **Määrittelydirektiivin** (2011/95/EU) 13 artiklassa (pakolaisasema) ja 18 artiklassa (toissijaisen suojeluaseman myöntäminen henkilöille, jotka tarvitsevat kansainvälistä suojelua mutta jotka eivät täytä pakolaisaseman myöntämisen edellytyksiä) annetaan nimenomainen oikeus saada pakolaisasema tai toissijaista suojelua. Henkilöt, joille myönnetään kansainvälistä suojelua, voivat menettää asemansa, jos heidän alkuperämaansa tilanne paranee aidosti (ks. [3.1.8 kohta](#))

Saman direktiivin 24 artiklassa säädetään oikeudesta asiakirjoihin. Henkilöllä, jonka tarve kansainväliseen suojeluun on tunnustettu, on oikeus oleskelulupa; pakolaisen oleskelulupa on voimassa vähintään kolme vuotta ja toissijaista suojelua saaneen henkilön vähintään vuoden. Direktiivin 25 artiklan mukaan pakolaisilla ja tietyissä tapauksissa toissijaista suojelua saavilla on oikeus matkustusasiakirjoihin.

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei ole myönnetty sellaista oikeutta turvapaikkaan, joka vastaisi EU:n perusoikeuskirjan 18 artiklassa vahvistettua oikeutta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei myöskään voi tutkia, loukkaako vuoden 1951 Geneven sopimuksen⁵⁴ mukaisen pakolaisen aseman epäminen tai peruuttaminen tai kieltäytyminen

52 CCPR/C/DEU/2002/5, YK:n ihmisoikeuskomitea 4.12.2002

53 Asia nro 44294/04, *Omwenyeye v. Saksa* (päätös), EIT 20.11.2007.

54 Asia nro 25964/94, *Ahmed v. Itävalta*, EIT 17.12.1996, 38 kohta.

tunnustamasta [määrittelydirektiivin](#)⁵⁵ mukaista turvapaikkaoikeutta Euroopan ihmisoikeussopimusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin voi kuitenkin tutkia, tarkoittaako ulkomaalaisen maastapoistaminen sitä, että hän on todellisessa vaarassa joutua alttiiksi kohtelulle, joka on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan tai tiettyjen muiden määräysten vastainen (katso [3 luku](#)).⁵⁶

2.3. Ihmiskaupan uhrit ja erityistä hyväksikäyttöä osoittavat työolot

Unionin oikeus: Työnantajiin kohdistettavia seuraamuksia koskevassa direktiivissä (2009/52/EY) kriminalisoidaan laittomien maahanmuuttajien laittoman työnteon tietyt muodot. Väliaikainen oleskelulupa voidaan myöntää alaikäiselle työntekijälle ja työntekijälle, jonka työolot osoittavat erityistä hyväksikäyttöä, jotta he voivat tehdä kantelun työnantajiaan vastaan (13 artikla).

Neuvoston direktiivissä 2004/81/EY, joka koskee oleskelulupaa, joka myönnetään kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja ja jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi, myönnetään harkinta-aika, jonka aikana uhria ei voida poistaa maasta. Direktiivissä vaaditaan myös, että EU:n jäsenvaltiot myöntävät oleskeluluvan ihmiskaupan uhreille, jotka tekevät yhteistyötä viranomaisien kanssa (6 ja 8 artikla). Luvan on oltava voimassa vähintään kuusi kuukautta ja se voidaan uusia. **Ihmiskauppadirektiivissä** (2011/36/EU) vuodelta 2011 ei käsitellä suoraan uhrien oleskelulupaa, mutta siinä säädetään velvollisuudesta tarjota apua ja tukea ennen rikosoikeudenkäyntiä, sen kuluessa ja sen jälkeen (11 artikla). Jos ihmiskauppiaita vastaan ei nosteta syytettä tai jos uhri ei tee yhteistyötä rikoksen tutkinnan aikana, EU:n jäsenvaltiolla ei ole selvää velvollisuutta myöntää oleskelulupaa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan mukainen orjuuden ja pakkotyön kielto voi tietyissä olosuhteissa edellyttää, että valtiot tutkivat epäiltyjä ihmiskauppatapauksia ja toteuttavat toimenpiteitä uhrien tai mahdollisten uhrien suojelemiseksi.

55 Asia nro 8319/07 ja 11449/07, *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 28.6.2011, 226 kohta (määrittelydirektiivin 15 artiklan osalta).

56 Asia nro 25904/07, *N.A. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 17.7.2008, 106–107 kohta.

Esimerkki: Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio asiassa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*⁵⁷ koski venäläistä ihmiskaupan uhria Kyproksella. Tuomioistuin katsoi, ettei Kypros ollut täyttänyt Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan mukaisia tosiasiallisia velvollisuuksiaan kahdesta syystä. Kypros ei ollut ensinnäkään ottanut käyttöön asianmukaista lainsäädännöllistä ja hallinnollista kehystä ihmiskaupan torjumiseksi. Toiseksi maa ei ollut toteuttanut operatiivisia toimenpiteitä ihmiskaupan uhrin suojelemiseksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi lisäksi, että Venäjän viranomaiset eivät olleet tutkineet tehokkaasti ihmiskauppioiden uhrin rekrytointia, joka oli tapahtunut Venäjän alueella. Tällä laiminlyönnillä oli vakavat seuraukset, kun otetaan huomioon uhrin Venäjältä lähtöön liittyvät olosuhteet ja hänen kuolemansa Kyproksella myöhemmin.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Valtioissa, jotka ovat ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen osapuolia, viranomaisten on annettava epäilyille toipumis- ja harkinta-aikaa, jonka aikana heitä ei voida poistaa maasta (13 artikla). Jos toimivaltaisilla viranomaisilla on ”perusteltua syytä epäillä henkilön joutuneen ihmiskaupan uhriksi”, kyseistä henkilöä ei voida poistaa maasta ennen kuin on määritelty, onko kyseinen henkilö ihmiskauppaa koskevan rikoksen uhri (10 artiklan 2 kohta). Toimivaltainen viranomainen voi myöntää uhrille uusittavan oleskeluluvan, jos se katsoo, että uhrin oleskelu maassa on välttämätöntä hänen henkilökohtaisen tilanteensa vuoksi tai rikoksen tutkinnan takia (14 artiklan 1 kohta). Määräysten tarkoituksena on varmistaa, ettei ihmiskaupan uhri ole vaarassa joutua palautetuksi kotimaahansa ilman, että hän on saanut asianmukaista apua (ks. myös riskiryhmiä koskeva 9 luku ja ratifiointia koskeva luettelo liitteessä 2).

2.4. Henkilöt, joihin sovelletaan väliaikaisia Rule 39 -toimenpiteitä

Kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin vastaanottaa valituksen, se voi päättää, että valtion on toteutettava tiettyjä väliaikaisia toimenpiteitä sillä aikaa, kun tuomioistuin tutkii asiaa.⁵⁸ Näitä kutsutaan yleensä Rule 39 -toimenpiteiksi.⁵⁹ Toimenpiteisiin sisältyy yleensä pyyntö, ettei valtio palauta henkilöitä maihin, joissa heidät voidaan väitetysti tappaa tai he voivat joutua kidutuksen tai pahoinpitelyn kohteeksi. (Kääntäjän

57 Asia nro 25965/04, *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, EIT 7.1.2010, 284 kohta.

58 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Rules of the Court*, sellaisina kuin ne olivat voimassa 1.9.2012, 39 artikla.

59 Tarkemmat ohjeet Rule 39 mukaisen pyynnön esittämisestä, ks. UNHCR (2012).

huomautus: Jollei toisin mainita, tässä käännöksessä käytetään ilmaisua ”kaltoinkohtelu” (englanniksi ”ill-treatment”) yleisterminä ilmaisulle ”epäinhimillinen tai halventava kohtelu tai rangaistus”, joka kidutuksen tavoin kielletään Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa.) Monissa tapauksissa tämä koskee turvapaikanhakijoita, joiden hakemus on hylätty lopullisesti ja jotka ovat käyttäneet kaikki kansallisen lainsäädännön mukaiset valituskeinot. Tietyissä valtioissa henkilön asema voi olla epäselvä, kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on soveltanut väliaikaista Rule 39 -toimenpidettä sen estämiseksi, että henkilö poistetaan maasta sillä aikaa, kun tuomioistuin tutkii asiaa.⁶⁰ Asemaa koskevasta kysymyksestä riippumatta maastapoistamisen suorittava valtio on velvollinen noudattamaan kaikkia Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ilmoittamia Rule 39 -toimenpiteitä.

Esimerkki: Asiassa *Mamatkulov ja Askarov v. Turkki*⁶¹ vastaajavaltio luovutti valittajat Uzbekistaniin, vaikka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin oli ilmoittanut väliaikaisesta Rule 39 -toimenpiteestä. Tapauksen olosuhteista kävi selvästi ilmi, että luovutuksen seurauksena tuomioistuin ei pystynyt asianmukaisesti tutkimaan valittajien tekemiä valituksia vastaavissa tapauksissa syntyneen vakiintuneen käytännön mukaisesti. Näin ollen tuomioistuin ei pystynyt suojelemaan valittajia mahdollisilta Euroopan ihmisoikeussopimuksen loukkauksilta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 34 artiklan mukaan jäsenvaltiot ovat sitoutuneet pidättäytymään toimista tai laiminlyönneistä, jotka saattavat estää valittajaa käyttämästä tehokkaasti valitusoikeuttaan. Väliaikaisten toimenpiteiden noudattamatta jättämisen katsottiin estävän tuomioistuinta tutkimasta tehokkaasti valittajan valitusta ja estävän valittajan oikeuksien tehokasta käyttöä ja siten loukkaavan ihmisoikeussopimuksen 34 artiklaa.

Esimerkki: Asiassa *Savridin Dzhurayev v. Venäjä*⁶² valittaja siirrettiin väkisin Tadžikistaniin venäläisten virkamiesten toteuttamassa erityisoperaatiossa, vaikka Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen määräämät väliaikaiset toimenpiteet olivat yhä voimassa. Koska vastaajavaltio ei noudattanut väliaikaista toimenpidettä, valittaja oli vaarassa joutua pahoinpitelyn kohteeksi Tadžikistanissa eikä tuomioistuin pystynyt varmistamaan valittajan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaisen oikeuksien tosiasiallista ja tehokasta käyttöä. Sopimuksen 34 artiklaa ja 3 artiklaa oli näin ollen loukattu. Tuomioistuin määräsi vastaajavaltiota toteuttamaan

60 Asia nro 67474/11, *Azimov v. Venäjä*, EIT 18.4.2013.

61 Asia nro 46827/99 ja nro 46951/99, *Mamatkulov ja Askarov v. Turkki* [suuri jaosto], EIT 4.2.2005.

62 Asia nro 71386/10, *Savridin Dzhurayev v. Venäjä*, EIT 25.4.2013.

konkreettisia korjaavia toimenpiteitä vastaajan suojelemiseksi hänen terveyttään ja henkeään uhkaavilta vaaroilta. Kun otetaan huomioon toistuvat tämäntyyppiset teot, tuomioistuin määräsi lisäksi, että vastaajavaltion on viipymättä ratkaistava tämä toistuva ongelma toteuttamalla tiettyjä yleisiä toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että mahdolliset uhrin saavat tehokasta suojaa tuomioistuimen määräämien väliaikaisten toimenpiteiden mukaisesti.

2.5. Laittomat maahanmuuttajat

Sellaisten henkilöiden oleskelua, jotka ovat tulleet maahan tai jääneet sinne ilman lupaa tai ilman laillista perustetta, pidetään luvattomana tai laittomana. Luvaton tai laitton oleskelu voi syntyä monin eri tavoin, muun muassa siten, että henkilö tulee maahan laittomasti tai henkilö lähtee pakollisesta osoitteesta tai henkilöllä ei ole oikeutta uusia laillista oleskelulupaa muuttuneen henkilökohtaisen tilanteen vuoksi. Laillisen aseman puuttuminen vaikuttaa usein mahdollisuuteen käyttää muita menettelyllisiä tai aineellisia oikeuksia (ks. oikeutta sosiaaliturvaan ja sosiaaliapuun koskeva 8.6 kohta).

Unionin oikeus: Palauttamisdirektiivin (2008/115/EY; liitteessä 1 on lueteltu EU:n jäsenvaltiot, joita direktiivi sitoo) mukaan laittomasti oleskelevia kolmannen maan kansalaisia ei voida enää jättää epätietoisiksi. Direktiiviin osallisina olevien EU:n jäsenvaltioiden on joko laillistettava heidän oleskelunsa tai tehtävä palauttamispäätös.

Kaikki henkilöt, joilta puuttuu laillinen oleskelulupa, kuuluvat direktiivin soveltamisalaan. Direktiivin 6 artiklan mukaan EU:n jäsenvaltioiden on tehtävä heitä koskeva palauttamispäätös. Direktiivin 6 artiklan 4 kohdassa säädetään myös niistä olosuhteista, jolloin valtiot ovat vapautettuja tästä velvollisuudesta. Humanitaaristen tai muiden syiden lisäksi oleskelun laillistamisen perusteena voi olla perhe- ja yksityiselämän kunnioittaminen, joka taataan EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa (ks. perhe-elämää koskeva 5 luku).

Esimerkki: Asiassa *M. Ghevondyan*⁶³ 4.6.2013 antamassaan tuomiossa Ranskan korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*) katsoi, että palauttamisdirektiivin 6 artiklassa ei aseteta jäsenvaltion toimivaltaisille viranomaisille velvollisuutta tehdä järjestelmällisesti palauttamispäätös sen alueella laittomasti oleskelevista kolmansien maiden kansalaisista. Direktiivin 6 artiklan 4 kohdassa esitetään lukuisia poikkeuksia ja poikkeamia 6 artiklan 1 kohtaan. Siksi palauttamispäätöstä ei voida tehdä

63 Ranska, korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*), *M. Ghevondyan*, asia nro 356505, 4.6.2012.

automaattisesti. Valtion on otettava huomioon ulkomaalaisen henkilökohtainen tilanne ja perhetilanne sekä olosuhteet, jotka voivat estää palauttamispäätöksen. Näihin kuuluvat direktiivin 5 artiklan mukaan lapsen etu sekä ulkomaalaisen perhesuhteet ja terveydentila. Näin ollen tuomioistuinten on, jos ulkomaalainen vetoaa näihin perusteisiin, tutkittava päätöksen laillisuus ottaen huomioon sen vaikutukset ulkomaalaisen henkilökohtaiseen tilanteeseen.

Valtio voi sallia henkilöiden oleskelun alueellaan oleskelulupahakemuksen ollessa vireillä (6 artiklan 5 kohta), mutta sillä ei ole velvollisuutta tehdä näin, kuten turvapaikanhakijoiden osalta on. Säännös ei koske tällaisten henkilöiden asemaa. **Palauttamisdirektiivin** johdanto-osan 12 kappaleessa mainitaan yleinen tilanne, jossa joitakin maassa laittomasti oleskelevia henkilöitä ei voida poistaa maasta. Siinä todetaan myös, että valtioiden on annettava näille henkilöille heidän asemaansa koskeva kirjallinen vahvistus, mutta tämä ei ilmene direktiivin operatiivisista osista. Tämä koskee erityisesti niitä, jotka on vapautettava säilöönotosta, koska pisin sallittu säilöönottoaika on päättynyt (ks. säilöönottoa koskeva **6 luku**), mutta joilla ei vielä ole oleskelulupaa.⁶⁴

Esimerkki: Asiassa *Kadzoev*⁶⁵ tšetšerialainen turvapaikanhakija vapautettiin säilöönotosta Bulgariassa, mutta häntä ei voitu poistaa maasta. Euroopan unionin tuomioistuin katsoi tuomiossaan, että sovellettavan EU:n lainsäädännön mukaan säilöönoton enimmäisaikaa ei missään olosuhteissa saa ylittää. Kun turvapaikanhakija vapautettiin, hän huomasi olevansa ilman asemaa ja ilman asiakirjoja ja vaille toimeentuloa, koska Bulgarian lainsäädännössä hänelle ei myönnetty minkäänlaista asemaa, vaikka häntä ei voitu poistaa maasta.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Sopimuksen mukaan hakijalla ei ole oikeutta saada erityistä asemaa tai vastaavia asiakirjoja vastaanottavassa maassa. Kielteinen päätös voi kuitenkin tietyissä olosuhteissa loukata Euroopan ihmisoikeussopimusta, jos se perustuu syrjintäperusteeseen.

Esimerkki: Asiassa *Kiyutin v. Venäjä*⁶⁶ Uzbekistanin kansalainen, joka oli ollut naimisissa ja jolla oli lapsi venäläisen kanssa, pyysi oleskelulupaa Venäjän viranomaisilta. Hänen hakemuksensa hylättiin, koska hänet oli todettu hiv-positiiviseksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korosti hiv-tartunnan saaneiden henkilöiden erityisen

64 Muiden kuin maastapoistettujen henkilöiden asemasta ks. **FRA (2011b)**, 2 luku.

65 Asia C-357/09, *Kadzoev (Huchbarov)*, EYTI 30.11.2009 (Kok., s. I-11189).

66 Asia nro 2700/10, *Kiyutin v. Venäjä*, EIT 10.3.2011.

haavoittuvaa asemaa ja hyväksyi sen, että sairautta voitaisiin pitää yhtenä vammaisuuden muotona. Kansallisen lainsäädännön yleinen säännös, jossa vaaditaan hiv-positiivisten kolmannen maan kansalaisten maastapoistamista, ei mahdollista henkilökohtaista arviointia, joka perustuisi yksittäisen tapauksen olosuhteisiin, eikä sitä pidetty objektiivisesti perusteltuna. Tuomioistuimien katsoi siksi, että hakijaa oli syrjitty terveydentilansa vuoksi, ja totesi, että tämä loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklaa luettuna yhdessä 8 artiklan kanssa.

Euroopan sosiaalinen peruskirja: Peruskirjan henkilöllinen soveltamisala on periaatteessa rajoitettu toisten jäsenvaltioiden kansalaisiin, jotka oleskelevat laillisesti tai työskentelevät säännöllisesti alueella. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on kuitenkin todennut, että tietyt oikeudet niiden perusluonteen ja niiden ihmisarvon liittyvän yhteyden vuoksi koskevat kaikkia henkilöitä, myös laittomia maahanmuuttajia. Näihin oikeuksiin kuuluu oikeus terveydenhoitoon,⁶⁷ asuntoon⁶⁸ ja koulutukseen.⁶⁹

2.6. Pitkään oleskelleet

Unionin oikeus: Pitkään oleskelleita koskevassa direktiivissä (2003/109/EY, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2011/51/EU; liitteessä 1 on lueteltu maat, joita tämä direktiivi sitoo) säädetään kolmannen maan kansalaisten, jotka ovat asuneet EU:n jäsenvaltiossa laillisesti ja yhtäjaksoisesti viiden vuoden ajan, oikeudesta pitkään oleskelleen henkilön vahvistettuun asemaan.⁷⁰ Tähän oikeuteen liittyy vakaita ja säännöllisiä varoja sekä sairausvakuutta koskevia ehtoja. Näiden vaatimusten tulkinnasta ei ole oikeuskäytäntöä, mutta [perheen yhdistämisdirektiivin](#) (2003/86/EY; ks. perheitä koskeva 5 luku) vastaavia vaatimuksia Euroopan unionin tuomioistuimien on pyrkinyt tulkitsemaan suppeasti. Tuomioistuimien katsoi, että EU:n jäsenvaltioiden liikkumavaraa ei saa käyttää siten, että se heikentää direktiivin tarkoitusta.⁷¹

Pitkään oleskelleita koskevan direktiivin 11 artiklan mukaan pitkään oleskelleita kolmannen maan kansalaisia on kohdeltava tasavertaisesti maan omien kansalaisten kanssa useilla keskeisillä aloilla (ks. taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia koskeva 8 luku).

67 Kantelu nro 14/2003, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. Ranska*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 8.9.2004.

68 Kantelu nro 47/2008, *Defence for Children International (DCI) v. Alankomaat*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 20.10.2009.

69 Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions 2011, General Introduction*, 10 kohta, "Statement of interpretation on Art. 17(2)", tammikuu 2012.

70 Ks. myös asia C-502/10, *Staatssecretaris van Justitie v. Mangat Singh*, EUTI 18.10.2012.

71 Asia C-578/08, *Chakroun v. Minister van Buitenlandse Zaken*, EUTI 4.3.2010 (Kok., s. I-01839), 52 kohta.

Euroopan unionin tuomioistuimen mukaan EU:n jäsenvaltiot eivät saa asettaa pitkään oleskelleiden kolmansien maiden kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oleskelulupien myöntämiseksi liiallisia ja suhteettomia maksuja. Tällaiset maksut saattavat vaarantaa direktiivillä tavoiteltujen päämäärien toteuttamisen ja estää näin sen tehokkaan vaikutuksen.

Esimerkki: Asiassa *Euroopan komissio v. Alankomaat*⁷² Euroopan unionin tuomioistuin katsoi, että Alankomaat ei ollut noudattanut pitkään oleskelleita koskevan direktiivin mukaisia velvoitteitaan soveltaessaan liiallisia ja suhteettomia maksuja (188 eurosta 830 euroon) i) kolmannen maan kansalaisiin, jotka hakevat pitkään oleskelleen henkilön asemaa, ii) kolmannen maan kansalaisiin, jotka ovat saaneet tämän aseman toisessa EU:n jäsenvaltiossa ja jotka haluavat käyttää oleskeluoikeuttaan ja iii) kolmannen maan kansalaisten perheenjäseniin, jotka hakevat perheenyhdistämistä. Tuomioistuin korosti erityisesti sitä, ettei jäsenvaltiolla ole rajoittamatonta harkintavaltaa, kun ne perivät kolmannen maan kansalaisilta maksuja oleskelulupien myöntämisestä, ja ettei jäsenvaltiolla ole lupa määrätä maksuja, joilla saatetaan estää pitkään oleskelleita koskevassa direktiivissä annettujen oikeuksien käyttäminen.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Pitkään oleskelleen henkilön asema on yleensä tunnustettu seikaksi, joka on otettava huomioon, jos maastapoistamista ehdotetaan (ks. 3.4 kohta).

Esimerkki: Asiassa *Kurić v. Slovenia*⁷³ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutki pitkään oleskelleita henkilöitä koskevaa slovenialaista rekisteriä ja sellaisten Jugoslavian entisten kansalaisten poistamista rekisteristä, jotka olivat yhä pitkään oleskelleita henkilöitä mutta jotka eivät olleet hakeneet Slovenian kansalaisuutta kuuden kuukauden määräajassa. Tällaisen rekisteristä poistamisen seurauksena kyseisistä henkilöistä tuli kansalaisuudettomia tai he menettivät oleskeluoikeutensa.⁷⁴ Vaikutus ei ollut sama sellaisten ulkomaalaisten osalta, jotka eivät olleet muiden Jugoslavian tasavaltojen kansalaisia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toisti, että yksityis- ja perhe-elämän tehokas kunnioittaminen voi tuoda mukanaan todellisia velvollisuuksia etenkin, kun on kyse valittajien kaltaisista pitkään oleskelleista

72 Asia C-508/10, *Euroopan komissio v. Alankomaiden kuningaskunta*, EUTI 26.4.2012, 70 kohta.

73 Asia nro 26828/06, *Kurić ym. v. Italia* [suuri jaosto], EIT 26.6.2012.

74 Slovenia ei ole valtiottomuuden välttämiseksi valtioseuraannon yhteydessä vuonna 2006 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen osapuoli.

maahanmuuttajista, jotka oli lainvastaisesti poistettu pitkään oleskelleiden rekisteristä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan vastaisesti. Tuomioistuimien katsoi myös, että sellaisten ulkomaalaisten, jotka eivät olleet jugoslaviaalaisia, ja ulkomaalaisten, jotka olivat aiemmin Jugoslavian kansalaisia, erilainen kohtelu oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan vastaista syrjintää, luettuna yhdessä 8 artiklan kanssa.

Maahan asettautumista koskevassa Euroopan neuvoston yleissopimuksessa vuodelta 1955 määrätään, että kaikilla pitkään oleskelleilla henkilöillä on vahva asema kaikissa jäsenvaltioissa, mutta ainoastaan, jos he ovat yleissopimuksen sopimusvaltioiden kansalaisia.

2.7. Turkin kansalaiset

Vuonna 1963 allekirjoitettu Ankaran sopimus ja Ankaran sopimukseen vuonna 1970 liitetty lisäpöytäkirja vahvistavat silloisen Euroopan talousyhteisön (ETY) ja Turkin taloudellisia ja kaupallisia suhteita ottaen huomioon jälkimmäisen mahdollinen liittyminen ETYyn. Sopimuksesta on annettu yli 40 tuomiota Euroopan unionin tuomioistuimessa ja sitä ennen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa. Sitä on myös täydennetty assosiaationeuvoston päätöksillä, joista jotkin koskevat monien Turkin kansalaisten asemaa EU:n jäsenvaltioiden alueella. Sopimuksessa ei anneta Turkin kansalaisille tosiasiallista oikeutta tulla EU:n jäsenvaltion alueelle tai oleskella siellä. Itsenäiset ammatinharjoittajat ja palvelujen tarjoajat hyötyvät kuitenkin standstill-lausekkeesta ([lisäpöytäkirjan](#) 41 artikla). Tämä lauseke estää valtioita soveltamasta uusia ja tiukempia menettelyvaatimuksia tai taloudellisia vaatimuksia kuin ne, joita sovellettiin sopimuksen tekohetkellä.⁷⁵ Näitä oikeuksia ei sovelleta Turkin kansalaisiin, jotka haluavat pikemminkin käyttää kuin tarjota palveluja.⁷⁶

Esimerkki: Useissa asioissa on käsitelty vaatimuksia, joita sovelletaan turkkilaisiin kuorma-autonkuljettajiin, jotka ovat Turkissa sijaitsevien turkkilaisten yritysten palveluksessa ja jotka ajavat kuorma-autoja Saksaan. Nämä asiat koskivat näin ollen turkkilaisten yritysten oikeuksia tarjota vapaasti palveluja EU:n jäsenvaltioissa.

75 Asia C-37/98, *The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnadir Savas*, EYTI 11.5.2000 (Kok., s. I-02927); asia C-16/05, *The Queen, Veli Turm ja Mehmet Dari v. Secretary of State for the Home Department*, EYTI 20.9.2007 (Kok., s. I-07415) ja asia C-186/10, *Tural Oguz v. Secretary of State for the Home Department*, EUTI 21.7.2011.

76 Asia C-221/11, *Leyla Ecem Demirkan v. Bundesrepublik Deutschland*, EUTI 24.9.2013.

Asiassa *Abatay*⁷⁷ yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että Saksa ei saa soveltaa työlu-pavaatimusta Turkin kansalaisiin, jotka haluavat tarjota palveluja sen alueella, jos tällaista lupaa ei vaadittu jo silloin, kun standstill-lauseke tuli voimaan.

Asia *Soysal*⁷⁸ koski viisumivaatimusta. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että Ankaran sopimuksen lisäpöytäkirjan 41 artikla on esteenä sille, että otetaan käyttöön viisumivaatimus Turkin kansalaisille, jotka haluavat tulla Saksaan ja tarjota palveluja turkkilaisen yrityksen puolesta, jos viisumia ei vaadittu pöytäkirjan tullessa voimaan. Tuomioistuimen mukaan tätä johtopäätöstä ei voida asettaa kyseenalaiseksi sillä seikalla, että kansallisella lainsäädännöllä, jolla viisumivaatimus otettiin käyttöön, pannaan täytäntöön unionin oikeutta, nimittäin [asetus \(EY\) N:o 539/2001](#) (ks. [1 luku](#)). Unionin johdettua oikeutta on tulkittava standstill-lausekkeen sisältävän kansainvälisen sopimuksen mukaisesti.

Asiassa *Oguz*⁷⁹ unionin tuomioistuin totesi, että standstill-lauseke ei ole esteenä sille, että EU:n jäsenvaltiot määräävät kansallisessa oikeudessa seuraamuksia oikeuden väärinkäyttöä merkitsevästä käyttäytymisestä maahanmuuttoasioissa. Tuomioistuin katsoi kuitenkin, ettei se, että Oguz oli kahdeksan vuotta sen jälkeen, kun hänelle oli myönnetty maahantulo- ja oleskelulupa, ryhtynyt harjoittamaan itsenäistä toimintaa, joka oli vastoin kansallista maahanmuuttolainsäädäntöä, merkinnyt väärinkäyttöä.

Uudempien EU:n jäsenvaltioiden osalta Turkin standstill-lausekkeen voimaantulopäivä on se päivä, jona ne liittyivät unioniin.

Ankaran sopimuksen vuoden 1970 lisäpöytäkirjassa määrätään useista oikeuksista, joita käsitellään taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia koskevassa [8 luvussa](#). Aseman

77 Yhdistetyt asiat C-317/01 ja C-369/01, *Eran Abatay ym. ja Nadi Sahin v. Bundesanstalt für Arbeit*, EYTI 21.10.2003 (Kok., s. I-12301).

78 Asia C-228/06, *Mehmet Soysal ja Ibrahim Savatli v. Bundesrepublik Deutschland*, EYTI 19.2.2009 (Kok., s. I-01031).

79 Asia C-186/10, *Tural Oguz v. Secretary of State for the Home Department*, EUTI, 21.7.2011 (Kok., s. I-06957), 46 kohta ja asia C-16/05, *The Queen, Veli Tum ja Mehmet Dari v. Secretary of State for the Home Department*, EYTI 20.9.2007 (Kok., s. I-07415).

osalta Turkin kansalaisilla on oikeus jäädä alueelle ja käyttää sosiaalisia oikeuksiaan ja työmarkkinaoikeuksiaan.⁸⁰

Perheenjäsenillä, myös niillä, jotka eivät ole Turkin kansalaisia, on oikeus edullisempaan kohteluun Ankaran sopimuksella perustetun assosiaationeuvoston päätöksen N:o 1/80 perusteella (ETY-Turkki-assosiaationeuvosto, ks. perhe-elämää koskeva 5 luku).⁸¹ Tällaisille oikeuksille ei ole asetettu edellytyksiä, jotka liittyisivät siihen perusteeseen, johon Turkin kansalaisen maahantulo- ja oleskeluoikeuden myöntäminen alun perin perustui vastaanottavassa valtiossa.

Esimerkki: Asiassa *Altun*⁸² yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että se, että Turkin kansalainen oli pakolaisena saanut oleskeluluvan EU:n jäsenvaltiossa ja siten oikeuden päästä tämän valtion työmarkkinoille, ei ole esteenä sille, että hänen perheenjäsenensä voi saada assosiaationeuvoston päätökseen N:o 1/80 perustuvia oikeuksia. Asiassa *Kahveci*⁸³ unionin tuomioistuin lisäksi selvensi, että turkkilaisen työntekijän perheenjäsenet voivat edelleen vaatia heille kyseisen päätöksen nojalla kuuluvia oikeuksia vaikka kyseinen työntekijä on saanut vastaanottavan EU:n jäsenvaltion kansalaisuuden ja säilyttänyt samalla Turkin kansalaisuuden.

2.8. Kolmansien maiden kansalaiset, jotka ovat ETA:n tai Sveitsin kansalaisten perheenjäseniä

Unionin oikeus: ETA:n tai Sveitsin kansalaisten perheenjäsenillä kansalaisuudesta riippumatta sekä kolmansien maiden kansalaisilla, jotka ovat sellaisten EU:n kansalaisten perheenjäseniä, jotka ovat käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, on tietyissä olosuhteissa oikeus tulla EU:n jäsenvaltion alueelle ja oleskella siellä, jos he tulevat ETA:n,

80 Asia C-337/07, *Altun v. Stadt Böblingen*, EYTI 18.12.2008 (Kok., s. I-10323), 21 kohta; asia C-171/95, *Recep Tetik v. Land Berlin*, EYTI 23.1.1997 (Kok., s. I-00329), 48 kohta. Euroopan neuvoston maahan asettautumista koskeva eurooppalainen yleissopimus vuodelta 1955, 2 artikla: "[...] jokaisen sopimuspuolen [mukaan lukien Turkki ja monet muut EU:n valtiot] on helpotettava niiden taloudellisten ja sosiaalisten olosuhteiden sallimissa rajoissa muiden sopimuspuolten kansalaisten pitkäaikaista ja pysyvää oleskelua alueellaan."

81 Asia C-451/11, *Natthaya Dülger v. Wetteraukreis*, EUTI 19.7.2012.

82 Asia C-337/07, *Altun v. Stadt Böblingen*, EYTI 18.12.2008 (Kok., s. I-10323), 50 kohta.

83 Yhdistetyt asiat C-7/10 ja C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie v. Tayfun Kahveci ja Osman Inan*, EUTI 29.3.2012.

Sveitsin tai EU:n kansalaisen mukana tai seuraavat häntä myöhemmin.⁸⁴ Tämä oikeus voidaan evätä ainoastaan yleiseen järjestykseen, yleiseen turvallisuuteen tai kansanterveyteen liittyvistä syistä.

Tähän oikeuteen sisältyy myös oikeus oleskeluasiakirjaan, joka on todistus heidän asemastaan. Vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin (2004/38/EY) 10 artiklan 1 kohdan mukaan sellaisten perheenjäsenten oleskelukortti, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia, on myönnettävä viimeistään kuuden kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä, ja todistus oleskelukorttia koskevan hakemuksen jättämisestä on annettava välittömästi.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Oleskeluluvan myöntämättä jättäminen kolmannen maan kansalaiselle, kun kyseinen lupa on pakollinen unionin oikeuden mukaan, voidaan kyseenalaistaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan nojalla.

Esimerkki: Asiassa *Aristimuño Mendizabal v. Ranska*⁸⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että valittajan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisia oikeuksia oli loukattu, kun Ranskan viranomaiset myönsivät oleskeluluvan vasta yli 14 vuoden viivästyksen jälkeen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että valittajalla oli oikeus tällaiseen lupaan sekä unionin että Ranskan oikeuden mukaan.

2.9. Kansalaisuudettomat henkilöt ja kansalaisuuden tai asiakirjojen menettäminen

Unionin oikeudessa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei käsitellä kansalaisuuden saamista. Tästä säädetään kansallisella tasolla. Kansalaisuuden menettämistä koskevat kansalliset toimenpiteet ovat kuitenkin rajalliset.

Unionin oikeus: EU:n jäsenvaltioilla on kansalaisuuden myöntämisessä yksinomainen toimivalta, johon sisältyy myös EU:n kansalaisuuden myöntäminen sekä muut kansalaisuuteen liittyvät oikeudet monilla lainkäyttöalueilla. SEUT 20 artiklassa vahvistetaan

84 Ks. sopimukset, jotka on tehty ETA:n ja Sveitsin kanssa (ks. alaviitteet 5 ja 6), sekä vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi (direktiivi 2004/38/EY, EUVL L 158, 2004, s. 77).

85 Asia nro 51431/99, *Aristimuño Mendizabal v. Ranska*, EIT 17.1.2006.

unionin kansalaisuuden käsite, mutta oikeus EU:n kansalaisuuteen on vain niillä, joilla on jonkin EU:n jäsenvaltion kansalaisuus.⁸⁶

Kansalaisuuden menettäminen voi kuitenkin koskea unionin oikeutta, jos tämä tarkoittaa myös unionin oikeuksien menettämistä.

Esimerkki: Asiassa *Rottmann*⁸⁷ Rottmann oli alun perin syntymänsä perusteella Itävallan kansalainen. Sen jälkeen, kun häntä oli syytetty ammatinharjoittamiseen liittyvistä törkeistä petoksista Itävallassa, hän muutti Saksaan, jossa hän haki kansalaistamista. Saatuaan Saksan kansalaisuuden hän menetti Itävallan kansalaisuuden Itävallan lainsäädännön mukaan. Saatuaan tietää Itävallan viranomaisilta, että Rottmanista on annettu pidätysmääräys Itävallassa, Saksan viranomaiset yrittivät purkaa hänen Saksan kansalaisuutensa sillä perusteella, että hän oli saanut kansalaisuuden petoksella. Tällainen päätös tarkoitti kuitenkin sitä, että hänestä tuli kansalaisuudeton. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin halusi tietää, kuuluuko tämä kysymys unionin oikeuden soveltamisalaan, koska Rottmanin kansalaisuudettomuus johtaa myös unionin kansalaisuuden menettämiseen. Unionin tuomioistuin katsoi, että EU:n jäsenvaltion päätös kansalaisuuden menettämisestä kuuluu unionin oikeuden soveltamisalaan, jos tämä johtaa EU:n kansalaisuuden ja siihen liittyvien oikeuksien menettämiseen, ja näin ollen päätöksen on oltava unionin periaatteiden mukainen. Unionin tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltion päätös purkaa petoksella saatu kansalaistaminen on lainmukainen, vaikka tämä johtaa siihen, että kyseinen henkilö menettää kyseisen jäsenvaltion kansalaisuuden lisäksi unionin kansalaisuuden. Tällaisessa päätöksessä on kuitenkin noudatettava suhteellisuusperiaatetta, joka edellyttää muun muassa, että kyseiselle henkilölle annetaan kohtuullinen määräaika, jotta hän voi saada takaisin sen jäsenvaltion kansalaisuuden, joka hänellä alun perin oli.

Euroopan ihmisoikeussopimukseen ei ole sisällytetty oikeutta saada valtion kansalaisuutta.⁸⁸ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin todennut, että kansalaisuuden myöntämisen mielivaltainen epääminen voidaan kyseenalaistaa Euroopan

86 SEUT-sopimuksen 20 artiklan 1 kohdassa todetaan seuraavaa: ”Unionin kansalaisuus täydentää, mutta ei korvaa jäsenvaltion kansalaisuutta.” Asia C-369/90, *Micheletti ym. v. Delegación del Gobierno en Cantabria*, EYTI 7.7.1992 (Kok., s. I-4239) ja asia C-192/99, *The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Manjit Kaur*, EYTI 20.2.2001 (Kok., s. I-01237).

87 Asia C-135/08, *Rottmann v. Freistaat Bayern*, EUTI 2.3.2010 (Kok., s. I-01449), 41–45 kohta.

88 Asia nro 11278/84, *Family K. ja W. v. Alankomaat* (päätös), Euroopan ihmisoikeustoimikunta 1.7.1985.

ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan nojalla sen perusteella, minkälaisia vaikutuksia tällaisella epäamisellä voi olla kyseisen henkilön yksityiselämään.⁸⁹

Esimerkki: Asiassa *Genovese v. Malta*⁹⁰ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutki Maltan kansalaisuuden myöntämisen epäämistä avioliiton ulkopuolella syntyneelle lapselle, joka syntyi Maltan ulkopuolella, jonka äiti ei ollut Maltan kansalainen ja jonka maltalaisen isän isyys oli vahvistettu tuomioistuimessa. Kansalaisuuden myöntämisen epäamisellä ei sinänsä loukattu 8 artiklaa, mutta tuomioistuin katsoi, että epäämisen seuraukset valittajan sosiaaliselle identiteetille liittyivät sen 8 artiklan yleiseen soveltamisalaan ja että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa, luetuna yhdessä kyseisen yleissopimuksen 14 artiklan kanssa, oli loukattu epäämisen mielivaltaisen ja syrjivän luonteen takia.

Keskeiset kohdat

- Asiakirjojen avulla kansalaisuudettomilla henkilöillä on usein pääsy työmarkkinoille ja yksityisiin ja julkisiin palveluihin; niillä myös ehkäistään ongelmia viranomaisten kanssa (ks. tämän luvun [Johdanto](#)).
- EU:n perusoikeuskirjassa taataan nimenomaisesti oikeus turvapaikkaan. Vaikka Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei taata oikeutta turvapaikkaan, karkottava valtio voi olla velvollinen pidättäytymään sellaisen henkilön maastapoistamisesta, joka on varassa joutua surmatuksi tai pahoinpidellyksi vastaanottavassa valtiossa (ks. [2.2 kohta](#)).
- Unionin oikeuden mukaan turvapaikanhakijoilla on oikeus jäädä vastaanottavan valtion alueelle, kun he odottavat turvapaikkahakemuksen lopullista päätöstä, ja heille on annettava henkilöasiakirjat (ks. [2.1 kohta](#)).
- Unionin oikeuden mukaan tunnustetuille pakolaisille ja henkilöille, jotka saavat toissijaista suojelua, on annettava henkilöasiakirjat ja matkustusasiakirjat (ks. [2.2 kohta](#)).
- Sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan ihmiskaupan uhreilla on oikeus oleskelulupaan helpottamaan heidän yhteistyötään poliisin kanssa. Unionin oikeudessa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa valtioilta voidaan vaatia erityistoimenpiteitä heidän suojelemisekseen (ks. [2.3 kohta](#)).
- [Palauttamisdirektiivissä](#) vaaditaan, että EU:n jäsenvaltiot joko laillistavat laittomasti maassa oleskelevien kolmannen maan kansalaisten aseman tai antavat heitä koskevan palauttamispäätöksen (ks. [2.5 kohta](#)).

89 Asia nro 31414/96, *Karashev v. Suomi* (päätös), EIT 12.1.1999; asia nro 48321/99, *Slivenko v. Latvia* [suuri jaosto], EIT 9.10.2003 ja asia nro 60723/00, *Kuduzovic v. Slovenia* (päätös), EIT 17.3.2005.

90 Asia nro 53124/09, *Genovese v. Malta*, EIT 11.10.2011.

- Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan maahanmuuttajan aseman tunnustamatta jättäminen tai asiakirjojen myöntämättä jättäminen hänelle voidaan kyseenalaistaa 8 artiklan perusteella (ks. [2.5 kohta](#)).
- Unionin oikeuden mukaan kolmannen maan kansalaisilla on oikeus vahvistettuun asemaan heidän oleskeltuaan laillisesti EU:n jäsenvaltiossa yhtäjaksoisesti viiden vuoden ajan (ks. [2.6 kohta](#)).
- Turkin kansalaisiin ja heidän perheenjäseniinsä ei saa soveltaa tiukempia itsenäiseen ammatinharjoittamiseen tai palvelujen tarjoamiseen liittyviä edellytyksiä kuin ne, joita sovellettiin, kun Ankaran sopimuksen lisäpöytäkirja vuodelta 1970 tuli voimaan. Turkkilaisilla työntekijöillä ja heidän perheenjäsenillään on vahvistetut oikeudet jäädä maahan (ks. [2.7 kohta](#)).
- Kolmannen maan kansalaisilla, jotka ovat ETA:n tai Sveitsin kansalaisten perheenjäseniä, tai sellaisten EU:n kansalaisten perheenjäseniä, jotka käyttävät vapaata liikkuvuutta koskevaa oikeuttaan, on unionin oikeuden mukaan oikeus etuoikeutettuun asemaan (ks. [2.8 kohta](#)).
- Unionin oikeus ja Euroopan ihmisoikeussopimus eivät kata kansalaisuuden saamista, mutta kansalaisuuden menettämisen takia unionin oikeutta on ehkä tarpeen soveltaa, jos kansalaisuuden menettäminen tarkoittaa EU:n oikeuksien menettämistä (ks. [2.9 kohta](#)).

Muuta oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta

Jos haluat löytää muuta oikeuskäytäntöä, katso ohjeet kohdasta [Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?](#) tämän käsikirjan sivulta 263. Lisämateriaalia tämän luvun aiheista on kohdassa [Kirjallisuutta](#) sivulla 241.

3

Turvapaikka-oikeuden määrittäminen ja maastapoistamisen esteet: aineelliset kysymykset

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
SEUT 78 artiklassa ja EU:n perusoikeuskirjan 18 artiklassa (oikeus turvapaikkaan) viitataan vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskevaan yleissopimukseen, jossa tämä periaate vahvistetaan sopimuksen 33 artiklassa. EU:n perusoikeuskirja, 19 artikla (suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa)	Palauttamiskiellon periaate	EIS, 3 artikla sellaisena kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sitä tulkinnut asiassa <i>Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , EIT 1989 (luovuttamisesta aiheutuva vaara joutua pahoinpitelyn kohteeksi) EIS, 2 artikla (oikeus elämään) <i>Asia Saadi v. Italia</i> , EIT 2008 (ehdoton kielto palauttaa kidutettavaksi)
Määrittelydirektiivi (2011/95/EU), 4 artikla	Riskin arviointi	<i>Asia Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , EIT 2011 (todellisen riskin arviointi tilanteissa, joissa esiintyy mielivaltaista väkivaltaa ja humanitaarisiin olosuhteisiin nähden) <i>Asia Salah Sheekh v. Alankomaat</i> , EIT 2007 (vainottujen ryhmien jäsenten todistustaakka)
Dublin-asetus (asetus (EU) N:o 604/2013) Yhdistetyt asiat C-411/10 ja C-493/10, <i>N.S. ja M.E.</i> , EUTI 2011 (Dublin-siirrot)	Dublin-siirrot	<i>Asia M.S.S. v. Belgia ja Kreikka</i> , EIT 2011 (palauttaminen puutteenalaisiin oloihin yhdestä EU:n jäsenvaltiosta toiseen)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 5 ja 9 artikla	Vakavasti sairaiden henkilöiden karkottaminen	<i>Asia N. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , EIT 2008 (sellaisen hiv-potilaan suunniteltu palauttaminen, jonka pääsy asianmukaiseen hoitoon kotimaassa oli epävarmaa)

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
	<i>Diplomaattiset takeet</i>	Asia <i>Ramzy v. Alankomaat</i> , EIT 2010 (riittämättömät takeet). Asia <i>Othman (Abu Qatada) v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , EIT 2012 (hyväksyttävät takeet).
<p>EU:n perusoikeuskirja, 18 artikla (oikeus turvapaikkaan)</p> <p>Määrittelydirektiivi (2011/95/EU)</p> <p>Asia C-465/07, <i>Elgafaji</i>, EYTI 2009 (toissijainen suojelu)</p> <p>Suojelun poissulkeminen:</p> <p>Yhdistetyt asiat C-57/09 ja C-101/09, <i>B ja D</i>, EUTI 2010</p> <p>Suojelun lakkaaminen:</p> <p>Asia C-175/08, <i>Abdulla</i>, EUTI 2010</p> <p>EU:n perusoikeuskirja, 19 artikla (suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa)</p>	Turvapaikka-asiat (pakolaisasema ja toissijainen suojelu)	
<p>Määrittelydirektiivi (2011/95/EU), 8 artikla</p>	<i>Sisäisen paon mahdollisuus</i>	Asia <i>Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , EIT 2011 (humanitaaristen olosuhteiden arviointi sisäisen pakolaisuuden yhteydessä)
<p>EU:n perusoikeuskirja, 19 artikla (suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa)</p>	Joukkokarkotuksen kieltö	<p>ELS, neljännen pöytäkirjan 4 artikla (ulkomaalaisten karkotuksen kieltö)</p> <p>Asia <i>Čonka v. Belgia</i>, EIT 2002 (karkottaminen ilman yksilöllistä arviointia)</p> <p>Asia <i>Hirsi Jamaa ym. v. Italia</i>, EIT 2012 (joukkokarkotus avomereltä)</p>
	Karkottamisen esteet muiden ihmisoikeussyiden perusteella	Asia <i>Mamatkulov ja Askarov v. Turkki</i> , EIT 2005 (oikeussuojan ilmeisen epäämisen riski Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaisesti)

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
<p>Pitkään oleskelleet: Pitkään oleskelleita koskeva direktiivi (2003/109/EY), 12 artikla</p> <p>Kolmansien maiden kansalaiset, jotka ovat ETA:n kansalaisten perheenjäseniä Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi (2004/38/EY), 28 artikla Asia C-348/09, P. I., EUTI 2012 Asia C-300/11, ZZ, EUTI 2013 (ilmoittamisvelvollisuudet)</p> <p>Turkin kansalaiset: Assosiaationeuvoston päätös nro 1/80, 14 artiklan 1 kohta Asia C-357/06, <i>Polat</i>, EYTI 2007</p>	<p>Kolmannen maan kansalaiset, joilla on korkeampi suoja maastapoistamista vastaan</p>	

Johdanto

Tässä luvussa tarkastellaan sitä, milloin henkilöä ei voi, tai ei ehkä voi, poistaa maasta unionin oikeuden ja/tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimusten perusteella.

Ehdottomat ja melkein ehdottomat esteet: Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan maastapoistamisen ehdottomista esteistä on kyse vähintään silloin, kun maastapoistaminen tarkoittaa sitä, että oikeutta elämään koskevassa 2 artiklassa sekä kidutuksen, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltoa koskevassa 3 artiklassa vahvistettuja perusoikeuksia loukataan. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklassa vahvistetaan oikeudet, jotka ovat ehdottomia ja joista ei voida poiketa.

Melkein ehdottomia maastapoistamisen esteitä sovelletaan silloin, kun voidaan tehdä poikkeuksia yleiseen kieltoon, kuten vuoden 1951 Geneven yleissopimuksessa ja [määrittelydirektiivissä](#) (2011/95/EU) sallitaan. Poikkeuksellisissa olosuhteissa molemmissa välineissä sallitaan poikkeuksia pakolaisen maastapoistamisen kieltoon.

Muita kuin ehdottomia esteitä otetaan huomioon, kun arvioidaan toisaalta henkilön yksityisiä etuja ja oikeuksia ja toisaalta yleisiä etuja tai valtion etuja, esimerkiksi kun maastapoistaminen hajottaisi perheen (ks. [3.3 kohta](#)).

3.1. Oikeus turvapaikkaan ja palauttamiskiellon periaate

Vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen 33 artiklan 1 kohdassa määrätään seuraavaa: ”Sopimusvaltio ei tavalla tai toisella saa karkottaa tai palauttaa pakolaista sellaisten alueiden rajoille, jossa hänen henkeään tai vapauttaan uhataan rodun, uskonnon, kansalaisuuden ja tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi.”

Arvioitaessa oikeutta turvapaikkaan Euroopassa lähtökohtana on vuoden 1951 Geneven sopimus ja sen vuoden 1967 pöytäkirja, jotka on nykyisin suurelta osin sisällytetty unionin oikeuteen [määrittelydirektiivin](#) (2011/95/EU) kautta. Vuoden 1951 Geneven yleissopimus on erityinen sopimus pakolaisten oikeuksista. Palauttamiskiellon periaate on pakolaisten suojelun kulmakivi.⁹¹ Tämä tarkoittaa sitä, että pakolaisia ei periaatteessa saa palauttaa maahan, jossa heillä on syytä pelätä vainoa.

Palauttamiskiellon periaatetta voidaan soveltaa silloin, kun pakolainen palautetaan alkuperämaahan ja kun pakolainen palautetaan maahan, jossa pakolainen voi joutua vainon kohteeksi. Kaikki EU:n ja Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ovat vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen osapuolia, mutta Turkki soveltaa sopimusta ainoastaan Euroopasta tuleviin pakolaisiin.⁹² YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun virasto (UNHCR) on julkaissut [Käsikirjan pakolaisaseman määrittämisen menettelyistä ja perusteista vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen mukaisesti](#), ja siinä selvitetään yksityiskohtaisesti tämän käsikirjan 3.1.1 – 3.1.8 ja 4.1 kohdissa käsitellyjä aiheita.⁹³

Unionin oikeus: SEUT 78 artiklassa määrätään, että unioni kehittää turvapaikka-asioita sekä toissijaista ja tilapäistä suojelua koskevan yhteisen politiikan, jonka tarkoituksena on ”varmistaa palauttamiskiellon periaatteen noudattaminen”. ”Tämän politiikan on oltava pakolaisten oikeusasemasta 28 päivän heinäkuuta 1951 tehdyn Geneven yleissopimuksen ja 31 päivänä tammikuuta 1967 tehdyn pöytäkirjan sekä muiden asiaan liittyvien sopimusten mukaista.” Tällaisia muita sopimuksia ovat esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (UNCRC), kidutuksen ja

91 Kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön mukaan palauttamiskiellon periaate ulottuu pidemmälle kuin vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen 33 artiklan 1 kohta, koska palauttamiskielloon liittyvät velvoitteet johtuvat myös YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen 3 artiklasta sekä yleisestä kansainvälisestä oikeudesta. Ks. UNHCR, *Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*, 2007.

92 Turkki on tehnyt yleissopimuksen 1 B artiklan mukaisen maantieteellisen varauksen, jolla rajoitetaan sen velvollisuuksia sellaisia henkilöitä kohtaan, jotka joutuvat pakenemaan Euroopassa sattuneiden tapausten takia.

93 UNHCR (2011).

muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen YK:n yleissopimus (UNCAT), kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (ICCPR) ja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (ICESCR). EU:n turvapaikkasäännöstö, muun muassa [Dublin-asetus](#) (asetus (EU) N:o 604/2013), [määrittelydirektiivi](#) (2011/95/EU), [turvapaikkamenettelydirektiivi](#) (2013/32/EU) ja [vastaanottodirektiivi](#) (2013/33/EU), on hyväksytty tämän politiikan mukaisesti. Kaikkia näitä säädöksiä on muutettu. Tanska, Irlanti ja Yhdistynyt kuningaskunta eivät ole sidottuja tai ne ovat vain osittain sidottuja EU:n turvapaikkasäännöstyön (ks. liite 1).

Esimerkki: [Määrittelydirektiivin](#) täytäntöönpanon yhteydessä asiassa *Aydin Salahadin Abdulla ym.* unionin tuomioistuin korosti, että ”direktiivin johdanto-osan 3, 16 ja 17 kappaleesta ilmenee, että Geneven yleissopimus on pakolaisten suojelua koskevan kansainvälisen oikeudellisen järjestelmän kulmakivi ja että direktiivissä olevat säännökset, jotka koskevat pakolaisaseman myöntämisen edellytyksiä ja sen sisältöä, on annettu, jotta jäsenvaltioiden toimivaltaisia viranomaisia autettaisiin soveltamaan kyseistä yleissopimusta yhteisten käsitteiden ja perusteiden mukaisesti”.⁹⁴

[Määrittelydirektiivillä](#), jota muutettiin vuonna 2011⁹⁵, sisällytettiin unionin oikeuteen yhteisiä normeja siitä, milloin henkilöt on määriteltävä pakolaisiksi tai muuta kansainvälistä suojelua tarvitseviksi henkilöiksi. Tähän sisältyvät oikeudet ja velvollisuudet, jotka liittyvät tähän suojeluun, jonka keskeinen osa on vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen 33 artiklan mukainen palauttamiskielto.

Vuoden 1951 Geneven sopimuksen 33 artikla tai [määrittelydirektiivin](#) 17 ja 21 artikla eivät kuitenkaan sisällä tällaista ehdotonta palauttamiskieltoa. Artikloissa sallitaan pakolaisen maastapoistaminen poikkeuksellisissa olosuhteissa, nimittäin jos henkilö on vaaraksi vastaanottovaltion turvallisuudelle tai jos henkilö, joka on tehnyt törkeän rikoksen, on yhteiskunnalle vaarallinen.

EU:n perusoikeuskirjan 18 artiklassa taataan oikeus turvapaikkaan, johon sisältyy palauttamiskielton periaatteen noudattaminen. Perusoikeuskirjan 19 artiklan mukaan ketään ei saa palauttaa, karkottaa tai luovuttaa sellaiseen maahan, jossa häntä uhkaa

94 Yhdistetyt asiat C-175/08, C-176/08, C-178/08 ja C-179/08, *Aydin Salahadin Abdulla ym. v. Saksan liittotasavalta*, EUTI 2.3.2010 (Kok., s. I-01493), 52 kohta ja asia C-31/09, *Nawras Bolbol v. Bevdorlasi és Állampolgársági Hivatal*, EUTI 17.6.2010 (Kok., s. I-05539), 37 kohta ja yhdistetyt asiat C-57/09 ja C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland v. B. ja D.*, EUTI 9.11.2010 (Kok., 2010, s. I-10979), 77 kohta.

95 [Direktiivi 2011/95/EU](#), EUVL L 337, 2011, s. 9.

kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai halventava rangaistus tai kohtelu. Perusoikeuskirjan selityksissä todetaan, että 19 artiklan 2 kohdassa otetaan huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa koskeva Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö.⁹⁶

Unionin oikeuden mukaan minkä tahansa [palauttamisdirektiivin](#) (2008/115/EY) mukaisen maastapoistamisen muodon tai [Dublin-asetuksen](#) mukaisen henkilön siirron toiseen EU:n jäsenvaltioon on oltava turvapaikkaoikeuden ja palauttamiskiellon periaatteen mukainen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 ja 3 artikla sisältää ehdottoman kiellon palauttaa henkilö, joka on todellisessa vaarassa joutua näiden määräysten vastaisen kohtelun kohteeksi. Tämä eroaa vaarasta joutua vainon kohteeksi jonkin vuoden 1951 Geneven yleissopimuksessa mainitun perusteen perusteella.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa vahvistetaan yksi demokraattisen yhteiskunnan perusoikeuksista ja että siinä kielletään ehdottomasti kidutus tai epäinhimillinen tai halventava kohtelu tai rangaistus riippumatta siitä, kuinka ei-toivottuja tai vaarallisia uhrin omat teot ovat. Yleissopimuksen 3 artiklan mukaan kysymys valtion vastuusta nousee esiin, kun maastapoistaminen on toteutettu, vaikka on ollut perusteltuja syitä uskoa, että kyseinen henkilö on todellisessa vaarassa joutua kidutuksen tai epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi siinä maassa, johon hänet on palautettu.⁹⁷

Esimerkki: Asiassa *Saadi v. Italia*⁹⁸ valittaja oli Tunisian kansalainen, joka oli poissaolonsa aikana tuomittu Tunisiassa 20 vuoden vankeusrangaistukseen terrorismijärjestön jäsenyydestä. Valittaja oli myös tuomittu Italiassa rikollisjärjestöön kuulumisesta. Tuomioistuin katsoi, että vaara, että valittaja voisi muodostaa vakavan uhan yhteiskunnalle, ei millään tavoin pienentänyt hänelle aiheutuvan haitan riskiä, jos hänet karkotettaisiin. Lisäksi luotettavien ihmisoikeusraporttien mukaan vankeja pahoinpideltiin Tunisiassa, erityisesti terrorismista tuomittuja henkilöitä. Asiaa koskevista diplomaattisista vakuutteluista ei myöskään kiistetty tätä riskiä.

96 Ks. EU:n perusoikeuskirjan selitykset (2007/C 303/02). Asia nro 25964/94, *Ahmed v. Itävalta*, EIT 17.2.1996 ja asia nro 14038/88, *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 7.7.1989.

97 Asia nro 1948/04, *Salah Sheekh v. Alankomaat*, EIT 11.1.2007, 135 kohta; asia nro 14038/88, *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 7.7.1989 ja asiat nro 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 ja 13448/87, *Vilvarajah ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 30.10.1991.

98 Asia nro 37201/06, *Saadi v. Italia* [suuri jaosto], EIT 28.2.2008 ja asia nro 9961/10, *Mannai v. Italia*, EIT 27.3.2012.

Tuomioistuimien katsoi näin ollen, että oli perusteluja syytä olettaa, että valittaja on todellisessa vaarassa joutua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaisen kohtelun kohteeksi, jos hänet karkotetaan Tunisiaan.

Esimerkki: Asiassa *Abdulle v. Minister of Justice*⁹⁹ maltalainen siviilituomioistuin katsoi, että turvapaikanhakijoiden karkottaminen Libyaan, jossa he joutuivat vangituiksi ja kidutuksen kohteeksi, oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan sekä Maltan perustuslain 35 artiklan vastaista.

3.1.1. Vaaran luonne unionin oikeuden mukaan

Unionin oikeus: Määrittelydirektiivillä suojataan palauttamiselta. Henkilöillä on oikeus pakolaisasemaan (ks. asemaa ja siihen liittyviä asiakirjoja koskeva [2 luku](#)), jos he ovat vaarassa joutua vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen 1 A artiklassa tarkoitetun vainon kohteeksi. Määrittelydirektiivin 9 artiklan mukaan vainoksi katsottavan teon on oltava

- a) laatunsa tai toistuvuutensa vuoksi niin vakava, että se muodostaa vakavan loukkauksen ihmisten perusoikeuksia vastaan ja erityisesti niitä oikeuksia vastaan, joista ei voida poiketa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen 15 artiklan 2 kohdan nojalla; tai
- b) kertymä erilaisia toimenpiteitä, joihin kuuluu ihmisoikeusloukkauksia, ja se on riittävän vakava vaikuttaakseen yksilöön a alakohdassa tarkoitettua vastaavalla tavalla.

Määrittelydirektiivin 9 artiklassa määritellään myös, että vainoksi katsottavat teot voivat olla muun muassa fyysisistä tai henkistä väkivaltaa, hallinnollisia tai oikeudellisia toimenpiteitä (näin esimerkiksi, kun laissa kielletään homoseksuaalisuus tai uskonnon vapaus) sekä luonteeltaan ”sukupuoleen liittyviä tai lapsiin kohdistuvia tekoja”. Esimerkiksi ihmiskaupan uhrien voidaan katsoa joutuvan vainon kohteeksi. Vainon eri muodot ja edellä mainitut teot on voitava liittää yhteen viidestä vuoden 1951 Geneven yleissopimuksessa luetelluista **vainon syistä**: rotu, kansallisuus, uskonto, kuuluminen tiettyyn yhteiskuntaluokkaan tai poliittinen mielipide. Nämä viisi vainon syytä vahvistetaan määrittelydirektiivin 10 artiklassa, jonka uudelleenlaaditussa versiossa nimenomaisesti vaaditaan, että sukupuoli-identiteetti on otettava huomioon arvioitaessa kuulumista tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään.

⁹⁹ Malta, *Abdul Hakim Hassan Abdulle Et v. Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali)*, asia nro 56/2007, 29.11.2011.

Henkilö voi joutua vainotuksi, jos hänen täytyy palauttamisen jälkeen pitää poliittinen vakaumuksensa, seksuaalinen suuntautumisensa tai uskonnollinen vakaumuksensa tai toimintansa salassa vakavan haitan välttämiseksi.

Esimerkki: Yhdistetyssä asiassa *Y ja Z*¹⁰⁰ unionin tuomioistuinta pyydettiin määrittelytelemään, mitä tekoja voidaan pitää ”vainona” uskonnonvapauden vakavan loukkauksen yhteydessä [määrittelydirektiivin](#) 9 artiklan 1 kohdan a alakohdan ja perusoikeuskirjan 10 artiklan mukaisesti. Tuomioistuimelta kysyttiin erityisesti, kattaako vaino uskonnollisten syiden vuoksi loukkaukset, jotka koskevat ”vapautta tunnustaa uskoaan”. Unionin tuomioistuin selvensi, että uskonnonvapauden ulkoiseen ilmaisemiseen puuttuminen voi todellakin olla vainoksi katsottava teko. Tällaisten tekojen luontainen vakavuus ja niiden kohteena oleville henkilöille aiheutuneen seurauksen vakavuus ratkaisevat, onko perusoikeuskirjan 10 artiklan 1 kohdassa taatun oikeuden loukkaus [direktiivin](#) 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua vainoa. Unionin tuomioistuin katsoi myös, että kun kansalliset viranomaiset arvioivat pakolaisaseman saamista koskevaa hakemusta, ne eivät voi kohtuullisesti odottaa, että turvapaikanhakija pidättäytyy uskonnonharjoittamiselta, joka voi tarkoittaa hengenvaaraa alkuperämaassa.

Esimerkki: Asiassa *X, Y ja Z*¹⁰¹ unionin tuomioistuin katsoi, että pakolaisaseman saamista koskevaa hakemusta arvioidessaan toimivaltaiset viranomaiset eivät voi kohtuullisesti odottaa, että välttyäkseen vainon vaaralta turvapaikanhakija pitää homoseksuaalisuutensa alkuperämaassaan salassa tai osoittaa pidättyvyyttä sukupuolisen suuntautumisensa ilmaisemisessa.

Sellaisten henkilöiden suojan tarve, joiden turvapaikkaperuste syntyy, kun he oleskelevat vastaanottavassa maassa (*sur place* -pakolaiset), tunnustetaan; [määrittelydirektiivin](#) 5 artiklan 1 kohta kattaa nimenomaisesti perustellun aiheen pelätä joutuvansa vainotuksi tai joutua kärsimään vakavaa haittaa alkuperämaasta lähdön jälkeisten tapahtumien perusteella.

Toissijainen suojelu: [Määrittelydirektiivissä](#) taataan toissijainen suojelu henkilöille, joille ei voida myöntää pakolaisasemaa, mutta jotka, jos he palaavat kotimaahansa tai entiseen vakinaiseen asuinpaikkaansa, ovat todellisessa vaarassa joutua kärsimään vakavaa

100 Yhdistetyt asiat C-71/11 ja C-99/11, *Bundesrepublik Deutschland v. Y ja Z*, EUTI 5.9.2012, 72 ja 80 kohta.

101 Yhdistetyt asiat C-199/12, C-200/12 ja C-201/12, *Minister voor Immigratie en Asiel v. X ja Y, ja Z v. Minister voor Immigratie en Asiel*, EUTI 7.11.2013.

haittaa, jolla tarkoitetaan kuolemanrangaistusta tai teloitusta (15 artiklan a alakohta), kidutusta tai epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta (15 artiklan b alakohta) ja siviilihenkilön henkeä tai ruumiillista koskemattomuutta uhkaavaa vakavaa ja henkilökohtaista vaaraa, joka johtuu mielivaltaisesta väkivallasta kansainvälisen tai maan sisäisen aseellisen selkkauksen yhteydessä (15 artiklan c alakohta).

Esimerkki: Asia *Elgafaji*¹⁰² koski irakilaisen kansalaisen palauttamista Irakiin. Unionin tuomioistuin arvioi toissijaisen suojeluaseman antamista Irakin kansalaiselle, jolle ei voida myöntää pakolaisasemaa, ja sen päätelmä perustui **määrittelydirektiivin** 15 artiklan c alakohdan ilmaisiin ”siviilihenkilön henkeä tai ruumiillista koskemattomuutta uhkaava vakava ja henkilökohtainen vaara, joka johtuu mielivaltaisesta väkivallasta kansainvälisen tai maan sisäisen aseellisen selkkauksen yhteydessä” merkitykseen. Tuomioistuin katsoi, että direktiivin 15 artiklan c alakohdalla oli oma soveltamisalansa, joka on eri kuin ilmaisuilla ”kuolemanrangaistus”, ”teloitus” ja ”kidutus tai epäinhimillinen tai halventava kohtelu tai rangaistus”, joita käytetään direktiivin 15 artiklan a–b alakohdassa. Tämä kattaa yleisemmän haitan vaaran, joka liittyy joko hakijan olosuhteisiin ja/tai alkuperämaan yleiseen tilanteeseen.

Oikeus toissijaiseen suojeluun 15 artiklan c alakohdan nojalla edellyttää, että näytetään toteen, että vaara koskee hakijaa hänen henkilökohtaisille olosuhteillensä ominaisten seikkojen ja/tai mielivaltaisen väkivallan takia. Mitä paremmin hakija pystyy näyttämään toteen, että vaara koskee juuri häntä hänen henkilökohtaisille olosuhteillensä ominaisten seikkojen takia, sitä pienempää mielivaltaisen väkivallan astetta vaaditaan, jotta hän voisi saada toissijaista suojelua 15 artiklan c alakohdan nojalla. Poikkeuksellisissa tilanteissa hakijalla voi olla oikeus toissijaiseen suojeluun, jos mielivaltaisen väkivalta aseellisen selkkauksen yhteydessä on niin vakava, että on perusteltua syytä olettaa, että hän joutuu todelliseen vaaraan kärsiä haittaa pelkästään sen takia, että hän on alkuperämaan tai alkuperäalueen alueella.¹⁰³

102 Asia C-465/07, *Meki Elgafaji ja Noor Elgafaji v. Staatssecretaris van Justitie*, EYTI 17.2.2009 (Kok., s. I-00921), 35–39 kohta. Vastaavien kysymysten osalta katso myös asia C-285/12, *Aboubacar Diakité v. Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, EUTI 30.1.2014.

103 Unionin tuomioistuinta on myös pyydetty määrittämään käsite ”maan sisäinen aseellinen selkkkaus” asiassa C-285/12, *Aboubacar Diakité v. Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, EUTI 30.1.2014.

3.1.2. Vaaran luonne Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan

Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan maastapoistaminen on ehdottomasti kielletty, jos henkilö joutuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan mukaiseen todelliseen hengenvaaraan tai 3 artiklan mukaisen kidutuksen tai epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi. Ei tarvitse osoittaa, että vaino perustuu vuoden 1951 Geneven yleissopimuksessa mainittuun syyhyyn. Maastapoistamisen kielolle ei ole poikkeuksia (ks. 3.1.7 kohta).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutkii yleensä tapauksia Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 tai 3 artiklan nojalla riippuen erityisolosuhteista ja kohtelusta, jonka kohteeksi henkilö on vaarassa joutua, jos hänet poistetaan maasta. Tärkein ero näiden Euroopan ihmisoikeussopimuksen kahden artiklan välillä on seuraava: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklaan liittyvissä asioissa kuoleman mahdollisuuden on palauttamisen yhteydessä oltava käytännössä varma. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaan liittyvissä asioissa on oltava perusteltua syytä olettaa, että maasta poistettava henkilö on todellisessa vaarassa joutua kidutuksen tai muun määräyksessä kielletyn pahoinpitelyn muodon kohteeksi.

Esimerkki: Asiassa *Bader ja Kanbor v. Ruotsi*¹⁰⁴ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että henkilön karkottaminen Syyriaan, jossa hänet oli tuomittu poissaolevana kuolemaan, loukkaisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 ja 3 artiklaa.

Esimerkki: Asiassa *Al-Saadoon v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹⁰⁵ Yhdistyneen kuningaskunnan viranomaiset, jotka osallistuivat Irakin operaatioihin, luovuttivat irakilaisia siviilihenkilöitä Irakin rikostutkintaviranomaisille olosuhteissa, joissa siviilihenkilöitä uhkasi kuolemanrangaistus, jolloin Yhdistyneen kuningaskunnan katsottiin loukanneen 3 artiklaa. Tuomioistuin katsoi, ettei ole välttämätöntä myöskään tutkia Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan tai kolmannentoista pöytäkirjan nojalla tehtyjä valituksia.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin keskittyy henkilön poistamisesta ehdotettuun paluumaahan aiheutuviin ennakoitaviin seuraamuksiin. Tuomioistuin tutkii henkilön henkilökohtaisia olosuhteita ja maassa vallitsevia yleisiä olosuhteita, esimerkiksi sitä, esiintyykö

104 Asia nro 13284/04, *Bader ja Kanbor v. Ruotsi*, EIT 8.11.2005.

105 Asia nro 61498/08, *Al-Saadoon ja Mufdhi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 2.3.2010.

siellä väkivaltatilanteita, aseellisia selkkauksia tai ihmisoikeusloukkauksia. Jos henkilö **kuuluu ryhmään, johon kohdistuu järjestelmällistä pahoinpitelyä**¹⁰⁶, ei ehkä ole tarpeen korostaa henkilökohtaisia vaaratekijöitä.

Esimerkki: Asiassa *Salah Sheekh v. Alankomaat*¹⁰⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien katsoi, että henkilöt, jotka kuuluivat Somalian vähemmistöklaneihin, olivat ”kohderyhmä”, joka oli vaarassa joutua kielletyn pahoinpitelyn kohteeksi. Merkityksellinen seikka oli se, oliko valittajalla mahdollisuus saada suojaa sellaisia toimia vastaan, joita häneen on aiemmin kohdistunut kyseisessä maassa, ja hakea korvausta niistä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien katsoi, ettei hänellä ollut mahdollisuutta saada tällaista suojaa tai korvausta, koska Somalian tilanne ei ollut merkittävästi parantunut hänen pakonsa jälkeen. Valittaja ja hänen perheensä olivat olleet erityisesti kohteena, koska he kuuluivat vähemmistöryhmään ja tiedettiin, ettei heillä ollut suojakeinoja. Valittajaa ei voitu vaatia osoittamaan muita hänen henkilökohtaisille olosuhteilleen ominaisia seikkoja sen vahvistamiseksi, että häntä uhkasi edelleen henkilökohtainen vaara. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien katsoi, että valittajan maastapoistaminen loukkaisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa.

Useimmissa tapauksissa yleinen väkivaltainen tilanne maassa ei loukkaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa. Jos väkivalta on riittävän laajaa tai intensiivistä, henkilön ei tarvitse osoittaa, että hän on huomommassa asemassa kuin muut jäsenet ryhmässä, johon hän kuuluu. Joskus henkilön on näytettävä toteen sekä henkilökohtaisia vaaratekijöitä että yleisen väkivallan vaara. Tuomioistuimen on tutkittava pelkästään, onko olemassa ennakoitava ja todellinen vaara, että henkilö voi joutua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaisen pahoinpitelyn kohteeksi.

Esimerkki: Asiassa *NA. v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹⁰⁸ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien katsoi, että Sri Lankassa yleisesti esiintyvä väkivalta ei ollut riittävän vakavaa jokaisen maahan palauttamisen kieltämiseksi, mutta kun otettiin huomioon valittajan henkilökohtainen tilanne, hänen palauttamisensa loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien hyväksyi ensimmäistä kertaa mahdollisuuden, että yleisen väkivallan tilanne voisi sinänsä tarkoittaa, että kaikki palauttamiset ovat kiellettyjä.

106 Asiat nro 70073/10 ja 44539/11, *H. ja B. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 9.3.2013, 91 kohta.

107 Asia nro 1948/04, *Salah Sheekh v. Alankomaat*, EIT 11.1.2007.

108 Asia nro 25904/07, *N.A. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 17.7.2008, 114–117 ja 147 kohta.

Esimerkki: Asiassa *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹⁰⁹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että mielivaltainen väkivalta Mogadishussa Somaliassa oli niin vakavaa, laajaa ja intensiivistä, että se muodosti todellisen hengenvaaran siellä oleville siviilihenkilöille. Arvioidessaan väkivallan astetta tuomioistuin tarkasteli seuraavia perusteita, jotka eivät ole tyhjentyviä: käyttivätkö konfliktin osapuolet sodankäynnin muotoja ja keinoja, jotka lisäsivät siviiliuhrien riskiä tai jotka kohdistuivat suoraan siviileihin, oliko tällaisten menetelmien ja/tai keinojen käyttö yleistä konfliktien osapuolten keskuudessa, olivatko taistelut paikallisia vai laajalle levinneitä ja lopuksi mikä oli taistelujen seurauksena surmattujen, loukkaantuneiden ja siirtymään joutuneiden siviilien määrä. Mogadishussa yleisen väkivallan tilanne oli riittävän intensiivinen, jotta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin pystyi päättelemään, että jokainen palautettu henkilö olisi todellisessa vaarassa joutua 3 artiklan vastaisen pahoinpitelyn kohteeksi pelkästään siksi, että henkilö oli maassa, mikäli ei voitu osoittaa, että hänellä oli riittävän hyvät suhteet kaupungin vaikutusvaltaisiin toimijoihin saadakseen suojelua.

Maasta poistettava henkilö voi olla vaarassa kärsiä erityyppistä **haittaa**, joka voi tarkoittaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaista kohtelua, mukaan lukien vaaran lähteet, jotka **eivät johdu vastaanottavasta valtiosta** vaan pikemminkin valtiosta riippumattomista toimijoista, sairauksista tai humanitaarisista olosuhteista kyseisessä valtiossa.

Esimerkki: Asia *HLR v. Ranska*¹¹⁰ koski tuomittua huumekauppiasta, joka pelkäsi kolumbialaisen huumekartellin kostoja, koska hän oli antanut viranomaisille tietoja, jotka johtivat yhden kartellin jäsenen tuomioon. Tuomioistuin katsoi kuitenkin, että Kolumbian viranomaiset pystyivät siinä vaiheessa tarjoamaan valittajalle suojaa pahoinpitelyn vaaralta. Valittajan maastapoistaminen ei näin ollen ollut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaista.

Esimerkki: Asia *D. v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹¹¹ koski parantumattomasti sairaan henkilön maastapoistamista. Tuomioistuin arvioi valittajan maastapoistamisen olosuhteita: hoidon keskeyttäminen, paluumaan vaikeat olosuhteet ja todennäköisyys, että hän menehtyisi heti paluun jälkeen. Tuomioistuin katsoi, että näissä

109 Asia nro 8319/07 ja 11449/07, *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 28.6.2011, 241–250 ja 293 kohta. Ajantasaisempi arvio Somalian tilanteesta on esitetty asiassa nro 886/11, *K.A.B. v. Ruotsi*, EIT 5.9.2013.

110 Asia nro 24573/94, *H.L.R. v. Ranska* [suuri jaosto], EIT 29.4.1997, 43–44 kohta.

111 Asia nro 30240/96, *D. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 2.5.1997.

erittäin poikkeuksellisissa olosuhteissa valittajan maastapoistaminen loukkaisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa. Tuomioistuin on kuitenkin asettanut tämäntyyppisille asioille korkean kynnyksen. Myöhemmässä asiassa *N. v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹¹² todettiin, että naisen karkottaminen Ugandaan ei ollut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaista, koska käytettävissä olevat todisteet osoittivat, että naisen kotimaassa oli saatavilla jonkinlaista hoitoa ja ettei hän ollut parantumattomasti sairas kyseisenä ajankohtana. Tuomioistuin noudatti samaa lähestymistapaa asiassa *S.H.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹¹³, jossa vammainen hakija ei voinut osoittaa Afganistanin ”erittäin poikkeuksellisia olosuhteita”, jotka olisivat muutoin voineet estää hänen poistamisensa Yhdistyneestä kuningaskunnasta.

Esimerkki: Asia *Babar Ahmed ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹¹⁴ koski väitettyjä terroristeja, jotka oli tarkoitus luovuttaa Yhdysvaltoihin. Tuomioistuin katsoi, etteivät valittajien odotetut vankilaolosuhteet ADX Florencessa (huipputurvallinen vankila) ja heidän mahdollisten vankilatuomioidensa pituudet olisi 3 artiklan vastaisia.

Esimerkki: Asiassa *Aswat v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹¹⁵ tuomioistuin katsoi, että terrorismista epäillyn ja vakavasta psyykkisestä sairaudesta kärsivän valittajan ehdotettu luovutus Yhdysvaltoihin loukkaisi 3 artiklaa, kun otetaan huomioon vastaanottavan maan epäselvät vankilaolosuhteet. Hänen psyykinen sairautensa oli niin vakava, että hänet oli pakko siirtää tavallisesta vankilasta huipputurvalliseen psykiatriseen sairaalaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Hoitotiedoista kävi selvästi ilmi, että hänen pitäisi jäädä sinne ”oman terveytensä ja turvallisuutensa vuoksi”. Hoitotietojen perusteella oli näin ollen olemassa todellinen vaara siitä, että valittajan luovuttaminen toiseen maahan ja mahdollisesti ankarampaan vankilaympäristöön johtaisi hänen henkisen ja fyysisen terveytensä merkittävään heikkenemiseen ja että tällainen heikkeneminen voisi merkitä 3 artiklan kynnyksen ylittämistä.

112 Asia nro 26565/05, *N. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 27.5.2008.

113 Asia nro 60367/10, *S.H.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 29.1.2013.

114 Asiat nro 11949/08, 36742/08, 66911/09 ja 67354/09, *Babar Ahmad ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 10.4.2012.

115 Asia nro 17299/12, *Aswat v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 16.4.2013.

Esimerkki: Asiassa *Sufi ja Elmi*¹¹⁶ tuomioistuin katsoi, että jos valittajat karkotetaan, he todennäköisesti joutuvat pakolaisleireille Somaliassa ja naapurivaltioissa, joissa humanitaariset olosuhteet olivat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaisia. Tuomioistuin totesi, että humanitaarinen tilanne ei johtunut pelkästään luonnonilmiöistä, kuten kuivuudesta, vaan myös Somalian kriisiin osallistuvien maiden toimista tai laiminlyönneistä.

Esimerkki: Kansallisella tasolla Ranskan korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*) kumosi asiassa *M. A.*¹¹⁷ päätöksen lähettää *M. A.*, Albanian kansalainen, jolta oli evätty oleskelulupa, takaisin Albaniaan. Tuomioistuin katsoi, että Albaniassa *M. A.* joutuisi pahoinpitelyn kohteeksi ja *M. A.*:n toteuttamassa poliisiratsiassa surmansa saaneen henkilön perheenjäsenet tappaisivat hänet. Korkein hallinto-oikeus totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa sovellettiin, kun valtion viranomaiset eivät voineet tarjota riittävää suojaa, myös silloin kun vaara johtui yksityisten ryhmien toimista.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös joutunut tutkimaan, lisäksi henkilön osallistuminen toisinajattelijoiden toimintaan vastaanottavassa valtiossa vaaraa joutua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaisen kohtelun kohteeksi palauttamisen jälkeen.¹¹⁸

Esimerkki: Asiassa *S.F. v. Ruotsi*¹¹⁹ tuomioistuin totesi, että poliittisista toisinajattelijoina, jotka olivat paenneet Iranista ja osallistuneet merkittäviin poliittisiin toimiin Ruotsissa, muodostuvan iranilaisen perheen maastapoistaminen loukkaisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa. Tuomioistuin katsoi, että valittajien toimet Iranissa eivät yksin aiheuttaneet vaaraa, mutta heidän toimensa Ruotsissa olivat tärkeitä, koska todisteiden mukaan Iranin viranomaiset seurasivat tehokkaasti verkkoviestintää ja henkilöitä, jotka suhtautuvat kriittisesti hallintoon, myös Iranin ulkopuolella. Iranin viranomaiset pystyisivät helposti tunnistamaan valittajat maahan paluun yhteydessä, kun otetaan huomioon heidän toimintansa Iranissa ennen muuttoa Ruotsiin ja myös siksi, että perhe joutui lähtemään Iranista laittomasti ilman päteviä henkilöasiakirjoja.

116 Asiat nro 8319/07 ja 11449/07, *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 28.6.2011, 267–292 kohta.

117 *Ranska, korkein hallinto-oikeus (Conseil d'État), M. A.*, asia nro 334040, 1.7.2011.

118 Ks. esimerkiksi asia nro 42502/06, *Muminov v. Venäjä*, EIT 11.12.2008.

119 Asia nro 52077/10, *S.F. ym. v. Ruotsi*, EIT 15.5.2012.

3.1.3. Riskin arviointi

Unionin oikeudessa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sovellettavilla periaatteilla on paljon yhteistä arvioitaessa palauttamiseen liittyviä riskejä. Tämä samankaltaisuus johtuu siitä, että EU:n turvapaikkasäännöstö perustuu suurelta osin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön ja Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun viraston (UNHCR) suuntaviivoihin. Näiden periaatteiden mukaan arviointien on oltava yksilöllisiä, ja niiden on perustuttava asiaa koskeviin ajantasaisiin säädöksiin, tosiseikkoihin, asiakirjoihin ja todisteisiin. Näihin sisältyvät alkuperämaan tilannetta koskevat tiedot. Henkilön aikaisemmin kärsimä haitta voi olla vahva osoitus tulevista vaaroista.

Unionin oikeus: Määrittelydirektiivissä annetaan yksityiskohtaisia sääntöjä kansainvälistä suojelua koskevissa hakemuksissa esitettyjen tosiseikkojen ja olosuhteiden arviointia varten. Esimerkiksi tapauskohtainen arviointi voi olla tarpeen, ja jos henkilö on aikaisemmin joutunut vainon kohteeksi, tämä voi olla vakava osoitus palauttamiseen liittyvistä tulevista riskeistä. Hakemusten käsittelijöiden on otettava huomioon kaikki selvitykset, joilla hakija yrittää aidosti esittää näyttöä hakemuksensa tueksi.

Arvioinnin ajankohdan osalta määrittelydirektiivin 4 artiklan 3 kohdassa säädetään, että se tapahtuu silloin, kun hakemusta koskeva päätös tehdään. Uudistetun turvapaikkamääritysdirektiivin 46 artiklan 3 kohdan mukaan muutoksenhakumenettelyssä on tutkittava tosiseikat ja oikeudelliset seikat sellaisina kuin ne ovat valituksen käsittelyn ajankohtana. Suojeluaseman lakkaamisen ajankohdan arviointia kuvataan 3.1.8 kohdassa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Hakijan tehtävänä on osoittaa, että on perusteltuja syitä uskoa, että jos hänet karkotetaan jäsenvaltiosta, hän olisi todellisessa vaarassa joutua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 tai 3 artiklassa kielletyn kohtelun kohteeksi. Jos tällaisia todisteita on esitetty, viranomaisten asiana on poistaa mahdolliset asiaa koskevat epäilyt.¹²⁰ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vahvistanut, että turvapaikanhakijat ovat usein erityistilanteessa, jossa on monesti tarpeen tulkita mahdollisia epäilyjä heidän hyväkseen arvioitaessa heidän lausuntojensa ja lausuntojen perusteena olevien asiakirjojen uskottavuutta.¹²¹ Jos tietoja puuttuu tai jos on olemassa vahvoja syitä

120 Asia nro 37201/06, *Saadi v. Italia* [suuri jaosto], EIT 28.2.2008, 129 kohta.

121 Asia nro 1948/04, *Salah Sheekh v. Alankomaat*, EIT 11.1.2007, 148 kohta ja asia nro 41827/07, *R.C. v. Ruotsi*, EIT 9.3.2010, 50 kohta.

kyseenalaistaa hakijan liitteiden todenmukaisuus, kyseisen henkilön on annettava tyydyttävä selitys.¹²²

Esimerkki: *Asiassa Singh ym. v. Belgia*¹²³ tuomioistuin totesi, että Belgian viranomaiset olivat hylänneet Afganistanin kansalaisen turvapaikkahakemuksen tueksi annetut asiakirjat. Viranomaiset olivat tutkimatta asiaa riittävästi todenneet, etteivät asiakirjat olleet vakuuttavia. Viranomaiset eivät olleet tarkastaneet New Delhissä sijaitsevan UNHCR:n toimiston, joka myönsi hakijoille pakolaisaseman, antamien asiakirjojen jäljennösten aitoutta, vaikka tällainen tarkastus olisi ollut helppo suorittaa. Näin ollen ne eivät olleet suorittaneet hakemuksen perusteellista tarkastusta, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa vaaditaan, ja siten ne olivat loukanneet kyseistä määräystä luettuna yhdessä 3 artiklan kanssa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 36 artiklan mukaan jäsenvaltiolla on väliintulo-oikeus asiassa, jossa sen kansalainen on tehnyt valituksen toista jäsenvaltiota vastaan. Tuomioistuin katsoi, ettei tätä määräystä – joka on sisällytetty Euroopan ihmisoikeussopimukseen, jotta valtio voi antaa kansalaisilleen diplomaattista suojaa – voitu soveltaa asiassa, jossa oli kyse valittajien pelosta joutua palautetuksi jäsenvaltioon, jonka kansalaisia he olivat, mikä väitetysti olisi tarkoittanut, että he joutuisivat yleissopimuksen 2 ja 3 artiklan vastaisen kohtelun kohteeksi.¹²⁴

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan riskiä ei ole arvioitava pelkästään yksilöllisesti vaan myös kumulatiivisesti.¹²⁵ Jokaisen arvioinnin on oltava yksilöllinen, ja kaikki todisteet on otettava huomioon.¹²⁶ Jos henkilö on aiemmin joutunut vainotuksi, tämä voi olla vakava osoitus siitä, että asianomainen altistuu tulevaisuudessa vaaralle.¹²⁷

Arvioidessaan palauttamiseen liittyvää vaaraa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ottanut huomioon todisteet maan yleisistä olosuhteista sekä todisteet kyseiseen henkilöön kohdistuvasta erityisestä riskistä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut

122 Asia nro 31260/04, *Matsiukhina ja Matsiukhin v. Ruotsi* (päätös), EIT 21.6.2005 ja asia nro 23944/05, *Collins ja Akaziebie v. Ruotsi* (päätös), EIT 8.3.2007.

123 Asia nro 33210/11, *Singh ym. v. Belgia*, EIT 2.10.2012.

124 Asia nro 61204/09, *I. v. Ruotsi*, EIT 5.9.2013.

125 Asia nro 52077/10, *S.F. ym. v. Ruotsi*, EIT 15.5.2012, 68–69 kohta.

126 Asia nro 41827/07, *R.C. v. Ruotsi*, EIT 9.3.2010, 51 kohta (lääkärintodistuksesta); asia nro 23505/09, *N. v. Ruotsi*, EIT 20.7.2010, 52 kohta ja asiat nro 8319/07 ja 11449/07, *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 28.6.2011.

127 Asia nro 41827/07, *R.C. v. Ruotsi*, EIT 9.3.2010.

ohjeita siitä, minkä tyyppiset asiakirjat ovat luotettavia arvioitaessa maassa vallitsevia olosuhteita, esimerkiksi UNHCR:n ja kansainvälisten ihmisoikeusjärjestöjen raportit. Tuomioistuimen mukaan raportit ovat epäluotettavia, kun tietojen lähteet ovat tuntemattomia ja johtopäätökset ovat ristiriidassa muiden luotettavien raporttien kanssa.¹²⁸

Jos henkilöä ei ole palautettu, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen arvioinnin päivämäärä on riskin arvioinnin ajankohta.¹²⁹ Tätä periaatetta on sovellettu riippumatta siitä, oliko riidanalainen oikeus Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan ehdoton, esimerkiksi 3 artikla, vai muu kuin ehdoton, esimerkiksi 8 artikla.¹³⁰ Jos valittaja on jo palautettu, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutkii, onko kyseistä henkilöä pahoinpidelty tai osoitavatko maata koskevat tiedot perustelluja syitä olettaa, että hakija voi joutua pahoinpitelyn kohteeksi.

Esimerkki: Asiassa *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹³¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutki kansainvälisten järjestöjen raportteja, jotka koskivat olosuhteita ja väkivallan laajuutta Somaliassa, sekä al-Shabaabin, somalialaisen islamilaisen kapinallisryhmän suorittamia ihmisoikeusloukkauksia. Tuomioistuin ei voinut luottaa Kenian hallituksen Nairobista antamiin Somaliaa koskeviin tietoraporttiin, sillä sen sisältämät tiedot olivat peräisin epämääräisistä ja anonyymeistä lähteistä ja ristiriidassa muiden julkisten tietojen kanssa. Saatavilla olevien todisteiden perusteella tuomioistuin katsoi, etteivät olosuhteet Somaliassa todennäköisesti parane pian.

Esimerkki: Asiassa *Muminov v. Venäjä*¹³² valittaja oli Uzbekistanin kansalainen, joka saatavilla olleiden tietojen mukaan suoritti ilmeisesti viisivuotista vankeusrangaistusta Uzbekistanissa sen jälkeen, kun hänet oli luovutettu Venäjältä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että vaikka ei ollut muuta luotettavaa tietoa valittajan luovutuksen jälkeisestä tilanteesta kuin hänen tuomionsa, vankien yleisestä pahoinpitelystä Uzbekistanissa on riittävästi luotettavia raportteja, jotta tuomioistuin voi todeta, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa on loukattu.

128 Asiat nro 8319/07 ja 11449/07, *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 28.6.2011, 230–234 kohta.

129 Asia nro 37201/06, *Saadi v. Italia* [suuri jaosto], EIT 28.2.2008.

130 Asia nro 8000/08, *A.A. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 20.9.2011.

131 Asiat nro 8319/07 ja 11449/07, *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 28.6.2011.

132 Asia nro 42502/06, *Muminov v. Venäjä*, EIT 11.12.2008.

3.1.4. Suojelun riittävyys

Kansainvälisen pakolaisoikeuden mukaan turvapaikanhakijalla, joka pelkää joutuvansa vainotuksi, on oikeus pakolaisasemaan, jos hänellä on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi vuoden 1951 Geneven yleissopimuksessa mainitun syyn perusteella ja jos valtion tarjoama suojelu on riittämätön. Riittävällä valtion suojelulla tarkoitetaan vastaanottavan valtion halukkuutta ja mahdollisuutta, riippumatta siitä, onko osa valtion alueesta valtiollisten toimijoiden tai muiden tahojen valvonnassa, tarjota oikeusjärjestelmän avulla kohtuullista suojelua turvapaikanhakijan pelkäämää pahoinpitelyä vastaan.

Unionin oikeus: Arvioitaessa oikeutta pakolaisasemaan tai toissijaisen suojeluun on välttämätöntä ottaa huomioon, saako hakija suojelua ehdotetussa paluumaassa pelättyä haittaa vastaan. [Määrittelydirektiivin 7](#) artiklassa säädetään, että “[s]uojelua vainoa tai vakavaa haittaa vastaan voivat tarjota ainoastaan [...] valtio tai [...] valtiota tai huomattavaa osaa sen alueesta valvonnassaan pitävät puolueet tai järjestöt, kansainväliset järjestöt mukaan luettuina, edellyttäen että ne ovat halukkaita ja kykeneviä tarjoamaan suojelua [...]” joka on “tehokasta ja luonteeltaan pysyvää”. Vainon estämiseksi vaaditaan kohtuullisia toimenpiteitä, muun muassa tehokas oikeusjärjestelmä vainoksi tai vakavaksi haitaksi katsottavien toimien toteamiseksi, niistä syytteeseen asettamiseksi ja niistä rankaisemiseksi. Hakijalla on oltava mahdollisuus saada tällaista suojelua.

Esimerkki: Asiassa *Salahadin Abdulla ym.*¹³³, joka koski pakolaisaseman lakkaamista, unionin tuomioistuin katsoi, että jotta valtion, jonka kansalainen pakolainen on, tarjoamaa suojelua voidaan pitää riittävänä, valtion tai muun tahon, joka tarjoaa suojaa [aseman myöntämistä koskevan direktiivin 7](#) artiklan 1 kohdan mukaisesti, on objektiivisesti katsoen oltava kohtuullisen kykenevä ja halukas estämään vainoa. Sen on toteutettava kohtuullisia toimenpiteitä estääkseen vainon muun muassa siten, että sillä on tehokas oikeusjärjestelmä vainoksi katsottavien toimien toteamiseksi, niistä syytteeseen asettamiseksi ja niistä rankaisemiseksi ja siten, että kyseisellä henkilöllä on mahdollisuus turvautua tähän pakolaisaseman lakkaamisen jälkeen. Valtion tai muun tahon, joka antaa suojelua, on täytettävä tietyt konkreettiset vaatimukset; sillä on muun muassa oltava toimivalta, organisaatiorakenne ja resurssit yleisen järjestyksen minimitason ylläpitämiseksi siinä maassa, jonka kansalainen pakolainen on.

Palestiinalaispakolaisiin sovelletaan erityistä suojelujärjestelmää. Yhdistyneiden kansakuntien Lähi-idässä olevien palestiinalaispakolaisten avustus- ja työelin (UNRWA) on

133 Asia C-175/08, *Aydin Salahadin Abdulla ym. v. Saksan liittotasavalta*, EUTI 2.3.2010 (Kok., s. I-01493).

perustettu antamaan palestiinalaispakolaisille suojelua ja apua. UNRWA harjoittaa toimintaa Länsirannalla, myös Itä-Jerusalemossa ja Gazan alueella sekä Jordaniassa, Syyriassa ja Libanonissa. Henkilöillä, jotka saavat apua UNRWA:lta, ei ole oikeutta pakolaisasemaan (aseman myöntämistä koskevan direktiivin 12 artiklan 1 kohdan a alakohta, jolla vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen 1 artiklan D kohta saatettiin osaksi EU:n oikeutta).

Esimerkki: Asia *Bolbol*¹³⁴ koski Palestiinasta lähtöisin olevaa kansalaisuudetonta henkilöä, joka oli lähtenyt Gazaremsanista ja saapunut Unkariin, jossa hän haki turvapaikkaa, eikä hän ollut aikaisemmin hakenut suojelua tai apua UNRWA:lta. Unionin tuomioistuin selvensi, että aseman suojelua koskevan direktiivin 12 artiklan 1 kohdan a alakohta sovellettaessa henkilön katsotaan saaneen suojelua ja apua muulta YK:n elimeltä kuin UNHCR:lta ainoastaan, jos hän on tosiasiaa turvautunut tähän suojeluun tai apuun, eikä pelkästään siksi, että hänellä on teoriassa ollut oikeus siihen.

Asiassa *El Kott*¹³⁵ unionin tuomioistuin selvensi edelleen, että henkilöt, joiden on pakko lähteä UNRWA:n toimialueelta syistä, jotka eivät ole heidän määräysvallansa ja ovat heidän omasta tahdostaan riippumattomia, on automaattisesti myönnettävä pakolaisasema, jos yhtäkään direktiivin 12 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tai 12 artiklan 2 tai 3 kohdassa mainittua poissulkemisperustetta ei voida soveltaa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Jotta voidaan arvioida, onko 3 artiklaa loukattu – tai loukattaisiinko sitä – on tarpeen tarkastella myös suojelua, jota vastaanottava valtio tai sen alueella olevat järjestöt voivat tarjota maastapoistettavalle henkilölle. Käsitteen riittävä suojelu pakolaisasioissa (kuten edellä esitettiin) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa koskevien asioiden välillä on tietty yhtäläisyys. Jos kohtelu, jolle henkilö on alttiina paluun yhteydessä, täyttää vähimmäisvaatimukset, jotta 3 artiklaa voidaan soveltaa, on arvioitava, kykeneekö ja haluaako vastaanottava valtio tosiasiallisesti ja käytännössä suojata henkilöä kyseiseltä vaaralta.

Esimerkki: Asiassa *Hida v. Tanska*¹³⁶ hakija oli etniseltä alkuperältään romani, joka oli tarkoitus palauttaa vastoin hänen tahtoaan Kosovoon vuoden 2004 konfliktin

134 Asia C-31/09, *Nawras Bolbol v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, EUTI 17.6.2010 (Kok., s. I-05539).

135 Asia C-364/11, *Abed El Karem El Kott ym. v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, EUTI 18.12.2012.

136 Asia nro 38025/02, *Hida v. Tanska* (päätos), EIT 19.2.2004.

aikana. Tuomioistuin oli huolissaan vähemmistöihin kohdistuvista väkivaltateoista ja rikoksista ja katsoi, että etnisten ryhmien jäsenet, kuten romanit, tarvitsivat yhä kansainvälistä suojelua. Tuomioistuin totesi, että YK:n väliaikainen hallinto Kosovossa (UNMIK) suoritti yksilöllisen arvioinnin ennen jokaista Tanskan ylipoliisipäällikön ehdottamaa pakkoon perustuvaa palauttamista. Kun UNMIK oli vastustanut tiettyjä palauttamisia, ylipoliisipäällikkö oli keskeyttänyt ne toistaiseksi. Ylipoliisipäällikkö ei vielä ollut ottanut yhteyttä UNMIK:hon valittajan tapauksen osalta, koska tämän pakkoon perustuvaa palauttamista ei ollut vielä suunniteltu. Näissä olosuhteissa tuomioistuin oli vakuuttunut siitä, että valittajan pakkoon perustuvaa palauttamista lykättäisiin, jos UNMIK vastustaisi sitä. Tuomioistuin totesi, ettei ollut osoitettu perusteltua syytä olettaa, että valittaja oli Kosovoon palauttamisen yhteydessä vaarassa joutua kidutuksen tai epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi siksi, että hän oli etniseltä alkuperältään romani. Tuomioistuin hylkäsi näin ollen valituksen ilmeisen perusteettomana.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen on täytynyt ottaa kantaa siihen, voidaanko vastaanottavan maan **diplomaattisilla takeilla** poistaa pahoinpitelyn riski, jolle henkilö olisi muutoin alttiina palauttamisen yhteydessä. Niissä tapauksissa, joissa vastaanottava maa on antanut takeita, nämä takeet eivät sinänsä riitä varmistamaan riittävää suojelua pahoinpitelyä vastaan. On tutkittava, antaako takeiden käytännön soveltaminen riittävän takuun siitä, että henkilö on suojattu pahoinpitelyn riskiä vastaan. Vastaanottavan valtion takeille antama painoarvo kussakin tapauksessa määräytyy kyseisenä ajankohdantana vallitsevien olosuhteiden mukaan.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelle voidaan aluksi esittää kysymys, estääkö vastaanottavan valtion yleinen ihmisoikeustilanne takeiden hyväksymisen. Ainoastaan harvinaisissa tapauksissa maan yleinen tilanne on sellainen, ettei takeille voida antaa minkäänlaista painoa. Yleisempää on, että tuomioistuin arvioi ensin annettujen takeiden laadun ja tämän jälkeen niiden luotettavuuden vastaanottavan valtion käytäntöjen perusteella. Kun tuomioistuin tekee näin, se ottaa huomioon viimeaikaisessa oikeuskäytännössä kuvattuja eri tekijöitä.¹³⁷

137 Asia nro 8139/09, *Othman (Abu Qatada) v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 17.1.2012, 189 kohta; asia nro 2947/06, *Ismoilov ym. v. Venäjä*, EIT 24.4.2008, 127 kohta; asia nro 37201/06, *Saadi v. Italia* [suuri jaosto], EIT 28.2.2008 ja asia nro 8320/04, *Ryabikin v. Venäjä*, EIT 19.6.2008.

3.1.5. Sisäisen paon mahdollisuus

Unionin oikeuden ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan valtiot voivat todeta, että henkilö, joka on vaarassa kotipaikallaan, voi saada suojelua kotimaansa muussa osassa, eikä hän siten tarvitse kansainvälistä suojelua.

Unionin oikeus: Mahdollisuudesta saada suojelua alkuperämaassa on säännelty [määrittelydirektiivin](#) 8 artiklassa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Valtion ehdottamaa sisäisen paon mahdollisuutta on tutkittava tarkasti palauttamispaikasta määräraikkaan. On tutkittava, onko palauttamispaikka turvallinen, onko reitillä tiesulkuja ja onko kulkeminen tiettyjen alueiden kautta turvallista määräraikkaan pääsemiseksi. Yksilöllisiä olosuhteita on myös arvioitava.

Esimerkki: Asiassa *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹³⁸ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artikla ei periaatteessa estä sitä, että jäsenvaltiot turvautuvat sisäisen paon mahdollisuuteen, mikäli palautettava henkilö voi turvallisesti välttää joutumasta todelliseen vaaraan joutua pahoinpideltyksi matkan aikana, alueelle pääsyn ja alueelle asettumisen yhteydessä. Kyseisessä asiassa tuomioistuin katsoi, että Keski- ja Etelä-Somaliassa voi olla alueita, joissa palautettava henkilö ei välttämättä ole todellisessa vaarassa joutua pahoinpideltyksi pelkästään yleisen väkivaltatilanteen takia. Jos palautettavien henkilöiden on matkustettava alueelle tai sellaisen alueen kautta, joka on al-Shabaabin valvonnassa, he ovat todennäköisesti vaarassa joutua 3 artiklan vastaisen kohtelun kohteeksi, jollei voida osoittaa, että valittajat ovat äskettäin asuneet Somaliassa ja voivat siksi välttää kiinnittämästä al-Shabaabin huomion. Käsiteltävässä asiassa tuomioistuin katsoi useista eri syistä, että valittajat olisivat todellisessa vaarassa joutua 3 artiklan vastaisen kohtelun kohteeksi.¹³⁹

3.1.6. Suojelua muualta

Unionin oikeus: EU:n jäsenvaltio voi kansainvälistä suojelua koskevasta syystä saada luvan palauttaa hakija toiseen maahan, jossa hänen hakemuksensa voidaan tutkia, mikäli kyseistä maata pidetään turvallisena ja tiettyjä suojatoimenpiteitä noudatetaan. Tässä kohdassa selvitetään, milloin tämä on mahdollista. Sovellettavia menettelytakeita kuvataan [4.2 kohdassa](#) ja [9.1 kohdassa](#) ilman huoltajaa olevien alaikäisten osalta.

138 Asiat nro 8319/07 ja 11449/07, *Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 28.6.2011.

139 Ks. myös asia nro 50859/10, *M.Y.H. v. Ruotsi*, EIT 27.6.2013.

Kahdessa tapauksessa toisen maan oletetaan olevan turvallinen. Maan voidaan olettaa olevan turvallinen, jos se täyttää tietyt vaatimukset, jotka on lueteltu [turvapaikkamennettelydirektiivissä](#) (38 artikla). Näihin kuuluvat muun muassa seuraavat vaatimukset: turvapaikanhakija on päästettävä **turvalliseen kolmanteen maahan**, hänellä on oltava mahdollisuus hakea suojelua ja, jos hänen todetaan olevan kansainvälisen suojelun tarpeessa, häntä on kohdeltava vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen mukaisesti. On erityisen tärkeää, että valtiot varmistavat, että palautettava henkilöä ei palauteta edelleen maahan, joka ei ole turvallinen.

Toinen tapaus koskee valtioita, jotka soveltavat [Dublin-asetusta](#) (asetus (EU) N:o 604/2013), nimittäin EU:n 28:aa jäsenvaltiota sekä Islantia, Liechtensteinia, Norjaa ja Sveitsiä (ks. [4.2 kohta](#)).¹⁴⁰ Dublin-asetuksessa säädetään jäsenvaltioiden välisestä **vastuunjaosta** kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten käsittelystä. Perusteet on asetettu etusijajärjestykseen, jotta voidaan määrittää jäsenvaltioiden vastuu sellaisten hakemusten käsittelystä, jotka henkilöt ovat jättäneet yhteen EU:n jäsenvaltioon ja tämän jälkeen matkustaneet toiseen jäsenvaltioon. Kumottavissa olevan olettamuksen mukaan kaikki valtiot, jotka soveltavat Dublin-asetusta, ovat turvallisia ja noudattavat EU:n perusoikeuskirjaa ja Euroopan ihmisoikeussopimusta.

[Dublin-asetuksen](#) perusteiden mukaan sen valtion, joka sallii hakijan tulla yhteiselle alueelle, katsotaan yleensä vastaavan hakemuksen käsittelystä (Dublin-asetuksen III luku). Sen määrittämiseksi, minkä valtion kautta henkilö saapui maahan, henkilön sormenjäljet otetaan saapumisen yhteydessä ja merkitään Eurodac-tietokantaan (ks. [Eurodac-asetus](#) (EU) N:o 603/2013), johon kaikilla valtiolla, jotka soveltavat Dublin-asetusta, on pääsy. Jos turvapaikanhakija esimerkiksi saapuu maahan A, jossa hän jättää turvapaikkahakemuksen ja jossa häneltä otetaan sormenjäljet, mutta matkustaa myöhemmin maahan B, maassa B otettuja sormenjälkiä verrataan maassa A otettuihin sormenjälkiin. Maan B on tällöin sovellettava Dublin-asetuksessa määriteltyjä perusteita, jotta se voi päättää, vastaako se vai maa A turvapaikkahakemuksen käsittelystä.

Valtioiden on varmistettava, että henkilöitä ei palauteta EU:n jäsenvaltioihin, joiden turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmissä on systeemisiä puutteita. Tietyissä tapauksissa, joissa ilmenee EU:n perusoikeuskirjan vakavia loukkauksia, tämä voi johtaa siihen, että valtioiden on käsiteltävä hakemus, vaikka se ei olekaan niiden velvollisuus [Dublin-asetuksen](#) mukaan.

¹⁴⁰ Asetus (EU) N:o 604/2013, 26.6.2013, EUVL L 180, 2013, s. 31.

Esimerkki: Yhdistetyissä tapauksissa *N.S. ja M.E.*¹⁴¹ unionin tuomioistuin antoi ennakkoratkaisun kysymykseen, onko valtio tietyissä olosuhteissa velvollinen käsittelemään hakemuksen *Dublin-asetuksen* 3 artiklan 2 kohdan suvereniteettilausukkeeseen mukaisesti, vaikka tämä on Dublin-asetuksessa määriteltyjen perusteiden mukaan toisen EU:n jäsenvaltion vastuulla. Tuomioistuin selvensi, että EU:n jäsenvaltioiden on toimittava EU:n perusoikeuskirjassa vahvistettujen perusoikeuksien ja periaatteiden mukaisesti, vaikka ne käyttäisivät 3 artiklan 2 kohdan mukaista harkintavaltaansa. Jäsenvaltiot eivät näin ollen saa siirtää turvapaikanhakijaa asetuksessa tarkoitettuun vastuussa olevaan jäsenvaltioon, kun on olemassa todisteita turvapaikkamenettelyyn ja vastaanotto-olosuhteisiin liittyvistä systeemisistä puutteista, joista ne eivät voi olla tietämättömiä ja jotka voivat merkitä perusoikeuskirjan 4 artiklan (kidutuksen kieltö) rikkomista. Jäsenvaltio on myös velvollinen tutkimaan asetuksen muut perusteet ja toteamaan, jos jokin toinen jäsenvaltio on vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Jos toista jäsenvaltiota ei voida määrittää, tai jos tämä kestää kohtuuttoman kauan, jäsenvaltion on itse käsiteltävä hakemus 3 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelle esitetyistä eri seikoista tuomioistuin ottaa huomioon luotettavat ihmisoikeusraportit arvioidakseen ehdotettujen maastapoistamisten ennakoitavia seurauksia. Maastapoistamisen toteuttavalla valtiolla on velvollisuus arvioida riskit erityisesti, jos maata koskevat ihmisoikeusraportit osoittavat, että maastapoistamisen toteuttava valtio tiesi tai sen olisi pitänyt tietää riskit.

Esimerkki: Asiassa *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka*¹⁴² Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että valittajan elin- ja vankeusolot Kreikassa olivat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaiset. Arvovaltaisten raporttien mukaan pääsyä turvapaikkamenettelyyn ei ollut ja oli olemassa edelleen palauttamisen vaara. Belgian viranomaisten katsottiin näin ollen olevan vastuussa 3 artiklan mukaisesti Dublin-asetuksessa määritellystä siirrosta Kreikkaan, koska saatavilla olevien todisteiden mukaan viranomaiset tiesivät tai niiden olisi pitänyt tietää, että Kreikassa turvapaikanhakijat olivat tuolloin vaarassa joutua halventavan kohtelun kohteeksi.

141 Yhdistetyt asiat C-411/10 ja C-493/10, *N.S. v. Secretary of State for the Home Department ja M.E. ym. v. Refugee Applications Commissioner ja Minister for Justice, Equality and Law Reform*, EUTI 21.12.2011.

142 Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011.

3.1.7. Kansainvälisen suojelun poissulkeminen

Unionin oikeus: Määrittelydirektiivin 12 ja 17 artikla, jotka perustuvat vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen 1 artiklan F kohtaan, sisältävät säännöksiä, joissa kansainvälinen suojelu jätetään myöntämättä henkilöille, jotka eivät ansaitse sitä. Näitä ovat henkilöt, jotka ovat väitetyt tehneet vähintään yhden seuraavista teoista:

- rikoksen rauhaa vastaan, sotarikoksen tai rikoksen ihmisyyttä vastaan;
- törkeän muun kuin poliittisen rikoksen turvapaikkamaan ulkopuolella ennen kuin henkilö sai tulla maahan;
- Yhdistyneiden kansakuntien tarkoituksien ja periaatteiden vastaisen teon.

Kansainvälisen suojelun poissulkemisen arviointi on tehtävä sen jälkeen, kun on arvioitu, täyttääkö henkilö kansainvälisen suojelun myöntämisen edellytykset. Henkilöiden, joihin poissulkemisperusteita sovelletaan, ei katsota olevan pakolaisia tai heillä ei katsota olevan oikeutta toissijaiseen suojeluun.

Esimerkki: Asiassa *B ja D*¹⁴³ unionin tuomioistuin antoi ohjeita poissulkemisperusteiden soveltamisesta. Se seikka, että kyseinen henkilö oli järjestön jäsen ja oli aktiivisesti tukenut järjestön aseellista taistelua, ei automaattisesti tarkoittanut, että on vakavaa aihetta epäillä, että hän on tehnyt ”törkeän muun kuin poliittisen rikoksen” tai ”Yhdistyneiden kansakuntien tarkoituksien ja periaatteiden vastaisia tekoja”. Molempien säännösten perusteella häneltä evättäisiin pakolaissuoja. Sen toteaminen, että on vakavaa aihetta olettaa, että henkilö on tehnyt tällaisen rikoksen tai syylistynyt tällaisiin tekoihin, edellyttää täsmällisten tosiseikkojen yksittäistapauksellista arviointia. Tämä on tehtävä sen määrittämiseksi, täyttävätkö järjestön suorittamat teot mainituissa säännöksissä säädetyt edellytykset ja voidaanko kyseisen henkilön katsoa olevan henkilökohtaisessa vastuussa näiden tekojen toteuttamisesta, kun otetaan huomioon direktiivin 12 artiklan 2 kohdassa edellytetty näyttökynnys. Tuomioistuin totesi myös, että pakolaisaseman myöntämättä jättäminen ei edellytä sitä, että kyseisestä henkilöstä aiheutuu edelleen vaaraa vastaanottavalle valtiolle, eikä yksittäistapauksellista kohtuuserviointia.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Koska kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kielto on ehdoton, uhrin teoista riippumatta, on hakijan

¹⁴³ Yhdistetyt asiat C-57/09 ja C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland v. B ja D*, EUTI 9.11.2010.

väitetyn rikoksen luonne merkityksetön Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan arvioinnin kannalta. Hakijan tekoja, riippumatta siitä kuinka ei-toivottuja ja vaarallisia ne ovat, ei näin ollen voida ottaa huomioon.

Esimerkki: Asiassa *Saadi v. Italia*¹⁴⁴ tuomioistuin vahvisti uudelleen, että 3 artiklan kidutuksen kieltö on ehdoton. Valittajaa syytettiin Italiassa osallistumisesta kansainvälisen terrorismiin, ja hänet päätettiin karkottaa Tunisiaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että hän olisi todellisessa vaarassa joutua 3 artiklan vastaisen kohtelun kohteeksi, jos hänet palautettaisiin Tunisiaan. Hänen tekonsa ja syytteiden vakavuus eivät olleet merkityksellisiä 3 artiklan arvioinnissa.

3.1.8. Kansainvälisen suojelun lakkaaminen:

Unionin oikeus: Määrittelydirektiivin 11 ja 16 artiklan mukaan kansainvälinen suojele voi lakata, kun tilanne maassa on parantunut; tämä vastaa vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen 1 artiklan C kohdan määräyksiä suojan lakkaamisesta.

Esimerkki: Asia *Salahadin Abdulla ym.*¹⁴⁵ koski tiettyjen Irakin kansalaisten, joille Saksa oli myöntänyt pakolaisaseman, pakolaisaseman lakkaamista. Pakolaisaseman lakkaamisen peruste oli alkuperämaan olosuhteiden paraneminen. Unionin tuomioistuin totesi, että määrittelydirektiivin 11 artiklan mukaan pakolaisasema lakkaa, kun kyseisessä kolmannen maan olosuhteissa on tapahtunut merkittävä ja pysyvä muutos ja pelon peruste, jonka nojalla pakolaisasema myönnettiin, on lakannut olemasta eikä henkilöllä ole muita perusteita pelätä joutuvansa vainotuksi. Arvioitaessa olosuhteiden muutosta valtioiden on otettava huomioon pakolaisen yksilöllinen asema samalla kuin ne varmistavat, että suojelun tarjoaja on toteuttanut tai tarjoajat ovat toteuttaneet asianmukaisia toimenpiteitä vainon estämiseksi ja että sillä tai niillä on muun muassa tehokas oikeusjärjestelmä vainoksi katsottavien tekojen toteamiseksi, niistä syytteeseen asettamiseksi ja niistä rankaisemiseksi. Kyseisellä kansalaisella on siinä tapauksessa, että hänen pakolaisasemansa lakkaa, oltava mahdollisuus saada tällaista suojelua.

Sellaisten pakolaisten ja toissijaista suojelua saavien asema, jotka ovat aiemmin joutuneet kärsimään vakavaa haittaa, ei lakkaa, vaikka olosuhteet muuttuvat, jos he voivat

144 Asia nro 37201/06, *Saadi v. Italia* [suuri jaosto], EIT 28.2.2008, 138 kohta; asia nro 2947/06, *Ismoilov ym. v. Venäjä*, EIT 24.4.2008, 127 kohta ja asia nro 8320/04, *Ryabikin v. Venäjä*, EIT 19.6.2008.

145 Yhdistetyt asiat C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, *Aydin Salahadin Abdulla ym. v. Saksan liittotasavalta*, EUTI 2.3.2010 (Kok., s. I-01493).

pakottavien syiden perusteella kieltäytyä turvautumasta alkuperämaansa suojeluun (määrittelydirektiivi, 11 ja 16 artikla).

Euroopan ihmisoikeussopimus: Suojelun lakkaamisesta ei ole erityisiä määräyksiä. Sen sijaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutkii suunnitellun maastapoistamisen ennakoitavia seurauksia. Vastaanottavan valtion aiemmat olosuhteet voivat olla merkityksellisiä senhetkisen tilanteen selvittämisessä, mutta vallitsevat olosuhteet ovat merkityksellisiä vaaran arvioinnissa.¹⁴⁶ Kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin arvioi tilannetta, tuomioistuin luottaa asiaa koskeviin virallisiin raportteihin, UNHCR:n ja tiettyjen kansainvälisten kansalaisjärjestöjen, esimerkiksi Human Rights Watchin ja Amnesty Internationalin, raportteihin.

Esimerkki: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tehnyt lukuisia arvioita vaarasta, jolle nuoret tamilimiehet altistuvat, jos heidät palautettaisiin Sri Lankaan. Nämä arviot on tehty eri ajankohtina pitkittyneen selkkauksen aikana ja myös taistelujen loputtua. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin otti huomioon maan yleisten olosuhteiden kehittymisen ja tutki maakohtaisia riskitekijöitä, jotka saattoivat koskea yksittäisiä henkilöitä ehdotettuna palauttamisajankohtana.¹⁴⁷

3.2. Joukkokarkotus

Joukkokarkotukset ovat kiellettyjä sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan. Joukkokarkotuksella tarkoitetaan jokaista toimenpidettä, jolla henkilöitä pakotetaan lähtemään alueelta tai maasta ryhmänä ja jossa päätös ei perustu kunkin henkilön yksittäistapauksen kohtuulliseen ja objektiiviseen arviointiin.¹⁴⁸

Unionin oikeus: Joukkokarkotukset ovat ristiriidassa SEUT 78 artiklan kanssa, jossa vaaditaan, että turvapaikkasäännösten on oltava ”muiden asiaan liittyvien sopimusten mukaisia”. Joukkokarkotukset kielletään myös EU:n perusoikeuskirjan 19 artiklan nojalla.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Joukkokarkotukset kielletään neljännen pöytäkirjan 4 artiklassa.

¹⁴⁶ Asia nro 17837/03, *Tomic v. Yhdistynyt kuningaskunta* (päätös), EIT 14.10.2003 ja asia nro 38025/02, *Hida v. Tanska* (päätös), EIT 19.2.2004.

¹⁴⁷ Asiat nro 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 ja 13448/87, *Vilvarajah ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 30.10.1991 ja asia nro 25904/07, *N.A. v Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 17.7.2008.

¹⁴⁸ Lisätietoja varten ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Collective Expulsions*, faktatietoja, kesäkuu 2012, saatavilla osoitteesta www.echr.coe.int kohdasta Press/Factsheets/Expulsion.

Esimerkki: Asiassa *Čonka v. Belgia*¹⁴⁹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että romaneista koostuvan turvapaikanhakijoiden ryhmän karkottaminen oli loukannut Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen pöytäkirjan 4 artiklaa. Tuomioistuin ei ollut vakuuttunut siitä, että karkotetun ryhmän jokaisen jäsenen henkilökohtaiset olosuhteet oli otettu yksilöllisesti huomioon. Ennen valittajien karkotusta poliittiset viranomaiset olivat todenneet, että joukkokarkotuksia toteutettaisiin ja että ne olivat antaneet toimivaltaisille viranomaisille ohjeet niiden toteuttamiseksi. Jokaisista henkilöä oli pyydetty ilmoittautumaan tietylle poliisiasemalle samanlaisesti, ja jokainen karkotuspäätös ja pidätysperusteet oli esitetty samoin sanamuodoin. Lisäksi asianajajia ei ollut käytettävissä, eikä turvapaikkamenettelyä ollut noudatettu.

Esimerkki: Asiassa *Hirsi Jamaa ym. v. Italia*¹⁵⁰ Italian viranomaiset loukkasivat neljännen pöytäkirjan 4 artiklaa, kun ne lähettivät takaisin veneen, jossa oli mahdollisia turvapaikanhakijoita. Tuomioistuin katsoi, että karkotuskielto koski myös avoimella toteutettavia toimia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin otti huomioon kansainvälisen oikeuden ja unionin oikeuden säännökset, jotka koskevat merellä toteutettavia toimenpiteitä ja rannikkovartioston ja tietyn lipun alla purjehtivien alusten velvollisuuksia, myös kansainvälisillä vesillä, jossa valtiolla oli yhä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 1 artiklassa tarkoitettua lainkäyttöaltaa.

Esimerkki: Asiassa *Sultani v. Ranska*¹⁵¹ valittaja, jolta oli evätty turvapaikka Ranskassa, valitti tavasta, jolla hänet olisi palautettu Afganistaniin. Valittaja väitti, että hänen palauttamisensa ryhmien tilauslennolla vastaisi neljännen pöytäkirjan 4 artiklan vastaista joukkokarkotusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toisti, että joukkokarkotukset on ymmärrettävä toimenpiteiksi, joilla ulkomaalaiset pakotetaan ryhmänä lähtemään maasta, lukuun ottamatta tapauksia, joissa maastapoistaminen perustui ryhmän jokaisen ulkomaalaisen yksittäistapauksen kohtuulliseen ja objektiiviseen arviointiin. Jos jokaiselle asiaan liittyvälle henkilölle on annettu mahdollisuus esittää viranomaisille henkilökohtaisesti väitteitä karkotusta vastaan, niin kuin tässä tapauksessa tapahtui, niin siitä, että useille ulkomaalaisille annettiin samanlainen päätös tai että he matkustivat ryhmänä käytännön syistä, ei voida päätellä, että kyseessä on joukkokarkotus.

149 Asia nro 51564/99, *Čonka v. Belgia*, EIT 5.2.2002. Ks. myös asia nro 41872/10, *M.A. v. Kypros*, EIT 23.7.2013, jossa tuomioistuin ei havainnut neljännen pöytäkirjan 4 artiklan rikkomusta.

150 Asia nro 27765/09, *Hirsi Jamaa ym. v. Italia* [suuri jaosto], EIT 23.2.2012.

151 Asia nro 45223/05, *Sultani v. Ranska*, EIT 20.9.2007.

Joukkokarkotukset rikkovat myös Euroopan sosiaalista peruskirjaa ja sen 19 artiklan 8 kohtaa, joka koskee suojaa karkottamista vastaan.

Asiassa *European Roma and Travellers Forum v. Ranska*¹⁵² antamassaan päätöksessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea totesi, että kyseisenä ajankohtana tehdyt hallinnolliset päätökset, joissa Romaniasta ja Bulgariasta lähtöisin olevat romanit määrättiin lähtemään Ranskan alueelta, jossa he asuivat, rikkoivat Euroopan sosiaalista peruskirjaa. Koska päätökset eivät perustuneet romanien yksilöllisten olosuhteiden arviointiin, suhteellisuusperiaatetta ei ollut noudatettu. Päätökset olivat myös syrjiviä, koska ne kohdistuivat romanien ryhmään. Komitea katsoi tämän rikkovan syrjinnän kieltä koskevaa E artiklaa luettuna yhdessä Euroopan sosiaalisen peruskirjan 19 artiklan 8 kohdan kanssa.

3.3. Karkottamisen esteet muiden ihmisoikeussyyiden perusteella

Sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa myönnetään, että maastapoistaminen voidaan estää muiden kuin ehdottomien ihmisoikeussyyiden perusteella, jolloin on arvioitava yleistä etua ja kyseisen henkilön etuja. Yleisin on oikeus yksityis- tai perhe-elämään, jolloin on ehkä otettava huomioon henkilön terveys (myös fyysinen ja psyykinen koskemattomuus), lapsen etu, perheen yhtenäisyyden tarve tai haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistarpeet.

Unionin oikeus: Palauttamismenettely on toteutettava siten, että otetaan huomioon lapsen etu, perhe-elämä, kyseessä olevan henkilön terveydentila ja palauttamiskiellon periaate ([palauttamisdirektiivin](#) 5 artikla).

Euroopan ihmisoikeussopimus: Valtioilla on vakiintuneen kansainvälisen oikeuden ja sopimusvelvoitteidensa, mukaan lukien Euroopan ihmisoikeussopimus, mukaan oikeus valvoa ulkomaalaisten maahantuloa, oleskelua ja karkottamista. On olemassa runsaasti oikeuskäytäntöä olosuhteista, jolloin muut kuin ehdottomat oikeudet voivat olla maastapoistamisen esteenä. Muut kuin ehdottomat oikeudet, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8–11 artiklassa mainitut oikeudet, mahdollistavat eri etujen välisen vertailun. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaiseen oikeuteen nauttia perhe- ja yksityiselämän kunnioitusta vedotaan usein maastapoistamisasioissa, joissa ei ole

¹⁵² Kantelu nro 64/2011, *European Roma and Travellers Forum v. Ranska*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 24.1.2012.

3 artiklan vastaista epäinhimillisen tai halventavan kohtelun vaaraa. Käsikirjan 5.2 kohdassa käsitellään näiden 8 artiklan mukaisten oikeuksien kunnioittamista.

Maastapoistamisen esteitä voidaan myös arvioida, kun kyse on väitetystä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 tai 6 artiklan ilmeisestä loukkaamisesta vastaanottavassa maassa, esimerkiksi, jos henkilö on vaarassa joutua mielivaltaisen säilöönoton kohteeksi ilman oikeudenkäyntiä, jos hän on vaarassa joutua vangituksi pidemmäksi ajaksi sen jälkeen, kun hänet on tuomittu ilmeisen epäoikeudenmukaisessa oikeudenkäynnissä, tai jos on olemassa vaara, että häneltä evätään mahdollisuus saada oikeutta oikeudenkäyntiä odotettaessa. Valittajan todistustaakka on korkea.¹⁵³

Esimerkki: Asiassa *Mamatkulov ja Askarov v. Turkki*¹⁵⁴ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutki, aiheuttiko valittajan luovuttaminen Uzbekistaniin tosiasiallisen vaaran siitä, että häneltä räikeästi evätään mahdollisuus saada oikeussuojaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan vastaisesti.

Esimerkki: Asiassa *Othman (Abu Qatada) v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹⁵⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan valittajaa ei voitu karkottaa Jordaniaan, kun otetaan huomioon, että kolmannelta henkilöltä kidutuksen aikana saatuja todisteita käytettäisiin erittäin todennäköisesti häntä vastaan uudessa oikeudenkäynnissä.

Esimerkki: Kansallisessa asiassa *EM Lebanon* Yhdistyneen kuningaskunnan parlamentin ylähuone (House of Lords) totesi, että jos asia koskee muiden kuin ehdottomien oikeuksien – kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan – ilmeistä rikkomista, joka koskee kyseisen oikeuden keskeistä osaa, ei ole tarvetta arvioida suhteellisuusperiaatetta.¹⁵⁶

Euroopan sosiaalinen peruskirja: 19 artiklan 8 kohdassa kielletään sopimusvaltion alueella laillisesti oleskelevien siirtotyöntekijöiden karkottaminen, elleivät he vaaranna kansallista turvallisuutta tai loukkaa yleistä järjestystä tai moraalia.

153 Asia nro 8139/09, *Othman (Abu Qatada) v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 17.1.2012, 233 kohta.

154 Asia nro 46827/99 ja nro 46951/99, *Mamatkulov ja Askarov v. Turkki* [suuri jaosto], EIT 4.2.2005.

155 Asia nro 8139/09, *Othman (Abu Qatada) v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 17.1.2012.

156 Yhdistynyt kuningaskunta, *EM (Lebanon) v. Secretary of State for The Home Department* [2008] UKHL 64, 22.10.2008.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on erityisesti todennut, että jos valtio on myöntänyt siirtotyöntekijän puolisolle ja/tai lapselle oleskeluoikeuden, siirtotyöntekijän oman oleskeluoikeuden menetyks ei voi vaikuttaa perheenjäsenten itsenäisiin oleskeluoikeuksiin niin kauan kuin heillä on tämä oleskeluoikeus.

Ulkomaan kansalaisten, jotka ovat asuneet valtiossa riittävän kauan joko laillisesti tai viranomaisten antaman laitonta asemaa koskevan hiljaisen hyväksynnän perusteella huomioon ottaen vastaanottavan maan tarpeet, pitäisi kuulua niiden säännösten soveltamisalaan, joilla jo suojataan muita kansalaisia karkottamiselta.¹⁵⁷

3.4. Kolmannen maan kansalaisten korkeampi suoja maasta poistamista vastaan

Unionin oikeus: Kolmannen maan kansalaisen tietyillä muilla ryhmillä kuin niillä, jotka tarvitsevat kansainvälistä suojelua, on korkeampitasoinen suoja maastapoistamista vastaan. Näihin kuuluvat henkilöt, joilla on pitkään oleskelleen henkilön asema, kolmannen maan kansalaiset, jotka ovat sellaisten EU:n tai ETA:n kansalaisten perheenjäseniä, jotka ovat käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, ja Turkin kansalaiset.

3.4.1. Pitkään oleskelleet

Pitkään oleskelleilla henkilöillä on vahvistettu suoja karkottamista vastaan. Pitkään oleskelleen henkilön karkottamista koskevan päätöksen on perustuttava käyttäytymiseen, joka muodostaa todellisen ja riittävän vakavan uhan yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle.¹⁵⁸

3.4.2. Kolmansien maiden kansalaiset, jotka ovat ETA:n tai Sveitsin kansalaisten perheenjäseniä

Kansalaisuudesta riippumatta henkilöillä, jotka ovat sellaisten ETA-kansalaisten, myös EU:n kansalaisten, perheenjäseniä, jotka ovat käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, on oleskelulupa, joka perustuu EU:n vapaata liikkuvuutta koskeviin

¹⁵⁷ Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions 2011, General Introduction*, tammikuu 2012, 19 artiklan 8 kohdan tulkintaa koskeva lausunto.

¹⁵⁸ Neuvoston direktiivi 2003/109/EY, EUVL L 016, 2003, s. 44, 12 artikla.

säännöksiin. Vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin (2004/38/EY) mukaan kolmannen maan kansalaisilla, joilla on tällainen perheyhteys, on korkeampitasoinen suoja karkottamista vastaan kuin muilla kolmannen maan kansalaisten ryhmillä. Direktiivin 28 artiklan mukaan heidät voidaan karkottaa vain yleiseen järjestykseen tai yleiseen turvallisuuteen liittyvien syiden perusteella.¹⁵⁹ Pitkään oleskelleet henkilöt voidaan karkottaa ainoastaan ”yleiseen järjestykseen ja yleiseen turvallisuuteen liittyvistä vakavista syistä”. Direktiivin 27 artiklan 2 kohdan mukaan näiden toimenpiteiden on oltava suhteellisuusperiaatteen mukaisia, niiden on perustuttava yksinomaan asianomaisen henkilön omaan käyttäytymiseen ja asianomaisen yksilön käyttäytymisen on muodostettava ”todellinen, välitön ja riittävän vakava uhka, joka vaikuttaa johonkin yhteiskunnan olennaiseen etuun”.¹⁶⁰ Valtioiden on ilmoitettava päätöksistä, myös päätösten perusteluista, asianomaiselle henkilölle (30 artikla).

Esimerkki: Asiassa *ZZ v. Secretary of State for the Home Department*¹⁶¹ unionin tuomioistuin käsittelee vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 30 artiklan 2 kohdan sisältöä, jossa vaaditaan, että viranomaisten on ilmoitettava asianomaisille henkilöille seikat, joihin oleskeluoikeuden epäämistä koskeva päätös perustuu, jolle tämä ole vastoin valtion turvallisuusetuja. Kun arvioidaan, voivatko viranomaiset kieltäytyä antamasta tiettyjä tietoja valtion turvallisuuden vuoksi, unionin tuomioistuin toteaa, että tämä edellyttää, että vertaillaan valtion turvallisuuseduista johtuvia vaatimuksia ja oikeudesta tehokkaaseen oikeussuojaan johtuvia vaatimuksia perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaisesti. Tuomioistuin katsoi, että kansallisella tuomioistuimella, joka tutkii viranomaisten päätöstä kieltäytyä ilmoittamasta täydellisesti ja täydellisinä seikkoja, joihin kieltäytyminen perustuu, on oltava toimivalta varmistaa, että kieltäytyminen rajoittuu siihen, mikä on ehdottoman välttämätöntä. Asianomaiselle henkilölle on joka tapauksessa ilmoitettava päätöksen perusteet olennaisilta osiltaan siten, että otetaan asianmukaisesti huomioon tarve pitää näyttö salaisena.

159 Jos kolmansien maiden kansalaisia koskevia tapauksia ei ole, ks. seuraavat EU:n kansalaisia koskevat tapaukset, joissa tuomioistuin on tulkinnut 28 artiklan 3 kohdan käsitettä ”yleistä turvallisuutta koskeva pakottava syy”: asia C-348/09, *Pl. v. Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid*, EUTI 22.5.2012, 20–35 kohta ja asia C-145/09, *Land Baden-Württemberg v. Panagiotis Tsakouridis*, EUTI 23.11.2010 (Kok., s. I-11979), 39–56 kohta.

160 Direktiivin 2004/38/EY 27 artiklan käsitettä ”yleinen järjestyks” koskevan oikeuskäytännön osalta ks. asia C-434/10, *Petar Aladzhov v. Zamestnik director na Stolichna direksia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti*, EUTI 17.11.2011 ja asia C-430/10, *Hristo Gaydarov v. Director na Glavna direksia "Ohranitelna politzia" pri Ministerstvo na vatreshnite raboti*, EUTI 17.11.2011. Käsitteen ”todellinen, välitön ja riittävän vakava uhka, joka vaikuttaa johonkin yhteiskunnan olennaiseen etuun” osalta ks. yhdistetyt asiat C-482/01 ja C-493/01, *Georgios Orfanopoulos ym. ja Raffaele Oliveri v. Land Baden-Württemberg*, EUTI 29.4.2004 (Kok., s. I-05257), 65–71 kohta.

161 Asia C-300/11, *ZZ v. Secretary of State for the Home Department*, EUTI 4.7.2013.

Sveitsin kansalaisten karkotussuojaa koskevat oikeusperusteet on esitetty henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyn Euroopan yhteisöjen ja Sveitsin salaliiton välisen sopimuksen liitteessä I olevassa 5 artiklassa. Kyseisen määräyksen mukaan sopimuksen perusteella myönnettyjä oikeuksia voidaan rajoittaa ainoastaan yleiseen järjestykseen, turvallisuuteen ja kansanterveyteen perustuvilla toimenpiteillä.¹⁶²

Perheenjäsenille annetaan suojaa ETA-kansalaisen, joka käytti oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, kuoleman, maasta poistumisen tai avioeron jälkeen (vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 12 ja 13 artikla). Tietyissä olosuhteissa kolmannen maan kansalainen voi myös saada suojaa karkotusta vastaan SEUT 20 artiklan nojalla (ks. 5.2 kohta).¹⁶³

3.4.3. Turkin kansalaiset

Unionin oikeus: Assosiaationeuvoston päätöksen N:o 1/80 14 artiklan 1 kohdassa määrätään, että Turkin kansalaisia, jotka käyttävät oikeuksiaan Ankaran sopimuksen mukaisesti, voidaan karkottaa ainoastaan yleiseen järjestykseen, turvallisuuteen tai terveyteen perustuvien syiden nojalla. Tuomioistuin on korostanut, että samoja perusteita, joita sovelletaan ETA-kansalaisiin, on käytettävä sellaisten Turkin kansalaisten ehdotetun karkotuksen arvioinnissa, joilla on todettu ja vahvistettu oleskeluoikeus josakin EU:n jäsenvaltiossa. On unionin oikeuden vastaista karkottaa Turkin kansalainen pelkästään yleisestävien perustein, esimerkiksi jos halutaan ehkäistä muiden ulkomaalaisten vastaavat rikokset tai jos näin määrätään automaattisesti rikostuomion johdosta. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan henkilöiden vapaata liikkuvuutta koskevaan periaatteeseen kohdistuvia poikkeuksia, mukaan lukien yleinen järjestys, on tulkittava suppeasti, eivätkä jäsenvaltiot voi määrittää niiden soveltamisalaa yksipuolisesti.¹⁶⁴

162 Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton sopimus henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta, joka allekirjoitettiin Luxemburgissa 21.6.1999 ja tuli voimaan 1.6.2002, EYVL L 114, 2002, s. 6.

163 Jos haluat tietoja asiasta, jossa on myönnetty suojelua, ks. asia C-34/09, *Ruiz Zambrano v. Office national de l'emploi (ONEm)*, EUTI 8.3.2011 (Kok., s. I-01177). Jos haluat tietoja asiasta, jossa ei myönnetty suojelua, ks. asia C-256/11, *Murat Dereci ym v. Bundesministerium für Inneres* (unionin kansalaisuus), EUTI 15.11.2011 ja asia C-87/12, *Ymeraga ym v. Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, EUTI 8.5.2013; ks. myös asia C-40/11, *Yoshikazu Iida v. Stadt Ulm*, EUTI 8.11.2012.

164 Asia C-36/75, *Roland Rutili v. Ministre de l'intérieur*, EYTI 28.10.1975 (Kok., s. I-01219), 27 kohta; yhdistetyt asiat C-482/01 ja C-493/01, *Georgios Orfanopoulos ym. ja Raffaele Oliveri v. Land Baden-Württemberg*, EYTI 29.4.2004 (Kok., s. I-05257), 65–71 kohta.

Esimerkki: Asiassa *Nazli*¹⁶⁵ yhteisöjen tuomioistuin totesi, että Turkin kansalaista ei voitu karkottaa yleisestäävästä syystä eli muiden ulkomaalaisten tekemien rikosten ehkäisemiseksi vaan karkotuksen on perustuttava samoihin syihin kuin ETA:n kansalaisten karkotuksen. Tuomioistuin vertasi tätä analogisesti niihin periaatteisiin, jotka koskevat jäsenvaltioiden kansalaisuuden omaavien työntekijöiden vapaata liikkuvuutta. Mitenkään väheksymättä huumausaineiden käytön aiheuttamaa vaaraa yleiselle järjestykselle, tuomioistuin katsoi näiden periaatteiden pohjalta, että sellaisen Turkin kansalaisen karkotus, joka käyttää assosiaationeuvoston päätöksellä myönnettyä oikeutta, kun kyseisestä toimenpiteestä on määrätty rikostuomion perusteella, voi olla oikeutettu vain, jos kyseisen henkilön käyttäytyminen antaa aihetta olettaa, että hän syyllistyisi muihin vakaviin rikoksiin, jotka ovat omiaan häiritsemään yleistä järjestystä vastaanottavassa valtiossa.

Esimerkki: Asiassa *Polat*¹⁶⁶ tuomioistuin täsmensi, että toimenpiteet, joilla rajoitetaan Turkin kansalaisille myönnettyjä oikeuksia ja jotka on toteutettu yleiseen järjestykseen, turvallisuuteen tai kansanterveyteen liittyvistä syistä assosiaationeuvoston päätöksen 14 artiklan mukaisesti, voivat perustua vain asianomaisen henkilön omaan käyttäytymiseen. Useat rikostuomiot vastaanottavissa jäsenvaltioissa voivat olla perusteena tällaisten toimenpiteiden toteuttamiseksi ainoastaan, jos asianomaisen henkilön oma käyttäytymien ilmentää perustavanlaatuisia yhteiskunnan etua uhkaavaa todellista ja riittävän vakavaa vaaraa. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida, onko tästä kyse.

165 Asia C-340/97, *Ömer Nazli, Caglar Nazli ja Melike Nazli v. Stadt Nürnberg*, EYTI 10.2.2000 (Kok., s. I-00957).

166 Asia C-349/06, *Murat Polat v. Stadt Rüsselsheim*, EYTI 4.10.2007 (Kok., s. I-08167).

Keskeiset kohdat

- Karkottamiselle on ehdottomia, lähes ehdottomia ja muita kuin ehdottomia esteitä (tämän luvun [Johdanto](#)).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukainen pahoinpitelyn kieltö on ehdoton. Henkilöitä, jotka ovat todellisessa vaarassa joutua 3 artiklan vastaisen kohtelun kohteeksi määräraamassa, ei saa palauttaa heidän käyttäytymisestään tai heitä vastaan nostettujen syytteiden vakavuudesta riippumatta. Viranomaisten on arvioitava tätä riskiä riippumatta siitä, voidaanko kyseiseltä henkilöltä evätä suoja [aseman määrittämistä koskevan direktiivin](#) tai vuoden 1951 Geneven sopimuksen perusteella (ks. [3.1.2 ja 3.1.7 kohta](#)).
- Vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen mukaisella palauttamiskiellon periaatteella kielletään ihmisten palauttaminen olosuhteisiin, joissa heidän henkeään tai vapauttaan uhataan rodun, uskonnon, kansalaisuuden, tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi (ks. [3.1 kohta](#)).
- Unionin oikeuden mukaan EU:n jäsenvaltion EU:n turvapaikkasäännösten tai [palauttamisdirektiivin](#), mukaan lukien [Dublin-asetus](#), mukaisesti toteuttaman jokaisen toimenpiteen on oltava turvapaikkaoikeuden ja palauttamiskiellon periaatteen mukainen (ks. [3.1 kohta](#)).
- Arvioitaessa, onko olemassa todellista vaaraa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin keskittyy henkilön ehdotettuun paluumaahan lähettämisen ennakoitaviin seurauksiin ja arvioi asianomaisen henkilökohtaisia olosuhteita sekä maan yleisiä olosuhteita (ks. [kohdat 3.1.3 ja 3.3](#)).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan turvapaikanhakijoiden on periaatteessa esitettävä näyttöä hakemuksensa tueksi, mutta usein on tarpeen ratkaista asia hakijan eduksi, kun arvioidaan heidän lausumiensa uskottavuutta. Kun todisteita ei ole tai jos esitetään tietoja, jotka antavat vahvoja syitä epäillä turvapaikanhakijan lausumien totuudenmukaisuutta, asianomaisen henkilön on esitettävä tälle tyydyttävä selitys (ks. [3.1.3 kohta](#)).
- Henkilö voi olla vaarassa joutua unionin oikeudessa tai Euroopan ihmisoikeussopimuksessa kielletyn kohtelun kohteeksi vastaanottavassa maassa, vaikka tämä ei aina johdu itse vastaanottavasta maasta vaan pikemminkin valtiosta riippumattomista toimijoista, sairaudesta tai maan humanitaarisista olosuhteista (ks. [3.1.2 kohta](#)).
- Henkilö, joka on vaarassa joutua unionin oikeudessa tai Euroopan ihmisoikeussopimuksessa kielletyn kohtelun kohteeksi, jos kyseinen henkilö palautetaan kotialueelleen vastaanottavassa maassa, voi olla turvassa maan jossakin muussa osassa (suojelu alkupe-
rämaassa) (ks. [3.1.5 kohta](#)). Vaihtoehtoisesti vastaanottava maa voi kyetä suojelemaan henkilöä tällaiselta vaaralta (riittävä suoja). Tällaisissa tapauksissa karkottava maa voi tehdä johtopäätöksen, että kyseinen henkilö ei ole kansainvälisen suojelun tarpeessa (ks. [3.1.4 kohta](#)).

- Sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa kielletään joukkokarkotukset (ks. 3.2 kohta).
- Unionin oikeuden mukaan vaatimukset täyttävä kolmannen maan kansalainen, joka on ETA-kansalaisen perheenjäsen, voidaan karkottaa ainoastaan yleiseen järjestykseen tai yleiseen turvallisuuteen liittyvistä syistä. Näitä poikkeuksia on tulkittava suppeasti, ja niiden arvioinnin on perustuttava ainoastaan kyseisen henkilön henkilökohtaiseen käyttäytymiseen (ks. 3.4.2 kohta).

Muuta oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta

Jos haluat löytää muuta oikeuskäytäntöä, katso ohjeet kohdasta [Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?](#) tämän käsikirjan sivulta 263. Lisämateriaalia tämän luvun aiheista on kohdassa [Kirjallisuutta](#) sivulla 241.

4

Menettelytakeet ja oikeudellinen apu turvapaikka- ja palauttamisasioissa

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU)	Turvapaikkamenettelyt	
EU:n perusoikeuskirja, 47 artikla (oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen)	<i>Oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin</i>	EIS, 13 artikla (oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon) <i>Asia Abdolkhani ja Karimnia v. Turkki</i> , EIT 2009 (kansallisen oikeussuojakeinoon on sisällytettävä asiakysymyksen tutkinta)
Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU), 46 artiklan 5–9 kohta	<i>Lykkäävä vaikutus</i>	<i>Asia Gebremedhin v. Ranska</i> , EIT 2007 (kansallisen oikeussuojan lykkäävä vaikutus kauttakulkualueella tehtyjen turvapaikkahakemusten osalta) <i>Asia Hirsi Jamaa ym. v. Italia</i> , EIT 2012 (kansallisten oikeussuojakeinojen lykkäävän vaikutuksen puuttuminen sotilashenkilöstön merellä toteuttaman karkotuksen osalta)
Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU), 31 artiklan 8 kohta	<i>Nopeutetut turvapaikkamenettelyt</i>	<i>Asia I.M. v. Ranska</i> , EIT 2012 (nopeutettuja turvapaikkamenettelyjä koskevat menettelytakeet)

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
Dublin-asetus, asetus (EU) N:o 604/2013 Asia C-411/10, N.S., EUTI 2011 Asia C-245/11, K., EUTI 2012	Dublin-menettelyt	Asia <i>M.S.S. v. Belgia ja Kreikka</i> , EIT 2011 (Dublin-menettelyjen mukainen siirto lisäsi halventavan kohtelun riskiä) Asia <i>De Souza Ribeiro v. Ranska</i> , EIT 2012 (lykkäävä vaikutus Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisissa hakemuksissa)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY)	Palauttamismenettely	EIS, 13 artikla (oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon) EIS, seitsemäs pöytäkirja, 1 artikla (ulkomaalaisten karkottamista koskevat menettelytakeet) Asia <i>C.G. ym. v. Bulgaria</i> , EIT 2008 (menettelytakeiden puuttuminen karkottamismenettelyissä)
EU:n perusoikeuskirja, 47 artikla (oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen)	Oikeusapu	EIS, 13 artikla (oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon) Asia <i>M.S.S. v. Belgia ja Kreikka</i> , EIT 2011 (tehoton oikeusapujärjestelmä)
Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU), 20–22 artikla	Oikeusapu turvapaikkamenettelyissä	Ministerikomitean suuntaviivat ihmisoikeuksien suojelusta nopeutettujen turvapaikkamenettelyjen yhteydessä, 1.7.2009
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 13 artikla (oikeussuojakeino)	Oikeusapu palauttamispäätöksissä	Ministerikomitea, palauttamista koskevat 20 suuntaviivaa, 4.5.2005

Johdanto

Tässä luvussa käsitellään kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten tutkintamenettelyä (turvapaikkamenettelyt) sekä karkottamis- tai palauttamismenettelyjä. Aluksi tarkastellaan turvapaikka- tai palauttamispäätöksistä vastaaville asetettuja prosessi-vaatimuksia. Tämän jälkeen tarkastellaan oikeutta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon tällaisia päätöksiä vastaan ja luetellaan tärkeimmät edellytykset, jotta oikeussuojakeino olisi tehokas (ks. myös [1.8 kohta](#) oikeussuojakeinot rajavalvonnan yhteydessä). Lopuksi tarkastellaan oikeusapua koskevia kysymyksiä. [Luvussa 7](#) käsitellään maastapoistamisen toteuttamista.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö edellyttää, että valtiot tutkivat puolueettomasti ja huolellisesti hakemukset, jos on olemassa perusteltua aihetta pelätä todellista vaaraa joutua kidutuksen, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangais-
tuksen kohteeksi paluun yhteydessä. Tietyt tuomioistuimen oikeuskäytännössä kehitetyt vaatimukset on sisällytetty uudelleenlaadittuun [turvapaikkamenettelydirektiiviin](#).

Tässä luvussa verrataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaista oikeutta tehokkaaseen oikeussuojaan EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaisen tehokkaan oikeussuojakeinon laajempaan soveltamisalaan.

4.1. Turvapaikkamenettelyt

Sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan turvapaikanhakijalla on oltava pääsy tehokkaisiin turvapaikkamenettelyihin, myös oikeussuojakeinoihin, joilla voidaan lykätä maastapoistamista valitusmenettelyn aikana.

EU:n [turvapaikkamenettelydirektiivissä](#) (2013/32/EU) annetaan erittäin yksityiskohtaisia sääntöjä kansainvälisen suojelun myöntämistä ja poistamista koskevista yhteisistä menettelyistä. Direktiiviä sovelletaan direktiiviin sidottujen EU:n jäsenvaltioiden alueella, myös niiden rajoilla, aluevesillä ja kauttakulkualueilla tehtyihin turvapaikkahakemuksiin (3 artikla).

4.1.1. Puhuttelu, tutkintamenettely ja alustava päätöksentekomenettely

Unionin oikeus: Turvapaikanhakijoilla ja heidän läheisillään on oltava pääsy turvapaikkamenettelyihin (turvapaikkamenettelydirektiivin 6 artikla; ks. myös [2.2 kohta](#)). Heidän on annettava jäädä EU:n jäsenvaltioon, kunnes hakemusta koskeva päätös on tehty (9 artikla). Oikeudesta jäädä jäsenvaltioon voidaan tehdä poikkeuksia myöhempien hakemusten yhteydessä (9 artiklan 2 kohta ja 41 artikla) ja luovuttamistapauksissa. Eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä tehdyn [neuvoston puitepäätöksen 2002/584/YOS](#) mukaisella luovuttamisella on omat menettelytakeensa.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Asia C-388/08, *Rikosoikeudenkäynti v. Artur Leymann ja Aleksei Pustovarov*, EYTI 1.12.2008 (Kok., s. I-08993).

Hakijalle on annettava tilaisuus **henkilökohtaiseen puhutteluun** (turvapaikkamenettelydirektiivin 14–15 artikla).¹⁶⁸ Puhuttelu on suoritettava olosuhteissa, joissa voidaan taata luottamuksellisuus, eikä perheenjäseniä saa yleensä olla läsnä. Puhuttelun suorittajan on oltava pätevä ottamaan huomioon hakemukseen liittyvät olosuhteet, muun muassa hakijan kulttuuritausta, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti tai haavoittuva asema. Puhuttelusta on laadittava pöytäkirja, joka on hakijan käytettävissä (17 artikla). Jäsenvaltioiden on annettava hakijalle mahdollisuus kommentoida pöytäkirjaa ennen kuin toimivaltainen viranomainen tekee hakemusta koskevan päätöksen (17 artiklan 3 kohta). Uudelleenlaaditun direktiivin 15 artiklan 3 kohdan e alakohtaan alaikäisten puhuttelu on suoritettava lapselle soveltuvalla tavalla. Ilman huoltajaa oleville alaikäisille myönnetään erityiset takeet, muun muassa oikeus edustajaan (25 artikla). Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon (25 artiklan 6 kohta); ks. myös 9 luku). Lisätietoja oikeusavusta on 4.5 kohdassa.

Hakemuksen tutkinnan on täytettävä turvapaikkamenettelydirektiivin menettelyvaatimukset sekä määrittelydirektiivin todisteiden arviointia koskevat vaatimukset (4 artikla). Hakemukset on tutkittava yksilöllisesti, objektiivisesti ja puolueettomasti käyttämällä ajantasaisia tietoja (turvapaikkamenettelydirektiivin 10 artikla ja määrittelydirektiivin 4 artikla). Turvapaikkamenettelydirektiivin 10 artiklan mukaan lainkäyttöelimiin verrattava tai hallinnollinen elin, joka vastaa ensimmäisestä päätöksestä, ei saa automaattisesti hylätä hakemusta pelkästään siksi, ettei hakemusta ole jätetty mahdollisimman pian. Turvapaikkamenettelydirektiivin 12 artiklassa säädetään, että turvapaikanhakijoille on ilmoitettava kielellä, jota he ymmärtävät tai jota heidän voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän, noudatettavasta menettelystä ja aikataulusta; hakijoiden käyttöön on annettava tulkki aina, kun tätä on pidettävä välttämättömänä; hakijoille on annettava mahdollisuus ottaa yhteyttä YK:n pakolaisasiain päävaltuutettuun (UNHCR) tai muihin järjestöihin, jotka antavat oikeudellista neuvontaa; hakijoille on annettava mahdollisuus tutustua tietoihin, joita käytetään heidän hakemustaan koskevassa päätöksenteossa; hakijoille on kohtuullisessa ajassa annettava tieto päätöksestä ja ilmoitettava päätöksestä kielellä, jota he ymmärtävät tai jota heidän voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän. Direktiivin 13 artiklan mukaan hakijoiden on tehtävä yhteistyötä viranomaisten kanssa.

Turvapaikanhakijalla on oikeus **peruuttaa** turvapaikkahakemuksensa. Peruuttamismenettelyn on myös täytettävä tiedoksianto koskeva vaatimus, johon sisältyy kirjallinen tiedoksianto (turvapaikkamenettelydirektiivin 44 ja 45 artikla). Kun on perusteltu syy

168 Ks. myös asia C-277/11, *M. M. v. Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland ja Attorney General*, EUTI 22.11.2012.

katsoa, että hakija on implisiittisesti peruuttanut hakemuksensa tai luopunut siitä, hakemusta voidaan käsitellä ikään kuin hakija olisi peruuttanut sen tai luopunut siitä. Valtion on kuitenkin tehtävä päätös joko tutkinnan keskeyttämisestä ja toteutettujen toimenpiteiden rekisteröinnistä tai hakemuksen hylkäämisestä (turvapaikkamenettelydirektiivin 27 ja 28 artikla).

Vastuussa olevan viranomaisen on tehtävä **päätös turvapaikkahakemuksesta** mahdollisimman pian ja viimeistään kuuden kuukauden kuluessa, paitsi turvapaikkamenettelydirektiivin 31 artiklan 3 ja 4 kohdassa mainituissa olosuhteissa, jolloin tutkinta voi kestää enintään 21 kuukautta. Jos päätöstä ei voida tehdä kuuden kuukauden kuluessa, hakijalle on ilmoitettava viivästyisestä tai hänelle on pyynnöstä annettava tietoja ajankohdasta, jona päätös on odotettavissa (31 artiklan 6 kohta). Direktiivin II luvun perustakeita on noudatettava hakemuksen tutkinnan aikana. Päätökset on tehtävä kirjallisesti, ja niissä on annettava tietoa siitä, miten päätöksiin voi hakea muutosta (direktiivin 11 artikla).

Turvapaikkamenettelydirektiivin 33 artiklan mukaan jäsenvaltioiden ei tarvitse tutkia **hakemuksia, joilta katsotaan puuttuvan tutkittavaksi ottamisen edellytykset**, esimerkiksi myöhempiä hakemuksia, joiden osalta ei ole ilmennyt uusia tosiseikkoja, tai jos maa, joka ei ole EU:n jäsenvaltio, katsotaan hakijan kannalta turvalliseksi kolmanneksi maaksi. Henkilökohtainen puhuttelu on suoritettava, paitsi tapauksissa, joissa on kyse myöhemmästä hakemuksesta (34 artikla).

Euroopan ihmisoikeussopimus: Tuomioistuin on todennut, että henkilöillä on oltava pääsy turvapaikkamenettelyyn ja heidän on saatava riittävästi tietoa noudatettavasta menettelystä. Viranomaisten on myös vältettävä huomattavan pitkiä viivästyksiä turvapaikkahakemuksista päätettäessä.¹⁶⁹ Arvioitaessa turvapaikkahakemusten ensimmäisen käsittelyn tehokkuutta tuomioistuin on ottanut huomioon myös muita tekijöitä, esimerkiksi tulkkien käytettävyyden, oikeusavun saatavuuden ja viranomaisten ja turvapaikanhakijoiden välisen viestintäjärjestelmän luotettavuuden.¹⁷⁰ Riskiarvioinnin osalta 13 artikla edellyttää, että kansallinen viranomainen tutkii hakemuksen puolueettomasti ja huolellisesti, jos on olemassa perusteltua aihetta pelätä todellista vaaraa joutua 3 artiklan (tai 2 artiklan) vastaisen kohtelun kohteeksi, jos hakija karkotetaan.¹⁷¹

169 Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011 ja asia nro 30471/08, *Abdolkhani ja Karimnia v. Turkki*, EIT 22.9.2009.

170 Jos haluat lisätietoja, ks. asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011, 301 kohta.

171 *Ibid.*, 293 kohta.

4.1.2. Oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin

Henkilöillä on oltava käytettävissään käytännölliset ja tehokkaat oikeussuojakeinot voidakseen hakea muutosta turvapaikka- tai oleskelulupahakemuksensa kielteiseen päätökseen tai valittaakseen heidän ihmisoikeuksiensa loukkauksista. Tässä yhteydessä sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tunnustetaan, että menettelytakeita on noudatettava, jotta yksittäiset tapaukset voidaan tutkia nopeasti ja tehokkaasti. Tätä varten sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa on kehitetty yksityiskohtaisia menettelyvaatimuksia.

Unionin oikeus: EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklassa säädetään, että jokaisella on ”oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen”. Perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäinen kohta perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan, jossa taataan, että jokaisella on oltava käytettävissään ”tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä”. EU:n perusoikeuskirjassa vaaditaan kuitenkin, että asia käsitellään tuomioistuimessa, kun taas Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa vaaditaan, että asia tutkitaan kansallisen viranomaisen edessä.¹⁷²

EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklan toinen kohta perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan, jossa taataan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, mutta ainoastaan silloin, kun kyse on henkilön oikeuksia ja velvollisuuksia koskevista riita-asioista tai rikossyytteistä. Tämän vuoksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa ei sovelleta maahanmuutto- ja turvapaikka-asioihin, sillä niissä ei ole kyse oikeuksia ja velvollisuuksia koskevasta riita-asiasta.¹⁷³ EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklassa ei tehdä tällaista eroa.

Turvapaikkamenettelydirektiivin 46 artiklassa säädetään oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin muutoksen hakemiseksi kansainvälistä suojelua koskeviin päätöksiin, kieltävään päätökseen hakemuksen ottamisesta uudelleen tutkittavaksi, sen jälkeen, kun tutkinta on keskeytetty, ja päätökseen kansainvälisen suojelun poistamisesta. Tehokkaiden oikeussuojakeinojen täytyy sisältää sekä tosiseikkojen että oikeudellisten seikkojen *ex nunc* -tutkiminen kaikilta osin. Määräajat eivät saa tehdä muutoksen hakemista mahdottomaksi tai liian vaikeaksi.

Euroopan ihmisoikeussopimus: 6 artiklassa taataan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tuomioistuimessa, mutta on katsottu, ettei tätä määräystä voida soveltaa turvapaikka- ja maahanmuuttoasioihin (ks. 4.5 kohta). Tällaisissa asioissa sovelletaan

¹⁷² EU:n perusoikeuskirjan selitykset, (2007/C 303/02), EUVL C 303, 2007, s. 17.

¹⁷³ Asia nro 39652/98, *Maaouia v. Ranska*, EIT 5.10.2000, 38–39 kohta.

13 artiklaa, jossa määrätään oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin kansallisen viranomaisen edessä. Muita yleissopimuksen oikeuksia, mukaan lukien Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artikla, voidaan tulkita yhdessä 13 artiklan kanssa. Oikeuden yksityis- ja perhe-elämään, joka taataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa, on myös katsottu sisältävän menettelytakeita (joita kuvataan lyhyesti 4.4 kohdassa). Mielivaltaisuuden kieltoon, joka on ominainen kaikille yleissopimuksen oikeuksille, on usein vedottu suojan tarjoamiseksi turvapaikka- tai maahanmuuttoasioissa.¹⁷⁴ Laitonta tai mielivaltaista vapaudenriistoa vastaan käytettävien oikeussuojakeinojen osalta katso 6 luku (6.10 kohta).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vahvistanut yleiset periaatteet siitä, mitä voidaan pitää tehokkaina oikeussuojakeinoina turvapaikanhakijoiden karkottamistapauksissa. Hakijalla on oltava käytettävissään kansallisen tason oikeussuojakeinoja Euroopan ihmisoikeussopimuksen loukkaamista koskevien perusteltujen väitteiden (”arguable complaint”) tutkimiseksi ja tarvittaessa asianmukaisen hyvityksen takaamiseksi.¹⁷⁵ Koska oikeussuojakeinon on oltava tehokas tosiasiallisesti ja oikeudellisesti, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin voi muun muassa tutkia, onko turvapaikanhakijalle annettu riittävästi aikaa tehdä valitus.

Esimerkki: Asiassa *Abdolkhani ja Karimnia v. Turkki*¹⁷⁶ hallinnolliset ja oikeudelliset viranomaiset eivät reagoineet hakijoiden vakaviin väitteisiin, jotka koskivat pahoinpitelyn vaaraa, jos heidät palautettaisiin Irakiin tai Iraniin. Kansalliset viranomaiset eivät käsitelleet väliaikaista turvapaikkaa koskevia pyyntöjä, eivät ilmoittaneet tämän syitä eivätkä myöntäneet hakijoille oikeusapua, vaikka he nimenomaisesti pyysivät asianajajaa, kun he olivat pidätettyinä. Kansallisten viranomaisten laiminlyönnit estivät hakijoiden esittämien Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaisten väitteiden tutkinnan asianmukaisissa oikeudellisissa puitteissa. Hakijat eivät myöskään pystyneet hakemaan viranomaisilta karkottamispäätöksen mitätöimistä, koska karkottamispäätöstä ei ollut annettu heille tiedoksi eikä heille ollut ilmoitettu maastapoistamisen syitä. Karkottamistapausten oikeudellista tutkintaa Turkissa ei voitu pitää tehokkaana oikeussuojakeinona, koska karkottamispäätöksen mitätöintiä koskevalla hakemuksella ei ole lykkäävää vaikutusta, jollei hallinto- tuomioistuin nimenomaisesti määrää täytäntöönpanon lykkäämisestä. Valittajilla ei

174 Asia nro 1365/07, *C.G. ym. v. Bulgaria*, EIT 24.4.2008, 49 kohta.

175 Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011, 288 kohta ja asia nro 30210/96, *Kudla v. Puola* [suuri jaosto], EIT 26.10.2000, 157 kohta.

176 Asia nro 30471/08, *Abdolkhani ja Karimnia v. Turkki*, EIT 22.9.2009, 111–117 kohta.

näin ollen ollut käytettävissä tehokasta oikeussuojakeinoa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaan perustuvien valitustensa tutkimiseksi.

Esimerkki: Itävallan ja Tšekin perustuslakituomioistuimet ovat katsoneet, että kahden ja seitsemän päivän määräajat ovat liian lyhyitä.¹⁷⁷ Asiassa *Diouf*¹⁷⁸ unionin tuomioistuin katsoi kuitenkin, että 15 päivän määräaika valittaa nopeutetussa menettelyssä tehdystä päätöksestä ”ei lähtökohtaisesti vaikuta käytännössä riittävästi kanteen tehokkaaseen valmisteleamiseen ja toteuttamiseen ja että se vaikuttaa kohtuulliselta ja oikeasuhteiselta kyseessä oleviin oikeuksiin ja intresseihin nähden”.

Muita valtion toteuttamia toimenpiteitä, joilla voidaan estää takeiden tehokkuutta, ovat muun muassa päätöksen tiedoksiantamisen laiminlyönti asianosaisille tai valitusoikeudesta kertomatta jättäminen ja säilönotetun turvapaikanhakijan yhteyksien katkaiseminen ulkomaailmaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kehittämien vaatimusten ja [turvapaikkamenettelydirektiivissä](#) säädettyjen menettelytakeiden välillä on joitakin yhteneväisyyksiä.

Esimerkki: Asiassa *Čonka v. Belgia*¹⁷⁹, joka koski turvapaikkaa hakevien romanien ihmisoikeussopimuksen neljännen pöytäkirjan 4 artiklan mukaista joukkokarkotusta, hallinnolliset ja käytännön vaikeudet estivät valittajia esittämästä turvapaikkavaatimustaan Belgiassa. Ensimmäisessä oikeusasteessa valittajat eivät saaneet tutustua asiakirjakansioonsa, eivät saaneet tutustua pöytäkirjaan tai vaatia väitteidensä kirjaamista pöytäkirjaan. Käytettävissä olevilla oikeussuojakeinoilla korkeammassa oikeusasteessa ei ollut automaattisesti lykkävää vaikutusta. Tuomioistuin katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaa sekä neljännen pöytäkirjan 4 artiklaa oli loukattu.

Vaikka yksittäinen oikeussuojakeino ei täysin täytä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan vaatimuksia, kansallisessa oikeudessa kuvatut oikeussuojakeinot voivat yhdessä täyttää ne.¹⁸⁰

177 Itävalta, Itävallan perustuslakituomioistuin (*Österreichische Verfassungsgerichtshof*), päätös G31/98, G79/98, G82/98, G108/98, 24.7.1998. Tšekin tasavalta, Tšekin perustuslakituomioistuin (*Ústavní soud České republiky*), päätös nro 9/2010, Coll., joka tuli voimaan tammikuussa 2010.

178 Asia C-69/10, *Samba Diouf v. Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, EUTI 28.7.2011, 67 kohta.

179 Asia nro 51564/99, *Čonka v. Belgia*, EIT 5.2.2002.

180 Asia nro 30210/96, *Kudla v. Puola* [suuri jaosto], EIT 26.10.2000.

4.1.3. Valitukset, joilla on automaattinen lykkäävä vaikutus

Unionin oikeus: Turvapaikkamenettelydirektiivin 46 artiklassa säädetään oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin tuomioistuimessa. Tämä vastaa EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklan sanamuotoa. Direktiivissä vaaditaan, että EU:n jäsenvaltioiden on sallittava hakijoiden jäädä alueelleen siihen asti, kun määräaika, jonka kuluessa valitus on tehtävä, on päättynyt ja odottamaan valituksen tulosta. Direktiivin 46 artiklan 6 kohdan mukaan tiettyjen perusteettomien hakemusten tai sellaisten hakemusten osalta, jotka eivät täytä tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, ei ole automaattista oikeutta jäädä alueelle. Tällaisissa tapauksissa valituselimellä on oltava valtuudet ratkaista, saako hakija jäädä alueelle valituksen tutkinnan ajaksi. Vastaava poikkeus koskee Dublin-asetuksen (asetus (EU) N:o 604/2013, 27 artiklan 2 kohta) mukaisesti tehtyjä siirtopäätöksiä.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Tuomioistuin on todennut, että jos henkilö valittaa turvapaikkahakemuksen hylkäämisestä, valituksella on oltava automaattinen lykkäävä vaikutus, kun palauttamistoimenpiteen täytäntöönpanolla voi olla peruuttamattomia 3 artiklan vastaisia vaikutuksia.

Esimerkki: Asiassa *Gebremedhin [Gaberamadhien] v. Ranska*¹⁸¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että valittajan väitteet pahoinpitelyn vaarasta Eritreassa olivat olleet riittävän uskottavia, jotta hänen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukainen valituksensa olisi ”perusteltu”. Valittaja pystyi näin ollen vetoamaan 13 artiklaan luettuna yhdessä 3 artiklan kanssa. Jälkimmäinen määräys edellyttää, että ulkomaalaisten käytettävissä on oikeussuojakeinoja, joilla lykätään maastapoistamispäätöksen vaikutusta, jos on olemassa perusteltuja syitä olettaa, että asianomainen on vaarassa joutua 3 artiklan vastaisen pahoinpitelyn kohteeksi. Sellaisten turvapaikanhakijoiden osalta, jotka väittävät olevansa tällaisessa vaarassa ja joille on jo myönnetty lupa tulla Ranskan alueelle, Ranskan lainsäädännössä säädetään menettelystä, jotka täyttävät jotkin näistä vaatimuksista. Tätä menettelyä ei kuitenkaan voida soveltaa henkilöihin, jotka vetoavat tällaiseen vaaraan rajalla saavuttuaan lentokentälle. Ulkomaiden kansalaisten on oltava Ranskan alueella, jotta he voivat jättää turvapaikkahakemuksen. Jos he ilmestyvät rajalle, he eivät voi tehdä hakemusta, jollei heillä ole lupaa tulla maahan. Jos heillä ei ole tarvittavia asiakirjoja, heidän on haettava maahantulolupaa turvapaikkasyistä. Heitä pidetään tämän jälkeen ”odotusalueella” sillä aikaa, kun viranomaiset tutkivat,

181 Asia nro 25389/05, *Gebremedhin [Gaberamadhien] v. Ranska*, EIT, 26.4.2007.

onko heidän suunniteltu turvapaikkahakemuksena ”ilmeisen perusteeton”. Jos viranomaiset katsovat hakemuksen olevan ”ilmeisen perusteeton”, he eivät anna kyseiselle henkilölle maahantulolupaa. Tällöin asianomainen henkilö voidaan automaattisesti poistaa maasta ilman, että hänelle annetaan mahdollisuutta hakea turvapaikkaa. Vaikka kyseisellä henkilöllä on mahdollisuus hakea hallintotuomioistuimelta maahantuloluvan hylkäämistä koskevan hallinnollisen päätöksen kumoamista, tällaisella hakemuksella ei ole lykkäävää vaikutusta eikä siihen sovelleta määräaikoja. Asianomainen voi tosin kääntyä kiireellisiä hakemuksia käsittelevän tuomarin puoleen, kuten hakija oli tehnyt menestyksettä. Tällä oikeussuojakeinolla ei myöskään ole automaattista lykkäävää vaikutusta, mikä tarkoittaa, että henkilö voidaan poistaa maasta ennen kuin tuomari on tehnyt päätöksen. Kun otetaan huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan merkitys ja kidutuksen tai pahoinpitelyn aiheuttaman haitan peruuttamattomuus, 13 artiklassa edellytetään, että jos sopimusvaltio on päättänyt poistaa ulkomaalaisen maahan, jossa on perusteltua aihetta pelätä, että hän voi joutua kidutuksen tai pahoinpitelyn kohteeksi, kyseisellä henkilöllä on oltava käytettävissä oikeussuojakeino, jolla on automaattinen lykkäävä vaikutus. Ei riitä, että vaikutus on ”käytännössä” tällainen. Koska valittajalla ei ollut käytettävissään tällaista oikeussuojakeinoa ”odotusalueella”, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaa, luettuna yhdessä 3 artiklan kanssa, oli loukattu.

Esimerkki: Asiassa *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka*¹⁸² tuomioistuin katsoi, että Kreikka oli loukannut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaa luettuna yhdessä 3 artiklan kanssa, koska valittajan turvapaikkapyyntöä käsitellessä oli puutteita ja koska häntä uhkasi suora tai epäsuora palauttaminen kotimaahan ilman, että turvapaikkahakemuksen perusteltavuutta olisi tutkittu vakavasti ja ilman, että hänellä olisi käytettävissä tehokkaita oikeussuojakeinoja.

Esimerkki: Asiassa *Hirsi Jamaa ym. v. Italia*¹⁸³ italialainen alus oli pysäyttänyt mahdolliset turvapaikanhakijat merellä. Italian viranomaiset olivat antaneet heidän ymmärtää, että heidät kuljetettaisiin Italiaan, eivätkä olleet ilmoittaneet heille menettelyistä, joita on noudatettava, jotta heitä ei palautettaisi Libyaan. Valittajat eivät näin ollen saaneet mahdollisuutta jättää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan tai neljännen pöytäkirjan 4 artiklan mukaista valitusta toimivaltaiselle viranomaiselle, eikä heidän pyyntöään tutkittu perusteellisesti ja huolellisesti ennen

182 Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011, 293 kohta.

183 Asia nro 27765/09, *Hirsi Jamaa ym. v. Italia* [suuri jaosto], EIT 23.2.2012, 197–207 kohta.

kuin maastapoistamista koskeva päätös pantiin täytäntöön. Tuomioistuin katsoi, että tämä loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaa luettuna yhdessä 3 artiklan ja neljännen pöytäkirjan 4 artiklan kanssa.

Äskettäin suuressa jaostossa käsitellyssä asiassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutki, edellyttääkö myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan, luettuna yhdessä 8 artiklan kanssa, perustuva hakemus, että kansallisilla oikeussuojakeinoilla on automaattinen lykkäävä vaikutus.

Esimerkki: Asiassa *De Souza Ribeiro v. Ranska*¹⁸⁴ valittaja, joka oli Brasilian kansalainen, oli asunut Ranskan Guyanassa (Ranskan merentakainen alue) perheensä kanssa seitsemän vuoden ikäisestä asti. Oltuaan säilöönnotossa, koska hän ei ollut pystynyt näyttämään voimassa olevaa oleskelulupaa, viranomaiset olivat päättäneet poistaa hänet maasta. Hänet karkotettiin seuraavana päivänä noin 50 minuuttia sen jälkeen, kun hän oli jättänyt valituksen maastapoistamispäätöksestä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suuri jaosto katsoi, että kun otetaan huomioon, että maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanon kiirehtimisen takia käytettävissä olevat oikeussuojakeinot olivat käytännössä tehottomia, eivät ne näin ollen olleet käytettävissä. Valittajalla ei käytännössä ollut käytettävissä tehokkaita oikeussuojakeinoja ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisen valituksen osalta, kun hänet aiottiin karkottaa. Tuomioistuin katsoi, että 13 artiklaa luettuna yhdessä 8 artiklan kanssa oli loukattu.

4.1.4. Nopeutetut turvapaikkamenettelyt

Unionin oikeus: [Turvapaikkamenettelydirektiivin](#) 31 artiklan 8 kohdassa on lueteltu kymmenen tilannetta, joissa nopeutettua menettelyä voidaan soveltaa, muun muassa jos hakemusta pidetään perusteettomana, koska hakija tulee turvallisesta alkuperämaasta tai jos hakija ei suostu sormenjälkien ottamiseen. Direktiivin peruseriaatteita ja takeita voidaan yhä soveltaa, mutta valituksella ei tarvitse olla automaattista lykkäävää vaikutusta, mikä tarkoittaa, että oikeutta jäädä alueelle muutoksenhakumenettelyn ajaksi on nimenomaisesti pyydettävä ja/tai se on myönnettävä tapauskohtaisesti (ks. myös [4.1.3 kohta](#)) Käytännössä nopeutetussa menettelyssä voi olla myös lyhyempiä määräaikoja kielteisen päätöksen muutoksenhakua varten.

184 Asia nro 22689/07, *De Souza Ribeiro v. Ranska*, EIT 13.12.2012.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Tuomioistuin on todennut, että jokainen turvapaikkahakemus on tutkittava puolueettomasti ja huolellisesti. Jos näin ei ole tapahtunut, tuomioistuin on katsonut, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaa luettuna yhdessä 3 artiklan kanssa on loukattu.

Esimerkki: Asiassa *I.M. v. Ranska*¹⁸⁵ hakija, joka väitti olevansa vaarassa joutua pahoinpitelyn kohteeksi, jos hänet karkotettaisiin Sudaniin, yritti hakea turvapaikkaa Ranskasta. Viranomaisten mielestä hänen turvapaikkahakemuksensa perustui ”tahalliseen väärinkäyttöön” tai se oli ”turvapaikkamenettelyn väärinkäyttöä”, koska se oli jätetty hänen maastapoistamispäätöksensä antamisen jälkeen. Hänen turvapaikkahakemuksensa ensimmäisessä ja ainoassa tutkinnassa käytettiin automaattisesti nopeutettua menettelyä, jolta puuttui riittävät takeet. Hakemuksen jättämisen määräaika oli esimerkiksi lyhennetty 21 päivästä viiteen päivään. Erittäin lyhyt hakemusaika asetti erityisiä rajoituksia, sillä hakijan odotettiin toimittavan täydellinen hakemus ranskaksi sekä hakemusta tukevat asiakirjat, joiden on täytettävä samat hakemusvaatimukset kuin muiden kuin säilöön otettujen henkilöiden tavanomaisen menettelyn mukaisesti toimittamien hakemusten. Vaikka valittaja olisi voinut valittaa karkottamispäätöksestä hallinto-oikeuteen, hänellä oli vain 48 tuntia aikaa tehdä valitus tavanomaisessa menettelyssä käytetyn kahden kuukauden sijasta. Valittajan turvapaikkahakemus hylättiin näin ollen ilman, että hänelle olisi tarjottu kansallisen järjestelmän oikeussuojakeinoa, joka olisi ollut käytännössä tehokas. Siksi hän ei ollut kyennyt käyttämään oikeuttaan tehdä ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaista valitusta. Tuomioistuin katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaa sekä neljännen pöytäkirjan 3 artiklaa oli loukattu.

4.2. Dublin-menettelyt

Dublin-asetuksella (asetus (EU) N:o 604/2013), jota 32 Euroopan valtiota soveltaa, määritetään turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa oleva valtio. Jos jokin toinen valtio vastaa hakemuksen käsittelystä asetuksessa vahvistettujen perusteiden mukaisesti, asetuksessa säädetään siirtomenettelystä kyseiselle valtiolle.

Unionin oikeus: **Dublin-asetuksessa** säädetään määräaajoista, joita valtioiden on noudatettava, kun esitetään turvapaikanhakijoita koskevia takaisinotto- ja vastaanottopyyntöjä (21, 22, 25 ja 29 artikla). Lisäksi siinä säädetään, että valtion on kerättävä todisteita ennen hakijan siirtoa (22 artikla), henkilökohtaisten tietojen luottamuksellisuus on

185 Asia nro 9152/09, *I.M. v. Ranska*, EIT 2.2.2012, 136–160 kohta.

taattava (39 artikla), ja kyseiselle henkilölle on ilmoitettava Dublin-asetuksesta yleisesti (4 artikla) ja suunnitellusta Dublin-asetuksen mukaisesta siirrosta sekä käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista (26 artikla). Asetuksessa esitetään myös hallinnollista yhteistyötä koskevia vaatimuksia (Dublin-asetuksen 34 artikla) ja vastuun lakkaamista koskevia takeita (19 artikla).

Esimerkki: Asiassa *Kastrati*¹⁸⁶ unionin tuomioistuin totesi, että Dublin-asetusta ei enää voida soveltaa, jos turvapaikkahakemus peruutetaan ennen kuin käsittelystä vastaava EU:n jäsenvaltio on suostunut ottamaan hakijan vastaan. Jäsenvaltion, jonka alueella hakemus on tehty, on tehtävä peruuttamisesta johtuvat päätökset ja erityisesti päätös hakemuksen käsittelyn keskeyttämisestä ja merkittävät nämä tiedot hakijan asiakirjakansioon.

Dublin-asetuksen 5 artiklan mukaan jokaiselle turvapaikanhakijalle suoritetaan yleensä henkilökohtainen puhuttelu. Hakijoilla on oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon, heidän on sallittava jäädä alueelle sillä aikaa, kun muutoksenhakuelin käsittelee siirtopäätöstä, tai muutoksenhakuelimelle on annettava mahdollisuus lykätä täytäntöönpanoa joko omasta aloitteestaan tai pyynnöstä (27 artiklan 3 kohta).

Dublin-asetus sisältää myös menettelyllisiä takeita ilman huoltajaa olevia alaikäisiä varten (lisätietoja 9.1 kohdassa) ja perheen yhtenäisyyttä koskevia säännöksiä. Asetuksen 8–11 artikla ja 16 artikla sisältävät perheenjäsenistä (asetuksen 2 artiklan g alakohdan määritelmän mukaan) vastaavan jäsenvaltion määrittämisperusteet. Jäsenvaltio voi lisäksi pyytää toista EU:n jäsenvaltiota käsittelemään hakemuksen muiden perheenjäsenten yhteensaattamiseksi (17 artiklan 2 kohta, ”humanitaarinen lauseke”). Asetuksen 7 artiklan 3 kohdassa vaaditaan, että jäsenvaltiot ottavat huomioon kaikki saatavilla olevat todisteet perheenjäsenten tai sukulaisten oleskelusta toisen EU:n jäsenvaltion alueella edellyttäen, että tällaiset todisteet toimitetaan ennen kuin toinen jäsenvaltio ottaa vastuun turvapaikkahakemuksen käsittelystä ja että aiemmasta hakemuksesta ei ole vielä tehty itse asian osalta päätöstä.

Jos kyse on vakavista humanitaarisista kysymyksistä, EU:n jäsenvaltiosta voi tietyissä olosuhteissa tulla turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa oleva jäsenvaltio, kun henkilö on riippuvainen toisesta henkilöstä ja heidän välillään on perhesiteet.

186 Asia C-620/10, *Migrationsverket v. Nurije Kastrati ym.*, EUTI 3.5.2012, 49 kohta.

Esimerkki: Asia *K*¹⁸⁷ koski naisen, jonka miniällä oli vastasyntynyt lapsi, ehdotettua siirtoa Itävaltasta Puolaan. Miniällä oli lisäksi kolmannessa maassa sattuneesta traumaattisesta tapahtumasta aiheutunut vakava sairaus ja vamma. Kyseisen tapahtuman ilmi tuleminen aiheuttaisi vaaran siitä, että miniä joutuisi perheen kunnian palauttamiseen liittyvän kulttuurisen tradition vuoksi miespuolisten sukulaistensa taholta vakavan väkivallan kohteeksi. Näissä olosuhteissa unionin tuomioistuin katsoi, että jos 15 artiklan 2 kohdan [vuoden 2003 versiossa, uudelleenlaaditun vuoden 2013 version 16 artiklan 1 kohdassa] edellytykset on täytetty, jäsenvaltiosta, joka on säännöksessä mainituista humanitaarisista syistä velvollinen vastaanottamaan turvapaikanhakijan, tulee turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa oleva jäsenvaltio.

Vaikka EU:n jäsenvaltio ei ole vastuussa [Dublin-asetuksessa](#) määriteltyjen perusteiden nojalla, se voi kuitenkin päättää käsitellä hakemuksen (17 artiklan 1 kohdan mukainen ”suvereniteettilauseke”).¹⁸⁸ Asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa säädetään, että jos hakijan siirto EU:n jäsenvaltioon, jonka katsotaan Dublin-asetuksessa määriteltyjen perusteiden mukaisesti olevan vastuussa, johtaa siihen, että hakija voi joutua perusoikeuskirjan 4 artiklassa kielletyn pahoinpitelyn kohteeksi, on sen valtion, joka suunnittelee hakijan siirtoa, tarkasteltava asetuksessa määriteltyjä muita perusteita ja määriteltävä kohtuullisessa ajassa, voidaanko jokin toinen jäsenvaltio nimetä hakemuksen käsittelystä vastuussa olevaksi jäsenvaltioksi. Tämä voi johtaa siihen, että ensiksi mainitusta valtiosta tulee hakemuksen käsittelystä vastuussa oleva valtio (3 artiklan 2 kohta) hakijan perusoikeuksien loukkauksia koskevan riskin estämiseksi.

Esimerkki: Yhdistetyissä asioissa *N.S. ja M.E.*¹⁸⁹ unionin tuomioistuin tutki, rikotaanko EU:n perusoikeuskirjan 4 artiklaa, joka vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa, jos henkilöt siirretään Kreikkaan [Dublin-asetuksen](#) mukaisesti. Ajankohdanaan, jolloin unionin tuomioistuin käsiteli tapausta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin oli jo todennut, että Kreikan turvapaikanhakijoiden vastaanotto-olosuhteet ja muut olosuhteet olivat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaiset. Unionin tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltiot eivät voineet olla tietämättömiä siitä, että Kreikan turvapaikkamenettelyjen ja vastaanotto-olosuhteiden systeemisten puutteiden takia turvapaikanhakijat ovat todellisessa vaarassa joutua epäinhimil-

187 Asia C-245/11, *K v. Bundesasylamt*, EUTI 6.11.2012.

188 Ks. myös asia C-528/11, *Zuheyr Frayeh Halaf v. Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*, EUTI 30.5.2013.

189 Yhdistetyt asiat C-411/10 ja C-493/10, *N.S. v. Secretary of State for the Home Department ja M.E. ym. v. Refugee Applications Commissioner ja Minister for Justice, Equality and Law Reform*, EUTI 21.12.2011. Ks. myös asia C-4/11, *Bundesrepublik Deutschland v. Kaveh Puid*, EUTI 14.11.2013.

lisen tai halventavan kohtelun kohteeksi. Tuomioistuin korosti, että Dublin-asetus on pantava täytäntöön perusoikeuskirjassa taattujen oikeuksien mukaisesti, mikä tarkoitti, että – jos muita vastuussa olevia jäsenvaltioita ei voitu määrittää – Yhdistynyt kuningaskunta ja Irlanti olivat vastuussa turvapaikkahakemusten käsittelystä, vaikka hakijat olivat tehneet turvapaikkahakemuksensa Kreikassa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tehtävänä ei ole tulkita [Dublin-asetusta](#). Kuten tuomioistuimen oikeuskäytännöstä käy ilmi, 3 ja 13 artikla voivat myös toimia sovellettavina takeina Dublin-asetuksen mukaisten siirtojen yhteydessä.¹⁹⁰

Esimerkki: Asiassa *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka*¹⁹¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että Kreikka ja Belgia eivät olleet kunnioittaneet valittajan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan, luettuna yhdessä 3 artiklan kanssa, mukaista oikeutta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon. Tuomioistuin totesi, että koska Kreikka ei soveltanut turvapaikkalainsäädäntöä ja koska turvapaikkamenettelyjen ja oikeussuojakeinojen saatavuudessa oli suuria rakenteellisia puutteita, hakijalla ei ollut käytössä tehokkaita takeita, joilla häntä olisi voitu suojata mielivaltaiselta palauttamiselta Afganistaniin, jossa hän oli vaarassa joutua pahoinpitelyn kohteeksi. Belgian osalta muutoksenhakumenettely, joka koski Dublin-asetuksen mukaista siirtoa Kreikkaan, ei täyttänyt Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön vaatimuksia, jotka koskivat perusteellista ja huolellista valituksen tutkintaa tapauksissa, joissa karkotus toiseen maahan saattaa altistaa henkilön 3 artiklan vastaiselle kohtelulle.

4.3. Turvapaikanhakijan vastaanotto-olosuhteisiin liittyvät menettelyt

Unionin oikeus: Turvapaikanhakijalle on ilmoitettava 15 päivän kuluessa turvapaikkahakemuksen tekemisestä vastaanotto-olosuhteisiin liittyvistä etuuksista ja velvollisuuksista, joita hänen on noudatettava ([vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) 5 artikla). Lisäksi henkilölle on annettava tietoa oikeusavusta tai saatavilla olevasta avusta. On varmistettava, että henkilö ymmärtää annetut tiedot. Turvapaikanhakijoilla on oikeus hakea muutosta viranomaisten päätöksiin olla myöntämättä etuuksia ([vastaanottodirektiivin](#) 26 artikla).

¹⁹⁰ Asia nro 27725/10, *Mohamed Hussein ym. v. Alankomaat ja Italia* (päätös); EIT 2.4.013; asia nro 2283/12, *Mohamed v. Itävalta*, EIT 6.6.2013.

¹⁹¹ Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011.

Vastaanottodirektiivissä säädettyjen velvollisuuksien noudattamatta jättämisestä voidaan nostaa unionin oikeuden rikkomisesta syyte, joka voi johtaa *Franovich*-vahingon korvauksiin (ks. tämän käsikirjan [Johdanto](#)), ja/tai syyte Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan rikkomisen perusteella.¹⁹²

Esimerkki: Sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuinin että unionin tuomioistuinin ovat todenneet asioissa *M.S.S. ja N.S. ja M.E.*, että turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion turvapaikkamenettelyn ja turvapaikanhakijoiden vastaanotto-olosuhteiden systeemiset puutteet johtivat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan tai EU:n perusoikeuskirjan 4 artiklan vastaiseen epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun.¹⁹³

4.4. Palauttamismenettely

Unionin oikeus: **Palauttamisdirektiivissä** (2008/115/EY) säädetään palauttamispäätökseen liittyvistä tietyistä takeista (6, 12 ja 13 artikla) ja suositetaan vapaaehtoista paluuta pakkoon perustuvan paluuseen nähden (7 artikla).

Direktiivin 12 artiklan mukaan palauttamispäätökset ja maahantulokieltoa koskevat päätökset, myös käytettävissä olevia oikeussuojakeinoja koskevat tiedot, on annettava kirjallisina ja kielellä, jota asianomainen henkilö ymmärtää tai jota hänen voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän. Tätä varten EU:n jäsenvaltiot ovat velvollisia julkaisemaan tiedotteita vähintään jäsenvaltion maahanmuuttajaryhmien viidellä yleisemmällä kielellä. Palauttamisdirektiivin 13 artiklassa säädetään, että kolmannen maan kansalaisille on annettava oikeus hakea muutosta palauttamispäätökseen tai hakea päätöksen uudelleenkäsitteilyä toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa tai muussa toimivaltaisessa puolueettomassa elimessä, jolla on toimivalta lykätä täytäntöönpanoa uudelleenkäsitteilyn ajaksi. Kolmannen maan kansalaisella on oltava mahdollisuus saada maksutta oikeudellista neuvontaa, oikeudellinen edustaja ja tarvittaessa kielellistä apua kansallisen lainsäädännön säännösten mukaisesti.

Direktiivin 9 artiklassa säädetään, että palauttamispäätöksiä on lykättävä, jos ne loukkaavat palauttamiskiellon periaatetta ja jos kyseiset henkilöt käyttävät oikeussuojakeinoja, jolla on lykkäävä vaikutus. Maastapoistamista voidaan edelleen lykätä

¹⁹² Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011.

¹⁹³ *Ibid.*; yhdistetyt asiat C-411/10 ja C-493/10, *N.S. v. Secretary of State for the Home Department ja M.E. ym. v. Refugee Applications Commissioner ja Minister for Justice, Equality and Law Reform*, EUTI 21.12.2011, 86 kohta.

henkilökohtaisista syistä, kuten terveydentilan takia, ja maastapoistamiseen liittyvistä teknisistä syistä. Jos maastapoistamista on lykätty, EU:n jäsenvaltioiden on annettava kirjallinen vahvistus siitä, että päätöksen täytäntöönpanoa on lykätty (14 artikla).

Palauttamisdirektiiviä ei voida soveltaa kolmansien maiden kansalaisiin, jotka ovat sellaisten EU:n kansalaisten perheenjäseniä, jotka ovat muuttaneet toiseen EU:n jäsenvaltioon, tai muihin ETA-kansalaisiin tai Sveitsin kansalaisiin, joiden asemaa säännellään [vapaata liikkuvuutta koskevalla direktiivillä \(2004/38/EY\)](#). Vapaata liikkuvuutta koskevassa direktiivissä vahvistettiin menettelyä koskevat takeet maahantulo- ja oleskelurajoitusten yhteydessä yleisen järjestyksen, yleisen turvallisuuden tai kansanterveyden perusteella. Kun tällaisia päätöksiä tehdään, kyseisellä henkilöllä on oltava pääsy oikeudellisiin ja tarvittaessa hallinnollisiin menettelyihin (27, 28 ja 31 artikla) Asianomaisille henkilöille on ilmoitettava tehdyistä päätöksistä kirjallisesti siten, että hän ymmärtää päätöksen sisällön ja seuraukset. Ilmoituksessa on mainittava muutoksenhakumenettelyä koskevat tiedot ja määräajat (30 artikla). Turkin kansalaisilla on vastaava suoja.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan liittyvien näkökohtien lisäksi sopimuksen seitsemännen pöytäkirjan 1 artiklassa määrättyjä erityisiä takeita on noudatettava maassa laillisesti oleskelevien ulkomaalaisten karkottamisen yhteydessä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on lisäksi todennut, että 8 artikla sisältää menettelytakeita, joiden tarkoituksena on estää mielivaltainen puuttuminen yksityis- ja perhe-elämää koskevan oikeuteen. Tällä voi olla merkitystä henkilöille, jotka ovat oleskelleet valtiossa pidemmän ajan ja ovat ehkä suunnitelleet siellä yksityis- ja perhe-elämää tai jotka saattavat osallistua oikeudenkäyntimenettelyihin kyseisessä valtiossa. Päätöksenteon 8 artiklan mukaisten menettelyllisten näkökohtien puutteet voivat loukata 8 artiklan 2 kohtaa, koska päätös ei ole voimassa olevan lainsäädännön mukainen.

Esimerkki: *Asia C.G. v. Bulgaria*¹⁹⁴ koski maassa pitkään oleskellutta henkilöä, joka poistettiin maasta kansallinen turvallisuuteen liittyvistä syistä turvuokitellun salassa pidettävän valvontaraportin perusteella. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei valittajan asiassa sovelletun kaltainen suljettu menettely muodostanut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaista täydellistä ja merkityksellistä arviointia. Bulgarian tuomioistuimet olivat sitä paitsi kieltäytyneet keräämästä todisteita valittajaan kohdistuvien väitteiden vahvistamiseksi tai hylkäämiseksi, ja niiden päätökset olivat olleet formalistisia. Tämän takia valittajan asiaa ei ollut

194 Asia nro 1365/07, *C.G. ym. v. Bulgaria*, EIT 24.4.2008.

tutkittu tai käsitelty uudelleen asianmukaisesti, kuten seitsemännen pöytäkirjan 1 artiklan 1 kohdassa vaaditaan.

Esimerkki: *Asiat Anayo ja Saleck Bardi*¹⁹⁵ koskivat kolmannen maan kansalaisten, myös lasten, palauttamista. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa oli loukattu, koska päätöksenteossa oli puutteita, esimerkiksi lapsen etua ei ollut otettu huomioon ja viranomaisten välinen koordinointi puuttui lapsen etua arvioitaessa.

4.5. Turvapaikkamenettelyyn ja palauttamismenettelyyn liittyvä oikeusapu

Oikeusavun saatavuus on oikeussuojan saatavuuden kulmakivi. Ilman oikeussuojan saatavuutta henkilön oikeuksia ei voida suojata tehokkaasti.¹⁹⁶ Oikeusapu on erityisen tärkeä turvapaikka- ja palauttamismenettelyissä, joissa kieliongelmat voivat estää henkilöitä ymmärtämästä usein monimutkaisia ja kiireellisesti toteutettuja menettelyjä.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa on lähtöisin oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin – oikeus, joka on keskeinen jokaisessa demokratiassa.¹⁹⁷ Oikeutta saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa, joka on yksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa mainittu näkökohta, ei ole katsottu voitavan soveltaa turvapaikka- ja maahantulomenettelyihin, koska niissä ei ole kyse oikeuksia ja velvollisuuksia koskevasta riita-asiasta tai rikossyytteistä.¹⁹⁸ Tästä ei kuitenkaan seuraa, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 6 artiklan mukaisesti kehittämällä asian saattamista tuomioistuimen käsiteltäväksi koskevilla periaatteilla ei ole merkitystä 13 artiklan kannalta. Menettelytakeiden osalta 13 artiklan vaatimukset ovat lievempiä kuin 6 artiklan vaatimukset, mutta 13 artiklassa tarkoitettun oikeussuojakeinon keskeinen seikka on se, että tällainen menettely on käytettävissä.

195 Asia nro 20578/07, *Anayo v. Saksa*, EIT 21.12.2010 ja asia nro 66167/09, *Saleck Bardi v. Espanja*, EIT 24.5.2011.

196 Lisätietoja: *FRA (2010b)*.

197 Asia nro 6289/73, *Airey v. Irlanti*, EIT 9.10.1979.

198 Asia nro 39652/98, *Maaouia v. Ranska*, EIT 5.10.2000, 38 kohta.

Esimerkki: Asiassa *G.R. v. Alankomaat*¹⁹⁹ tuomioistuin totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaa oli loukattu, kun kyse oli tehokkaasta pääsystä hallinnolliseen menettelyyn oleskeluluvan hakemista varten. Tuomioistuin totesi, että vaikka oleskeluluvan hakemista koskeva hallinnollinen menettely ja vapautus lakisääteistä maksuista olivat ”lain mukaan käytettävissä” ne eivät olleet ”käytännössä käytettävissä”, koska hallinnollinen maksu oli kohtuuttoman suuri hakijan perheen todellisiin tuloihin nähden. Tuomioistuin korosti, että toimivaltainen ministeri omaksui formalistisen kannan, koska hän ei ottanut huomioon valittajan vähävaraaisuutta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toisti, että 6 artiklan mukaisesti kehitetyt ”asian saattamista tuomioistuimen käsiteltäväksi” koskevat periaatteet olivat merkityksellisiä myös 13 artiklan kannalta. Tämä päällekkäisyys on näin ollen tulkittava siten, että edellytetään käytettävissä olevaa menettelyä.

Oikeuskäytännössään Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on viitannut Euroopan neuvoston suosituksiin oikeusavusta helpottaakseen oikeussuojan saatavuutta, erityisesti vähävaraisten kohdalla.²⁰⁰

Esimerkki: Asiassa *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka*²⁰¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että valittajalla ei ollut käytännössä mahdollisuuksia maksaa asianajajan palkkiota Kreikassa, jonne hänet oli palautettu. Hän ei ollut saanut tietoa käytettävissä olevista oikeusapua ja oikeusneuvontaa tarjoavista järjestöistä. Kun vielä otetaan huomioon asianajajien puute Kreikan oikeusapujärjestelmässä, järjestelmä oli käytännössä kaikilta osin tehoton. Tuomioistuin katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaa luettuna yhdessä 3 artiklan kanssa oli loukattu.

Unionin oikeus: EU:n perusoikeuskirja on virstanpylväs unionin oikeuden mukaisen oikeusapua ja oikeudellista apua koskevan oikeuden kehittymisessä. Perusoikeuskirjan 51 artiklan mukaan perusoikeuskirjaa sovelletaan ainoastaan silloin, kun jäsenvaltiot soveltavat unionin oikeutta. Perusoikeuskirjan 47 artiklassa säädetään, että “[j]okaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään [...]” ja että “[m]aksutonta oikeusapua annetaan vähävaraisille, jos tällainen apu on tarpeen, jotta asianomainen voisi tehokkaasti käyttää oikeuttaan saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi [...]”.

199 Asia nro 22251/07, *G.R. v. Alankomaat*, EIT 10.1.2012, 49–50 kohta.

200 Euroopan neuvosto, ministerikomitea (1981) *Recommendation No. R (81)7 of the Committee of Ministers to member states on measures facilitating access to justice*; asia nro 8932/05, *Sialkowska v. Puola*, EIT 22.3.2007.

201 Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011, 319 kohta.

Unionin oikeuden mukaan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sovelletaan turvapaikka- ja maahantuloasioihin, toisin kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan. Oikeusavun sisällyttäminen perusoikeuskirjan 47 artiklaan kuvaa sen historiallista ja perusoikeudellista merkitystä. Perusoikeuskirjan selvityksessä 47 artiklan oikeusapua koskevan säännöksen osalta mainitaan Strasbourgin tuomioistuimen oikeuskäytäntö – erityisesti asia *Airey*.²⁰² Oikeusapu turvapaikka- ja maahanmuuttoasioissa on tehokkaan oikeussuojakeinon ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tarpeen tärkeä osa.

4.5.1. Oikeusapu turvapaikkamenettelyissä

Unionin oikeus: Turvapaikkamenettelydirektiivin 22 artiklan 1 kohdassa hakijalle annetaan oikeus neuvotella hakemukseensa liittyvissä asioissa oikeudellisen neuvonantajan kanssa. Direktiivin 20 artiklan mukaan EU:n jäsenvaltioiden on hallinnon kielteisen päätöksen yhteydessä varmistettava, että hakijalle annetaan maksutonta oikeusapua ja maksuton oikeudellinen edustaja muutoksen hakemiseksi ja itse muutoksenhakumenettelyssä. Maksutonta oikeusapua ja/tai maksutonta oikeudellista edustajaa ei tarvitse myöntää, jos hakijan muutoksenhaulla ei ole konkreettisia edellytyksiä menestyä (20 artiklan 3 kohta). Jäsenvaltiot voivat vaatia tiettyjen edellytysten täyttymistä, esimerkiksi rahallisia tai aikarajoituksia (21 artikla).

Direktiivin 23 artikla sisältää säännöksiä oikeusavun ja oikeudellisen edustajan käytön soveltamisalasta. Oikeudellisella neuvonantajalla on oltava oikeus tutustua hakijan asiakirjakansiossa oleviin tietoihin, ja hänellä on oltava pääsy suljetuille alueille, kuten säilöönottoyksiköihin ja kauttakulkualueille, niin että hän voi neuvotella hakijan kanssa. Hakijalla on oikeus tuoda henkilökohtaiseen puhutteluun kansallisen lainsäädännön mukaisesti hyväksytty oikeudellinen tai muu neuvonantaja.

Euroopan neuvosto: Oikeus oikeusapuun ja oikeudelliseen edustajaan tunnustetaan myös suuntaviivoissa ihmisoikeuksien suojelusta nopeutettujen turvapaikkamenettelyjen yhteydessä²⁰³.

202 Asia nro 6289/73, *Airey v. Irlanti*, EIT 9.10.1979.

203 Euroopan neuvoston ministerikomitea (2009), *Guidelines on human rights protection in the context of accelerated asylum procedures*, 1.7.2009.

4.5.2. Oikeusapu palauttamispäätöksissä

Unionin oikeus: Oikeusavun tarjoaminen ei ole rajoitettu turvapaikkapäätöksiin, vaan oikeusapua voidaan tarjota myös palauttamispäätösten yhteydessä. Tämä on merkityksellistä, sillä sen avulla henkilöillä on mahdollisuus saattaa palauttamispäätös tuomioistuINVALVONNAN kohteeksi. Jotkut henkilöt, jotka saavat palauttamispäätöksen [palauttamisdirektiivin](#) mukaisesti, eivät ehkä ole koskaan hakeneet päätökseen muutosta tai hakeneet sen uudelleen käsittelyä tuomioistuimessa. Jotkut heistä ovat ehkä perustaneet perheen sinä aikana, jona he ovat oleskelleet jäsenvaltiossa, ja vaativat asian käsittelyä tuomioistuimessa sen määrittämiseksi, onko palauttamispäätös ihmisoikeuksien mukainen. Palauttamisdirektiivin 13 artiklassa säädetään, että EU:n jäsenvaltioiden ”on varmistettava, että tarpeellista oikeudellista apua ja/tai oikeudellinen avustaja annetaan pyynnöstä maksutta” sovellettavan kansallisen lainsäädännön ja [direktiivin 2005/85/EY](#) 15 artiklan 3–6 kohdan edellytysten mukaisesti.

Näissä määräyksissä todetaan, että oikeusapua on annettava pyydettyäessä. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että henkilöille ilmoitetaan oikeusapua koskevasta säännöksestä selvästi ja yksinkertaisesti kielellä, jota he ymmärtävät, koska säännökset ovat muutoin merkityksettömiä ja estävät tehokkaan oikeussuojan saatavuuden.

Euroopan neuvoston suuntaviivoissa ”Twenty Guidelines on Forced Return” (suuntaviiva 9) määrätään myös oikeusavusta.²⁰⁴

4.5.3. Oikeusapu turvapaikkatukipäätösten muutoksenhaussa

Unionin oikeus: Henkilö, jota [vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) mukainen turvapaikkatuen epäämistä koskeva päätös koskee, voi hakea siihen muutosta (direktiivin 26 artikla). Muutoksenhaun tai uudelleen käsittelyn yhteydessä jäsenvaltioiden on varmistettava mahdollisuus saada pyynnöstä oikeusapua ja oikeudellinen edustaja makсутta, jos tämä on tarpeen, jotta asianomainen voisi tehokkaasti käyttää oikeuttaan saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vastaanottodirektiivin mukaan jäsenvaltiot voivat asettaa oikeusavulle vastaavia rajoituksia kuin säädetään [turvapaikkamenettelydirektiivissä](#) turvapaikkapäätösten uudelleen käsittelylle.

²⁰⁴ Euroopan neuvoston ministerikomitea (2005).

Keskeiset kohdat

- Unionin oikeudessa vaaditaan oikeudenmukaisia ja tehokkaita menettelyjä sekä turvapaikkahakemuksen että palauttamispäätöksen käsittelyssä (ks. 4.1.1 ja 4.4 kohta).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artikla edellyttää tehokkaita oikeussuojakeinoja kansallisen viranomaisen edessä, kun esitetään perusteltu väite ihmisoikeussopimuksen tai sen pöytäkirjan loukkaamisesta. Tämä edellyttää, että jokaista väitettä, jonka mukaan on olemassa perusteltua aihetta pelätä, että henkilö on todellisessa vaarassa joutua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 tai 3 artiklan vastaisen kohtelun kohteeksi, on tutkittava puolueettomasti ja huolellisesti siinä tapauksessa, että henkilö poistetaan maasta (ks. 4.1.2 kohta).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artikla edellyttää oikeussuojakeinoja, jolla on automaattinen lykkäävä vaikutus, jos palauttamispäätöksen täytäntöönpanolla on peruuttamattomia vaikutuksia kyseiselle henkilölle (ks. 4.1.3 kohta).
- Euroopan perusoikeuskirjan 47 artiklassa vaaditaan oikeussuojakeinoja, ja se sisältää laajemmat oikeudenmukaisuutta koskevat takeet kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artikla (ks. 4.1.2 kohta).
- Unionin oikeudessa säädetään menettelytakeista, jotka koskevat turvapaikanhakijoiden oikeutta tukeen ja etuuksiin ja näiden peruuttamista (ks. 4.3 kohta).
- Oikeusavun puuttuminen voidaan riitauttaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan ja EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklan perusteella (ks. 4.5 kohta).

Muuta oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta

Jos haluat löytää muuta oikeuskäytäntöä, katso ohjeet kohdasta [Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?](#) tämän käsikirjan sivulta 263. Lisämateriaalia tämän luvun aiheista on kohdassa [Kirjallisuutta](#) sivulla 241.

5

Yksityis- ja perhe-elämä ja oikeus avioliittoon

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
<p>EU:n perusoikeuskirja, 9 artikla (oikeus solmia avioliitto ja oikeus perustaa perhe)</p> <p>Neuvoston päätöslauselma (1997) toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi</p>	<p>Oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe</p>	<p>EIS, 12 artikla (oikeus avioliittoon)</p> <p><i>Asia O'Donoghue v. Yhdistynyt kuningaskunta</i>, EIT 2010 (avioliitto-oikeuden esteet)</p>
<p>EU:n perusoikeuskirja, 7 artikla (yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen)</p> <p>Sellaisten ETA-kansalaisten perheenjäsenet, jotka käyttävät oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen:</p> <p>Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi (2004/38/EY)</p> <p><i>Asia C-127/08, Metock</i>, EYTI 2008 (aiempaa laillista oleskelua EU:n jäsenvaltioissa ei edellytetä perheenjäseniltä, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia)</p> <p><i>Asia C-60/00, Mary Carpenter</i>, EYTI 2002 (aviovaimo, joka on kolmannen maan kansalainen, voi jäädä lasten kanssa aviomiehen kotimaahan, kun tämä muuttaa toiseen EU:n jäsenvaltioon)</p> <p><i>Asia C-59/85, Alankomaiden valtio v. Reed</i>, EYTI 1986 (naimattomat pariskunnat)</p>	<p>Perheen aseman laillistaminen</p>	<p>EIS, 8 artikla (oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta)</p> <p><i>Asia Rodrigues da Silva v. Alankomaat</i>, EIT 2006 (lapsen etu)</p> <p><i>Asia Darren Omoregie ym. v. Norja</i>, EIT 2008 (nigerialaisen aviomiehen vahvat siteet alkuperämaahansa)</p> <p><i>Asia Nuñez v. Norja</i>, EIT 2011 (perhe-elämä Norjassa)</p>

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
<p>Asia C-34/09, <i>Ruiz Zambrano</i>, EUTI 2011 (lapsi, joka on vaarassa menettää EU:n kansalaisuuteen kuuluvat edut)</p> <p>Asia C-256/11, <i>Murat Dereci</i>, EUTI 2011 (aviopuoliso ja lapsi)</p> <p>Sellaisten perheenkokoajien perheenjäsenet, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia:</p> <p>Perheenyhdistämisdirektiivi (2003/86/EY) (perheenjäsenen on yleensä tehtävä hakemus silloin, kun hän oleskelee maan ulkopuolella)</p>		
<p>Sellaisten ETA-kansalaisten perheenjäsenet, jotka käyttävät vapaata liikkuvuutta koskevaa oikeuttaan:</p> <p>Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi (2004/38/EY)</p> <p>Asia C-578/08, <i>Chakroun</i>, EUTI 2010 (sillä ei ole merkitystä, onko perhe perustettu ennen kolmannen maan kansalaisen maahantuloa vai sen jälkeen)</p> <p>Sellaisten perheenkokoajien perheenjäsenet, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia:</p> <p>Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi (2003/86/EY)</p>	<p>Perheenyhdistäminen</p>	<p>Euroopan sosiaalinen peruskirja, 19 artiklan 6 kohta (ulkomaalaisen työntekijän perheenyhdistäminen)</p> <p>Asia <i>Gül v. Sveitsi</i>, EIT 1996 (maahan jätetyt lapset)</p> <p>Asia <i>Sen v. Alankomaat</i>, EIT 2001 (maahan jätetyt lapset)</p> <p>Asia <i>Osman v. Tanska</i>, EIT 2011 (teini-ikäinen seuraa perhettään jälkikäteen Tanskaan)</p>
<p>EU:n perusoikeuskirja, 7 artikla (yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen)</p>	<p>Suoja karkottamista vastaan</p>	<p>EIS, 8 artikla (oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta)</p>
<p>Sellaisten ETA-kansalaisten perheenjäsenet, jotka käyttävät oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen:</p> <p>Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi (2004/38/EY), 13 artikla</p> <p>Sellaisten perheenkokoajien perheenjäsenet, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia:</p> <p>Perheenyhdistämisdirektiivi (2003/86/EY), 15 artikla</p>	<p>Suhteen päättymistä koskevat asiat</p>	<p>Asia <i>Berrehab v. Alankomaat</i>, EIT 1988 (yhteyden säilyttäminen lapseen)</p> <p>Asia <i>Sorabjee v. Yhdistynyt kuningaskunta</i>, Euroopan ihmisoikeustoimikunta 1995 (avioero)</p>

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
<p>Sellaisten ETA-kansalaisten perheenjäsenet, jotka käyttävät oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen:</p> <p>Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi (2004/38/EY), 27–33 artikla</p> <p>Sellaisten perheenkokoajien perheenjäsenet, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia:</p> <p>Perheenyhdistämisdirektiivi (2003/86/EY), 6 artiklan 2 kohta</p>	<p><i>Rikostuomioita koskevat asiat</i></p>	<p>Asia <i>Boultif v. Sveitsi</i>, EIT 2001 (karkottamisen suhteellisuuden arviointia koskevat perusteet)</p> <p>Asia <i>Üner v. Alankomaat</i>, EIT 2006 (yksityis- ja perhe-elämää koskevasta oikeudesta johtuvien esteiden arviointiperusteet)</p>

Johdanto

Tässä luvussa tarkastellaan oikeutta yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen sekä oikeutta solmia avioliitto ja perustaa perhe. Tässä tarkastellaan myös perheen aseman laillistamista ja perheenyhdistämistä koskevia kysymyksiä sekä perheyhteyden säilyttämisen takeita.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta taataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa. Yksityiselämän käsite on erittäin laaja, eikä ole helppoa esittää kaiken kattavaa määritelmää. Se kattaa henkilön fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden, oikeuden henkilökohtaiseen kehittymiseen ja oikeuden luoda ja kehittää suhteita muihin ihmisiin ja ulkopuoliseen maailmaan.²⁰⁵ Mahdollisen perhe-elämän lisäksi maahanmuuttajan karkottamisella voidaan puuttua hänen oikeuteensa yksityiselämän kunnioittamiseen, mikä voi olosuhteiden mukaan olla oikeutettua tai sitten ei. Se, onko tuomioistuimen asianmukaista keskittyä pikeminkin perhe-elämään kuin yksityiselämään, riippuu kyseessä olevan tapauksen olosuhteista.²⁰⁶

Esimerkki: Asiassa *Omojudi v. Yhdistynyt kuningaskunta*²⁰⁷ tuomioistuin vahvisti, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla suoja oikeutta luoda ja kehittää suhteita muihin ihmisiin ja ulkopuoliseen maailmaan, ja se voi käsittää myös seikkoja, jotka liittyvät henkilön sosiaaliseen identiteettiin. On hyväksyttävä se, että

205 Asia nro 2346/02, *Pretty v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 29.4.2002, 61 kohta.

206 Asia nro 8000/08, *A.A. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 20.9.2011 ja asia nro 46410/99, *Üner v. Alankomaat* [suuri jaosto], EIT 18.10.2006.

207 Asia nro 1820/08, *Omojudi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 24.11.2009, 37 kohta.

maahan asettuneiden maahanmuuttajien ja sen yhteiskunnan, jossa he asuvat, väliset sosiaaliset yhteydet sisältyvät käsitteeseen ”yksityiselämä” 8 artiklassa tarkoitettuna merkityksessä ”perhe-elämästä” riippumatta.

Unionin oikeus: EU:n perusoikeuskirjassa taataan oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe (9 artikla) ja oikeus perhe-elämän kunnioittamiseen (7 artikla) ja myös lapsen oikeudet (24 artikla), erityisesti lapsen oikeus ylläpitää yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa (24 artiklan 3 kohta).

Maahanmuuton osalta vapaata liikkuvuutta koskevissa ensimmäisissä säännöksissä, jotka annettiin yli 40 vuotta sitten ([asetus \(ETY\) N:o 1612/68](#)), eurooppalaiselle siirtotyöntekijälle annettiin nimenomainen oikeus ottaa mukaan aviopuoliso ja heidän alle 21-vuotiaat lapset sekä myös kyseisen iän ylittäneet huollettavana olevat lapset ja huollettavana olevat vanhemmat tai isovanhemmat. Nykyisin näihin kuuluvat myös rekisteröidyt kumppanit, ja muiden perheenjäsenten maahanpääsyä ja oleskeluluvan saamista on helpotettava. Perheenjäsenten kansalaisuus oli – ja on – merkityksetön tämän oikeuden kannalta. Koska kansallisella maahanmuuttopolitiikalla yritetään lähinnä rajoittaa kolmannen maan kansalaisten liikkuvuutta, monet EU:n riita-asiat ovat koskeneet pikemminkin sellaisten perheenjäsenten oikeuksia, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia, kuin ETA-kansalaisia.

Unionin tuomioistuimen on ratkaistava kysymys, voivatko perheiden maahanmuuton rajoitukset rajoittaa EU:n kansalaisia käyttämästä oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen ja asettaa esteitä EU:n kansalaisuuteen liittyvien oikeuksien käyttämiselle. On paradoksaalista, että monissa EU:n jäsenvaltioissa EU:n kansalaisilla, jotka käyttävät oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, on paljon suuremmat oikeudet perheenyhdistämiseen kuin valtion omilla kansalaisilla. Sellaisten EU:n kansalaisten perheenyhdistämistä, jotka eivät ole käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, säännellään kansallisella lainsäädännöllä, joka tietyissä EU:n jäsenvaltioissa on rajoittavampi.

Turkin kansalaisten perheenjäseniä koskevat erityiset määräykset Ankaran sopimuksen päätöksen nro 1/80 7 artiklan mukaisesti. [Pitkään oleskelleita koskevan direktiivin \(2003/109/EY\)](#) ja [perheenyhdistämisdirektiivin \(2003/86/EY\)](#), joka koskee sellaisten perheenkokoajien perheenjäseniä, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia – eli sitä perheenjäsentä EU:ssa, joka pyytää perheenyhdistämistä) antaminen EU:n tasolla on laajentanut EU:n toimivaltaa tällä alalla.

Pakolaisille on jo kauan annettu perheenyhdistämiseen liittyviä erioikeuksia Euroopan valtioissa, koska he eivät voi palata alkuperämaahansa jatkaakseen perhe-elämäänsä.

Perheenyhdistämisdirektiivin V luvussa on näin ollen pakolaisia koskevia erityissäännöksiä.

5.1. Oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe

Oikeus solmia avioliitto taataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 12 artiklassa ja unionin oikeudessa EU:n perusoikeuskirjan 9 artiklassa. Tämä koskee oikeutta mennä naimisiin ja perustaa perhe. Tämä ei ole sama kuin perhe-elämän kunnioittamisen oikeus, joka koskee perheitä, jotka hakevat maahantulolupaa olemassa olevan perhesuhteen perusteella.

Euroopan valtiot ovat asettaneet rajoituksia oikeudelle solmia avioliitto, koska lumeavioliittoja pidetään keinona kiertää maahantulo rajoituksia.

Lumeavioliitolla tarkoitetaan avioliittoa, joka tehdään maahantulotarkoituksessa ”yksinomaan maahanpääsyä ja oleskelua koskevien sääntöjen kiertämiseksi”²⁰⁸ ja ilman aikomusta elää yhdessä tai jakaa avioliiton muita sosiaalisia näkökohtia. Lumeavioliiton tarkoituksellinen helpottaminen on rikos monilla lainkäyttöalueilla.

Pakkoavioliitosta on kyse, kun avioliitto solmitaan vastoin jommankumman tai toisen osapuolen tahtoa. Henkilön pakottaminen avioliittoon on nykyisin kriminalisoitu monilla lainkäyttöalueilla. Käytännössä voi olla vaikea erottaa pakkoavioliittoa ja lumeavioliittoa toisistaan. Näin on erityisesti silloin, kun kyse on järjestetystä avioliitosta. Tämä ilmaisu käsittää monia eri tilanteita aina pakkoavioliitosta järjestelyyn, jossa puoliso vapaasti ja vapaaehtoisesti valitsee kumppanin ehdokasluettelosta, jonka hänen perheensä on laatinut kumppanin sopivuutta koskevan perusteellisen harkinnan jälkeen. Pakkoavioliitosta on erittäin vähän eurooppalaista lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä.²⁰⁹

Esimerkki: Asiassa *Quila*²¹⁰ Yhdistyneen kuningaskunnan korkeimmalta oikeudelta kysyttiin, oliko maahantulosääntöjen 277 kohdan ulkomaalaisen puolison tai siviilikumppanin oleskeluun liittyvä maahantuloikielto – jonka mukaan kumppanin osapuolen maahantuloon ja oleskeluun liittyvä vähimmäisikä oli nostettu 18

208 Toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi 4 päivänä joulukuuta 1997 annetun neuvoston päätöslauselman 1 artikla, EYVL C 382, 1997, s. 1.

209 Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokouksen päätöslauselma 1468, annettu 5.10.2005, pakko- ja lapsiavioliitosta.

210 Yhdistynyt kuningaskunta, korkein oikeus (*Supreme Court*), *R (Quila and another) v. Secretary of State for the Home Department* [2011] UKSC 45, 12.10.2011.

ikävuodesta 21 vuoteen – lainmukainen tapa rajoittaa tai estää pakkoavioliittoja. Korkein oikeus kumosi säännöksen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön nojalla ja totesi, että avioliittoviisumin epääminen loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa. Tässä tapauksessa ei epäilty pakkoavioliittoa, eikä korkein oikeus löytänyt loogista yhteyttä tällaisen yleisen säännön, johon ei ollut säädetty poikkeuksia, ja pakkoavioliiton välillä.

Unionin oikeus: Havaitut lumeavioliittotapaukset maahanmuuttotarkoitusta varten johdivat EU:n tasolla [neuvoston päätöslauselman 97/C 382/01](#) antamiseen. Päätöslauselmassa kuvattiin Euroopan valtioiden lumeavioliittoja koskevia huolenaiheita, ja siinä lueteltiin olosuhteita, jotka saattavat antaa aiheutta olettaa, että kyseessä on lumeavioliitto.

Henkilöiden vapaata liikkuvuutta koskevassa lainsäädännössä ei säädetä mitään sulhasen/morsiamen mahdollisuudesta maahanmuuttolupaun, vaan siinä keskitytään perheen aseman laillistamiseen ja perheiden yhdistämiseen. Ainoastaan syrjimättömyyden periaatetta voidaan soveltaa tilanteissa, joissa henkilö hakee maahantulolupaa ulkomailta peräisin olevalle tulevalle puolisolle.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä seuraa, että valtio voi asettaa kohtuullisia edellytyksiä kolmannen maan kansalaisen oikeudelle mennä naimisiin sen selvittämiseksi, onko suunniteltu avioliitto lumeavioliitto, ja tarvittaessa estää se. Näin ollen valtio ei välttämättä riko Euroopan ihmisoikeussopimuksen 12 artiklaa, jos ulkomaalaisen kanssa solmittuja avioliittoja valvotaan sen selvittämiseksi, ovatko ne lumeavioliittoja. Tämä voi edellyttää, että ulkomaan kansalaisten on ilmoitettava viranomaisille suunnitellusta avioliitosta ja pyydetessä annettava tietoja maahanmuuttaja- asemastaan ja avioliiton aitoudesta. Äskettäisessä asiassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että vaatimus, jonka mukaan henkilöiden, joita maahanmuuttovalvonta koski, on tehtävä hyväksyntätodistusta koskeva hakemus ennen kuin he voivat mennä naimisiin Yhdistyneessä kuningaskunnassa, aiheutti monia vakavia huolenaiheita.

Esimerkki: Asia *O'Donoghue v. Yhdistynyt kuningaskunta*²¹¹ koski Yhdistyneen kuningaskunnan asettamia avioliiton solmimisen esteitä. Henkilöiden, joita maahanmuuttovalvonta koski, oli haettava maahanmuuttoviranomaisten lupaa ennen kuin he pystyivät solmimaan siviiliavioliiton, jolleivät he valinneet kirkollista vihkimistä (Church of England). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että tällä edellytyksellä ei ollut loogista yhteyttä ilmoitettuun tarkoitukseen, joka oli vähentää

211 Asia nro 34848/07, *O'Donoghue ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 14.12.2010.

lumeavioliittojen esiintyvyyttä, koska ratkaiseva peruste todistuksen myöntämiselle oli pelkästään hakijan maahanmuuttaja-asema eikä avioliiton aitoutta tutkittu. Tuomioistuin katsoi, että kyseinen edellytys loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 12 artiklaa. Tuomioistuin totesi myös, että vaatimus oli syrjivä uskonnon vuoksi, koska ainoastaan Church of England -vihkimiset vapautettiin hyväksyntätodistusta koskevasta vaatimuksesta. Tuomioistuin katsoi myös, että tällaisesta todistuksesta perittävät maksut olivat kohtuuttoman korkeat ja ettei vähävaraisille henkilöille myönnetty maksuvapautuksia tai -vähennyksiä.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Valitukset, jotka koskevat sulhasen/morsiamen avioliiton solmimista varten hakeman maahantuloluvan epäämistä, ovat suhteellisen harvinaisia.²¹²

5.2. Perheen aseman laillistaminen

Perheen aseman laillistamisella tarkoitetaan tilanteita, joissa maassa asuva perheenkoaja haluaa laillistaa perheenjäsen aseman – perheenjäsenenä – ja kyseinen henkilö on jo alueella jossakin toisessa ominaisuudessa tai laittomasti.

Unionin oikeus: Vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin (2004/38/EY) säännöksiä voidaan soveltaa kolmannen maan kansalaisiin, jotka ovat ETA-kansalaisten perheenjäseniä, mutta EU:n kansalaisiin direktiiviä voidaan soveltaa ainoastaan, jos kyseinen henkilö käyttää oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. ETA-kansalaisten tietyt edellytykset täyttävät perheenjäsenet ovat puoliso, alle 21-vuotias lapsi, yli 21-vuotias hänestä riippuvainen lapsi (2 artiklan 2 kohta) ja ”muut perheenjäsenet” (3 artiklan 2 kohta). Sveitsin kansalaisten kohdalla tietyt edellytykset täyttävien perheenjäsenten ryhmä on suppeampi.²¹³ Unionin tuomioistuin on selventänyt ”muiden perheenjäsenten” merkitystä.

212 Asia nro 9214/80, 9473/81 ja 9474/81, *Abdulaziz, Cabales ja Balkandali v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 28.5.1985. Asia koski alun perin naisia (joista jotkut eivät olleet vielä naimisissa), jotka olivat epäedullisessa asemassa, kun he yrittivät saada sulhasiaan tai puolisoitaan Yhdistyneeseen kuningaskuntaan. Ajankohtana, jona asiaa käsiteltiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa, kaikki valittajat olivat naimisissa, ja asian katsottiin koskevan puolisoitten oikeuksia.

213 Euroopan yhteisöjen ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton sopimus henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta, 21.6.1999, EYVL L 144, 2002, s. 6, 3 artikla, perheenjäseniin kuuluvat aviopuolisot, alle 21 vuotiaat jälkeläiset tai huollettavat jälkeläiset ja huollettavana olevat sukulaiset ylenevässä polvessa, jos heille tarjotaan asunto ja ylläpito (opiskelijoiden osalta tämä koskee vain puolisoa ja alaikäisiä lapsia).

Esimerkki: Asiassa *Rahman*²¹⁴ unionin tuomioistuin selvensi, että vapaata liikkuvuutta koskevassa direktiivissä EU:n jäsenvaltioille ei pelkästään anneta mahdollisuutta vaan myös asetetaan velvollisuus antaa tietty etusija EU:n kansalaisen muiden perheenjäsenten tekemille maahanpääsystä ja maassa oleskelua koskeville hakemuksille, kun nämä ovat hänestä riippuvaisia ja voivat osoittaa, että riippuvuustilanne oli olemassa ajankohtana, jolloin he hakivat maahanpääsystä. Tämän velvollisuuden täyttämiseksi EU:n jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että niiden lainsäädäntö sisältää säännöksiä, joiden nojalla kyseiset henkilöt voivat saada maahanpääsystä ja maassa oleskelua koskevat hakemuksensa käsiteltäviä asianmukaisesti ja perusteellisesti, ja jos päätös on kielteinen, se on perusteltava, ja hakijoilla on oltava oikeus saattaa se tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Kolmannen maan kansalaisella, joka on ETA-kansalaisen perheenjäsen (myös EU:n kansalainen, mutta ainoastaan, jos tämä käyttää oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen), on usein etusija sellaisiin kolmannen maan kansalaisiin nähden, jotka ovat kyseisen maan kansalaisten perheenjäseniä, koska heidän asemaansa säännellään vain kansallisessa lainsäädännössä. Sellaisten perheenjäsenten oikeus, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia, tulla maahan ja oleskella siellä on olemassa riippumatta siitä, milloin ja kuinka he tulivat vastaanottavaan valtioon. Tämä koskee myös henkilöitä, jotka tulivat maahan laittomasti.

Esimerkki: Asia *Metock ynnä muut*²¹⁵ koski kolmannen maan kansalaisia, jotka olivat EU:n kansalaisten aviopuolisoita, jotka asuivat Irlannissa mutta eivät olleet Irlannin kansalaisia. Irlannin hallitus väitti, että aviopuolison, joka oli kolmannen maan kansalainen, on täytynyt aiemmin oleskella laillisesti toisessa EU:n jäsenvaltiossa, jotta häneen voidaan soveltaa vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin säännöksiä, ja että maahantulo- ja oleskeluoikeutta ei voida myöntää niille, jotka ovat tulleet vastaanottavaan jäsenvaltioon ennen kuin heistä tuli EU:n kansalaisten puolisoita. Tuomioistuin katsoi, etteivät EU:n jäsenvaltiot voi asettaa vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin mukaisen yhdessä elämistä koskevan oikeuden edellytykseksi sellaisia tekijöitä kuin milloin ja missä avioliitto solmittiin tai sitä, onko kolmannen maan kansalainen aiemmin oleskellut toisessa EU:n jäsenvaltiossa.

214 Asia C-83/11, *Secretary of State for the Home Department v. Rahman ym*, EUTI 5.9.2012.

215 Asia C-127/08, *Metock ym v. Minister for Justice, Equality and Law Reform*, EYTI 25.7.2008 (Kok., s. I-06241), 53–54 ja 58 kohta. Sveitsin korkein oikeus noudatti asiassa *Metock* annettua tuomiota ratkaisussaan *BGE 136 II 5*, 29.9.2009.

Esimerkki: Asiassa *MRAX*²¹⁶ yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että oli laitonta evätä oleskelulupa, jos kolmannen maan kansalainen, joka oli naimisissa EU:n kansalaisen kanssa, oli tullut laittomasti maahan viisumin voimassaolon päätyttyä.

Ajan myötä unionin tuomioistuin on laajentanut EU:n perustamissopimusten mukaisten EU:n kansalaisten oikeuksien ja velvollisuuksien soveltamisalaa ja myöntänyt tietyin edellytyksin johdetut oikeudet heidän perheenjäsenilleen, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia.

Esimerkki: Asia *Carpenter*²¹⁷ koski kolmannen maan kansalaista, joka oli Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen vaimo ja jonka liiketoimintaan kuului palvelujen vastikkeellinen tarjoaminen muissa jäsenvaltioissa. Väitettiin menestyksellisesti, että jos hänen vaimonsa ei saanut lupaa jäädä hänen luokseen Yhdistyneeseen kuningaskuntaan ja huolehtia hänen lapsistaan sillä aikaa, kun hän oli matkalla, hänen vapauttaan tarjota palveluja rajoitettaisiin koko EU:n alueella. Tässä tapauksessa tuomioistuin käytti SEUT 56 artiklassa tunnustettua vapautta tarjota palveluja myöntääkseen perheoikeudet sellaiselle unionin kansalaiselle, joka ei ole koskaan asunut ulkomailla mutta joka harjoitti rajat ylittävää taloudellista toimintaa. Yhteisöjen tuomioistuin viittasi myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa taattuun perusoikeuteen nauttia perhe-elämän kunnioitusta.

Unionin tuomioistuin on tunnustanut, että tietyissä olosuhteissa oleskeluoikeudella voi olla suora yhteys SEUT 20 artiklan mukaisen unionin kansalaisen asemaan. Tuomioistuin on soveltanut tätä tapauksissa, joissa EU:n kansalainen ei ole koskaan käyttänyt oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen.

Esimerkki: Asiassa *Ruiz Zambrano*²¹⁸ unionin tuomioistuin katsoi, että kolmannen maan kansalaisille, jotka ovat Belgian kansalaisuuden omaavien alaikäisten lasten huoltajia, on annettava Belgian oleskelulupa ja työlupa, jotta nämä voivat asua lastensa kanssa ja huolehtia heistä. Vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 3 artik-

216 Asia C-459/99, *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) v. Belgian valtio*, EYTI 25.7.2002 (Kok., s. I-06591), 80 kohta.

217 Asia C-60/00, *Mary Carpenter v. Secretary of State for the Home Department*, EYTI 11.7.2002 (Kok., s. I-06279) 36–46 kohta ja asia C-370/90, *The Queen v. Immigration Appeal Tribunal ja Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department*, EYTI 7.7.1992 (Kok., s. I-04235), joka koski mahdollisuutta vaatia tällaisia oikeuksia EU:n kansalaisille, jotka palasivat kotimaahansa.

218 Asia C-34/09, *Ruiz Zambrano v. Office national de l'emploi (ONEm)*, EUTI 8.3.2011 ja asia C-200/02, *Kunqian Catherine Zhu ja Chen v. Secretary of State for the Home Department*, EYTI 19.10.2004 (Kok., s. I-09925), 42–47 kohta.

lan 1 kohtaa ei katsottu voitavan soveltaa, koska lapset, jotka olivat unionin kansalaisia, eivät olleet koskaan muuttaneet tai asuneet muussa jäsenvaltiossa kuin kotimaassaan, jonka kansalaisia he olivat. Tuomioistuin viittasi suoraan heidän SEUT 20 artiklan mukaiseen unionin kansalaisuuteensa myöntääkseen heidän vanhemmilleen, jotka olivat kolmannen maan kansalaisia, luvan työskennellä ja asua Belgiassa. Tämän epäminen tarkoittaisi, kuten tuomioistuin totesi, että kyseiset lapset "eivät tosiasiallisesti voisi käyttää pääosaa unionin kansalaisen asemaan liittyvistä oikeuksista", koska heidät pakotettaisiin lähtemään EU:n alueelta seuratakseen vanhempiaan.

Tämä päätös liittyi kuitenkin kyseisen tapauksen erityisolosuhteisiin, eikä sitä voida soveltaa kaikissa olosuhteissa. Esimerkiksi lapsen, joka on unionin kansalainen, on oltava laillisesti, taloudellisesti tai tunnetasolla riippuvainen kolmannen maan kansalaisesta, jolta evätään oleskelulupa, koska tämän riippuvuussuhteen takia unionin kansalainen pakotetaan lähtemään paitsi sen jäsenvaltion alueelta, jonka kansalainen hän on, myös unionin alueelta kokonaisuudessaan.²¹⁹ Unionin tuomioistuin on esittänyt lisäselvennyksiä myöhemmässä oikeuskäytännössä.

Esimerkki: Asiassa *McCarthy*²²⁰, kaksi kuukautta asiassa *Ruiz Zambrano* annetun tuomion jälkeen, unionin oikeus ratkaisi asian, joka koski henkilöä, jolla oli sekä Yhdistyneen kuningaskunnan että Irlannin kansalaisuus. Shirley McCarthy, joka oli syntynyt Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja asunut siellä aina, haki Irlannin kansalaisena itselleen ja aviopuolisolleen, joka oli kolmannen maan kansalainen, oleskelulupaa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan. Lupa evättiin sillä perusteella, ettei hän ollut "lakisääteiset edellytykset täyttävä henkilö", toisin sanoen työntekijä, itsenäinen ammatinharjoittaja tai itsenäisesti toimeentuleva henkilö. Tässä asiassa tuomioistuin vahvisti, että **vapaata liikkuvuutta koskevaa direktiiviä** ei voitu soveltaa, koska McCarthy ei ollut koskaan käyttänyt oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. Tuomioistuin selvensi, ettei useamman EU:n jäsenvaltion kansalaisuus riitä siihen, että henkilöä voitaisiin pitää EU:n kansalaisena, joka on käyttänyt oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. Unionin tuomioistuin totesi myös, etteivät SEUT 20 ja 21 artikla antaneet hänelle oikeutta saada aviopuolisolleen oleskelulupaa Yhdistyneessä kuningaskunnassa, koska kielteinen päätös ei tarkoittanut, ettei hän tosiasiallisesti voisi käyttää pääosaa unionin kansalaisen asemaan liittyvistä oikeuksistaan

219 Yhdistetyt asiat C-356/11 ja C-357/11, *O. ja S. v. Maahanmuuttovirasto sekä Maahanmuuttovirasto v. L.*, EUTI 6.12.2012, 56 kohta.

220 Asia C-434/09, *Shirley McCarthy v. Secretary of State for the Home Department*, EUTI 5.5.2011 (Kok., s. I-03375).

ja ettei hän voisi käyttää oikeuttaan liikkua vapaasti ja oleskella EU:n jäsenvaltioiden alueella.

Esimerkki: Asiassa *Dereci*²²¹, pian asiassa *Ruiz Zambrano* annetun päätöksen jälkeen, unionin tuomioistuin sai mahdollisuuden ottaa kantaa kysymykseen siitä, onko kolmannen maan kansalaisella oikeus oleskella sen jäsenvaltion alueella, jossa hänen aviopuolisonsa ja lapsensa – kaikki EU:n kansalaisia – asuvat, vaikka nämä eivät koskaan ole käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen eivätkä ole toimeentulon osalta riippuvaisia kolmannen maan kansalaisesta. Unionin tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltiot voivat evätä oleskeluluvan kolmannen maan kansalaiselta, kunhan tällainen epäminen ei merkitse sitä, ettei asianomainen EU:n kansalainen voi tosiasiallisesti käyttää pääosaa oikeuksistaan, jotka hänellä on EU:n kansalaisen asemansa perusteella, mikä seikka ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tarkastettava. Tällaisen arvioinnin ohjeeksi unionin tuomioistuin esitti seuraavaa: ”Näin ollen pelkästään sen perusteella, että jäsenvaltion kansalaiselle voisi taloudellisista syistä tai perheen yhtenäisyyden säilyttämiseen unionin alueella liittyvistä syistä olla suotavaa, että hänen perheenjäsenensä, jotka eivät ole jäsenvaltion kansalaisia, voivat oleskella hänen kanssaan unionin alueella, ei sinänsä voida katsoa, että unionin kansalaisen olisi pakko lähteä unionin alueelta, jos tällaista oikeutta ei myönnetä”.

Esimerkki: Asiassa *Yoshikazu lida v. Stadt Ulm*²²² Japanin kansalainen oli muuttanut Saksaan saksalaisen vaimonsa ja alaikäisen tyttärensä kanssa. Hänen vaimonsa ja tyttärensä muuttivat myöhemmin Itävaltaan, kun taas hakija jäi Saksaan. Yoshikazu lida ja hänen vaimonsa olivat vuodesta 2008 asuneet erillään mutta eivät olleet ottaneet avioeroa. Vuonna 2008 Yoshikazu lida haki unionin kansalaisen perheenjäsenen oleskelukorttia, mutta Saksan viranomaiset epäivät hänen pyyntönsä. Tässä tilanteessa unionin tuomioistuinta pyydettiin tutkimaan, voiko kolmannen maan kansalainen saada oleskeluluvan perheenjäsentensä lähtöjäsenvaltiosta, vaikka nämä ovat muuttaneet lähtöjäsenvaltiosta ja ovat pääasiassa oleskelleet muussa EU:n jäsenvaltiossa. Unionin tuomioistuin totesi, että kolmannen maan kansalainen, joka on sellaisen EU:n kansalaisen perheenjäsen, joka on käyttänyt oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, voi käyttää [direktiivin 2004/38](#) mukaisia oikeuksia ainoastaan, jos itse oleskelee siinä vastaanottavassa jäsenvaltiossa, jossa hänen perheenjäsenensä, jotka ovat EU:n kansalaisia, oleskelevat. Unionin tuomioistuin

221 Asia C-256/11, *Murat Dereci ym v. Bundesministerium für Inneres*, EUTI 15.11.2011, 68 kohta.

222 Asia C-40/11, *Yoshikazu lida v. Stadt Ulm*, EUTI 8.11.2012.

totesi lisäksi, että Yoshikazu lidan tytär ei voi pyytää oleskelulupaa isälleen, koska direktiivin 2 artiklan 2 kohtaa sovelletaan vain suoraan takenevassa polvessa oleviin sukulaisiin, jotka ovat riippuvaisia lapsesta, eikä tilanteisiin, joissa lapsi on riippuvainen vanhemmastaan.

EU:n tuomioistuin tutki asiaa myös SEUT 20 ja 21 artiklan osalta. Käsiteltävässä asiassa tuomioistuin kuitenkin katsoi, ettei Yoshikazu lidan puolisoita ja tyttäreltä evätyt tosiasiallista mahdollisuutta käyttää pääosaa EU:n kansalaisen asemaan liittyvistä oikeuksista. Tässä päätelmässä unionin tuomioistuin oli ottanut huomioon sen seikan, että hakija haki oleskelulupaa muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa hänen tyttärensä ja aviopuolisonsa oleskelivät, että Yoshikazu lida oli periaatteessa oikeutettu oleskeluluvan voimassaolon pidentämiseen kansallisen lainsäädännön mukaan ja [direktiivissä 2003/109/EY](#) tarkoitetun pitkään oleskelleen aseman perusteella.

Vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 2 artiklan 2 kohdan mukaan ”rekisteröity kumppani” kuuluu ryhmään perheenjäsenet, jos tämä on EU:n vastaanottavan jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaista. Tietyissä olosuhteissa kumppaneille, joita ei ole rekisteröity, voidaan myös antaa oikeus seurata kansalaista tai maassa asuvaa maahanmuuttajaa.

Esimerkki: Asiassa *Alankomaiden valtio v. Reed*²²³ unionin tuomioistuin katsoi, että koska Alankomaiden lainsäädännössä sallitaan Alankomaiden kansalaisten vakituudessa suhteessa olevien kumppaneiden oleskelu heidän kanssaan Alankomaissa, on sama etu annettava Ann Florence Reedille, jolla oli vakituinen suhde työntekijään, joka oli lähtöisin Yhdistyneestä kuningaskunnasta ja joka käytti perustamis-sopimukseen perustuvia oikeuksiaan Alankomaissa. Tuomioistuin katsoi, että avopuolison oleskelulupa voisi edistää sopeutumista vastaanottajamaan oloihin ja siten työntekijöiden vapaata liikkuvuutta koskevan tavoitteen toteutumista. Oleskeluluvan epääminen olisi syrjintää.

[Perheenyhdistämisdirektiivissä](#) säännellään sellaisten edellytykset täyttävien perheenkokoajien, jotka ovat kolmansien maiden kansalaisia, aviopuolisoiden ja naimattomien alaikäisten lasten tilannetta. Direktiivin 5 artiklan 3 kohdan mukaan perheenyhdistämistä koskeva hakemus on esitettävä ja käsiteltävä, kun perheenjäsenet oleskelevat sen EU:n jäsenvaltion alueen ulkopuolella, jossa perheenkokoaja oleskelee. Jäsenvaltiot

223 Asia C-59/85, *Alankomaiden valtio v. Ann Florence Reed*, EYTI 17.4.1986 (Kok., s. I-01283), 28–30 kohta.

voivat tehdä poikkeuksia tästä säännöksestä. Tällaista vaatimusta ei kuitenkaan voida asettaa ETA-kansalaisten perheenjäsenille.²²⁴

Euroopan ihmisoikeussopimus: Ihmisoikeussopimuksen mukaan Euroopan neuvoston jäsenillä on oikeus valvoa ulkomaalaisten maahantuloa, oleskelulupaa ja karkottamista. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on kuitenkin kunnioitettava perhe-elämää ja jokaisen toimenpiteen, jolla puututaan tähän oikeuteen, on oltava perusteltu (ks. 5.4.2 kohta, jossa on luettelo perusteista, jotka saattavat olla merkityksellisiä tällaisten asioiden käsittelyssä). Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen on tuotu huomattava määrä asioita, jotka koskevat jäsenvaltioiden omien kansalaisten tai maassa asuvien maahanmuuttajien aviopuolisoiden tai muiden perheenjäsenten oleskeluluvan epäämistä tai aseman laillistamisen epäämistä. Yksi keskeisistä kysymyksistä arvioitaessa sitä, onko jäsenvaltion kieltävä päätös oikeutettu, on se, onko olemassa esteitä elää perhe-elämää ulkomailla. Tämä voi tarkoittaa, että kansalainen lähtee omasta maastaan, mutta jos tämän ei katsota olevan kohtuutonta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin yleensä katsoo, että jäsenvaltion päätös oli oikeasuhteinen.²²⁵ Tuomioistuimen tämän alan oikeuskäytäntö liittyy läheisesti kunkin tapaukseen erityisolosuhteisiin (5.4 kohdassa on esitetty lisää esimerkkejä).

Esimerkki: Asiassa *Darren Omoregie ym. v. Norja*²²⁶ tuomioistuin katsoi, että nigerialaisen miehen norjalaisen aviovaimon ei olisi pitänyt olettaa, että hänen miehensä saisi luvan asua hänen ja heidän lapsensa kanssa Norjassa, vaikka he olivat menneet naimisiin, kun hänen miehensä oleskeli laillisesti maassa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin otti erityisesti huomioon aviomiehen suhteet alkuperämaahansa.

Esimerkki: Asiassa *Nuñez v. Norja*²²⁷ valittaja saapui Norjaan, vaikka hänelle oli asetettu maahantulokielto, koska hän oli aiemmin syyllistynyt rikokseen toisella nimellä. Valittaja oli tämän jälkeen solminut avioliiton Norjan kansalaisen kanssa, ja heillä oli kaksi tyttäretä. Tuomioistuin katsoi, että Norja loukkaisi 8 artiklaa, jos se karkottaisi valittajan.

224 Asia C-459/99, *MRAX*, EYTI 25.7.2002 (Kok., s. I-6591) ja asia C-503/03, *Euroopan yhteisöjen komissio v. Espanjan kuningaskunta*, EYTI 31.1.2006 (Kok., s. I-1097).

225 Asia nro 265/07, *Darren Omoregie ym. v. Norja*, EIT 31.7.2008, 68 kohta; asia nro 54131/10, *Bajsultanov v. Itävalta*, EIT 12.6.2012, 91 kohta ja asia nro 27319/07, *Onur v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 17.2.2009, 60–61 kohta.

226 Asia nro 265/07, *Darren Omoregie ym. v. Norja*, EIT 31.7.2008.

227 Asia nro 55597/09, *Nuñez v. Norja*, EIT 28.6.2011.

Tuomioistuin on vahvistanut päätöksen, jossa ulkomaalaisen aviomiehen aseman laillistaminen evättiin avioeron jälkeen, vaikka tämä voikin johtaa de facto perheen lasten, jotka ovat vastaanottavan valtion kansalaisia, maanpakoon (ks. myös 5.4.1 kohta).

Esimerkki: Asiassa *Sorabjee v. Yhdistynyt kuningaskunta*²²⁸ entinen Euroopan ihmisoikeustoimikunta hylkäsi valittajan 8 artiklaan perustuvan valituksen, joka koski tämän äidin karkottamista Keniaan. Toimikunta totesi, että koska valittaja oli kolmen vuoden ikäinen, hän pystyi ikänsä puolesta muuttamaan äitinsä kanssa ja hänen voitiin olettaa mukautuvan ympäristönmuutokseen. Hänen Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisuudellaan ei ollut merkitystä. Tämä lähestymistapa on ristiriidassa unionin tuomioistuimen asiassa *Ruiz Zambrano* antamaan tuomion kanssa (ks. tässä kohdassa edellä esitetty esimerkki).

Jos kansalliset tuomioistuimet ovat kuitenkin katsoneet, että lapsen on jäätävä asuinvaltion, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ehkä ole halukas hyväksymään maahanmuuttoviranomaisten ehdottamaa perheen hajottamista.

Esimerkki: Asiassa *Rodrigues da Silva ja Hoogkamer v. Alankomaat*²²⁹, jossa kansalliset tuomioistuimet olivat nimenomaisesti päättäneet, että lapsen etu oli jäädä Alankomaihin hollantilaisen isänsä kanssa, tuomioistuin totesi, että lapsen brasilialaisen äidin, johon lapsi piti säännöllisesti yhteyttä, aseman laillistamisen epäämminen oli kohtuutonta.

On myös tilanteita, joissa puututaan suoraan oikeuteen kunnioittaa perhe-elämää, vaikka kyse ei olekaan varsinaisesti oleskeluluvan epäamisestä.

Esimerkki: Asiassa *G.R. v. Alankomaat*²³⁰ käsiteltiin ulkomaalaisen aviopuolison maahanmuuttoaseman laillistamisesta perittävien kohtuuttoman korkeiden maksujen aiheuttamaa oikeuteen puuttumista. Tuomioistuin päätti tutkia asian Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan nojalla, koska valitus koski valittajan

228 Asia nro 23938/94, *Sorabjee v. Yhdistynyt kuningaskunta* (päätös), Euroopan ihmisoikeustoimikunta 23.10.1995; asia nro 24865/94, *Jaramillo v. Yhdistynyt kuningaskunta* (päätös), Euroopan ihmisoikeustoimikunta 23.10.1995.

229 Asia nro 50435/99, *Rodrigues da Silva ja Hoogkamer v. Alankomaat*, EIT 31.1.2006.

230 Asia nro 22251/07, *G.R. v. Alankomaat*, EIT 10.1.2012.

kyvyttömyyttä valittaa oleskelulupahakemuksen epäämisestä, koska hakemus evättiin vain siksi, ettei hän ollut maksanut vaadittuja maksuja.²³¹

5.3. Perheenyhdistäminen

Perheenyhdistämisellä tarkoitetaan tilanteita, joissa jonkin EU:n jäsenvaltion tai Euroopan neuvoston jäsenvaltion kansalainen toivoo, että maahan jääneet perheenjäsenet tulevat hänen luokseen.

Unionin oikeus: Vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin säännöksissä, jotka koskevat sellaisten ETA-kansalaisten perheenjäseniä, jotka käyttävät perustamissopimuksen mukaisia oikeuksiaan, ei tehdä eroa perheen aseman laillistamisen ja perheenyhdistämisen välillä – perheenjäsenten ja perheenkokoajan, joka on EU:n kansalainen, välinen suhde on ratkaiseva.

Kun kyse on perheenjäsenistä, jotka eivät kuulu ydinperheeseen, unionin tuomioistuin on todennut selvästi, että EU:n jäsenvaltioilla on laaja harkintavalta valitessaan huomioon otettavia tekijöitä tutkittaessa vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen henkilöiden maahanpääsyä ja siellä oleskelua koskevia hakemuksia. Jäsenvaltioilla on näin ollen oikeus asettaa lainsäädännössään erityisiä vaatimuksia riippuvaisuuden luonteesta ja kestosta. Unionin tuomioistuin on kuitenkin myös selventänyt, että näiden vaatimusten on oltava yhteensopivia direktiivin 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen riippuvaisuutta koskevien ilmaisujen tavanomaisen merkityksen kanssa, eikä niillä pidä viedä säännökseltä sen tehokasta vaikutusta.²³²

Perheenyhdistämisdirektiivin 4 artiklan 1 kohdan mukaan aviopuolisoilla ja alaikäisillä lapsilla on oikeus seurata vaatimukset täyttävää perheenkokoajaa, joka on kolmannen maan kansalainen, mutta EU:n jäsenvaltiot voivat asettaa perheenkokoajan käytettävissä olevia resursseja koskevia edellytyksiä. Direktiivissä todetaan, että jäsenvaltio voi yli 12-vuotiaiden, perheestään erillään saapuvien lasten osalta tutkia ennen maahan-tulo- ja oleskeluluvan myöntämistä, täyttääkö lapsi tämän direktiivin täytäntöönpanopäivänä jäsenvaltiossa voimassa olevassa lainsäädännössä säädetyn kotoutumisedellytyksen. Yhteisöjen tuomioistuin hylkäsi Euroopan parlamentin nostaman kanteen, jossa väitettiin, että nämä direktiivin rajoittavat säännökset olivat perusoikeuksien vastaisia.

²³¹ Asia nro 45413/07, *Anakomba Yula v. Belgia*, EIT 10.3.2009.

²³² Asia C-83/11, *Secretary of State for the Home Department v. Rahman ym.*, EUTI 5.9.2012, 36–40 kohta.

Yhteisöjen tuomioistuin korosti kuitenkin, että jäsenvaltioiden on noudatettava monia vaatimuksia, kun ne panevat direktiiviä täytäntöön.²³³

Perheenyhdistämisdirektiivin 4 artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat vaatia, että perheenkokoaja ja hänen aviopuolionsa ovat täyttäneet tietyn vähimmäisiän, joka voi olla enintään 21 vuotta, ennen kuin aviopuoliso voi tulla perheenkokoajan luokse. Näyttää siltä, että muutamat jäsenvaltiot ovat antaneet lainsäädäntöä, jossa nostetaan avioliiton solmimisen ikärajaa viisumin myöntämistä varten.

Unionin oikeudessa ei tehdä eroa sen mukaan, onko perhesuhde muodostettu ennen kuin perheenkokoaja on sijoittautunut alueelle vai sen jälkeen.²³⁴

EU:ssa asuvan kolmannen maan kansalaisen perheenjäsenen osalta säädetään perheenyhdistämisdirektiivin 2 artiklan d kohdassa, että direktiiviä voidaan soveltaa riippumatta siitä, ovatko perhesuhteet muodostuneet ennen muuttajan maahan-tuloa vai vasta sen jälkeen, vaikka joidenkin maiden lainsäädännössä on selvä ero näiden välillä. Tämä ero ei myöskään ole merkityksellinen sellaisten edellytykset täyttävien kolmansien maiden kansalaisten osalta, jotka ovat ETA-kansalaisten perheenjäseniä.

Esimerkki: Asiassa *Chakroun*²³⁵ unionin tuomioistuin tarkasteli hollantilaista lakia, jossa tehtiin ero ”perheenmuodostuksen” ja ”perheenyhdistämisen” välillä, joihin sovellettiin eri oleskelusäännöksiä, mukaan lukien taloudelliset vaatimukset. Ero johtui pelkästään siitä, oliko suhde muodostunut ennen perheenkokoajan maahan-tuloa ja oleskelua vastaanottavassa maassa. Koska tässä asiassa kyseessä oleva pari oli solminut avioliiton kaksi vuotta sen jälkeen, kun perheenkokoaja tuli Alan-komaihin, heidän tilannettaan käsiteltiin perheenmuodostuksena, eikä perheenyhdistämisenä, vaikka he olivat olleet naimisissa yli 30 vuotta riidanalaisen päätöksen ajankohtana.

Tuomioistuin vahvisti, että edellytykset täyttävällä perheenkokoajalla on perheenyhdistämisdirektiivin mukaan oikeus saada luokseen edellytykset täyttävät perheenjäsenet, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia, riippumatta siitä, onko perhesuhde muodostunut ennen perheenkokoajan maahan-tuloa vai sen jälkeen.

233 Asia C-540/03, *Euroopan parlamentti v. Euroopan unionin neuvosto*, EYTI 27.6.2006 (Kok., s. I-05769, 62–65 kohta).

234 Asia C-127/08, *Metock ym v. Minister for Justice, Equality and Law Reform*, EYTI 25.7.2008 (Kok., s. I-06241).

235 Asia C-578/08, *Chakroun v. Minister van Buitenlandse Zaken*, EUTI 4.3.2010 (Kok., s. I-01839).

Tuomioistuin otti huomioon sen, ettei tällaista eroa tehty unionin oikeudessa (direktiivin 2 artiklan d kohta ja johdanto-osan kuudes kappale sekä perusoikeuskirjan 7 artikla), ja tarpeen olla viemättä direktiivin säännöksiltä niiden tehokasta vaikutusta.

Vapaata liikkuvuutta koskevassa direktiivissä, ja ennen sen antamista asetuksessa (ETY) N:o 1612/68, selvennetään, että ETA-kansalaisten puolisoilla on oikeus asua yhdessä heidän kanssaan ja että ETA-kansalaisilla, jotka harjoittavat oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, on myös samat ”sosiaali- ja veroetuudet” kuin vastaanottavan maan omilla kansalaisilla, mukaan lukien etuudet, jotka on myönnetty mahdollisissa maahanmuutossäännöksissä, joita sovelletaan tilanteissa, jotka eivät nimenomaisesti kuulu direktiivin soveltamisalaan.²³⁶

Euroopan ihmisoikeussopimus: Tuomioistuin on käsitellyt monia asioita, jotka koskevat viisumin epäämistä puolisoille, lapsille tai vanhemmille sukulaisille, jotka ovat jääneet alkuperämaahan ja joiden kanssa valittaja on aiemmin elänyt perhe-elämää ulkomailla.

Alkuperämaahan jääneiden puolisoitten osalta Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden esittämiä perheen aseman laillistamista koskevia perusteluja, jotka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on hyväksynyt, on sovellettu myös perheenyhdistämistapauksiin. Euroopan neuvoston jäsenvaltiossa oleskelevien aviopuolisoiden, jotka ovat solmineet avioliiton ulkomailla oleskelevien kumppanien kanssa, voidaan olettaa muuttavan ulkomaille, elleivät he voi osoittaa, että tälle on olemassa vakavia esteitä, erityisesti jos heidän olisi pitänyt tietää rajoittavista maahanmuutossäännöistä. Jäsenvaltiot eivät ole velvollisia kunnioittamaan avioituneiden pariskuntien valintaa oleskella tietyssä maassa, eikä niiden tarvitse antaa oleskelulupaa aviopuolisolle, jotka eivät ole kyseisen maan kansalaisia. Jos jäsenvaltio kuitenkin päättää antaa lainsäädäntöä, jossa tietyille maahanmuuttajaryhmille annetaan oikeus seurata aviopuolisoita myöhemmin, kyseisen lainsäädännön on oltava yhdenmukainen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan syrjintäkiellon kanssa.²³⁷

Maahanmuuton yhteydessä on yleistä, että lapset jäävät alkuperämaahan: vanhemmat muuttavat vastaanottavaan maahan sijoittautuakseen sinne, mutta lapset jätetään alkuperämaahan, usein isovanhemman tai muun sukulaisen hoiviin, kunnes vanhemmat ovat oikeudellisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti asettautuneet ja turvanneet asemansa riittävästi, jotta voivat ottaa lapset luokseen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen

²³⁶ Asia nro E-4/11, *Arnulf Clauder*, Eftan tuomioistuin 26.7.2011, 44 kohta.

²³⁷ Asia nro 22341/09, *Hode ja Abdi v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 6.11.2012, 43–55 kohta.

lähestymistapa tämälntyyppisiin asioihin määrltyy kunkin tapauksen erityisolosuhteiden mukaan.

Esimerkki: Asiassa *Gül v. Sveitsi*²³⁸ lapsen isä ja myöhemmin lapsen äiti muuttivat Sveitsiin, kun taas lapsi jäi sukulaistensa luo Turkkiin. Äiti loukkaantui vakavasti tulipalossa, ja hänelle myönnettiin humanitaarisista syistä oleskelulupa Sveitsiin, koska viranomaiset katsoivat, että hänen fyysinen terveytensä olisi vaarassa, jos hän palaisi Turkkiin. Hänen puolisolleen tarjottiin tämän jälkeen oleskelulupaa, jotta tämä voisi jäädä hänen luokseen. He pyysivät, että heidän alkuperämaahan jäänyt lapsensa voisi tulla heidän luokseen, mutta vaikka molemmat vanhemmat oleskelivat Sveitsissä laillisesti, heidän asemansa ei oikeuttanut heitä perheenyhdistämiseen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi tutkittuaan tapauksen erityisolosuhteita, ettei ollut todellista syytä sille, ettei perhe voinut palata Turkkiin, koska äidin terveydentila näytti vakiintuneen. Tuomioistuin katsoi näin ollen, että se, ettei lapsen sallittu tulla vanhempiansa luokse, ei loukannut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa.

Esimerkki: Asiassa *Sen v. Alankomaat*²³⁹ vanhin tytär jäi Turkkiin, kun vanhemmat tulivat Alankomaihin. Tuomioistuin katsoi, että vanhempien päätöstä jättää tytär alkuperämaahan ei voitu pitää peruuttamattomana, eikä se tarkoittanut, että hän olisi perheryhmän ulkopuolella. Näissä erityisolosuhteissa se, etteivät Alankomaiden viranomaiset sallineet tyttären seurata vanhempiaan maahan, loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa.

Esimerkki: Asiassa *Osman v. Tanska*²⁴⁰ tuomioistuin tutki tapausta, jossa isä oli vinyt Tanskasta teini-ikäisen somalialaisen koulutyön, joka oli pitkään ja laillisesti asunut Tanskassa yhdessä perheensä kanssa, jotta tämä hoitaisi kokoaikaisesti iäkistä isoäitiään Keniassa olevalla pakolaisleirillä. Kun hän kaksi vuotta myöhemmin haki uutta oleskelulupaa tullakseen perheensä luokse Tanskaan, tanskalaiset viranomaiset hylkäsivät hänen hakemuksensa. Tuomioistuin katsoi, että tämä loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa.

238 Asia nro 23218/94, *Gül v. Sveitsi*, EIT 19.2.1996.

239 Asia nro 31465/96, *Sen v. Alankomaat*, EIT 21.12.2001.

240 Asia nro 38058/09, *Osman v. Tanska*, EIT 14.6.2011.

Euroopan sosiaalinen peruskirja: 19 artiklan 6 kohdassa taataan oikeus perheenyhdistämiseen. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on todennut seuraavaa perheenyhdistämisen edellytysten ja rajoitusten osalta:

- a) terveyssyihin perustuvat hylkäämiset voidaan sallia vain tiettyjen kansanterveyttä uhkaavien sairauksien osalta;²⁴¹
- b) sopivaa asuntoa koskeva vaatimus ei saa olla niin rajoittava, että se estää perheenyhdistämisen;²⁴²
- c) siirtotyöntekijöille, jotka haluavat, että perheenjäsenet muuttavat heidän luokseen, asetettu yli vuoden kestävää asumista koskeva edellytys on kohtuuton ja siten Euroopan sosiaalisen peruskirjan vastainen;
- d) siirtotyöntekijöiltä, joilla on riittävät tulot perheenjäsentensä elättämiseen, ei pidä automaattisesti evätä oikeutta perheenyhdistämiseen tulojen alkuperän takia, jos heillä on laillinen oikeus vastaanottiinsa etuuksiin;
- e) edellytys, jonka mukaan siirtotyöntekijän perheenjäsenten on läpäistävä kieli- ja/tai kotoutumistesti saadakseen luvan tulla maahan, tai edellytys, jonka mukaan heidän on läpäistävä tällaiset testit, kun he ovat tulleet maahan saadakseen luvan jäädä maahan, on rajoitus, jonka seurauksena 19 artiklan 6 kohdassa säädetty velvollisuus menettää todennäköisesti merkityksensä. Rajoitus ei näin ollen ole Euroopan sosiaalisen peruskirjan mukainen.²⁴³

5.4. Perheyhteyden säilyttäminen – suoja karkottamista vastaan

Monissa tapauksissa kolmannen maan kansalaisen aviopuolisoa tai vanhempaa uhkaa karkottaminen tai hänet karkotetaan tilanteissa, joissa sillä voi olla vakavia seurauksia

241 Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions XVIII-1 (Turkey)*, peruskirjan 1, 12, 13, 16 ja 19 artikla, 1998, 19 artikla "Conditions of family reunion".

242 Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions 2011 (Belgium)*, uudistetun peruskirjan 7, 8, 16, 17 ja 19 artikla, tammikuu 2012, 19 artiklan 6 kohta.

243 Näitä periaatteita koskevan äskettäisen lausunnon osalta katso Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions 2011, General Introduction*, tammikuu 2012, 19 artiklan 6 kohdan tulkintaa koskeva lausunto.

perhe-elämälle. Tällaiset tilanteet syntyvät usein seuraavassa kahdessa tapauksessa, jotka voivat liittyä toisiinsa:

- a) suhde, johon oleskelulupa perustui, on päättynyt, ja kyseinen pari on asumuserossa tai eronnut – yleensä suhteessa on syntynyt lapsia, joilla on oikeus pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa;
- b) perheenjäsen, joka on kolmannen maan kansalainen, on tehnyt rikoksen, joka on johtanut karkottamispäätökseen. Kysymys kuuluu, onko karkottaminen kohtuutonta perhe-elämän kunnioittamista koskevan oikeuden perusteella.

Kyse voi yksinkertaisesti olla myös siitä, että viranomaiset päättävät, että perheenjäsen ei enää täytä niitä perusteita, joiden nojalla hänelle alun perin myönnettiin oleskelulupa. Tällaisissa tapauksissa on välttämätöntä tarkastella kyseisen henkilön tosiasiallista tilannetta.

Esimerkki: Unionin tuomioistuimen käsittelemässä asiassa *Pehlivan*²⁴⁴ Turkin kansalainen, joka muutti vanhempiensa luokse Alankomaihin, pystyi tehokkaasti vetoamaan oleskeluoikeuteen vastaanottavassa EU:n jäsenvaltiossa, vaikka hän oli mennyt naimisiin ennen assosiaationeuvoston päätöksen N:o 1/80 7 artiklan ensimmäisessä kohdassa mainitun kolmen vuoden ajanjakson päättymistä. Kolmen vuoden ajanjakso tarkoittaa oleskelun kolmea ensimmäistä vuotta ennen kuin kyseinen henkilö pääsee työmarkkinoille, ja sinä aikana EU:n jäsenvaltio voi asettaa henkilölle edellytyksiä. Tänä aikana hakija asui yhdessä vanhempiensa kanssa, joiden välityksellä hän sai luvan tulla Alankomaihin perheen yhdistämisen nojalla.

5.4.1. Suhteen päättyminen

Jos kolmannen maan kansalainen ei vielä ole saanut omaa oleskelulupaa ja se suhde, jonka nojalla hänelle myönnettiin oleskelulupa, on päättynyt, ulkomaalainen kumppani voi menettää oleskelulupansa.

Unionin oikeus: Suhteen perusteella eronneella kolmannen maan kansalaisella on edelleen oikeus oleskelulupaan, kunnes avioliitto, johon oleskelulupa perustui, on laillisesti päättynyt (*vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi*).²⁴⁵ Suhteen päättyminen ei riitä oikeuttamaan oleskeluluvan menetystä.

²⁴⁴ Asia C-484/07, *Fatma Pehlivan v. Staatssecretaris van Justitie*, EUTI 16.6.2011 (Kok., s. I-05203).

²⁴⁵ Asia C-267/83, *Aissatou Diatta v. Land Berlin*, EYTI 13.2.1985 (Kok., s. I-00567).

Vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 13 artiklan mukaan perheenjäsenet, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia, säilyttävät oleskeluoikeutensa avioeron tai avioliiton mitättömäksi julistamisen jälkeen, jos avioliitto on kestänyt kolme vuotta (joista yhden vuoden vastaanottavassa valtiossa) tai jos puolisoilla on lapsi, joka tarvitsee vanhempien läsnäoloa. Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi sisältää erityisen säännöksen, jonka tarkoituksena on taata oleskeluoikeus kolmannen maan kansalaiselle, joka on joutunut perheväkivallan kohteeksi ja jonka kumppani on ETA-kansalainen (13 artiklan 2 kohdan c alakohta).

Perheenyhdistämisdirektiivissä säädetään myös mahdollisuudesta myöntää ulkomaalaiselle kumppanille oleskelulupa, kun suhde perheenkokoajaan päättyy kuolemantapauksen, avioeron tai asumuseron takia. Erillinen oleskelulupa on myönnettävä viimeistään viiden vuoden maassa oleskelun jälkeen (15 artikla). Direktiivin 15 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on annettava säännöksiä sen varmistamiseksi, että erityisen vaikeissa olosuhteissa avioeron tai asumuseron jälkeen myönnetään erillinen oleskelulupa. Samoin kuin vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 13 artiklan 2 kohdan c alakohtassa, tarkoituksena on, että tämä koskee myös tilanteita, joissa esiintyy perheväkivaltaa, vaikka jäsenvaltiolla on vapaus päättää, mitä säännöksiä annetaan.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutkii, edellyttääkö perhe-elämä ja tarve säilyttää yhteys lapsiin sitä, että kolmannen maan kansalainen saa luvan jäädä maahan. Tämä eroaa monien maiden kansallisesta lainsäädännöstä, jossa suhteen päättymisen voi johtaa siihen, että aviopuoliso tai vanhempi, joka on kolmannen maan kansalainen, menettää oleskeluoikeutensa. Usein tuomioistuin ei havaitse mitään syytä siihen, miksi yhteyttä ei voitaisi ylläpitää vierailujen avulla²⁴⁶, mutta se katsoo, että tietyt tilanteet voivat edellyttää, että kolmannen maan kansalainen saa luvan jäädä maahan.

Esimerkki: Asiassa *Berrehab v. Alankomaat*²⁴⁷ tuomioistuin katsoi, että se, että Alan-komaat karkotti isän, joka avioerosta huolimatta piti yhteyttä lapseensa neljä kertaa viikossa, oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan vastaista.

5.4.2. Rikostuomiot

EU:n jäsenvaltio voi haluta karkottaa laillisesti oleskelevan kolmannen maan kansalaisen, joka on tehnyt rikoksia.

²⁴⁶ Asia nro 50435/99, *Rodrigues da Silva ja Hoogkamer v. Alankomaat*, EIT 31.1.2006.

²⁴⁷ Asia nro 10730/84, *Berrehab v. Alankomaat*, EIT 21.6.1988.

Unionin oikeus: Vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 27–33 artiklassa edellytykset täyttävälle perheenjäsenille annetaan sama – johdettu – vahvistettu suoja karkottamista vastaan kuin ETA-kansalaisille. Esimerkiksi jokainen yritys rajoittaa EU:n kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä vapaata liikkuvuutta ja oleskelua yleiseen järjestykseen tai yleiseen turvallisuuteen liittyvistä syistä perustuu siihen, että kyseisen henkilön käyttäytyminen muodostaa todellisen, tosiasiallisen ja riittävän vakavan uhan. Aiemmat rikostuomiot eivät itsessään voi olla perusteena tällaisille toimenpiteille.

Direktiivin 28 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaan alaikäisiä voidaan karkottaa vain yleiseen turvallisuuteen liittyvistä pakottavista syistä, jollei karkottaminen ole lapsen edun mukaista.

Turkin kansalaisten perheenjäsenillä, jotka ovat saaneet pitkään oleskelleen henkilön aseman, on kansalaisuudesta riippumatta vastaavanlainen suoja.²⁴⁸

Perheenyhdistämisdirektiivin 6 artiklan 2 kohdassa jäsenvaltioille annetaan mahdollisuus peruttaa oleskelulupa tai olla jatkamatta sen voimassaoloa yleiseen järjestykseen, yleiseen turvallisuuteen tai kansanterveyteen liittyvistä syistä. Kun jäsenvaltio tekee päätöksen näiden syiden perustella, sen on tarkasteltava perheenjäsenen tekemän yleisen järjestyksen tai yleisen turvallisuuden vastaisen rikoksen vakavuutta tai lajia tai asianomaisesta henkilöstä aiheutuvia vaaroja.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Tuomioistuin ratkaisee ensin, onko kohtuullista odottaa, että perhe seuraa rikoksentekijää ulkomaille, ja jos näin ei ole, oikeuttaako rikos edelleen karkottamisen, kun on selvennetty, että tämä johtaa perheen täydelliseen hajoamiseen. Näissä tilanteissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös määräytyy kunkin yksittäistapauksen olosuhteiden mukaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on esittänyt useita karkottamispäätöksen suhteellisuuden arviointia koskevia perusteita, muun muassa seuraavat perusteet:

- valittajan karkottavassa valtiossa tekemän rikoksen luonne ja vakavuus;
- valittajan oleskelun kesto maassa, josta hänet karkotetaan;
- rikoksen tekemisestä kulunut aika ja valittajan käyttäytyminen sinä aikana;
- valittajan ja hänen perheenjäsentensä kansalaisuus;

248 Asia C-451/11, *Natthaya Dülger v. Wetteraukreis*, EUTI 19.7.2012.

- valittajan sosiaalisten, kulttuuristen ja perheeseen liittyvien siteiden kiinteys vastaanottavassa maassa ja kohdemaassa;
- lasten etu ja hyvinvointi, erityisesti mahdolliset tulevat vaikeudet, jos heidän pitää seurata valittajaa maahan, johon tämä karkotetaan.²⁴⁹

Esimerkki: Asia *A. A. v. Yhdistynyt kuningaskunta*²⁵⁰ koski Nigerian kansalaista, joka oli tullut Yhdistyneeseen kuningaskuntaan lapsena äitinsä ja siskojensa luo, joille oli myönnetty pysyvä oleskelulupa. Hän teki vakavan rikoksen kouluopikana ja suoritti siitä määrätyn rangaistuksen. Tämän jälkeen hänestä tuli yhteiskuntaan sopeuttamisen malliesimerkki, hän ei enää tehnyt rikoksia, hän suoritti yliopistotutkinnon ja sai pysyvän työpaikan. Kaiken tämän hän oli tehnyt siinä vaiheessa, kun tehtiin päätös hänen karkottamisestaan hänen teini-ikäisenä tekemänsä rikoksen perusteella. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin otti huomioon valittajan aiemman tuomion ja hänen esimerkillisen yhteiskuntaan sopeutumisensa sekä korosti rikoksen tekemisestä kuluneen ajan merkitystä ja valittajan käyttäytymistä sen jälkeen. Tuomioistuin katsoi, että näissä erityisolosuhteissa valittajan karkottaminen loukkaisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa.

Esimerkki: Asiassa *Antwi ym. v. Norja*²⁵¹ valittajat olivat Ghanan kansalainen sekä hänen vaimonsa ja tyttärensä, jotka olivat Norjan kansalaisia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa ollut loukattu, kun viranomaiset päättivät karkottaa Antwin ja määrätä hänelle viiden vuoden maahantulokiellon Norjaan sen jälkeen, kun ne havaitsivat, että hänen passinsa oli väärennetty. Tuomioistuin katsoi, että koska molemmat vanhemmat olivat syntyneet ja kasvaneet Ghanassa (vaimo oli lähtenyt maasta 17 vuoden ikäisenä) ja he olivat käyneet maassa kolme kertaa tyttärensä kanssa, heidän asettautumiselleen Ghanaan tai vähintään säännöllisen yhteyden ylläpitämiselle ei ollut ylipääsemättömiä esteitä.

Esimerkki: Asiassa *Amrollahi v. Tanska*²⁵² valittaja oli Iranin kansalainen, jolla oli pysyvä oleskelulupa Tanskassa. Hänellä oli kaksi lasta tanskalaisen kumppaninsa

249 Asia nro 54273/00, *Boultif v. Sveitsi*, EIT 2.8.2001; asia nro 46410/99, *Üner v. Alankomaat* [suuri jaosto] EIT 18.10.2006 ja asia nro 60286/09, *Balogun v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 10.4.2012, 43–53 kohta.

250 Asia nro 8000/08, *A.A. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 20.9.2011.

251 Asia nro 26940/10, *Antwi v. Norja*, EIT 14.2.2012.

252 Asia nro 56811/00, *Amrollahi v. Tanska*, EIT 11.7.2002.

kanssa ja aiemmasta suhteesta kolmas lapsi, joka asui Tanskassa. Hänen päästyään vankilasta ja kärsittyään tuomionsa huumausainosalakuljetuksesta viranomaiset halusivat karkottaa hänet Iraniin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että tämä loukkaisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa, koska valittajan pysyvä karkottaminen Tanskasta hajottaisi perheen. Heidän oli täysin mahdotonta jatkaa perhe-elämäänsä Tanskan ulkopuolella, koska valittajan puoliso ei ollut koskaan ollut Iranissa, ei ymmärtänyt farsin kieltä eikä ollut muslimi. Hänellä ei ollut mitään muuta yhteyttä maahan kuin se, että hän oli naimisissa iranilaisen miehen kanssa.²⁵³

Esimerkki: Asiassa *Hasanbasic v. Sveitsi*²⁵⁴ valittaja oli tuomittu useita kertoja vähäisistä rikoksista. Hänen karkottamispäätöksensä näytti kuitenkin perustuvan hänen suuriin velkoihinsa ja niihin merkittäviin summiin, joita hän ja hänen perheensä olivat saaneet sosiaaliavustuksena, eikä hänen tuomioihinsa. Kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin sovelsi edellä mainittuja perusteita, se totesi, että maan taloudellinen hyvinvointi on yleissopimuksessa mainittu peruste, joka oikeuttaa puuttumaan yksityis- ja perhe-elämään kunnioittamista koskevaan oikeuteen. Sveitsin viranomaisilla oli siksi oikeus ottaa huomioon valittajan velat ja hänen perheensä riippuvuus hyvinvointijärjestelmästä, jos tämä riippuvuus vaikutti maan taloudelliseen hyvinvointiin. Tämä oli kuitenkin vain yksi niistä olosuhteista, jotka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin otti huomioon, ja tuomioistuin katsoi, että karkottaminen oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan vastaista, kun otettiin huomioon se, että valittajat olivat asuneet Sveitsissä huomattavan pitkän ajan ja kotoutuneet Sveitsin yhteiskuntaan.

253 Muiden vastaavien tuomioiden osalta ks. asia nro 12083/86, *Beldjoudi v. Ranska*, EIT 26.3.1992; asia nro 54273/00, *Boultif v. Sveitsi*, EIT 2.8.2001 ja asia nro 12020/09, *Udeh v. Sveitsi*, EIT 16.4.2013.

254 Asia nro 52166/09, *Hasanbasic v. Sveitsi*, EIT 11.6.2013.

Keskeiset kohdat

- Unionin lainsäädäntö ei kata sellaisten EU:n kansalaisten perheen yhdistämistä, jotka eivät ole käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. Joissakin EU:n jäsenvaltioissa EU:n kansalaisilla, jotka käyttävät oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, on suuremmat oikeudet perheen yhdistämiseen kuin näiden maiden omilla kansalaisilla (ks. tämän luvun [Johdanto](#)).
- [Vapaata liikkuvuutta koskevaa direktiiviä](#) voidaan soveltaa ETA:n kansalaisten ja EU:n kansalaisten edellytykset täyttäviin perheenjäseniin näiden kansalaisuudesta riippumatta, mikäli EU:n kansalaiset ovat käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. Siinä edellytykset täyttävälle perheenjäsenille annetaan sama – johdettu – vahvistettu suoja karkottamista vastaan kuin ETA-kansalaisille (ks. [5.2 kohta](#)).
- Sellaisten perheen kokoajien perheen yhdistämistä, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia, säännellään [perheen yhdistämisdirektiivissä](#). Tämä edellyttää periaatteessa, että perheenjäsenet ovat maan ulkopuolella, vaikka jäsenvaltiot voivat tehdä poikkeuksia tästä vaatimuksesta (ks. [5.3 kohta](#)).
- Perheen yhdistämisen osalta unionin oikeudessa ei tehdä eroa sen mukaan, onko perhesuhde muodostettu ennen perheen kokoajan sijoittautumista alueella vai sen jälkeen (ks. [5.3 kohta](#)).
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella on laatinut karkottamispäätöksen suhteellisuuden arviointia koskevat perusteet ottaen huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa taattu oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suhtautuminen perheen jäsenten karkottamiseen ja perheen yhdistämiseen määräytyy kunkin yksittäistapauksen erityisten ja tosiasiallisten olosuhteiden mukaan (ks. [5.2 kohta](#) ja/tai [5.4.1 kohta](#)).
- Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa säädetään oikeudesta perheen yhdistämiseen, ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean oikeuskäytännössä rajoitetaan tällaiseen perheen yhdistämiseen sovellettavia edellytyksiä ja rajoituksia (ks. [5.3 kohta](#)).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan avioliiton solmimista koskeva yleinen kieltö, joka perustuu henkilön maahanmuuttaja-asemaan, ei ehkä ole hyväksyttävä (ks. [5.1 kohta](#)).

Muuta oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta

Jos haluat löytää muuta oikeuskäytäntöä, katso ohjeet kohdasta [Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?](#) tämän käsikirjan sivulta [263](#). Lisämateriaalia tämän luvun aiheista on kohdassa [Kirjallisuutta](#) sivulla [241](#).

6

Säilöönnotto ja vapaan liikkuvuuden rajoitukset

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 2 artiklan h kohta	Määritelmät: Säilöönnotto tai vapaan liikkuvuuden rajoittaminen	EIS, 5 artikla (oikeus vapauteen ja turvallisuuteen) EIS, neljännen pöytäkirjan 2 artikla (liikkumisvapaus)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 15 artiklan 1 kohta Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 8 artiklan 2 kohta	Säilöönnoton vaihtoehdot	Asia <i>Mikolenko v. Viro</i> , EIT 2010 (säilöönnoton vaihtoehtojen välttämätön tutkiminen)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 15 artiklan 1 kohta Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 8 artikla	Tyhjentävä luettelo vapautta koskevan oikeuden poikkeuksista	EIS, 5 artiklan 1 kappaleen a–f kohta (oikeus vapauteen ja turvallisuuteen)
Schengenin rajasäännöstö, 13 artikla (pääsyn epääminen)	Säilöönnotto laittoman maahantulon estämiseksi	EIS, 5 artiklan 1 kappaleen f kohta ensimmäinen osa (oikeus vapauteen ja turvallisuuteen), Asia <i>Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , EIT 2008 ja asia <i>Suso Musa v. Malta</i> , EIT 2013 (valtio ei ole vielä hyväksynyt maahantuloa)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 15 artikla Asia C-61/11, <i>El Dridi</i> , EUTI 2011 ja asia C-329/11, <i>Achughbalian</i> , EUT 2011 (palauttamista edeltävän säilöönnoton ja vankeusrangaistuksen välinen yhteys)	Säilöönnotto karkottamista tai luovuttamista varten	EIS, 5 artiklan 1 kappaleen f kohta toinen osa (oikeus vapauteen ja turvallisuuteen),

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 20 artikla Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 8 artiklan 3 kohta	Laissa säädetty	EIS, 5 artiklan 1 kappale (oikeus vapauteen ja turvallisuuteen) Asia <i>Nowak v. Ukraina</i> , EIT 2011 (menettelylliset takeet)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 15 artikla ja 3 artiklan 7 kohta Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 8 artiklan 2 kohta	Tarpeellisuus ja oikeasuhteisuus	Asia <i>Rusu v. Itävalta</i> , EIT 2008 (riittämättömät perusteet ja säilöönoton mielivaltaisuus)
	Mielivaltaisuus	
	Vilpitön mieli	Asia <i>Longa Yonkeu v. Latvia</i> , EIT 2011 (rannikkovartiosto salaa tietonsa turvapaikkahakemuksesta)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 15 artiklan 1 kohta Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 9 artiklan 1 kohta	Asianmukainen riipeys	Asia <i>Singh v. Tšekin tasavalta</i> , EIT 2005 (kahden ja puolen vuoden säilöönotto karkottamista varten)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 15 artikla Asia C-357/09, <i>Kadzoev</i> , EYTI 2009	Realistinen mahdollisuus maastapoistamiseen toteuttamiseen	Asia <i>Mikolenko v. Viro</i> , EIT 2010 (säilöönotto, vaikkei ollut realistista mahdollisuutta maastapoistamisen toteuttamiseen).
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 15 artiklan 5 ja 6 kohta Asia C-357/09, <i>Kadzoev</i> , EYTI 2009	Säilöönoton enimmäisaika	Asia <i>Auad v. Bulgaria</i> , EIT 2011 (kohtuullisen säilöönottoajan arviointi kunkin tapauksen erityisolosuhteiden perusteella)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 3 artiklan 9 kohta, 16 artiklan 3 kohta ja 17 artikla Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 11 artikla Ihmiskauppadirektiivi (2011/36/EU), 11 artikla	Eryistarpeita omaavien henkilöiden säilöönotto	Asia <i>Mubilanzila Mayeka ja Kaniki Mitunga v. Belgia</i> , EIT 2006 (ilman huoltajaa olevat alaikäiset) Asia <i>Muskhadzhiyeva ym. v. Belgia</i> , EIT 2007 (lapset, joita pidetään epäasianmukaisessa laitoksessa) Asia <i>Rantsev v. Kypros ja Venäjä</i> , EIT 2010 (ihmiskaupan uhri)
	Menettelylliset takeet	
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 15 artiklan 2 kohta Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 9 artiklan 2 kohta	Oikeus saada tietää perusteet	EIS, 5 artiklan 2 kappale (oikeus vapauteen ja turvallisuuteen) Asia <i>Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , EIT 2008 (liiallinen viivästys perusteiden ilmoittamisessa)

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
EU:n perusoikeuskirja, 47 artikla (oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen) Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 13 artiklan 4 kohta ja 15 artiklan 3 kohta Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 9 artiklan 3 kohta	<i>Oikeus säilöönoton uudelleentarkasteluun</i>	EIS, 5 artiklan 4 kappale (oikeus vapautteen ja turvallisuuteen) <i>Asia Abdolkhani ja Karimnia v. Turkki</i> , EIT 2009 (ei uudelleentarkastelumenettelyä)
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 16 ja 17 artikla Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 10 artikla	Säilöönotto-olosuhteet	<i>Asia S.D. v. Kreikka</i> , EIT 2009 (säilöönotto-olosuhteet)
	Korvaus laittomasta säilöönotosta	EIS, 5 artiklan 5 kappale (oikeus vapautteen ja turvallisuuteen)

Johdanto

Säilöönotto on poikkeus perusoikeudesta vapautteen. Vapaudenriiston yhteydessä on siksi noudatettava tärkeitä suoja säännöksiä. Säilöönotosta on säädettävä laissa, eikä se saa olla mielivaltaista.²⁵⁵ Palauttamismenettelyissä turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien säilöönoton on oltava viimeinen keino. Sitä voidaan käyttää ainoastaan silloin, kuin muita vaihtoehtoja ei ole. Näistä periaatteista huolimatta monia henkilöitä otetaan säilöön joko maahantulon yhteydessä tai estämään henkilöiden pakeneminen palauttamismenettelyjen yhteydessä. Kun henkilöiltä on riistetty vapaus, heitä on kohdeltava humanilla ja ihmisarvoisella tavalla.

Kansainvälisessä oikeudessa rajoitetaan mahdollisuutta ottaa turvapaikanhakijoita ja maahanmuuttajia säilöön. Vuoden 1951 Geneven yleissopimuksen 31 artiklan mukaan rankaisutoimenpiteisiin ei saa ryhtyä laittoman maahan saapumisen tai oleskelun johdosta "niitä pakolaisia kohtaan, jotka tulevat suoraan maasta, missä heidän elämänsä tai vapautensa on ollut uhattuna [...] ja jotka ovat luvatta tulleet tai luvatta oleskelevat sopimusvaltion alueella, kuitenkin edellyttäen, että nämä ilmoittautuvat

²⁵⁵ Jos haluat lisätietoja palauttamismenettelyjen kohteena olevien henkilöiden vapaudenriistosta koskevista valtioiden käytännöistä, ks. FRA (2010a).

viipymättä viranomaisille ja esittävät hyväksyttäviä syitä laittomalle saapumiselleen tai oleskelulleen”.²⁵⁶

Euroopan ihmisoikeussopimus sisältää tyhjentävän luettelon säilöönoton (vapaudenriiston) perusteista, ja yhdellä niistä pyritään estämään laiton maahantulo tai helpottamaan henkilön maastapoistamista. Unionin oikeuden keskeisen periaatteen mukaan kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden tai palauttamismenettelyn kohteena olevien henkilöiden säilöönoton on oltava välttämätön. Jotta säilöönotto ei olisi mielivaltaisen, on lisäksi täytettävä tietyt edellytykset, muun muassa säilöönotto on perusteltava ja asianomaiselle henkilölle on annettava mahdollisuus saada asia ripeästi uudelleen tutkittavaksi.

6.1. Vapaudenriisto tai vapaan liikkuvuuden rajoittaminen?

Unionin oikeus: *Vastaanottodirektiivin* (2013/33/EU) mukaan ”säilöönnotolla” tarkoitetaan ”sitä, että jäsenvaltio sulkee hakijan tiettyyn paikkaan, jossa hakijalta on viety hänen liikkumisvapautensa” (2 artiklan h alakohta). *Palauttamisdirektiivissä* (2008/115/EY) säilöönottoa ei ole määritelty.

Euroopan ihmisoikeussopimus: 5 artiklassa säännellään vapaudenriistoa (säilöönottoa) koskevia kysymyksiä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen pöytäkirjan 2 artiklassa käsitellään liikkumisvapauden rajoituksia. Tiedyt ilmeiset esimerkit säilöönotosta tai vapaudenriistosta ovat itsestään selviä, kuten vankeus sellissä, kun taas muut tilanteet ovat vaikeampia määritellä ja voivat merkitä pikemminkin vapauden rajoittamista kuin vapaudenriistoa.

Kun päätetään, suojataanko henkilöä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan nojalla tai neljännen pöytäkirjan 2 artiklan nojalla, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että asianomaisen henkilön tilannetta on arvioitava eri perusteiden nojalla, muun muassa kyseisen toimenpiteen tyyppin, keston, vaikutusten ja toteuttamistavan perusteella.²⁵⁷ Vapaudenriiston ja liikkumisvapauden rajoittamisen välinen ero riippuu

256 UNHCR (2012), *Guidelines on the Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers and Alternatives to Detention*, Euroopan neuvosto, eurooppalainen komitea kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (CPT) (2008–2009), *20 Years of Combating Torture: 19th General Report*, 1.8.2008–31.7.2009.

257 Asia nro 39692/09, 40713/09 ja 41008/09, *Austin ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 15.3.2012, 57 kohta.

voimakkuuden asteesta eikä luonteesta tai sisällöstä.²⁵⁸ Arviointi tehdään yksittäisen tapauksen tosiseikkojen perusteella.

Vapaudenriistoa ei voida vahvistaa jonkin yksittäisen seikan perusteella, vaan kaikki seikat on otettava kumulatiivisesti huomioon. Rajoituksen vähäinen kesto, esimerkiksi muutama tunti, ei automaattisesti johda siihen, että tilannetta pidetään pikemminkin liikkumisvapauden rajoittamisena kuin vapaudenriistona. Näin erityisesti silloin, kun myös muut seikat vaikuttavat, kuten se, onko kyseessä suljettu laitos, sovelletaanko pakkotoimenpiteitä²⁵⁹ tai onko tilanteella erityisiä vaikutuksia asianomaiseen, mukaan lukien fyysinen epämukavuus tai ahdistus.²⁶⁰

Säilöönoton mahdollisilla yleiseen etuun liittyvillä taustamotiiveilla, esimerkiksi sillä, halutaanko suojata tai onko tarkoitus suojata yhteiskuntaa tai huolehtia yhteiskunnasta kyseisen henkilön aiheuttamaa vaaraa tai uhkaa vastaan, ei ole merkitystä arvioitaessa kysymystä, onko henkilöltä riistetty vapaus. Tällaiset näkökohdat voivat olla merkityksellisiä arvioitaessa sitä, oliko vapaudenriisto oikeutettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaaleen a–f kohdan mukaan.²⁶¹ Kussakin tapauksessa 5 artiklan 1 kappaletta on kuitenkin tulkittava siten, että otetaan huomioon erityistilanne, jossa toimenpiteet toteutetaan. On myös otettava huomioon poliisin vastuu ja velvollisuus ylläpitää järjestystä ja suojata yleisöä, ja ne ovat poliisin velvollisuuksia sekä kansallisen lainsäädännön että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan.²⁶²

Esimerkki: Asiassa *Guzzardi v. Italia*²⁶³ valittajan liikkumisvapautta oli rajoitettu tietylle alueelle, hänelle oli asetettu ulkonaliikkumiskielto ja hän oli erityisvalvonnassa, joten hänen oli ilmoitettava viranomaisille kaksi kertaa päivässä ja hänellä oli rajoitettu ja valvottu yhteys ulkomaailmaan. Tuomioistuimien katsoi, että kyseessä oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan vastainen perusteeton vapaudenriisto.²⁶⁴

258 Asia nro 7367/76, *Guzzardi v. Italia*, EIT 6.11.1980, 93 kohta.

259 Asia nro 28940/95, *Foka v. Turkki*, EIT 24.6.2008 ja asia nro 2512/04, *Nolan ja K. v. Venäjä*, EIT 12.2.2009.

260 Asia nro 7367/76, *Guzzardi v. Italia*, EIT 6.11.1980 ja asia nro 45508/99, *H.L. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 5.10.2004.

261 Asia nro 3455/05, *A. ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 19.2.2009, 163–164 kohta.

262 Asia nro 39692/09, 40713/09 ja 41008/09, *Austin ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 15.3.2012, 60 kohta.

263 Asia nro 7367/76, *Guzzardi v. Italia*, EIT 6.11.1980.

264 *Ibid.*

Esimerkki: Asiassa *Raimondo v. Italia*²⁶⁵ valittaja oli asetettu poliisivalvontaan, jonka katsottiin olevan liikkumisvapauden rajoittamista eikä vapaudenriistoa. Hän ei saanut poistua kodistaan ilmoittamatta asiasta poliisille, mutta hän ei tarvinnut poliisin lupaa voidakseen tosiasiallisesti tehdä näin.

Esimerkki: Asioissa *Amuur v. Ranska* ja *Riad ja Idiab v. Belgia*, jotka koskivat molemmat turvapaikanhakijoita,²⁶⁶ ja asiassa *Nolan ja K. v. Venäjä*²⁶⁷, joka koski kolmannen maan kansalaista, säilöönotto lentokentän kauttakulkualueella katsottiin laittomaksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen nojalla. Tuomioistuin ei ollut hyväksynyt viranomaisten väitettä, jonka mukaan kyse ei ollut vapaudenriistosta, koska kyseinen henkilö pystyi välttämään säilöönoton lentokentällä poistumalla maasta lentoteitse.

Esimerkki: Asiassa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*²⁶⁸ valittajan tytär oli Venäjän kansalainen, joka asui Kyproksella ja työskenteli artistina kabareessa. Työlupa oli myönnetty kabareen omistajien pyynnöstä. Työskenneltyään usean kuukauden tytär päätti luopua työpaikastaan ja palata Venäjälle. Yksi kabareen omistajista ilmoitti maahanmuuttoviranomaisille, että tytär oli luopunut työpaikastaan ja asunnostaan. Tytär löydettiin tämän jälkeen ja tuotiin poliisiasemalle, jossa häntä pidettiin noin tunnin ajan. Poliisi päätti, ettei tytärtä otettaisi säilöön ja että kabareen omistaja, joka vastasi hänestä, oli velvollinen hakemaan hänet asemalta. Näin ollen kabareen omistaja vei valittajan tyttären kabareen toisen työntekijän asuntoon, josta hän ei saanut lähteä omasta vapaasta tahdostaan. Seuraavana aamuna hänet löydettiin kuolleen kadulta asunnon alapuolelta. Vaikka tyttären säilöönotto kesti yhteensä noin kaksi tuntia, tuomioistuin katsoi, että tämä oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa tarkoitettu vapaudenriisto. Kyproksen viranomaiset olivat vastuussa siitä, että hänet otettiin säilöön poliisiasemalle ja että häntä pidettiin asunnossa, koska vapaudenriistoa ei olisi tapahtunut ilman poliisin aktiivista yhteistyötä kabareen omistajien kanssa kyseisessä tapauksessa.

265 Asia nro 12954/87, *Raimondo v. Italia*, EIT 22.2.1994.

266 Asia nro 19776/92, *Amuur v. Ranska*, EIT 25.6.1996, 38–49 kohta ja asiat nro 29787/03 ja 29810/03, *Riad ja Idiab v. Belgia*, EIT 24.1.2008.

267 Asia nro 2512/04, *Nolan ja K. v. Venäjä*, EIT 12.2.2009, 93–96 kohta.

268 Asia nro 25965/04, *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, EIT 7.1.2010, 314–325 kohta.

6.2. Säilöönoton vaihtoehdot

Unionin oikeus: Säilöönottoon on turvaututtava viimeisenä keinona sen jälkeen, kun on todettu, ettei vaihtoehtoisia keinoja voida soveltaa tehokkaasti kyseisessä tapauksessa (uudistetun vastaanottodirektiivin (2013/33/EU) 8 artiklan 2 kohta, Dublin-asetuksen 18 artiklan 2 kohta ja palauttamisdirektiivin (2008/115/EY) 15 artiklan 1 kohta: ”jos muita riittäviä mutta lievempiä keinoja ei voida soveltaa”). Säilöönottoon voidaan näin ollen turvautua ainoastaan sen jälkeen, kun on harkittu kaikilta osin muita mahdollisia vaihtoehtoja, tai kun valvontatoimenpiteillä ei ole saavutettu lainmukaista ja oikeutettua tarkoitusta. Uudistetun vastaanottodirektiivin 8 artiklan 4 kohdan mukaan valtioiden on varmistettava, että kansallisessa lainsäädännössä on säännökset säilöönoton vaihtoehtoista.

Vaihtoehtoja säilöönотolle ovat muun muassa ilmoittautumisvelvollisuus, esimerkiksi ilmoittautuminen säännöllisesti poliisille tai maahanmuuttoviranomaisille; velvollisuus luovuttaa passi tai matkustusasiakirjat; asumiseen liittyvät vaatimukset, esimerkiksi asuminen ja nukkuminen tietyssä osoitteessa; vapauttaminen takuita vastaan ilman vakuuksia tai niiden kanssa; takaajaa koskevat vaatimukset; vapauttaminen terveydenhuoltohenkilöstön huostaan tai hoitosuunnitelman mukaan kunnalliseen hoitoon tai mielenterveyshoitoon; tai sähköinen valvonta, esimerkiksi elektronisen rannekkeen käyttö.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutkii, olisiko ollut mahdollista toteuttaa lievempiä toimenpiteitä ennen henkilön säilöönottoa.

Esimerkki: Asiassa *Mikolenko v. Viro*²⁶⁹ tuomioistuin totesi, että viranomaisilla oli käytettävissään muita toimenpiteitä kuin valittajan pitkittynyt säilöönotto karkotuslaitoksessa, kun viranomaisilla ei ollut välittömiä suunnitelmia hänen karkottamiseksi.

Säilöönoton vaihtoehdot merkitsevät usein liikkumisvapauden rajoituksia. Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen pöytäkirjan 2 artiklassa taataan liikkumisvapaus, mikäli valtio on ratifioinut pöytäkirjan (ks. liite 2). Liikkumisvapauden rajoituksen on oltava välttämätön ja oikeasuhteinen, ja sen on oltava neljännen pöytäkirjan 2 artiklan 2 kappaleessa mainittujen tavoitteiden mukainen. Määräystä voidaan soveltaa ainoastaan henkilöihin, jotka oleskelevat alueella laillisesti, eikä sillä ole tarkoitus auttaa henkilöitä, jotka ovat alueella laittomasti.

²⁶⁹ Asia nro 10664/05, *Mikolenko v. Viro*, EIT 8.10.2009.

Esimerkki: Asiassa *Omwenyeke v. Saksa*²⁷⁰ väliaikaisen oleskeluluvan myöntämisen edellytykseksi oli asetettu, että valittajan piti asua tietyllä alueella sillä aikaa, kun hänen turvapaikkahakemustaan käsiteltiin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että koska valittaja oli rikkonut väliaikaisen oleskeluluvan edellytyksiä, hän ei enää oleskellut laillisesti Saksan alueella eikä näin ollen voinut vedota neljännen pöytäkirjan 2 artiklan liikkumisvapautta koskevaan oikeuteen.

6.3. Tyhjentävä luettelo vapautta koskevan oikeuden poikkeuksista

Unionin oikeus: Turvapaikkaan liittyvää säilöönottoa ja palauttamiseen liittyvää säilöönottoa säännellään eri oikeusjärjestelmillä.²⁷¹ Vapauden menettämistä säännellään uudistetun [vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) 8 artiklassa ja [Dublin-asetuksen](#) (asetus (EU) N:o 604/2013) 28 artiklassa turvapaikanhakijoiden osalta ja [palauttamisdirektiivin](#) 15 artiklassa palauttamismenettelyn kohteena olevien henkilöiden osalta.

[Vastaanottodirektiivin](#) 8 artiklan ja [turvapaikkamenettelydirektiivin](#) (2013/32/EU) 26 artiklan mukaan henkilöä ei voida ottaa säilöön pelkästään siksi, että hän on tehnyt turvapaikkahakemuksen.²⁷² Henkilöä ei myöskään voida ottaa säilöön pelkästään sen vuoksi, että hän kuuluu [Dublin-asetuksen](#) soveltamisalaan (asetuksen 28 artiklan 1 kohta). Vastaanottodirektiivin 8 artiklan 3 kohdassa on tyhjentävä luettelo turvapaikanhakijan säilöönoton perusteista. Turvapaikanhakija voidaan ottaa säilöön kuudessa eri tilanteessa:

- jotta voidaan määrittää tai varmentaa henkilön henkilöllisyys tai kansalaisuus;
- jotta voidaan määrittää kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteet, joita ei voitaisi saada ilman säilöönottoa, erityisesti, jos on olemassa vaara, että hakija pakenee;
- jotta voidaan tehdä päätös hakijan oikeudesta tulla alueelle;

270 Asia nro 44294/04, *Omwenyeke v. Saksa* (päätös), EIT 20.11.2007.

271 Asia C-357/09, *Kadzoev (Huchbarov)*, EYTI 30.11.2009 (Kok. s. I-11189), 45 kohta ja asia C-534/11, *Mehmet Arslan v. Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, EUTI 30.5.2013, 52 kohta.

272 Jos haluat lisätietoja, ks. Euroopan komissio, sisäasioiden pääosasto (2012), "Reception conditions", osoitteesta http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/reception-conditions/index_en.htm.

- jos hakija on otettu säilöön palauttamisdirektiivin mukaisesti ja hän tekee turvapaikkahakemuksen viivyttääkseen tai häiritäkseen maastapoistamista,²⁷³
- silloin kun se on tarpeen kansallisen turvallisuuden tai yleisen järjestyksen vuoksi;
- Dublin-asetuksen 28 artiklan, jonka mukaan henkilö voidaan ottaa säilöön asetuksen mukaisten siirtomenettelyjen turvaamiseksi, mukaisesti.

Palauttamisdirektiivin 15 artiklan 1 kohdan mukaan vain ”palauttamismenettelyjen kohteena oleva” kolmannen maan kansalainen voidaan ottaa säilöön. Vapauden menetyks on sallittu vain seuraavasta kahdesta syystä, erityisesti jos on olemassa vaara, että kyseinen henkilö pakenee tai vaikeuttaa palauttamis- tai maastapoistamismenettelyä:

- palauttamisen valmistelemiseksi;
- maastapoistamisen toteuttamiseksi.

Euroopan ihmisoikeussopimus: 5 artiklan 1 kappaleessa suojataan oikeutta vapauteen ja turvallisuuteen. Sen a–f kohdassa on tyhjentävä luettelo sallituista poikkeuksista: ”Jokaisella on oikeus vapauteen”, paitsi seuraavissa tapauksissa ja lain määräämässä järjestyksessä:

- toimivaltaisen tuomioistuimen antaman tuomion jälkeen;
- tuomioistuimen päätöksen noudattamatta jättäminen tai lakimääräisen veloitteen täyttämättä jättäminen;
- oikeudenkäyntiä odotettaessa;
- erityistilanteissa, jotka koskevat alaikäisiä;
- kansanterveyssyistä tai irtolaisuuden vuoksi;
- laittoman maahantulon estämiseksi tai ulkomaalaisen maastapoistamisen helpottamiseksi.

273 Ks. myös asia C-534/11, *Mehmet Arslan v. Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, EUTI 30.5.2013.

Valtion on perusteltava säilöönotto vetoamalla johonkin edellä mainitusta kuudesta perusteesta.²⁷⁴ Jos säilöönottoa ei voida perustella näillä perusteilla, se on automaattisesti laitton.²⁷⁵ Näitä perusteita tulkitaan suppeasti.²⁷⁶ Ei ole olemassa yleistä säännöstä, esimerkiksi tarkemmin määrittämättömän rikoksen tai yleisen epäjärjestyksen estämiseksi. Säilöönoton tarkoituksen ja perusteen ilmaisematta jättäminen voi tarkoittaa, että säilöönotto on laitton.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen f kohdassa määrätään turvapaikanhakijoiden ja laittomien maahanmuuttajien säilöönotosta (vapaudenriistosta) kahdessa tilanteessa:

- laittoman maahantulon estämiseksi;
- jos henkilön karkottamiseksi tai luovuttamiseksi on ryhdytty toimiin.

Kuten muiden vapausoikeutta koskevien poikkeusten osalta, 5 artiklan 1 kappaleen f kohdan mukainen vapaudenriisto on perusteltava jollakin näistä erityisistä perusteista, joita tulkitaan suppeasti.

Esimerkki: *Asia Yoh-Ekale Mwanje v. Belgia*²⁷⁷ koski sellaisen Kamerunin kansalaisen säilöönottoa, jolla oli pitkälle edennyt hiv-tartunta. Viranomaiset tiesivät hakijan henkilöllisyyden ja vakinaisen osoitteen, hän oli aina tullut viranomaisten kanssa järjestettyihin tapaamisiin ja oli ryhtynyt moniin toimiin asemansa laillistamiseksi Belgiassa. Vaikka hänen terveytensä heikkeni säilöönoton aikana, viranomaiset eivät harkinneet lievempää toimenpidettä, kuten esimerkiksi väliaikaisen oleskeluluvan myöntämistä yleisen edun turvaamiseksi. Ne pitivät hänet säilössä melkein neljän kuukauden ajan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei nähnyt yhteyttä valittajan säilöönoton ja viranomaisten henkilön maastapoistamista koskevan tarkoituksen välillä, ja näin ollen se katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaletta oli loukattu.

274 Yhdistynyt kuningaskunta, korkein oikeus (*Supreme Court*), *WL (Congo) 1 & 2 v. Secretary of State for the Home Department; KM (Jamaica) v. Secretary of State for the Home Department* [2011] UKSC 12, 23.3.2011.

275 Asia nro 27021/08, *Al-Jedda v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 7.7.2011, 99 kohta.

276 Asia nro 3455/05, *A. ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 19.2.2009.

277 Asia nro 10486/10, *Yoh-Ekale Mwanje v. Belgia*, EIT 20.12.2011.

Esimerkki: Asiassa *A. ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*²⁷⁸ tuomioistuin katsoi, että menettely, jossa valittajan mahdollista maastapoistamista ”uudelleentarkastellaan”, ei ollut riittävä, jotta voidaan katsoa, että on ryhdytty ”toimiin [...] karkottamiseksi tai luovuttamiseksi” 5 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Säilöönoton tarkoituksena ei ilmeisesti ollut estää laitonta maahantuloa, ja siksi se oli laitton.

6.3.1. Säilöönnotto laittoman maahantulon estämiseksi

Unionin oikeus: Schengenin rajasäännöstön (asetus (EY) N:o 562/2006) mukaisesti kolmannen maan kansalaisilta, jotka eivät täytä maahantulon edellytyksiä, on evättävä pääsy EU:hun. Rajavartijoiden velvollisuutena on estää laitton maahantulo. Monien EU:n jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä on säännöksiä rajalla suoritettavasta lyhytaikaisesta vapautenriistosta, joka tapahtuu usein lentokentän kauttakulkualueella. Uudistetun vastaanottodirektiivin (2013/33/EU) 8 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan rajalle saapuvat turvapaikanhakijat voidaan ottaa säilöön, jos tämä on välttämätöntä, jotta voidaan tehdä päätös heidän oikeudestaan tulla alueelle.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Säilöönoton (vapautenriiston) on täytettävä tietyt edellytykset, jotta se olisi laillinen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaan.

Esimerkki: Asiassa *Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta*²⁷⁹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että jokainen maahantulo on ”laitton”, kunnes jäsenvaltio on antanut luvan tulla maahan. Sellaisen henkilön säilöönoton tarkoituksena, joka haluaa tulla maahan, mutta jolla ei vielä ole lupaa siihen, voi ilman sanojen vääristelyä olla Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen f kohdassa tarkoitettu laittoman maahantulon estäminen. Tuomioistuin ei hyväksynyt väitettä, jonka mukaan heti, kun turvapaikanhakija ilmoittautuu vapaaehtoisesti maahanmuuttoviranomaisille, kyseinen henkilö hakee käytännössä ”laillista” maahantuloa, jolloin kyseisen henkilön säilöönottoa ei voitaisi perustella 5 artiklan 1 kappaleen f kohdalla. Tämän säännöksen tulkinta siten, että vain henkilöitä, joiden on osoitettu yrittävän kiertää maahantulo rajoituksia, voidaan ottaa säilöön, tarkoittaisi, että kyseistä säännöstä sekä jäsenvaltion toimivaltaa käyttää kiistatonta oikeuttaan valvoa ulkomaalaisten vapautta maahantulon yhteydessä tulkittaisiin aivan liian suppeasti. Tällainen tulkinta ei myöskään vastaisi pakolaisasiain päävaltuu-

278 Asia nro 3455/05, *A. ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 19.2.2009, 167 kohta.

279 Asia nro 13229/03, *Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 29.1.2008, 65 kohta.

tetun viraston (UNHCR) toimeenpanevan komitean päätelmää nro 44, UNHCR:n suuntavivoja ja Euroopan neuvoston ministerikomitean asiaa koskevia suosituksia. Näissä kaikissa määrätään turvapaikanhakijoiden säilöönnotosta tietyissä olosuhteissa, esimerkiksi henkilöllisyyden tarkastuksen aikana tai arvioitaessa turvapaikkahakemuksen taustalla olevia seikkoja. Tuomioistuin katsoi, että valittajan säilöönotto seitsemän päivän ajaksi nopeutetussa turvapaikkamenettelyssä joukoittaisen maahantulon vuoksi, ei loukannut 5 artiklan 1 kappaleen f kohtaa.

Esimerkki: Asiassa *Suso Musa v. Malta*²⁸⁰ tuomioistuin kuitenkin katsoi, että jos valtio oli mennyt lakisääteisiä velvollisuuksiaan pidemmälle ja hyväksynyt lainsäädännön, jossa nimenomaisesti sallitaan maahanmuuttajien maahantulo ja oleskelu turvapaikkahakemuksen käsittelyn aikana joko unionin oikeudesta riippumatta tai sen mukaisesti, jokainen säilöönotto, jonka tarkoitus on estää laitton maahantulo, voidaan kyseenalaistaa 5 artiklan 1 kappaleen f kohdan nojalla. Tällaisissa olosuhteissa olisi vaikeaa katsoa, että toimenpide liittyisi läheisesti säilöönoton tarkoitukseen tai että se olisi kansallisen lainsäädännön mukainen. Se olisi itse asiassa mielivaltainen ja siten ristiriidassa 5 artiklan 1 kappaleen f kohdan kanssa, jonka mukaan kansallisen lainsäädännön säännöksiä on voitava tulkita selvästi ja täsmällisesti. Asiassa *Saadi* kansallisessa lainsäädännössä ei ollut annettu valittajalle virallista lupaa oleskella tai tulla alueelle (mutta sallittiin tilapäinen maahantulo) ja siksi tällainen kysymys ei tullut esiin. Vastaus kysymyksen, milloin 5 artiklan ensimmäistä osaa ei enää sovellettu, koska henkilölle oli myönnetty virallinen lupa tulla maahan tai oleskella siellä, määräytyi näin ollen suurelta osin kansallisen lainsäädännön mukaan.

6.3.2. Säilöönotto karkottamista tai luovuttamista varten

Unionin oikeus: Joidenkin uudistetun [vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) 8 artiklan 3 kohdassa mainittujen perusteiden tarkoituksena on vähentää pakenemisen vaaraa.

[Palauttamisdirektiivin](#) 15 artiklan 1 kohdan mukaan säilöönotto on sallittu henkilön palauttamisen valmistelemiseksi tai poistamiseksi maasta, jos tätä ei voida toteuttaa muiden riittävien mutta lievempien keinojen avulla (ks. [6.2 kohta](#)). Säilöönotto on erityisesti sallittu tapauksissa, joissa on olemassa pakenemisen vaara tai palauttamista tai maasta poistamista vaikeutetaan ja on olemassa realistisia mahdollisuuksia, että

²⁸⁰ Asia nro 42337/12, *Suso Musa v. Malta*, EIT 23.7.2013.

maastapoistaminen tapahtuu kohtuullisessa ajassa. Aikarajoituksia asetetaan direktiivin 15 artiklan 5–6 kohdassa.

Unionin tuomioistuimeen on viety useita tapauksia, jotka ovat koskeneet kolmannen maan kansalaisia, joita on pidetty vangittuna palauttamismenettelyjen aikana laittoman maahantulon tai oleskelun takia.²⁸¹

Esimerkki: Asiassa *El Dridj, alias Soufi Karim*,²⁸² unionin tuomioistuimelta kysyttiin, oliko palauttamisdirektiivin 15 ja 16 artiklan mukaista, että palauttamismenettelyn yhteydessä määrätään rikosoikeudellisena seuraamuksena säilöönotosta ainoastaan sillä perusteella, että kyseinen kolmannen maan kansalainen ei noudattanut hallinnollista päätöstä poistua alueelta tietyn ajan kuluessa. Tuomioistuimen tehtävä oli tutkia, voidaanko rikosoikeudellista säilöönottoa pitää direktiivin 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna maasta poistamisen edellyttämänä toimenpiteenä vai onko se päinvastoin toimenpide, joka vaarantaa kyseisen päätöksen täytäntöönpanon. Tuomioistuin katsoi asian olosuhteet huomioon ottaen, että rikosoikeudellinen säilöönotto ei ollut direktiivin päämäärän – eli perusoikeuksien mukaisen tehokkaan palauttamispolitiikan käyttöön ottamisen – mukainen eikä se edistänyt kolmannen maan kansalaisen poistamista kyseisestä EU:n jäsenvaltiosta. Kun paluuvielvoitetta ei noudateta vapaaehtoiselle paluulle määrätyn ajan kuluessa, EU:n jäsenvaltioiden on pantava palauttamispäätös täytäntöön vaiheittain ja oikeasuhteisesti käyttämällä mahdollisimman vähän pakkokeinoja ja kunnioittamalla asianmukaisesti perusoikeuksia.

Esimerkki: Asiassa *Achughbabian*²⁸³ tuomioistuin tutki, voidaanko asiassa *El Dridj* vahvistettuja periaatteita soveltaa sellaisen kolmannen maan kansalaisen vangitsemiseen, joka on tuomittu laittomasta saapumisesta EU:n jäsenvaltioon ja laittomasta oleskelusta siellä. Tuomioistuin selvensi, että palauttamisdirektiivi ei ole esteenä sille, että jäsenvaltio luokittelee laittoman oleskelun rikokseksi ja säättää rikosoikeudellisista seuraamuksista oleskelua koskevien kansallisten sääntöjen rikkomisen ehkäisemiseksi ja siitä rankaisemiseksi. Direktiivi ei myöskään ole esteenä sille, että jäsenvaltiot ottavat henkilön säilöön sillä aikaa, kun ne arvioivat

281 Asia C-430/11, *Rikosoikeudenkäynti v. Md Sagor*, EUTI 6.12.2012; asia C-522/11, *Rikosoikeudenkäynti v. Abdoul Khadre Mbaye* (sakon määrääminen), EUTI, määräys 21.3.2013; asia C-297/12, *Rikosoikeudenkäynti v. Gjoko Filev ja Adnan Osmani* (säilöönotto, joka perustuu aiemman maahantulokiellon rikkomiseen), EUTI 19.9.2013.

282 Asia C-61/11, *El Dridj, alias Soufi Karim*, EUTI 28.4.2011, 59 kohta.

283 Asia C-329/11, *Achughbabian v. Préfet du Val-de-Marne*, EUTI 6.12.2011, 37–39 ja 45 kohta.

oleskelun laillisuutta. Kun säilöönottoa käytetään ennen palauttamismenettelyä tai sen aikana, tämä tilanne kuuluu direktiivin soveltamisalaan, ja sen tarkoituksena on oltava maastapoistamisen täytäntöönpano. Unionin tuomioistuin totesi, että palauttamisdirektiiviä ei ollut noudatettu, koska rikosoikeudellisen säilöönoton tarkoituksena ei ollut maastapoistamisen täytäntöönpano. Tämä estäisi yhteisten normien ja menettelyjen soveltamista ja viivyttäisi palauttamista, ja siten heikentäisi direktiivin tehokkuutta. Samanaikaisesti unionin tuomioistuin ei sulkenut pois mahdollisuutta, että jäsenvaltiot määräävät rikosoikeudellisesta säilöönotosta sen jälkeen, kun palauttamismenettely on päättynyt, toisin sanoen kun 8 artiklassa säädettyjä paikkokeinoja on sovellettu, mutta maastapoistaminen ei ole onnistunut.

Euroopan ihmisoikeussopimus: 5 artiklan 1 kappaleen f kohdan toisen osan mukaan Euroopan neuvoston jäsenvaltioilla on oikeus ottaa henkilö säilöön karkottamista ja luovuttamista varten, jos tällainen päätös on tehty ja on olemassa realistisia mahdollisuuksia maastapoistamisen täytäntöönpanemiseksi. Säilöönotto on mielivaltainen, jos merkityksellinen ”maastapoistamiseen tähtäävä toimenpide” ei ole vireillä tai siihen ei pyritä aktiivisesti asianmukaista ripeyttä (huolellisuutta) koskevan vaatimuksen mukaisesti.

Esimerkki: Asiassa *Mikolenko v. Viro*²⁸⁴ valittaja oli Venäjän kansalainen, joka asui Virossa. Viron viranomaiset eivät pidentäneet hänen oleskelulupaansa, ja ottivat hänet säilöön vuosiksi 2003–2007. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että valittaja oli ilmeisen haluton tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa maastapoistamismenettelyn aikana, mutta katsoi, että hänen säilöönottonsa oli laiton, koska karkottamiselle ei ollut realistista mahdollisuutta ja viranomaiset eivät toteuttaneet menettelyä asianmukaisella ripeydellä.

Esimerkki: Asiassa *M. ym. v. Bulgaria*²⁸⁵ valittajan karkottamisesta Afganistaniin päätettiin joulukuussa 2005, mutta viranomaiset yrittivät ensimmäisen kerran hankkia hänelle henkilötodistuksen karkottamisen helpottamiseksi vasta helmikuussa 2007. Pyyntö toistettiin 19 kuukautta myöhemmin. Kyseisenä ajanjaksona valittaja oli pidetty säilössä. Bulgarian viranomaiset olivat myös yrittäneet lähettää hänet toiseen maahan, mutta niillä ei ollut todisteita tällaisesta yrityksestä. Säilöönotto oli laiton, ja koska asianmukaista ripeyttä ei ollut noudatettu, se loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklaa.

284 Asia nro 10664/05, *Mikolenko v. Viro*, EIT 8.10.2009.

285 Asia nro 41416/08, *M. ym. v. Bulgaria*, EIT 26.7.2011, 75 ja 76 kohta.

Esimerkki: Asiassa *Popov v. Ranska*²⁸⁶ valittajat olivat Kazakstanin kansalaisia, jotka olivat tulleet Ranskaan vuonna 2000. Heidän pakolaisasemaa ja oleskelulupaa koskevat hakemuksensa hylättiin. Elokuussa 2007 heidät pidätettiin ja vietiin lentokentälle karkottamista varten. Heidän lentonsa peruutettiin, eikä karkottamista pantu täytäntöön. Heidät siirrettiin säilöönottoyksikköön heidän kahden lapsensa kanssa, jotka olivat viiden kuukauden ja kolmen vuoden ikäisiä, ja he olivat siellä 15 päivää. Toinen lento peruutettiin, ja tuomari vapautti heidät. Uuden hakemuksen jälkeen heille myönnettiin pakolaisasema. Tuomioistuin katsoi, että vaikka lapset oli sijoitettu vanhempiensa kanssa perheille tarkoitettuun sipeen, heidän erityisolosuhteitaan ei ollut otettu huomioon, eivätkä viranomaiset olleet pyrkineet selvittämään, olisiko jokin muu ratkaisu kuin hallinnollinen säilöönotto ollut mahdollinen. Ranskalaisessa järjestelmässä ei näin ollen ollut asianmukaisesti suojattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaista lapsen oikeutta vapauteen.

6.4. Laissa säädetty

Säilöönoton on oltava lainmukainen kansallisen lain, unionin oikeuden ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan.

Unionin oikeus: EU:n jäsenvaltioiden on saatettava [palauttamisdirektiivin](#) noudattamisen edellyttämät lait ja asetukset voimaan (20 artikla). Uudistetun [vastaanottodirektiivin](#) 8 artiklan 3 kohdan mukaan säilöönoton perusteista on säädettävä kansallisessa lainsäädännössä.

Euroopan ihmisoikeussopimus: 5 artiklan 1 kappaleessa määrätään, että ”keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan” paitsi ”lain määräämässä järjestyksessä”. Tämä tarkoittaa, että kansallisessa lainsäädännössä on annettava aineelliset säännöt ja menettelysäännöt, joissa säädetään, milloin ja minkälaisissa olosuhteissa henkilö voidaan ottaa säilöön.

Ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa ei viitata pelkästään kansalliseen lainsäädäntöön vaan myös lainsäädännön laatuun ja vaaditaan, että sen on oltava yhdenmukainen oikeusvaltioperiaatteen kanssa. Tämä käsite sisältyy Euroopan ihmisoikeussopimuksen jokaiseen artiklaan. Jotta lain voidaan katsoa olevan tietynlaatuinen, sen on oltava riittävän selkeä ja täsmällinen ja sen soveltamista on voitava ennakoida mielivaltaisuuden vaaran välttämiseksi. Jokaisen vapaudenriiston on oltava Euroopan

²⁸⁶ Asiat nro 39472/07 ja 39474/07, *Popov v. Ranska*, EIT 19.1.2012.

ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan tarkoituksen mukainen henkilön suojaamiseksi mieltävaltaisuutta vastaan.²⁸⁷

Esimerkki: Asiassa *S.P. v. Belgia*²⁸⁸ valittaja sijoitettiin säilöönottoyksikköön tulevaan Sri Lankaan karkottamista varten. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antoi tämän jälkeen karkottamisen lykkäämistä koskevan väliaikaisen päätöksen, ja valittaja vapautettiin säilöönotosta 11 päivää myöhemmin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että hakemus väliaikaisesta toimenpiteestä, jolla valittajan karkottamismenettelyä lykätään väliaikaisesti, ei tehnyt säilöönotosta laitonta, koska Belgian viranomaisten tarkoituksena oli edelleen karkottaa hänet ja lykkäyksestä huolimatta toimenpiteitä toteutettiin edelleen hänen karkottamiseksi.

Esimerkki: Asiassa *Azimov v. Venäjä*²⁸⁹ valittajaa pidettiin säilössä yli 18 kuukautta ilman, että säilöönnotolle asetettiin enimmäisaikaa sen jälkeen, kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin oli antanut karkottamisen lykkäämistä koskevan väliaikaisen päätöksen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että kansallisten menettelyjen lykkääminen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen väliaikaisen päätöksen johdosta ei pitäisi johtaa tilanteeseen, jossa valittaja riutuu vankilassa kohtuuttoman pitkän ajan.

6.5. Tarpeellisuus ja oikeasuhteisuus

Unionin oikeus: **Palauttamisdirektiivin** 15 artiklan 5 kohdassa säädetään, että "[s]äilöönottoa on jatkettava niin kauan kuin 1 kohdassa säädetyt edellytykset ovat olemassa ja niin kauan kuin se on tarpeen onnistuneen maastapoistamisen varmistamiseksi". Tarpeellisuudesta on jokaisessa yksittäistapauksessa oltava selkeää ja vakuuttavaa näyttöä, pelkästään sitä koskeva väite ei riitä. Direktiivin 15 artiklan 1 kohta koskee säilöönottoa maastapoistamista varten, kun on olemassa pakenemisen vaara – mutta vaaran on perustuttava "objektiivisiin perusteisiin" (3 artiklan 7 kohta). Direktiivin nojalla tehtävät päätökset "olisi tehtävä tapauskohtaisesti ja objektiivisin perustein". Ei riitä, että henkilö otetaan säilöön pelkästään laittoman oleskelun perusteella (palauttamisdirektiivin johdanto-osan 6 kappale).

287 Asia nro 19776/92, *Amuur v. Ranska*, EIT 25.6.1996, 50 kohta ja asia nro 40907/98, *Dougoz v. Kreikka*, EIT 6.3.2001, 55 kohta.

288 Asia nro 12572/08, *S.P. v. Belgia* (päätös), EIT 14.6.2011.

289 Asia nro 67474/11, *Azimov v. Venäjä*, EIT 18.4.2013.

Unionin oikeudessa vaaditaan arvioimaan, onko vapaudenriisto oikeassa suhteessa tavoiteltuihin päämääriin nähden tai voitaisiinko maastapoistaminen toteuttaa käyttämällä lievempiä toimenpiteitä, esimerkiksi säilöönnoton vaihtoehtoja (palauttamisdirektiivin 15 artiklan 1 kohta).²⁹⁰

Uudistetussa [vastaanottodirektiivissä](#) turvapaikanhakijan säilöönnotto on sallittu ”tarpeen mukaan kunkin tapauksen yksilöllisen arvioinnin perusteella” ja jos lievempiä vaihtoehtoisia keinoja ei voida soveltaa tehokkaasti (8 artiklan 2 kohta; ks. myös [Dublin-asetuksen](#) 28 artiklan 2 kohta ja johdanto-osan 20 kappale).

Lainmukaisuutta ja menettelytakeita koskevien kysymysten lisäksi säilöönnoton on sisällöllisesti oltava Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja EU:n perusoikeuskirjassa taattujen perusoikeuksien mukainen.²⁹¹

Euroopan ihmisoikeussopimus: 5 artiklassa määrätään oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen. Sopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen f kohdassa ei ole asetettu välttämättömyyden arviointia koskevaa vaatimusta sellaisen henkilön vapauden riistämiseksi, joka yrittää tulla maahan ilman lupaa tai jonka osalta on ryhdytty karkottamis- tai luovuttamistoimiin. Tämä eroaa 5 artiklan 1 kappaleen vapaudenriiston muista muodoista, joissa esimerkiksi estetään henkilöä tekemästä rikosta tai pakenemasta.²⁹²

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (ICCPR) 9 artiklassa vaaditaan, että maahanmuuton yhteydessä määrätyn vapaudenriiston on oltava lainmukainen, välttämätön ja oikeasuhteinen. Asiassa, joka koski kambodžalaista turvapaikanhakijaa Australiassa, YK:n ihmisoikeuskomitea totesi nimenomaisesti, että säilöönnoton on oltava välttämätön ja oikeasuhteinen, jotta se olisi ICCPR:n 9 artiklan mukainen.²⁹³

6.6. Mielivaltaisuus

Euroopan ihmisoikeussopimus: Pelkästään kansallisen oikeuden noudattaminen ei riitä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa edellytetään, että jokaisen vapaudenriiston on sovittava yhteen sen tavoitteen kanssa, että henkilöä suojataan mielivaltaisuudelta. Peruseriaatteena on, ettei mikään mielivaltainen vapaudenriisto voi sopia yhteen

290 Asia C-61/11, *El Dridi, alias Soufi Karim*, EUTI 28.4.2011, 29–62 kohta.

291 Asia C-329/11, *Achughbabian v. Préfet du Val-de-Marne*, EUTI 6.12.2011, 49 kohta.

292 Asia nro 13229/03, *Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 29.1.2008, 72 kohta.

293 Asia *A v. Australia*, YK:n ihmisoikeuskomitean lausunto 30.4.1997, tiedonanto N:o 560/1993.

5 artiklan 1 kappaleen kanssa. Mielivaltaisuuden käsite kattaa muutakin kuin sen, ettei noudateta kansallista oikeutta. Vapaudenriisto voi olla laillista kansallisen oikeuden mukaan mutta silti mielivaltaista ja siten Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaista.²⁹⁴

Jottei 5 artiklan 1 kappaleen f kohtaan perustuvaa vapaudenriistoa luokiteltaisi mielivaltaiseksi, se on toteutettava vilpittömän mielen periaatteen mukaisesti ja sen on liityttävä siihen vapaudenriiston perusteeseen, johon viranomaiset vetoavat. Vapaudenriiston paikan ja edellytysten on oltava asianmukaisia. Vapaudenriiston kesto ei saa ylittää sitä, mikä on tavoiteltavan päämäärän kannalta perustellusti tarpeen. Menettelyt on toteutettava ripeästi, ja maastapoistamiseen on oltava realistiset mahdollisuudet. Se, mitä pidetään mielivaltaisena, riippuu kunkin yksittäistapauksen tosiseikoista.

Esimerkki: Asiassa *Rusu v. Itävalta*²⁹⁵ valittaja pidätettiin, kun hän yritti lähteä Itävaltasta, koska hän oli tullut maahan laittomasti ilman voimassa olevaa passia ja viisumia ja koska hänellä ei ollut tarvittavia varoja Itävallassa oleskelua varten. Näistä syistä viranomaiset olettivat, että jos hänet vapautetaan, hän pakenee ja välttyy menettelyiltä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toisti, että henkilön säilöönotto on vakava toimenpide ja olosuhteissa, jossa säilöönotto on välttämätön tietyn päämäärän saavuttamiseksi, säilöönotto olisi mielivaltaisen, jos sitä ei perusteltaisi viimeisenä keinona sen jälkeen, kun muita lievempiä keinoja on harkittu ja havaittu ne riittämättömiksi henkilön tai yleisen edun suojaamiseksi. Valittajan säilöönottoa koskevat viranomaisten perustelut olivat riittämättömiä, ja hänen säilöönottonsa oli osin mielivaltaista. Hänen säilöönottonsa oli näin ollen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan vastaista.

6.6.1. Vilpittömän mielen

Euroopan ihmisoikeussopimus: Säilöönottoa voidaan pitää mielivaltaisena, jos toimivaltaiset viranomaiset eivät toimi vilpittömässä mielessä.²⁹⁶

Esimerkki: Asiassa *Longa Yonkeu v. Latvia*²⁹⁷ tuomioistuin hylkäsi kansallisten viranomaisten väitteen, jonka mukaan valtion rajavartiolaitos sai tietää valittajan

294 Asia nro 13229/03, *Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 29.1.2008, 67 kohta ja asia nro 3455/05, *A. ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 19.2.2009, 164 kohta.

295 Asia nro 34082/02, *Rusu v. Itävalta*, EIT 2.10.2008, 58 kohta.

296 Asia nro 3455/05, *A. ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 19.2.2009 ja asia nro 13229/03, *Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 29.1.2008.

297 Asia nro 57229/09, *Longa Yonkeu v. Latvia*, EIT 15.11.2011, 143 kohta.

karkottamisen lykkäämisestä vasta kaksi päivää sen jälkeen, kun hänet oli karkotettu. Viranomaiset olivat neljän päivän ajan tienneet, että valittaja oli hakenut turvapaikkaa humanitaarisista syistä, sillä ne olivat saaneet jäljennöksen hänen hakemuksestaan. Kansallisen lainsäädännön mukaan hänellä oli turvapaikanhakijan asema hakemuspäivästä alkaen, eikä häntä näin ollen voitu karkottaa. Näin ollen kansallinen rajavartiolaitos ei ollut toiminut vilpittömässä mielessä, kun se karkotti valittajan ennen kuin kansallinen viranomainen oli tutkinut hänen humanitaarisista syistä tehdyn hakemuksensa. Hänen karkottamisensa oli näin ollen siltä osin mielivaltainen.

6.6.2. Asianmukainen ripeys

Sekä unionin oikeus että Euroopan ihmisoikeussopimus sisältää periaatteen, että jäsenvaltioiden on osoitettava asianmukaista ripeyttä (asianmukaista huolellisuutta; due diligence), kun maastapoistamismenettelyn kohteena olevia henkilöitä otetaan säilöön.

Unionin oikeus: [Palauttamisdirektiivin](#) 15 artiklan 1 kohdassa säädetään, että säilöönottoa saa jatkaa vain niin kauan kuin asianmukaisella ripeydellä hoidettavat maastapoistamisjärjestelyt ovat kesken. Asianmukaista ripeyttä/huolellisuutta koskeva säännös on myös uudistetun [vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) 9 artiklan 1 kohdassa ja johdanto-osan 16 kappaleessa ja [Dublin-asetuksen](#) (asetus (EU) N:o 604/2013) 28 artiklan 3 kohdassa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen f kohdan toisen osan mukaan säilöönotto on oikeutettu ainoastaan niin kauan kuin karkottamis- tai luovuttamismenettelyt ovat vireillä. Jos tällaisia menettelyjä ei toteuteta ripeästi, säilöönotto ei enää ole sallittu Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisesti.²⁹⁸ Jäsenvaltioiden on siksi toimittava aktiivisesti maastapoistamisen järjestämiseksi alkuperämaahan tai kolmanteen maahan. Käytännössä jäsenvaltioiden on toteutettava konkreettisia toimenpiteitä ja esitettävä todisteita – eikä niiden pidä pelkästään vedota omiin lausuntoihinsa – toimenpiteistä maahantulon varmistamiseksi, esimerkiksi, jos vastaanottavan maan viranomaiset ovat erityisen hitaita tunnistamaan omat kansalaisensa.

298 Asia nro 22414/93, *Chahal v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 15.11.1996, 113 kohta ja asia nro 3455/05, *A. ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 19.2.2009, 164 kohta.

Esimerkki: Asiassa *Singh v. Tšekin tasavalta*²⁹⁹ tuomioistuin totesi, että valittajia pidettiin säilössä kaksi ja puoli vuotta karkottamista varten. Menettelyille olivat ominaisia passiiviset jaksot, ja tuomioistuin katsoi, että Tšekin viranomaisten olisi pitänyt toimia ripeämmin, erityisesti Intian suurlähetystön ilmaistua haluttomuutensa myöntää valittajille passia. Lisäksi tuomioistuin totesi, että valittajat oli tuomittu vähäiseen rikokseen ja että heidän karkottamista varten toteutetun säilöönottonsa kesto oli ylittänyt rikoksesta tuomitun vankeusrangaistuksen keston. Näin ollen tuomioistuin katsoi, että Tšekin viranomaiset eivät olleet osoittaneet asianmukaista ripeyttä valittajien asian käsittelyssä ja että valittajien säilöönotto oli kestänyt kohtuuttoman kauan.

6.6.3. Realistinen mahdollisuus maastapoistamiseen

Sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan säilöönotto on oikeutettu ainoastaan, jos on olemassa realistinen mahdollisuus maastapoistamiseen kohtuullisen ajan kuluessa.

Unionin oikeus: Jos kohtuullista mahdollisuutta maastapoistamiseen ei enää ole, säilöönotto ei enää ole oikeutettu ja henkilö on vapautettava välittömästi (*palauttamisdirektiivin* 15 artiklan 4 kohta). Jos maastapoistamiselle on esteitä, esimerkiksi palauttamiskielon periaate (*palauttamisdirektiivin* 5 artikla), kohtuullisia mahdollisuuksia ei yleensä ole.

Esimerkki: Asiassa *Kadzoev*³⁰⁰ unionin tuomioistuin katsoi, että kun kansallinen tuomioistuin tutki säilöönottoa, oli oltava todellinen mahdollisuus maastapoistamisen toteuttamiseen, jotta oli kohtuullinen mahdollisuus maastapoistamiseen. Kohtuullista mahdollisuutta maastapoistamiseen ei ollut, koska ei ollut todennäköistä, että kolmas maa vastaanottaa asianomaisen.

Kansallisessa yhteydessä Yhdistyneen kuningaskunnan rajaviranomaiset ovat kehittäneet käytännöllisen arviointiperusteen. Ne ilmoittavat seuraavaa karkottamisasioissa: "[...] maastapoistamisen voidaan sanoa olevan välitön, jos matkustusasiakirjat ovat olemassa, jos maastapoistamista koskevat ohjeet on annettu, jos maastapoistamiselle ei ole oikeudellisia esteitä ja jos maastapoistaminen todennäköisesti toteutuu seuraavien neljän viikon kuluessa. Jos [kuitenkin] [asianomainen henkilö] vaikeuttaa maastapoistamista kieltäytymällä yhteistyöstä asiakirjamenettelyn aikana ja tämä tarkoittaa

299 Asia nro 60538/00, *Singh v. Tšhekki*, EIT 25.1.2005.

300 Asia C-357/09, *Kadzoev (Huchbarov)*, EYTI 30.11.2009 (Kok., s. I-11189), 65 ja 66 kohta.

merkittävää estettä maastapoistamiselle, näiden seikkojen on katsottava olevan vapauttamisen esteenä³⁰¹.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Edellytetään realistisia mahdollisuuksia maastapoistamiseen.

Esimerkki: Asia *Mikolenko v. Viro*³⁰² koski ulkomaalaista, jota oli pidetty säilössä lähes neljä vuotta, koska hän oli kieltäytynyt noudattamasta karkotuspäätöstä. Tuomioistuin katsoi, että tämä loukkasi 5 artiklan 1 kappaleen f kohtaa, koska säilöönoton perusteet eivät päteneet koko säilöönottoaikaan, koska realistisia mahdollisuuksia asianomaisen henkilön karkottamiseen ei ollut ja koska kansalliset viranomaiset eivät olleet toteuttaneet menettelyjä ripeästi.

6.6.4. Säilöönoton enimmäisaika

Unionin oikeus: Uudistetun [vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) 9 artiklan 1 kohdassa sekä [Dublin-asetuksen](#) (asetus (EU) N:o 604/2013) 28 artiklan 3 kohdassa säädetään, että turvapaikanhakijan säilöönoton on oltava mahdollisimman lyhytkestoinen. Siirtopyyntöjen toimittamisen ja vastaamisen lyhennettyjä määräaikoja sovelletaan, kun turvapaikanhakijaa pidetään säilössä Dublin-asetuksen mukaisesti.

[Palauttamisdirektiivin](#) 15 artiklan 1 kohdan mukaan säilöönoton on oltava mahdollisimman lyhytaikainen palauttamismenettelyjen kohteena olevien henkilöiden osalta. Palauttamisdirektiivissä säädetään kuitenkin myös säilöönoton kuuden kuukauden määräajasta, jota voidaan pidentää 12 kuukaudella poikkeuksellisissa olosuhteissa, eli siinä tapauksessa, että henkilö ei tee yhteistyötä tai matkustusasiakirjojen saamiselle on esteitä (15 artiklan 5 ja 6 kohta). Poikkeukselliset olosuhteet edellyttävät, että viranomaiset ovat ensin toteuttaneet kaikki kohtuulliset toimenpiteet henkilön poistamiseksi maasta. Säilöönottoa ei ole mahdollista jatkaa, kun kuusi kuukautta ja poikkeuksellisissa olosuhteissa 12 lisäkuukautta on kulunut umpeen.

Esimerkki: Asiassa *Kadzoev* yhteisöjen tuomioistuin totesi, että kun [palauttamisdirektiivin](#) 15 artiklan 6 kohdassa säädetty säilöönoton enimmäisaika tulee täyteen, ei ole tarpeen selvittää, onko 15 artiklan 4 kohdassa tarkoitettua kohtuullista

301 United Kingdom Border Agency (2012), *Enforcement Instructions and Guidance: Chapter 55 Detention and Temporary Release*, saatavana osoitteessa www.gov.uk/government/publications/chapters-46-to-62-detention-and-removals.

302 Asia nro 10664/05, *Mikolenko v. Viro*, EIT 8.10.2009, 67 kohta.

mahdollisuutta maastapoistamisen toteuttamiseen. Tällaisessa tapauksessa kyseinen henkilö on joka tapauksessa välittömästi vapautettava.³⁰³

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaaleen f kohtaa sovellettaessa sallittu säilöönottoaika määräytyy kansallisen lainsäädännön ja tapauksen erityisten olosuhteiden arvioinnin mukaan. Määräajat ovat olennainen osa täsmällistä ja ennakoitavaa lainsäädäntöä, jolla säännellään vapaudenriistoa.

Esimerkki: Asiassa *Mathloom v. Kreikka*³⁰⁴ Irakin kansalaista pidettiin säilössä yli kaksi vuotta ja kolme kuukautta karkottamista varten, vaikka häntä koskeva päätös ehdonalaisesta vapaudesta oli tehty. Kreikan lainsäädännössä, jolla säädetään sellaisten henkilöiden säilöönotosta, joiden karkottamisesta on tehty tuomioistuimen päätös, ei asetettu enimmäisaikaa, ja näin ollen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan laillisuusvaatimus ei täytynyt, koska lainsäädäntö ei ollut ennakoitava.

Esimerkki: Asiassa *Louled Massoud v. Malta*³⁰⁵ Algerian kansalaista pidettiin säilössä säilöönottoyksikössä vähän yli 18 kuukautta karkottamista varten. Tänä aikana valittaja kieltäytyi yhteistyöstä, eivätkä Algerian viranomaiset olleet valmiita antamaan hänelle matkustusasiakirjoja. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että 5 artiklan 1 kappaletta oli loukattu, ja esitti vahvoja epäilyjä siitä, että henkilön säilöönottoa koskeva peruste – suunniteltu karkotus – olisi pätenyt koko hänen säilöönottoaikansa ajan. Nämä epäilyt liittyivät muun muassa hänen turvapaikkahakemuksensa hylkäämistä seuraavaan yli 18 kuukauden pituiseen ajanjaksoon, karkottamisen realististen mahdollisuuksien todennäköiseen puuttumiseen ja siihen, etteivät kansalliset viranomaiset olleet ehkä toteuttaneet menettelyjä riittävän ripeästi. Tuomioistuin katsoi lisäksi, että valittajan käytettävissä ei ollut tehokasta oikeusuojakeinoa säilöönoton laillisuuden ja keston riitauttamiseksi.

Esimerkki: Asiassa *Auad v. Bulgaria*³⁰⁶ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että säilöönoton kesto ei saa ylittää sitä, mikä on tavoiteltavan päämäärän kannalta perustellusti tarpeen. Tuomioistuin totesi, että yhteisöjen tuomioistuin oli esittänyt vastaavan näkemyksen [palauttamisdirektiivin](#) 15 artiklan osalta asiassa Kadzoev. Tuomioistuin korosti, että toisin kuin palauttamisdirektiivin 15 artikla

303 Asia C-357/09, *Kadzoev (Huchbarov)*, EYTI 30.11.2009 (Kok., s. I-11189), 60 kohta.

304 Asia nro 48883/07, *Mathloom v. Kreikka*, EIT 24.4.2012.

305 Asia nro 24340/08, *Louled Massoud v. Malta*, EIT 27.7.2010.

306 Asia nro 46390/10, *Auad v. Bulgaria*, EIT 11.10.2011, 128 kohta.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen f kohta ei sisällä enimmäisaikojä. Se seikka, voiko karkottamisenmenettelyn kesto vaikuttaa säilöönotton laillisuuteen, riippuu tämän artiklan mukaan yksinomaan kunkin yksittäistapauksen erityisolosuhteista.

6.7. Erityistarpeita omaavien henkilöiden säilöönotto

Unionin oikeus: Uudistetun vastaanottodirektiivin (2013/33/EU) 21 artiklassa ja palauttamisdirektiivin 3 artiklan 9 kohdassa luetellaan henkilöitä, joiden katsotaan olevan haavoittuvassa asemassa (ks. 9 luku). Kummassakaan säädöksessä ei kielletä haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden säilöönottoa, mutta kun heidät otetaan säilöön, vastaanottodirektiivin 11 artiklassa ja palauttamisdirektiivin 16 artiklan 3 kohdassa ja 17 artiklassa edellytetään, että heidän henkilökohtainen tilanteensa otetaan erityisesti huomioon. Nämä artiklat sisältävät erityisiä säännöksiä alaikäisistä, jotka saadaan ottaa säilöön vain viimeisenä keinona. Heidän vapauttamisekseen on tehtävä kaikki mahdollinen, ja heidät on sijoitettava asianmukaiseen alaikäisille soveltuvaan majoitukseen. Ilman huoltajaa olevia alaikäisiä saa ottaa säilöön vain poikkeuksellisissa olosuhteissa, eikä heitä saa milloinkaan majoittaa vankilassa.

Ihmiskauppadirektiivi (2011/36/EU) sisältää velvollisuuden antaa apua ja tukea ihmiskaupan uhreille, esimerkkinä tarkoituksenmukaisen ja turvallisen majoituksen tarjoaminen (11 artikla), vaikka direktiivissä ei kokonaan kielletä heidän säilöönottoaan.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tutkinut maahanmuuttoasioita, jotka ovat koskeneet lasten ja mielenterveysongelmista kärsivien henkilöiden säilöönottoa. Tuomioistuin on todennut, että heidän säilöönottonsa laitoksiin, joilla ei ollut mahdollisuuksia vastata heidän tarpeisiinsa, oli mielivaltaista ja loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklaa, ja säilöönnotot voitiin tietyissä tapauksissa kyseenalaistaa myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan perusteella.³⁰⁷ Tuomioistuin on myös todennut, että turvapaikanhakijat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa säilöönotton yhteydessä ja niiden olosuhteiden osalta, joissa heitä pidetään.³⁰⁸

307 Asia nro 13178/03, *Mubilanzila Mayeka ja Kaniki Mitunga v. Belgia*, EIT 12.10.2006; asia nro 41442/07, *Muskhadzhiyeva ym. v. Belgia*, EIT 19.1.2010; asia nro 15297/09, *Kanagaratnam ym. v. Belgia*, EIT 13.12.2011; asiat nro 39472/07 ja 39474/07, *Popov v. Ranska*, EIT 19.1.2012; asia nro 24527/08, *M.S. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 3.5.2012 ja asia nro 33394/96, *Price v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT, 10.7.2001.

308 Asia nro 53541/07, *S.D. v. Kreikka*, EIT 11.6.2009 ja asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011.

Esimerkki: Asiassa *Mubilanzila Mayeka ja Kaniki Mitunga v. Belgia*³⁰⁹ tuomioistuin katsoi, että ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan säilöönotto aikuisten säilöönottoyksikköön loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa.

Esimerkki: Asiassa *Muskhadzhieva v. Belgia*³¹⁰ tuomioistuin katsoi, että neljän tšetšenalaisen lapsen säilöönotto Dublin-asetuksen mukaista siirtoa varten yksikköön, jossa ei voitu vastata lasten erityistarpeisiin, loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa.

Esimerkki: Asiassa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*³¹¹ tuomioistuin katsoi, että Kyproksen viranomaiset eivät olleet esittäneet syytä ja oikeudellisia perusteita sille, että valittajan menehtynyt tytär, joka oli ihmiskaupan uhri, ei saanut lähteä poliisiasemalta itsenäisesti vaan hänet oli vapautettu yksityishenkilön huostaan. Näissä olosuhteissa tuomioistuin katsoi, että hänen vapaudenriistonsa oli ollut mielivaltaista ja laitonta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan nojalla.

6.8. Menettelylliset takeet

Sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa on turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien säilöönottoa koskevat menettelylliset takeet. Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisen suojan mielivaltaista säilöönottoa vastaan katsotaan olevan vahvempi kuin unionin oikeuden mukaisen suojan, erityisesti turvapaikanhakijoiden osalta.

Unionin oikeus: [Palauttamisdirektiivi](#) tarjoaa erityisiä takeita, kun laittomat maahanmuuttajat ovat palauttamismenettelyjen kohteena. Uudistetun [vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU, 9 artikla) ja [turvapaikkamenettelydirektiivin](#) (2013/32/EU) 26 artiklan 2 kohta sisältää myös takeita turvapaikanhakijoille.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artikla sisältää omat menettelylliset takeensa. Kahta seuraavaa artiklan kappaletta sovelletaan myös 5 artiklan 1 kappaaleen f kohdan mukaiseen vapaudenriistoon.

309 Asia nro 13178/03, *Mubilanzila Mayeka ja Kaniki Mitunga v. Belgia*, EIT 12.10.2006.

310 Asia nro 41442/07, *Muskhadzhieva ym. v. Belgia*, EIT 19.1.2010.

311 Asia nro 25965/04, *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, EIT 7.1.2010.

- 5 artiklan 2 kappale: Oikeus saada viipymättä tietää kyseisen henkilön ymmärtämällä kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteet.
- 5 artiklan 4 kappale: Oikeus vaatia tuomioistuimessa, että hänen vapaudenriistonsa laillisuus tutkitaan viipymättä ja että hänet vapautetaan, mikäli toimenpide ei ole laillinen.

6.8.1. Oikeus saada tietää perusteet

Unionin oikeus: [Palauttamisdirektiivin](#) 15 artiklan 2 kohdassa edellytetään, että viranomaiset antavat säilöönottomääräyksen kirjallisena, ja siinä on mainittava ratkaisun tosiseikkoihin liittyvät ja oikeudelliset perusteet. Turvapaikanhakijoiden osalta vastaava edellytys on uudistetun [vastaanottodirektiivin](#) 9 artiklan 2 kohdassa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Jokaiselle vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on ”viipymättä” ilmoitettava ”hänen ymmärtämällään kielellä” vapaudenriiston perusteet (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kohta). Tämä tarkoittaa, että pidätetylle henkilölle on ilmoitettava pidätystä tai vapaudenriistoa koskevat tosiseikat ja oikeudelliset seikat yksinkertaisella ei-teknisellä kielellä, jota asianomainen ymmärtää, niin että hän voi halutessaan pyytää, että niiden laillisuus tutkitaan tuomioistuimessa 5 artiklan 4 kappaleen mukaisesti.

Esimerkki: Asiassa *Nowak v. Ukraina*³¹² Puolan kansalainen kysyi pidätyksen syitä, ja hänelle vastattiin, että hän oli ”kansainvälinen varas”. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että tämä lausuma tuskin vastasi karkottamispäätöstä, joka oli laadittu ukrainan kielellä ja jossa viitattiin kansallisen lain säännökseen. Valittaja ei osannut kieltä riittävästi ymmärtääkseen asiakirjaa, jonka hän sai säilöönottonsa neljäntenä päivänä. Mikään ei viitannut siihen, että hänelle olisi ilmoitettu, että hänet oli otettu säilöön karkotusta varten. Valittajalla ei myöskään ollut tehokkaita keinoja tehdä valitusta ollessaan säilöönotettuna tai pyytää myöhemmin korvausta. Näin ollen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kappaletta oli loukattu.

312 Asia nro 60846/10, *Nowak v. Ukraina*, EIT 31.3.2011, 64 kohta.

Esimerkki: Asiassa *Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta*³¹³ 76 tunnin viivästymistä säilöönoton perusteiden ilmoittamisessa pidettiin liian pitkänä aikana, ja sen katsottiin loukkaavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kappaletta.

Esimerkki: Asiassa *Dbouba v. Turkki*³¹⁴ valittaja oli turvapaikanhakija. Kaksi poliisia vastaanotti hänen lausuntonsa, joka koski hänen hakemustaan UNHCR:lle. Hänelle kerrottiin, että hänet oli vapautettu odottamaan oikeudenkäyntiä, jossa häntä syytettäisiin jäsenyydestä al-Qaida-järjestöön, ja että häntä vastaan oli käynnistetty karkotusmenettely. Valittaja ei saanut mitään asiakirjoja, joissa olisi ollut tietoja niistä perusteista, joilla hänet otettiin säilöön pääpoliisiasemalle. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että kansalliset viranomaiset eivät missään vaiheessa olleet ilmoittaneet valittajalle säilöönoton syytä, mikä oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kappaletta vastaan.

6.8.2. Oikeus säilöönoton uudelleentarkasteluun

Unionin oikeuden ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan oikeus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi on tärkeä taie mielivaltaista säilöönottoa vastaan.

Unionin oikeus: EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklassa edellytetään, että henkilöllä, joka on tilanteessa, joka kuuluu unionin oikeuden soveltamisalaan, on oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon ja oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa. [Palauttamisdirektiivin](#) 15 artiklan 2 kohdassa ja uudistetun [vastaanotto-direktiivin](#) 9 artiklan 3 kohdassa todetaan, että jos hallintoviranomainen antaa säilöönottomääräyksen, oikeusviranomaisen on viipymättä tutkittava kyseisen määräyksen laillisuus. [Palauttamisdirektiivin](#) 15 artiklan 3 kohdassa ja vastaanottodirektiivin 9 artiklan 5 kohdassa säädetään lisäksi, että säilöönottoa on tarkasteltava uudelleen kohtuullisin väliajoin joko asianomaisen kolmannen maan kansalaisen pyynnöstä tai viran puolesta. Turvapaikanhakijoiden osalta uudelleentarkastelun suorittaa oikeusviranomainen, kun taas palauttamismenettelyn kohteena olevien henkilöiden osalta tätä vaaditaan vain, jos säilöönotto pitkittyy. Jos säilöönoton jatkamisesta on päätetty ja oikeutta tulla kuulluksi on rikottu, kansallinen tuomioistuin, joka vastaa jatkamisen laillisuuden arvioinnista, voi kumota päätöksen ainoastaan, jos se katsoo, että laiminlyönti on todella riittänyt asianomaiselta mahdollisuuden puolustautua tehokkaammin siinä määrin, että hallintomenettelyn tulos olisi voinut olla erilainen.³¹⁵ Oikeusavun antamisesta on säädetty

313 Asia nro 13229/03, *Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 29.1.2008.

314 Asia nro 15916/09, *Dbouba v. Turkki*, EIT 13.7.2010, 52–54 kohta.

315 Asia C-383/13, *M. G., N. R. v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, EUTI 10.9.2013.

laissa. Perusoikeuskirjan 47 artiklassa ja palauttamisdirektiivin 13 artiklan 4 kohdassa todetaan myös, että jokaisella on oikeus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään oikeudellisissa kysymyksissä ja saada oikeudellista apua oikeusturvan varmistamiseksi. Turvapaikanhakijoiden osalta vastaanottodirektiivin 9 artiklassa on säännöksiä maksuttomasta oikeusavusta ja edustuksesta (lisätietoja on 4 luvussa).

Euroopan ihmisoikeussopimus: 5 artiklan 4 kappaleessa määrätään nimenomaisesti, että ”jokaisella”, jolta on riistetty hänen vapautensa, on oltava oikeus vaatia ”tuomioistuimessa, että hänen vapaudenriistonsa laillisuus tutkitaan viipymättä ja että hänet vapautetaan, mikäli toimenpide ei ole laillinen”. Tämä velvollisuus käy ilmi myös poliittisia oikeuksia ja kansalaisoikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (ICCPR) 9 artiklan 4 kohdasta.

Viipymättä suoritettavaa uudelleentutkintaa ja oikeussuojakeinojen käytettävyyttä koskevat vaatimukset ovat tärkeitä takeita. Ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen tarkoituksena on taata vapaudenriiston kohteeksi joutuneille oikeus saada toimenpide, jonka kohteena he ovat, tuomioistuimen tutkittavaksi. Sopimuksen 5 artiklan 4 kappaleessa ei vaadita pelkästään, että tuomari tutkii säilöönoton laillisuuden vaan myös että tuomioistuin tutkii säännöllisesti uudelleen säilöönoton jatkuvuuden tarpeen. Oikeussuojakeinon on oltava asianomaisen käytettävissä säilöönoton ajan, jotta vapaudenriiston kohteeksi joutunut voi viipymättä viedä asian tuomioistuimen tutkittavaksi, ja tutkinnan on voitava johtaa asianomaisen vapauttamiseen. Oikeussuojakeinon on oltava riittävän varma teoriassa ja käytännössä, jotta se olisi käytettävissä ja tehokas.

On erityisen tärkeää, että turvapaikanhakijoilla on käytettävissään tehokkaita oikeussuojakeinoja, koska heidän tilanteensa on epävarma ja heidät saatetaan palauttaa.

Esimerkki: Asiassa *Abdolkhani ja Karimnia v. Turkki*³¹⁶ kahta iranilaista turvapaikanhakijaa oli pidetty säilössä pääpoliisiasemalla. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei heidän käytettävissään ollut mitään menettelyjä, joilla heidän säilöönottonsa laillisuus olisi voitu tutkia tuomioistuimessa.³¹⁷

Esimerkki: Asiassa *S.D. v. Kreikka*³¹⁸ turvapaikanhakijaa oli pidetty säilössä, vaikka häntä ei voitu karkottaa hänen turvapaikkahakemuksensa ollessa vireillä. Euroopan

316 Asia nro 30471/08, *Abdolkhani ja Karimnia v. Turkki*, EIT 22.9.2009.

317 Asia nro 21896/08, *Z.N.S. v. Turkki*, EIT 19.1.2010 ja asia nro 15916/09, *Dbouba v. Turkki*, EIT 13.7.2010.

318 Asia nro 53541/07, *S.D. v. Kreikka*, EIT 11.6.2009.

ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että hän oli joutunut oikeudelliseen tyhjiöön, koska ei ollut määräystä hänen karkotusta varten toteutetun säilöönottonsa välittömästä uudelleentutkinnasta.

6.9. Säilöönotto-olosuhteet

Säilöönotto-olosuhteet voivat itsessään rikkoa unionin oikeutta tai Euroopan ihmisoikeussopimusta. Sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa vaaditaan, että säilöönoton on oltava perusoikeuksien mukainen: olosuhteiden on muun muassa oltava humaaneja, perheitä ei saa hajottaa, ja lapsia ja haavoittuvassa asemassa olevia ei yleensä saa ottaa säilöön (ks. 6.7 kohta erityistarpeita omaavien henkilöiden ja lasten säilöönotosta).³¹⁹

Unionin oikeus: Palauttamismenettelyn kohteena olevien henkilöiden säilöönotto-olosuhteita säännellään [palauttamismenettelyn](#) 16 artiklassa ja lasten ja perheiden osalta 17 artiklassa. Turvapaikanhakijoiden olosuhteita säännellään uudistetun [vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) 10 artiklassa, ja haavoittuvassa asemassa olevia koskevia erityissäännöksiä on annettu 11 artiklassa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Vapaudenriiston paikan ja olosuhteiden on oltava asianmukaisia, muutoin ne voidaan kyseenalaistaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3, 5 tai 8 artiklan nojalla. Tuomioistuin tutkii kuhunkin tapaukseen liittyviä erityisiä seikkoja ja niiden yhteisvaikutusta. Näihin kuuluvat muun muassa seuraavat seikat: missä kyseistä henkilöä pidetään säilössä (lentokenttä, poliisiaseman pidätysseili, vankila), voidaanko muita säilöönottoyksiköitä käyttää, säilöönottoalueen koko, kuinka monta henkilöä pidetään samalla alueella, pesu- ja hygienia-tiloihin pääsy ja niiden käytettävyys, ilmanvaihto ja mahdollisuus oleskella ulkona, yhteydet ulkomaailmaan ja onko kyseisellä henkilöllä jokin sairaus ja saako hän hoitoa. Henkilön henkilökohtaisilla olosuhteilla on erityinen merkitys, esimerkiksi sillä, onko kyseessä lapsi, kidutukseen kohteena ollut henkilö, raskaana oleva nainen, ihmiskaupan uhri, iäkäs henkilö tai vammainen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ottaa huomioon eurooppalaisen komitean kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (CPT) laatimat raportit, kun se arvioi säilöönotto-olosuhteita kussakin yksittäisessä tapauksessa.

³¹⁹ Jos haluat lisätietoja, ks. asia nro 13178/03, *Mubilanzila Mayeka ja Kaniki Mitunga v. Belgia* (vailla huoltajaa olevat alaikäiset), EIT 12.10.2006 ja asia nro 25965/04, *Rantsev v. Kypros ja Venäjä* (ihmiskaupan uhrit), EIT 7.1.2010.

Näissä raporteissa annetaan myös jäsenvaltioille käytännön opastusta siitä, minkälaisia olosuhteita ei voida hyväksyä.

Esimerkki: Asiassa *Dougoz, Peers ja S.D. v. Kreikka*³²⁰ tuomioistuin vahvisti säilöönotto-olosuhteita koskevat keskeiset periaatteet ja selvensi lisäksi, että säilöön otetut turvapaikanhakijat olivat erityisen haavoittuvassa asemassa, kun otetaan huomioon heidän kokemuksensa, kun he pakenevat vainoa, mikä saattaa lisätä heidän ahdistustaan, kun heidät otetaan säilöön.

Esimerkki: Asiassa *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka*³²¹ tuomioistuin totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa oli loukattu ei pelkästään valittajan säilöönotto-olosuhteiden osalta vaan myös hänen yleisten elinolosuhteidensa (vastaanotto-olosuhteiden) osalta Kreikassa. Valittaja oli afganistanilainen turvapaikanhakija, ja Kreikan viranomaiset olivat tietoisia hänen henkilöllisyydestään ja siitä, että hän oli mahdollinen turvapaikanhakija saavuttuaan Ateenaan. Hänet otettiin välittömästi säilöön ilman selitystä. Kansainvälisten järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen eri raporttien mukaan Kreikan viranomaiset ottavat järjestelmällisesti turvapaikanhakijat säilöön. Valittajan väitteet, joiden mukaan poliisi oli kohdellut häntä väkivaltaisesti, olivat yhdenmukaisia kansainvälisten järjestöjen, etenkin CPT:n, keräämien todistajanlausuntojen kanssa. CPT:n ja UNHCR:n johtopäätöksissä vahvistettiin myös valittajan väitteet Ateenan kansainvälisen lentokentän lähellä olevan säilöönottoyksikön epähygieenisistä ja ahtaista oloista. Vaikka valittaja oli säilössä suhteellisen lyhyen ajan, säilöönottoyksikön olosuhteet eivät olleet hyväksyttävät. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että valittajan on täytyntä kokea, että häntä kohdeltiin mielivaltaisesti, ja tuntee alempiarvoisuutta ja ahdistusta, ja säilöönotto-olosuhteet heijastivat ihmisarvon kunnioituksen puutetta, mikä oli halventavaa kohtelua. Turvapaikanhakijana hän oli erityisen haavoittuvassa asemassa siirtolaisuutensa ja traumaattisten kokemustensa takia. Tuomioistuin totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa oli loukattu.

320 Asia nro 40907/98, *Dougoz v. Kreikka*, EIT 6.3.2011; asia nro 28524/95, *Peers v. Kreikka*, EIT 19.4.2001 ja asia nro 53541/07, *S.D. v. Kreikka*, EIT 11.6.2009.

321 Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011.

Tätä aihetta koskevia merkityksellisiä muita kuin sitovia oikeuslähteitä ovat muun muassa Euroopan neuvoston ”Twenty Guidelines on Forced Return, European prison rules” ja ”EU Guidelines on the treatment of immigration detainees”³²² vuodelta 2005.

6.10. Korvaus laittomasta säilöönnotosta

Henkilöille, jotka on otettu laittomasti säilöön, voidaan maksaa vahingonkorvausta sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan.

Unionin oikeus: Asiassa *Francovich*³²³ yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että kansallisten tuomioistuinten on määrättävä korvausta vahingoista, jotka EU:n jäsenvaltiot ovat aiheuttaneet rikkomalla unionin oikeutta. Tätä periaatetta ei ole vielä sovellettu rikkomisiin, jotka johtuvat siitä, että jäsenvaltio ei ole pannut direktiiviä täytäntöön maahanmuuttoon liittyvän säilöönnoton yhteydessä.

Euroopan ihmisoikeussopimus: 5 artiklan 5 kappaleessa määrätään, että ”[j]okaisella, joka on pidätetty tai jonka vapaus on muuten riistetty tämän artiklan määräysten vastaisesti, on täytäntöönpanokelpoinen oikeus vahingonkorvaukseen”. Jotta korvausta voidaan myöntää, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan yhtä tai useampaa määräystä on täytynt loukata.

322 Euroopan neuvoston ministerikomitea (2003) *Recommendation Rec(2003)5 of the Committee of Ministers to member states on measures of detention of asylum seekers*; Euroopan neuvoston ministerikomitea (2005); Euroopan neuvoston ministerikomitea (2006) *Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules*, 11.1.2006.

323 Yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, *Francovich ja Bonifaci ym. v. Italian tasavalta*, EYTI 19.11.1991 (Kok. s. I-05357).

Keskeiset kohdat

- Sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan vapaudenriiston täytyy olla viimeinen keino, kun muita lievempiä keinoja on ensin käytetty (ks. 6.2 kohta).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan henkilön konkreettinen tilanne voidaan vapaudenriistoksi ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaisesti tai kyseisen henkilön liikkumisvapauden rajoitukseksi ihmisoikeussopimuksen neljännen pöytäkirjan 2 artiklan mukaisesti (ks. 6.1 kohta).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan vapaudenriisto on voitava perustella 5 artiklan 1 kappaleen a–f kohdassa mainitulla tarkoituksella, se on määrätävä lakisäätöisen menettelyn mukaisesti, eikä se saa olla mielivaltainen (ks. 6.3 kohta).
- Unionin oikeuden mukaan vapaudenriiston on oltava lainmukainen (ks. 6.3 kohta), välttämätön ja oikeasuhteinen (ks. 6.5 kohta).
- Unionin oikeudessa säilöönoton enimmäisajaksi on säädetty kuusi kuukautta, jota voidaan poikkeusolosuhteissa jatkaa korkeintaan 18 kuukauteen (ks. 6.6.4 kohta).
- Sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan maastapoistamista varten säilöönotetun henkilön maastapoistamiseen on oltava realistisia mahdollisuuksia (ks. 6.6.3 kohta) ja maastapoistamismenettelyt on toteutettava ripeästi (ks. 6.6.2 kohta).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kappaleessa, jossa määrätään oikeudesta saada tietää toimenpiteen perusteet, ja 5 artiklan 4 kappaleessa, jossa määrätään oikeudesta saada säilöönottopäätös välittömästi tuomioistuimen tutkittavaksi, mainitut menettelylliset takeet on otettava huomioon vapaudenriiston yhteydessä (ks. 6.8 kohta).
- Sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan vapaudenriisto tai liikkumisoikeuden rajoituksen on oltava yhdenmukainen perusoikeuksien kanssa. Esimerkiksi säilöönotto-olosuhteiden on oltava sellaiset, että ihmisarvoa kunnioitetaan, säilöönotto-olosuhteet eivät saa koskaan aiheuttaa vaaraa kyseisten henkilöiden terveydelle ja erityistä huomiota on kiinnitettävä haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin (ks. 6.7 ja 6.9 kohta).
- Henkilöllä, joka on otettu säilöön mielivaltaisesti tai laittomasti, voi olla oikeus vahingonkorvaukseen sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan (ks. 6.10 kohta).

Muuta oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta

Jos haluat löytää muuta oikeuskäytäntöä, katso ohjeet kohdasta [Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?](#) tämän käsikirjan sivulta 263. Lisämateriaalia tämän luvun aiheista on kohdassa [Kirjallisuutta](#) sivulla 241.

7

Pakkoon perustuva paluu ja maastapoistamisen tapa

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY) Frontex-asetus (muutokset), asetus (EU) N:o 1168/2011 Neuvoston päätös yhteisten lentojen järjestämisestä henkilökohtaisen maastapoistamispäätöksen saaneiden kolmansien maiden kansalaisten poistamiseksi kahden tai useamman jäsenvaltion alueelta (2004/573/EY)	Maastapoistamisen toteuttaminen: turvallisesti, ihmisarvoisesti ja humanisti	Ministerikomitea, "Twenty Guidelines on Forced Return", toukokuu 2005, nro 19
Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU), 48 artikla	Tietojen luottamuksellisuus	Ministerikomitea, "Twenty Guidelines on Forced Return", toukokuu 2005, nro 12
EU:n perusoikeuskirja, 2 artikla (oikeus elämään) Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 8 artiklan 4 kohta	Pakkokeinojen aiheuttama vakava haitta	EIS, 2 artikla (oikeus elämään) Ministerikomitea, "Twenty Guidelines on Forced Return", toukokuu 2005, nro 19
	Tutkimukset	Asia <i>Ramsahai v. Alankomaat</i> , EIT 2007 (tehokas järjestelmä) Asia <i>Tarariyeva v. Venäjä</i> , EIT 2006 (sairaanhoidon vankilassa) Asia <i>Tais v. Ranska</i> , EIT 2006 (terveystarkastus säilöönoton aikana)

Johdanto

Tässä luvussa tarkastellaan, miten ulkomaalainen poistetaan maasta. Maastapoistamisen oikeudellisia esteitä, esimerkiksi turvapaikanhakijan maastapoistamisen esteitä, käsitellään 1, 3 ja 4 luvussa.

Henkilöt on poistettava turvallisella, ihmisarvoisella ja humanilla tavalla riippumatta siitä, tapahtuuko tämä lentoteitse, maitse tai meritse. On tapahtunut onnettomuuksia, joissa henkilöitä on menehtynyt maastapoistamisen aikana hapenpuutteen takia tai loukkaantunut vakavasti. Kuolemantapauksia on sattunut myös säilöönottoyksiköissä ennen maastapoistamisen toteuttamista. Maastapoistamismenettely voi myös lisätä itsensä vahingoittamisen tai itsemurhan riskiä joko säilöönoton aikana ennen maastapoistamista tai itse maastapoistamisen aikana.

Unionin oikeudessa palauttamista säännellään [palauttamisdirektiivillä](#) (2008/115/EY). Frontexin yhteensovittamia yhteisiä palauttamisoperaatiota säännellään uudistetussa [Frontex-asetuksessa](#) (EU) N:o 1168/2011.

Euroopan tuomioistuinta on harvoin pyydetty tutkimaan maastapoistamisen toteuttamisen todellista tapaa. On kuitenkin monia oikeustapauksia, jotka koskevat lähinnä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2, 3 ja 8 artiklaa. Tämä oikeuskäytäntö koskee yleisesti viranomaisten pakkokeinojen käyttöä, tarvetta suojella ihmisiä haitalta sekä viranomaisten menettelyllistä velvollisuutta tutkia viranomaisten toimintaa tilanteissa, joissa henkilölle on väitetyesti aiheutunut vakavaa haittaa. Näitä yleisiä periaatteita voidaan soveltaa myös tietyissä olosuhteissa, kuten pakkoon perustuvan paluun yhteydessä. Tätä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin jäljempänä.

Säädösten lisäksi on olemassa tätä aihetta koskevia ei-sitovia oikeudellisia välineitä. Euroopan neuvoston suuntaviivoissa ”Twenty Guidelines on Forced Return” annetaan hyödyllisiä ohjeita, ja siksi niihin viitataan tämän luvun monissa eri kohdissa.³²⁴ [CPT-normit](#) sisältävät myös osion, jossa käsitellään lentoteitse tapahtuvaa palauttamista.³²⁵

Palauttamiset mahdollistetaan usein takaisinottosopimuksilla, jotka tehdään poliittisella tai operatiivisella tasolla. EU:ssa takaisinottosopimuksia tekevät joko yksittäiset

324 Euroopan neuvoston ministerikomitea (2005).

325 Euroopan neuvosto, eurooppalainen komitea kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (CPT) (2002–2011), IV luku, s. 69 ja sitä seuraavat sivut.

jäsenvaltiot tai unioni. Ajanjaksolla 2005–2013 EU teki 15 takaisinottosopimusta, joista useimmat ovat tulleet voimaan.³²⁶

7.1. Maastapoistamisen toteuttaminen: turvallisesti, ihmisarvoisesti ja humanisti

Unionin oikeus: Palauttamisdirektiivin mukaan pakkoon perustuva paluu on pantava täytäntöön kunnioittaen kyseisen henkilön ihmisarvoa ja fyysistä koskemattomuutta (8 artiklan 4 kohta). Vapaaehtoinen paluu on asetettava etusijalle (7 artikla) ja on perustettava tehokas järjestelmä palautusten valvomiseksi (8 artiklan 6 kohta).³²⁷ Vuoden 2004 neuvoston päätöksen liitteen lentoteitse tapahtuvaan yhteiseen maasta poistamiseen sovellettavia turvallisuusmääräyksiä koskeissa ohjeissa annetaan myös ohjeita muun muassa lääketieteellisistä kysymyksistä, saattajien koulutuksesta ja käyttäytymisestä sekä pakkokeinojen käytöstä.³²⁸

Palauttamisdirektiivissä edellytetään, että kyseisen henkilön terveydentila on otettava huomioon maastapoistamismenettelyjen aikana (5 artikla). Lentoteitse tapahtuvan palauttamisen osalta tämä yleensä edellyttää, että terveydenhuoltohenkilöstö vahvistaa, että henkilö kykenee matkustamaan. Henkilön fyysinen ja henkinen tila voi myös olla peruste lykätä maastapoistamisen täytäntöönpanoa (9 artikla). Maastapoistamisen täytäntöönpanossa oikeus perhe-elämään on otettava asianmukaisesti huomioon (5 artikla). Jäsenvaltiolla voi olla myös kansallisia lakeja ja periaatteita erityisistä terveyteen liittyvistä kysymyksistä, esimerkiksi pitkälle edenneestä raskaudesta.

Palauttamisdirektiivin mukaan ilman huoltajaa matkustavat alaikäiset voidaan palauttaa vain perheenjäsenille, nimetyille holhoojalle tai asianmukaiseen vastaanottoyksikköön (10 artikla).

Euroopan ihmisoikeussopimus: On arvioitava, ovatko julkisten viranomaisten niiden vastuulla ja valvonnassa oleville henkilöille mahdollisesti aiheuttamat vammat tai haitat riittävän vakavia, jotta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa voidaan soveltaa.

326 Hongkong, Macao, Sri Lanka, Albania, Venäjä, Ukraina, entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia, Bosnia ja Hertsegovina, Montenegro, Serbia, Moldova, Pakistan, Georgia, Kap Verde (ei vielä voimassa), Armenia (ei vielä voimassa) (kronologinen järjestys). Ks. myös komission yksiköiden valmisteluasiakirja, SEC (2011) 209, 23.2.2011, taulukko 1.

327 Lisätietoja EU:n jäsenvaltioiden käytännöistä saa julkaisusta FRA (2012) s. 51–54.

328 Neuvoston päätös 2004/573/EY, tehty 29 päivänä huhtikuuta 2004, yhteisten lentojen järjestämiseksi henkilökohtaisen maastapoistamispäätöksen saaneiden kolmansien maiden kansalaisten poistamiseksi kahden tai useamman jäsenvaltion alueelta, EUVL L 261, 2004, s. 28.

Arvioinnissa on otettava huomioon seikat, jotka tekevät henkilöstä erityisen haavoittuvan, esimerkkeinä ikä tai henkinen terveydentila.³²⁹

Euroopan neuvoston palauttamista koskevien suuntaviivojen mukaan viranomaisten on tehtävä yhteistyötä palautettavien henkilöiden kanssa pakkokeinojen käytön tarpeen rajoittamiseksi, ja palautettaville henkilöille on annettava mahdollisuus valmistautua palauttamiseen (suuntaviiva 15). Palautettavien henkilöiden terveydentilan on oltava sellainen, että he pystyvät matkustamaan (suuntaviiva 16).

7.2. Tietojen luottamuksellisuus

On tärkeää varmistaa, että ainoastaan ne tiedot, jotka ovat tarpeen maastapoistamisen toteuttamista varten, toimitetaan paluumaahan ja että turvapaikkamenettelyn aikana saadut tiedot pysyvät luottamuksellisina. Saattajien, jotka saattavat palautettavan henkilön säilöönottoyksiköstä määräpaikkaan, on myös varmistettava tietojen luottamuksellisuus.

Unionin oikeus: Turvapaikkamenettelyn aikana saatuja tietoja säännellään [turvapaikkamenettelydirektiivin](#) (2013/32/EU) 48 artiklassa, ja EU:n jäsenvaltiot ovat velvollisia kunnioittamaan saatujen tietojen luottamuksellisuutta. Direktiivin 30 artiklassa on takeita siitä, että yksittäisiä turvapaikanhakijoita koskevia tietoja kerättäessä niitä ei saa paljastaa osapuolille, joiden epäillään vainoavan hakijaa.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Luottamuksellisuuden rikkominen voi herättää kysymyksiä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan puitteissa, ja jos tällainen rikkominen johtaa pahoinpitelyn vaaraan palauttamisen yhteydessä, se voi kuulua ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan soveltamisalaan. Toisessa yhteydessä tuomioistuin on todennut, että jokaiseen toimenpiteeseen, jolla puututaan yksityisyyteen, on sovellettava yksityiskohtaisia sääntöjä ja vähimmäistakeita, joilla annetaan riittävät takeet väärinkäytön ja mielivaltaisuuden riskiä vastaan. Nämä vähimmäistakeet koskevat muun muassa keskoa, tallentamista, käyttöä, kolmansien osapuolten pääsyä, tietojen eheyden ja luottamuksellisuuden säilyttämistä koskevia menettelyjä ja tietojen poistamismenettelyjä.³³⁰

329 Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011 ja asia nro 34588/07, *Darraj v. Ranska*, EIT 4.11.2010.

330 Asia nro 30562/04, *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 4.12.2008.

Euroopan neuvoston suuntaviivoissa ”Twenty Guidelines on Forced Return” käsitellään myös henkilötietojen käsittelyn kunnioittamista ja käsittelylle asetettuja rajoituksia sekä kieltoa vaihtaa turvapaikkahakemuksiin liittyvää tietoa (suuntaviiva 12).

7.3. Pakkokeinojen aiheuttama vakava haitta

Kansallisen lain mukaan valtiollisille toimijoille, esimerkiksi säilöönottovirkamiehille tai saattajille, voidaan antaa valtuudet käyttää voimaa työtehtäviensä hoitamisessa. Sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa säädetään, että voiman käytön on oltava kohtuullista, välttämätöntä ja oikeasuhteista.

Unionin oikeudessa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa vahvistetaan yhteiset normit, joita sovelletaan säilöönottoon liittyvissä kuolemantapauksissa. Oikeus elämään taataan EU:n perusoikeuskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklassa. Ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan oikeus elämään on yksi tärkeimmistä oikeuksista, josta ei voida poiketa ihmisoikeussopimuksen 15 artiklan mukaan. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa määrätään kuitenkin, että voimankäyttö, erityisesti kuolemaan johtava voimankäyttö, ei ole 2 artikla vastaista, jos voimankäyttö on ”ehdottoman välttämätöntä” ja ”oikeassa suhteessa tavoitteisiin nähden”.³³¹

Unionin oikeus: [Palauttamisdirektiivissä](#) annetaan pakkokeinoja koskevat säännöt. Tällaisia keinoja käytetään viimeisenä keinona, niiden on oltava oikeasuhteisia, eikä niihin saa liittyä kohtuutonta voimankäyttöä. Ne on pantava täytäntöön kunnioittaen kyseisen henkilön ihmisarvoa ja fyysisistä koskemattomuutta (8 artiklan 4 kohta).

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklaan liittyvä oikeuskäytäntö edellyttää lakisääteisiä ja hallinnollisia puitteita, jotka ohjaavat valtiolisten toimijoiden voimankäyttöä ja suojaavat mielivaltaisuudelta, väärinkäytöltä ja ihmishengen menetyksiltä, ja myös vältettävissä olevilta onnettomuuksilta. Henkilöstörakenne, viestintäkanavat ja voimankäyttöä koskevat ohjeet on ilmaistava selkeästi ja riittävän hyvin näissä puitteissa.³³² Jos valtiolliset toimijat käyttävät enemmän voimaa kuin heillä on kohtuudella oikeus käyttää, ja tämä johtaa loukkaantumiseen tai jopa

331 Asia nro 10044/82, *Stewart v. Yhdistynyt kuningaskunta* (päätös), Euroopan ihmisoikeustoimikunta 10.7.1984 ja asia nro 18984/91, *McCann ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 27.9.1995, 148–149 kohta.

332 Asia nro 50385/99, *Makaratzis v. Kreikka* [suuri jaosto], EIT 20.12.2004, 58 kohta ja asiat nro 43577/98 ja 43579/98, *Nachova ym. v. Bulgaria* [suuri jaosto], EIT 6.7.2005, 96 kohta.

kuolemaan, jäsenvaltiota on pidettävä vastuullisena. Tapahtumia on tutkittava tehokkaasti, ja niiden on voitava johtaa kanteen nostamiseen.³³³

Tuomioistuin on todennut, että jäsenvaltioilla ei ole pelkästään negatiivisia velvollisuuksia olla vahingoittamatta ihmisiä vaan myös positiivisia velvollisuuksia suojata ihmisiä ihmishengen menetykseltä tai vakavalta loukkaantumiselta, myös kolmansilta osapuolilta tai heiltä itseltään, sekä tarjota mahdollisuutta sairaanhoitoon. Jäsenvaltion velvollisuus suojata kattaa myös velvollisuuden antaa säännöksiä ja asianmukaisia menettelyjä, joihin sisältyvät rikosoikeudelliset säännökset henkilöön kohdistuvien rikosten estämiseksi, sekä määrätä näihin liittyviä seuraamuksia ehkäisemään uusia tällaisia rikoksia.³³⁴ Kysymys kuuluu, ovatko viranomaiset tehneet kaiken, mitä kohtuudella voidaan odottaa, välttääkseen sellaisen ihmishengen kohdistuvan todellisen ja välittömän riskin, josta ne ovat tienneet tai josta niiden olisi pitänyt tietää.³³⁵

Tutkiessaan voimankäytön laillisuutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tarkastellut useita eri tekijöitä, muun muassa tavoiteltavan päämäärän luonnetta ja todellisen tilanteen aiheuttama vaaraa ihmishengelle ja ruumiille. Tuomioistuin tarkastelee tietyn voimankäytön olosuhteita, joihin kuuluu se, onko voimankäyttö tahallista vai tahatonta, ja se, onko operaatiota suunniteltu ja valvottu riittävästi.

Esimerkki: Asiassa *Kaya v. Turkki*³³⁶ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toisti, että jäsenvaltion on harkittava voimankäyttöä ja sitä, miten suuri on riski siitä, että se voi johtaa ihmishengen menetykseen.

Voimankäyttö voidaan kyseenalaistaa paitsi 2 artiklan perusteella, joka koskee ihmishengen menetystä tai ihmishenkeä uhkaavaa tilannetta, kuten itsemurhayritystä, josta aiheutuu pysyvä haitta, myös 3 ja 8 artiklan perusteella tilanteissa, joissa henkilö loukkaantuu lähes kuolettavasti voimankäytön seurauksena.

333 Asia nro 18984/91, *McCann ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 27.9.1995, 161 kohta ja asia nro 41488/98, *Velikova ym. v. Bulgaria*, EIT 18.5.2000, 80 kohta.

334 Asia nro 23452/94, *Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 28.10.1998; asia nro 37703/97, *Mastromatteo v. Italia* [suurijaosto], EIT 23.10.2002, 72–73 kohta ja asiat nro 18299/03 ja 27311/03, *Finogenov ym. v. Venäjä*, EIT 20.12.2011, 209 kohta.

335 Asia nro 46598/06, *Branko Tomašić ym. v. Bulgaria*, EIT 15.1.2009, 51 kohta.

336 Asia nro 22729/93, *Kaya v. Turkki*, EIT 19.2.1998.

Esimerkki: Asiassa *Ilhan v. Turkki*³³⁷ tuomioistuin katsoi, että ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa, eikä 2 artiklaa, oli loukattu, kun asianomaiselle henkilölle aiheutui aivovamma liiallisen voimankäytön seurauksena pidätyksen yhteydessä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan yhteydessä ilmaissut huolenaiheensa vaaratilanteista, joissa poliisit tai muut virkamiehet ovat puuttuneet henkilöiden elämään.³³⁸

Kuolemantapaus tai loukkaantuminen voi johtua pakkokeinoista tai siitä, ettei jäsenvaltio ole estänyt ihmishengen menetystä, mukaan lukien itseaiheutettu vamma tai lääketieteelliset syyt.³³⁹ Euroopan neuvoston suuntaviivoissa ”Twenty Guidelines on Forced Return” kielletään pakkokeinot, jotka todennäköisesti tukkivat hengitystiet joko kokonaan tai osittain tai joissa palautettavat henkilöt pakotetaan asentoihin, joissa he ovat vaarassa tukehtua (suuntaviiva 19).

7.4. Tutkimukset

Euroopan ihmisoikeussopimus: Yleisiä periaatteita, jotka on kehitetty lähinnä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2, 3 ja 8 artiklasta, voidaan tietyissä olosuhteissa soveltaa myös pakkoon perustuvan paluun yhteydessä. On suoritettava jossain muodossa tehokas ja virallinen tutkimus, kun henkilö kuolee tai loukkaantuu vakavasti jäsenvaltion toimenpiteen vuoksi, tai kun tämä tapahtuu olosuhteissa, joissa jäsenvaltiota voidaan pitää vastuullisena, esimerkiksi säilöönoton aikana. Jäsenvaltio voi edelleen olla vastuussa, vaikka se ulkoistaa osan maastapoistamiseen liittyvistä tehtävistä yksityisille yrityksille. Tehokkuudelta vaaditaan tiettyä vähimmäistasoa, joka riippuu tapauksen olosuhteista.³⁴⁰ Oikeusvaltioperiaatteen varmistamiseksi ja yleisen luottamuksen säilyttämiseksi on tehostettava vastuuvuolisuutta ja avoimuutta.³⁴¹

Kun henkilö on kuollut tai loukkaantunut ollessaan tai oltuaan säilössä tai valvonnan kohteena, jäsenvaltion on laadittava tyydyttävä ja vakuuttava selonteko kyseisistä tapahtumista. Esimerkiksi ihmisoikeussopimuksen 2 artiklaa oli loukattu, kun valtio

337 Asia nro 22277/93, *Ilhan v. Ranska* [suuri jaosto], EIT 27.6.2000, 77 ja 87 kohta.

338 Asia nro 48666/99, *Kučera v. Slovakia*, EIT 17.7.2007, 122–124 kohta ja asia nro 47709/99, *Rachwalski ja Ferenc v. Puola*, EIT 28.7.2009, 58–63 kohta.

339 Ks. esimerkiksi Yhdistyneen kuningaskunnan asia *FGP v. Serco Plc & Anor* [2012] EWHC 1804 (Admin), 5.7.2012.

340 Asia nro 18984/91, *McCann ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 27.9.1995, 161 kohta ja asia nro 41488/98, *Velikova ym. v. Bulgaria*, EIT 18.5.2000, 80 kohta.

341 Asia nro 52391/99, *Ramsahai ym. v. Alankomaat* [suuri jaosto], EIT 15.5.2007.

oli vakuuttanut, että kuolema oli aiheutunut luonnollisista syistä, eikä se ollut antanut muuta tyydyttävää selvitystä kuolemasta eikä puutteellisesta postmortem-tarkastuksesta.³⁴² Ihmisoikeussopimuksen 2 artiklaa todettiin loukatun myös tapauksissa, joissa vankilasairaalassa annettu hoito oli puutteellista³⁴³ ja valittajan terveydentila oli tutkittu puutteellisesti ennen kuin hänet otettiin säilöön.³⁴⁴

Ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan mukaisen valituksen tutkimuksessa keskeiset kriteerit ovat tutkimuksen riippumattomuus, riipeys ja perheen osallistuminen siihen sekä sen riittävyys ja tehokkuus. Tutkimuksen ja sen tulosten on oltava myös avoimia julkiselle tarkastelulle. Viranomaisten tehtävänä on käynnistää tutkimus omasta aloitteestaan, eikä odottaa valituksen tekemistä. Tutkimuksen suorittajan on oltava hierarkkisessa, institutionaalisessa ja käytännön merkityksessä virkamies tai elin, joka on riippumaton tapahtumien osapuolista.³⁴⁵

342 Asia nro 26129/95, *Tanh v. Turkki*, EIT 10.4.2001, 143–147 kohta.

343 Asia nro 4353/03, *Tarariyeva v. Venäjä*, EIT 14.12.2006, 88 kohta.

344 Asia nro 39922/03, *Tais v. Ranska*, EIT 1.6.2006.

345 Asia nro 29178/95, *Finucane v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 1.7.2003, 68 kohta.

Keskeiset kohdat

- Maastapoistaminen on toteutettava turvallisella ja humaanilla tavalla, ja kyseisen henkilön ihmisarvoa on kunnioitettava (ks. [7.1 kohta](#)).
- Henkilöiden on kyettävä matkustamaan ottaen huomioon heidän fyysinen ja henkinen terveystensä (ks. [7.1 kohta](#)).
- On kiinnitettävä erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin, mukaan lukien lapset sekä henkilöt, jotka ovat vaarassa tehdä itsemurhan tai vahingoittaa itseään (ks. [7.1 kohta](#)).
- Unionin oikeuden mukaan jäsenvaltioiden on luotava tehokas palautuksen valvontajärjestelmä (ks. [7.1 kohta](#)).
- [Palauttamisdirektiivin](#) mukaan ilman huoltajaa olevat alaikäiset voidaan palauttaa vain perheenjäsenille, nimetyille huoltajalle tai asianmukaiseen vastaanottoyksikköön (ks. [7.1 kohta](#)).
- Turvapaikkamenettelyn aikana saatujen tietojen luottamuksellisuus on taattava (ks. [7.2 kohta](#)).
- Sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan pakkokeinojen käytön on oltava kohtuullista, välttämätöntä ja oikeasuhteista (ks. [7.3 kohta](#)).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan viranomaiset ovat velvollisia tutkimaan liiallista voimankäyttöä koskevat väitteet (ks. [7.4 kohta](#)).

Muuta oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta

Jos haluat löytää muuta oikeuskäytäntöä, katso ohjeet kohdasta [Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?](#) tämän käsikirjan sivulta 263. Lisämateriaalia tämän luvun aiheista on kohdassa [Kirjallisuutta](#) sivulla 241.

8

Taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
<p>EU:n perusoikeuskirja, 12 artikla (kokoontumis- ja yhdistymisvapaus), 15 artiklan 1 kohta (ammattillinen vapaus ja oikeus tehdä työtä), 16 artikla (elinkeinovapaus), 28 artikla (neuvotteluoikeus ja oikeus työtaistelutoimiin), 29 artikla (oikeus työnvälityspalveluihin), 30 artikla (suoja perusteettoman irtisanomisen yhteydessä), 31 artikla (oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot) ja 32 artikla (lapsityövoiman käytön kieltö ja nuorten suojele työssä)</p> <p>Työmarkkinoille pääsyä säännellään johdetulla EU:n oikeudella kunkin erityisryhmän osalta</p>	<p>Taloudelliset oikeudet</p>	<p>EIS, 4 artikla (orjuuden ja pakkotyön kieltö)</p> <p>EIS, 11 artikla (yhdistymisvapaus)</p> <p><i>Asia Bigaeva v. Kreikka</i>, EIT 2009 (ulkomaalainen voi osallistua ammattikoulutukseen, mutta hän ei saa suorittaa tutkintoa)</p>
<p>EU:n perusoikeuskirja, 14 artikla (oikeus koulutukseen)</p> <p>Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 14 artiklan 1 kohta (laittomat maahanmuuttajat)</p> <p>Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 14 artikla (turvapaikanhakijat)</p>	<p>Koulutus</p>	<p>EIS, ensimmäisen pöytäkirjan 2 artikla (oikeus koulutukseen)</p> <p>Euroopan sosiaalinen peruskirja, 17 artikla (lasten ja nuorten oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeleluun), 18 artikla (oikeus olla ansiotyössä) ja 19 artikla (siirtotyöntekijöiden ja heidän perheidensä oikeus suojeleluun ja tukeen)</p>

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
		<p><i>Asia Ponomaryovi v. Bulgaria</i>, EIT 2011 (laittomilta maahanmuuttajilta peritään korkeampia maksuja keskiasteen koulutuksesta)</p> <p><i>Asia Karus v. Italia</i>, Euroopan ihmisoikeustoimikunta 1998 (ulkomaalaisilta peritään korkeampia maksuja korkeasteen koulutuksesta)</p>
<p>EU:n perusoikeuskirja, 34 artiklan 3 kohta (sosiaaliturva ja toimeentuloturva)</p> <p>Sellaisia kolmansien maiden kansalaisia, jotka ovat ETA:n kansalaisten perheenjäseniä, sekä pitkään oleskelleita henkilöitä, turvapaikanhakijoita, pakolaisia, toissijaista suojelua saavia henkilöitä ja ihmiskaupan uhreja koskevia asumiseen liittyviä säännöksiä on annettu EU:n johdetussa oikeudessa.</p>	<p>Asuminen</p>	<p><i>Asia Gillow v. Yhdistynyt kuningaskunta</i>, EIT 1986 (oikeus kodin kunnioittamiseen)</p> <p><i>Asia M.S.S. v. Belgia</i>, EIT 2011 (asunnon tarjoamisen laiminlyönti voi loukata Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa)</p> <p>Euroopan sosiaalinen peruskirja , 31 artikla (oikeus asuntoon)</p> <p><i>Asia DCI v. Alankomaat</i>, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 2009 (asunto laittomasti maahantulleille lapsille)</p>
<p>EU:n perusoikeuskirja, 35 artikla (terveyden suojelu)</p> <p>EU:n johdetussa oikeudessa säädetään terveydenhuollosta kunkin erityisryhmän osalta</p>	<p>Terveydenhuolto</p>	<p>Euroopan sosiaalinen peruskirja, 13 artikla (oikeus sosiaaliavustukseen ja lääkinälliseen apuun)</p> <p><i>Asia FIDH v. Ranska</i>, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 2004</p>
<p>Kolmansien maiden kansalaiset, jotka ovat ETA:n kansalaisten perheenjäseniä:</p> <p>Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi (2004/38/EY), 24 ja 14 artikla</p> <p>Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annettu asetus (EY) N:o 883/2004, sellaisena kuin se on muutettuna asetuksella (EU) N:o 465/2012</p>	<p>Sosiaaliturva ja sosiaaliapu</p>	<p><i>Asia Wasilewski v. Puola</i>, EIT 1999 (ei oikeutta taloudelliseen tukeen)</p> <p><i>Asia Gaygusuz v. Itävalta</i>, EIT 1996 (ulkomaalaisten syrjintä työttömyysetuuksien osalta)</p> <p><i>Asia Koua Poirrez v. Ranska</i>, EIT, 2003 (ulkomaalaisten syrjintä työkyvyttömyysetuuksien osalta)</p>

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
<p>Kolmansien maiden kansalaiset, jotka muuttavat EU:n sisällä: Asetus (EY) N:o 859/2003 ja asetus (EU) N:o 1231/2010</p> <p>Muut ryhmät Johdetussa oikeudessa säädetään erityisistä oikeuksista turvapaikanhakijoille, pakolaisille, toissijaista suojelua saaville henkilöille, ihmiskaupan uhreille sekä pitkään oleskelleille henkilöille</p>		<p>Asia <i>Andrejeva v. Latvia</i>, EIT 2009 (ulkomaalaisten syrjintä eläkkeiden osalta)</p> <p>Euroopan sosiaalinen peruskirja, 12 artikla (oikeus sosiaaliturvaan), 13 artikla (oikeus sosiaaliavustukseen ja lääkinnälliseen apuun), 14 artikla (oikeus sosiaalipalveluihin), 15 artikla (vammaisten henkilöiden oikeudet), 17 artikla (lasten oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun), 23 artikla (ikäntyneiden henkilöiden oikeus sosiaaliseen suojeluun) ja 30 artikla (oikeus suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan)</p>

Johdanto

Useimmille maahanmuuttajille maahantulo- tai oleskeluoikeuden saaminen on vasta ensimmäinen vaihe täydellisten oleskeluoikeuksien saamiseksi. Työpaikan, koulutuksen, asunnon, terveydenhuollon, sosiaaliturvan, sosiaaliavustuksen ja muiden sosiaalisten etujen saaminen voi olla vaativaa. Kaikkien sosiaalisten etujen saaminen edellyttää yleensä tunnustettua maahantulo- tai oleskeluoikeutta.

Valtioiden on sallittua tehdä ero eri kansalaisuuksien välillä, kun ne käyttävät suvereenia oikeuttaan myöntää tai evätä maahantulo alueelleen. Periaatteessa ei ole laitonta tehdä sopimus tai antaa kansallista lainsäädäntöä, jossa henkilöille, joilla on tietty kansalaisuus, annetaan etuoikeus tulla valtion alueelle tai oleskella siellä. Valtiot voivat näin ollen myös asettaa erilaisia ehtoja maahantulolle ja oleskelulle. Ne voivat esimerkiksi määrätä, että tietyille ryhmille ei myönnetä pääsyä työmarkkinoille tai mahdollisuutta julkisiin varoihin. Valtioiden on kuitenkin muistettava, että kansainvälisissä ja eurooppalaisissa ihmisoikeusvälineissä kielletään syrjintä, myös kansalaisuuden perusteella, niiden sääntelemillä aloilla.³⁴⁶

³⁴⁶ Euroopan unionin perusoikeuskirja, 21 artikla. Euroopan ihmisoikeussopimus, 14 artikla ja kahdennentoista pöytäkirjan 1 artikla. Euroopan sosiaalinen peruskirja, V osa, E artikla.

Mitä enemmän tietty tilanne kuuluu valtion suvereenin määräämisoikeuden piiriin, sitä enemmän harkintavaltaa valtiolla on erilaisten ehtojen asettamisessa.³⁴⁷ Erilainen kohtelu on sitä vaikeammin hyväksyttävää, mitä enemmän ulkomaalaisen maahanmuuttotilanne muistuttaa valtion omien kansalaisten tilannetta.³⁴⁸ Kun kyse on keskeisistä perusoikeuksista, kuten oikeudesta elämään tai halventavan kohtelun kiellosta, erilainen kohtelu katsotaan kielletyksi syrjinnäksi.³⁴⁹ Nämä periaatteet ovat erityisen tärkeitä, kun kyse on sosiaalisten oikeuksien saamisesta.

Tässä luvussa esitetään lyhyt katsaus EU:n ja Euroopan neuvoston normeista, jotka koskevat mahdollisuutta käyttää taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia, eli oikeutta työhön, koulutukseen, asuntoon, terveydenhoitoon sekä sosiaaliseen suojeluun.

8.1. Tärkeimmät oikeuslähteet

Unionin oikeus: EU:n vapaata liikkuvuutta koskevilla säännöksillä on suuri merkitys kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat sellaisten EU:n kansalaisten perheenjäseniä, jotka ovat käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen Euroopassa. [Vapaata liikkuvuutta koskevalla direktiivillä \(2004/38/EY\)](#) säännellään tällaisten EU:n kansalaisten perheenjäsenten tilannetta kansalaisuudesta riippumatta. Direktiivin 2 artiklan 2 kohdassa määritellään perheenjäsenet, jotka kuuluvat direktiivin soveltamisalaan. Direktiiviä sovelletaan myös kolmansien maiden kansalaisiin, jotka ovat Islannin, Liechtensteinin ja Norjan kansalaisten perheenjäseniä.³⁵⁰ Sveitsin kansalaisten perheenjäsenillä on samanlainen asema.³⁵¹ Näiden säännösten soveltamisalaan kuuluvilla perheenjäsenillä on pääsy työmarkkinoille, ja heillä on myös mahdollisuus saada sosiaalietuuksia.

Unionin oikeuden mukaan Turkin kansalaisilla ja heidän perheenjäsenillään on etuoikeutettu asema EU:n jäsenvaltiossa, vaikka he eivät ole ETA:n kansalaisia. Tämä johtuu vuoden 1963 Ankaran sopimuksesta ja sen vuoden 1970 lisäpöytäkirjasta, jossa oletettiin, että Turkista tulisi EU:n jäsen vuonna 1985. Vuonna 2010 lähes 2,5 miljoonaa Turkin

347 Asia nro 56328/07, *Bah v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 27.9.2011.

348 Asia nro 17371/90, *Gaygusuz v. Itävalta*, EIT 16.9.1996.

349 Kantelu nro 47/2008, *Defence for Children International (DCI) v. Alankomaat*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 20.10.2009.

350 *Sopimus Euroopan talousalueesta*, tehty 2.5.1992, osa III, Henkilöiden, palvelujen ja pääomien vapaa liikkuvuus, EYVL L 1, 3.3.1994.

351 *Euroopan yhteisöjen ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton sopimus henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta*, 21.6.1999, 7 artikla – EYVL L 114, 30.4.2002, s. 7 (sittemmin ulotettu koskemaan myös muita EU:n jäsenvaltioita).

kansalaista oleskeli EU:ssa, mikä merkitsee, että Turkin kansalaiset ovat suurin EU:ssa oleskeleva kolmansien maiden kansalaisten ryhmä.³⁵²

Kolmansien maiden kansalaisen eri ryhmien, esimerkiksi turvapaikanhakijoiden, pakolaisten tai pitkään oleskelleiden henkilöiden, pääsyä työmarkkinoille säännellään erityisdirektiiveillä. Joulukuussa 2011 EU antoi [yhdistelmälapadirektiivin](#) (2011/98/EU), joka oli saatettava osaksi kansallista lainsäädäntöä viimeistään vuoden 2013 loppuun mennessä. Siinä otetaan käyttöön kolmansien maiden kansalaisia koskeva yhden hakemuksen menettely EU:n jäsenvaltion alueella oleskelua ja työskentelyä varten sekä yhteiset oikeudet kolmansien maiden työntekijöille, jotka oleskelevat laillisesti jäsenvaltiossa.

Lisäksi [rotujen välistä tasa-arvoa koskevassa direktiivissä](#) (2000/43/EY) kielletään syrjintä rodun tai etnisen alkuperän perusteella työhön pääsyn tai tavaroiden ja palvelujen saatavuuden sekä hyvinvointi- ja sosiaaliturvajärjestelmien yhteydessä.³⁵³ Sitä sovelletaan myös kolmansien maiden kansalaisiin. Direktiivin 3 artiklan 2 kohdan mukaan direktiivin soveltamisalaan ei kuulu ”kansalaisuuteen perustuva erilainen kohtelu eikä sillä vaikuteta [...] kolmannen maan kansalaisten ja valtiottomien henkilöiden oikeusasemasta aiheutuvaan kohteluun”.

[Työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevan yhteisön peruskirjan](#) hyväksyivät 9. joulukuuta 1989 kaikki jäsenvaltiot lukuun ottamatta Yhdistynyttä kuningaskuntaa. Peruskirjassa esitetään eurooppalaisen työoikeusmallin keskeiset periaatteet, ja se vaikutti [eurooppalaisen sosiaalisen mallin](#) kehitykseen seuraavalla vuosikymmenellä. Yhteisön peruskirjan sosiaalisia perusoikeuksia on kehitetty edelleen ja laajennettu [EU:n perusoikeuskirjassa](#). Perusoikeuskirjan soveltamisala on rajoitettu unionin oikeuden soveltamisalaan kuuluviin aiheisiin, eivätkä sen määräykset voi laajentaa unionin oikeuden soveltamisalaa. EU:n perusoikeuskirjan mukaan ainoastaan harvat sosiaaliset oikeudet taataan kaikille ihmisille, esimerkiksi 14 artiklan 1 kohdan 2 alakohdan mukainen oikeus koulutukseen, sillä useimmat oikeudet kuuluvat vain kansalaisille tai henkilöille, jotka oleskelevat maassa laillisesti.

Euroopan neuvoston järjestelmän mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taataan lähinnä kansalaisoikeudet ja poliittiset oikeudet, ja siinä annetaan vain vähän taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia koskevia ohjeita.

352 Euroopan komissio, Eurostat (2010), ”Main countries of origin of non-nationals, EU-27, 2010”, saatavilla osoitteesta [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_countries_of_origin_of_non-nationals,_EU-27,_2010_\(million\).png&filetimestamp=20111125175250#file](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_countries_of_origin_of_non-nationals,_EU-27,_2010_(million).png&filetimestamp=20111125175250#file).

353 Direktiivi 2000/43/EY, EYVL L 180, s. 22.

Euroopan sosiaalinen peruskirja (joka hyväksyttiin vuonna 1961 ja jota uudistettiin vuonna 1996) täydentää kuitenkin Euroopan ihmisoikeussopimusta, ja se on tärkeä viitekohta ihmisoikeuksia koskevalle eurooppalaiselle lainsäädännölle taloudellisten ja sosiaalisista oikeuksien alalla. Siinä määrätään perusoikeuksista ja perusvapauksista ja valvontamekanismista, joka perustuu raportointimenettelyyn ja järjestökantelumenettelyyn, jolla taataan, että sopimusvaltiot kunnioittavat Euroopan sosiaalisen peruskirjassa taattuja oikeuksia. Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa taataan monia oikeuksia, muun muassa oikeus asuntoon, koulutukseen, työhön ja sosiaaliseen suojeluun, sekä henkilöiden vapaa liikkuvuus ja syrjinnän kieltö.

Vaikka Euroopan sosiaalisen peruskirjan suoja muuttajille ei perustu vastavuoroisuuden periaatteeseen, sen määräykset koskevat lähtökohtaisesti vain sellaisten jäsenvaltioiden kansalaisia, jotka ovat ratifioineet Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja jotka ovat muuttaneet toiseen jäsenvaltioon, joka on myös ratifioinut Euroopan sosiaalisen peruskirjan. Euroopan sosiaalisen peruskirjan liitteen mukaan peruskirjan 1–17 ja 20–31 artiklat koskevat, vaikka niihin ei nimenomaisesti viitata, ulkomaalaisia, mikäli he ovat Euroopan sosiaalisen peruskirjan sopimuspuolena olevan jäsenvaltion kansalaisia, jotka oleskelevat laillisesti tai työskentelevät säännöllisesti sellaisen jäsenvaltion alueella, joka on peruskirjan sopimuspuoli. Näitä artikloja on tulkittava siirtotyöntekijöitä ja heidän perheenjäseniään koskevien 18 ja 19 artiklan valossa. Peruskirjan 18 artiklassa turvataan oikeus olla ansiotyössä sellaisten jäsenvaltioiden alueella, jotka ovat peruskirjan sopimuspuolia, ja 19 artiklassa siirtotyöntekijöille ja heidän perheilleen annetaan oikeus suojeluun ja tukeen.

Vaikka Euroopan sosiaalisen peruskirjan soveltamisala on jokseenkin suppea, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on kehittänyt merkittävän oikeuskäytännön. Kun tietyt perusoikeudet on kyseenalaistettu, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean oikeuskäytäntö on laajentanut Euroopan sosiaalisen peruskirjan henkilöllistä soveltamisalaa siten, että se kattaa kaikki alueella oleskelevat, myös laittomat maahanmuuttajat.³⁵⁴

Euroopan sosiaalisen peruskirjan suhde Euroopan ihmisoikeussopimukseen on tärkeä, ja ihmisoikeussopimuksessa arvostetaan Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean oikeuskäytäntöä. Vaikka kaikki EU:n jäsenvaltiot ja Euroopan neuvoston jäsenvaltiot eivät ole ratifioineet Euroopan sosiaalista peruskirjaa tai hyväksyneet kaikkia sen määräyksiä, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, ettei ratifiointi ole aivan

354 Kantelu nro 14/2003, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. Ranska*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 8.9.2004.

välttämätöntä, jotta tuomioistuin voi tulkita tiettyjä Euroopan ihmisoikeussopimuksen nojalla esitettyjä kysymyksiä, joita säännellään myös Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa.³⁵⁵

8.2. Taloudelliset oikeudet

Tässä luvussa käsitellään taloudellisia oikeuksia, myös pääsyä työmarkkinoille ja oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun työpaikalla. Työmarkkinoille pääsy riippuu yleensä henkilön oikeudellisesta asemasta. Siitä hetkestä lähtien, kun henkilö aloittaa työn, riippumatta siitä, onko se laillista vai ei, työntekijöiden perusoikeuksia on kunnioitettava. Työntekijöillä on myös oikeudellisesta asemasta riippumatta oikeus saada maksu tekevästään työstä.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia ei nimenomaisesti taata, lukuun ottamatta orjuuden ja pakkotyön kieltoa (4 artikla) ja oikeutta perustaa ammattiyhdistyksiä (11 artikla).

Näihin aloihin liittyvissä asioissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on muun muassa tutkinut tilannetta, jossa ulkomaalaisen sallittiin aloittaa tiettyyn ammattiin tähtäävä koulutus, mutta hänelle ei myönnetty oikeutta harjoittaa kyseistä ammattia.

Esimerkki: Asiassa *Bigaeva v. Kreikka*³⁵⁶ Venäjän kansalainen oli saanut luvan aloittaa 18 kuukautta kestävä harjoittelun voidakseen liittyä kreikkalaiseen asianajajayhdistykseen. Harjoittelun päätyttyä asianajajayhdistys ei antanut hänen osallistua tutkintoon, koska hän ei ollut Kreikan kansalainen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että asianajajayhdistys oli antanut valittajan aloittaa harjoittelun, vaikka oli selvää, ettei hänellä harjoittelun päätyttyä ollut oikeutta osallistua asianajajatutkintoon. Tuomioistuin katsoi, että viranomaisten käyttäytyminen oli epä johdonmukaista ja osoitti kunnioituksen puutetta valittajaa kohtaan henkilökohtaisesti ja ammatillisesti ja että se käsitti laittoman puuttumisen hänen yksityiselämäänsä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei kuitenkaan katsonut, että ulkomaalaisten sulkeminen asianajajan ammatin ulkopuolelle olisi sinänsä syrjivää.

355 Asia nro 34503/97, *Demir ja Baykara v. Turkki* [suuri jaosto], EIT 12.11.2008, 85–86 kohta. Muita esimerkkejä alalla sovellettavista asioista koskevista kansainvälisistä välineistä ovat taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (ICESCR), YK:n siirtotyöläisiä koskeva yleissopimus ja ILO:n yleissopimus nro 143.

356 Asia nro 26713/05, *Bigaeva v. Kreikka*, EIT 28.5.2009.

Euroopan sosiaalinen peruskirja: 18 artiklassa säädetään oikeudesta olla ansiotyössä toisen Euroopan sosiaalisen peruskirjan sopimuspuolena olevan valtion alueella. Tässä määräyksessä ei säännellä maahantuloa alueelle työntekoa varten, ja se on tietyiltä osin pikemminkin kehoitus kuin pakollinen velvoite. Siinä kuitenkin edellytetään, että työluupien epäämisaste ei ole liian korkea,³⁵⁷ että työ- ja oleskeluluvat voidaan saada yhdellä hakemusmenettelyllä ilman kohtuuttoman korkeita maksuja,³⁵⁸ että myönnetyt työluvat eivät ole liian rajoittavia maantieteellisesti ja/tai ammatillisesti³⁵⁹ ja että työpaikan menetyks ei automaattisesti ja välittömästi johda oleskeluluvan menettämiseen, jotta henkilö saa aikaa hakea uutta työpaikkaa.³⁶⁰

Euroopan sosiaalisen peruskirjan 19 artiklassa on tyhjentävä luettelo määräyksistä, joilla tuetaan muiden sopimusvaltioiden alueella olevia siirtotyöntekijöitä sillä edellytyksellä, että ne oleskelevat siellä laillisesti (ks. kuitenkin 3 luku, jossa on lisätietoja 19 artiklan 8 kohdasta).

Euroopan sosiaalinen peruskirja sisältää myös työehtoja, kuten oikeuden kohtuulliseen työaikaan, oikeuden palkalliseen vuosilomaan, oikeuden terveellisiin ja turvallisiin työoloihin ja oikeuden kohtuulliseen palkkaan.³⁶¹

Unionin oikeus: Yksi EU:n perusoikeuskirjan takaamista perusoikeuksista on jokaisen ”oikeus tehdä työtä ja harjoittaa vapaasti valitsemaansa ja hyväksymäänsä ammattia” (perusoikeuskirjan 15 artiklan 1 kohta). Tätä oikeutta rajoitetaan kuitenkin kansallisella lainsäädännöllä, muun muassa kansallisilla säädöksillä, joilla säännellään ulkomaalaisten oikeutta tehdä työtä. Perusoikeuskirjassa tunnustetaan neuvotteluoikeus (28 artikla) ja vapaus perustaa ammattiyhdistyksiä (12 artikla). Siinä taataan myös oikeus maksuttomiin työnvälityspalveluihin (29 artikla). Jokaisella työntekijällä, myös kolmansien maiden kansalaisilla, on oikeus suojaan perusteettomalta irtisanomiselta (30 artikla), oikeus oikeudenmukaisiin työoloihin sekä lepoon ja palkalliseen vuosilomaan (31 artikla). Perusoikeuskirjan 16 artiklassa taataan oikeus elinkeinovapauteen. Perusoikeuskirjassa säädetään myös oikeudesta terveellisiin ja turvallisiin työoloihin ja työehtoihin (31 artikla). Siinä kielletään lapsityövoiman käyttö (32 artikla).

357 Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions XVII-2, Espanja*, 18 artiklan 1 kohta.

358 Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions XVII-2, Saksa*, 18 artiklan 2 kohta.

359 Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions V, Saksa*, 18 artiklan 3 kohta.

360 Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions XVII-2, Suomi*, 18 artiklan 3 kohta.

361 Kantelu nro 30/2005, *Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) v. Kreikka*, joka koskee kaivostyöntekijöitä, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 6.12.2006.

Työmarkkinoille pääsystä säädetään yleensä tiettyjä henkilöryhmiä koskevassa EU:n johdetussa oikeudessa. Kolmansien maiden kansalaisten pääsy työmarkkinoille vaihtelee sen mukaan, mihin ryhmään he kuuluvat. Tämän käsikirjan 8.2.1–8.2.8 kohdissa kuvataan lyhyesti kolmansien maiden kansalaisten pääryhmiä koskevaa tilannetta.

8.2.1. ETA:n ja Sveitsin kansalaisten perheenjäsenet

Unionin oikeus: Sellaisten EU:n kansalaisten tietyillä perheenjäsenillä, jotka käyttävät oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen – heidän kansalaisuudestaan riippumatta – sekä muiden ETA:n ja Sveitsin kansalaisten perheenjäsenillä on oikeus liikkua vapaasti koko Euroopassa tehdäksään työtä tai harjoittaakseen elinkeinotoimintaa, ja heillä on oikeus samanlaiseen kohteluun kuin jäsenvaltion omilla kansalaisilla ([vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin](#) 24 artikla EU:n kansalaisten osalta).

Sveitsin kansalaisten perheenjäsenillä ei ole oikeutta täysin tasavertaiseen kohteluun tältä osin.³⁶² Jotkin jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön Kroatian kansalaisten työmarkkinoille pääsyä koskevia väliaikaisia rajoituksia kesäkuuhun 2015 saakka, ja rajoituksia on tietyissä olosuhteissa mahdollista pidentää kesäkuuhun 2020 saakka.

Kun kyse on kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä vapaasta liikkuvuudesta kansalaisuudesta riippumatta, jäsenvaltiot voivat SEUT 45 artiklan 4 kohdan mukaisesti varata julkishallinnon palvelusuhteita omille kansalaisilleen. Yhteisöjen tuomioistuin on tulkinnut tätä määräystä suppeasti, eikä ole sallinut jäsenvaltioiden varata pääsyä tiettyihin tehtäviin, esimerkiksi opetusharjoittelijan³⁶³ tai yliopiston vieraiden kielten opettajan tehtävään³⁶⁴ ainoastaan kansalaisilleen.

Työntekijöiden todellisen vapaan liikkuvuuden edistämiseksi EU:n on antanut tutkintotodistusten vastavuoroista tunnustamista koskevaa monimutkaista yleistä ja alakohtaista lainsäädäntöä, jota voidaan soveltaa perheenjäseniin, jotka ovat kolmansien maiden kansalaisia, ja ETA-kansalaisiin. Ammattipätevyyden tunnustamisesta annettu direktiivi [2005/36/EY](#) on konsolidoitu viimeksi maaliskuussa 2011 (huomaa myös muutokset). On annettu monimutkaisia säädöksiä, jotka koskevat henkilöitä, jotka ovat hankkineet pätevyytensä joko kokonaan tai osittain EU:n ulkopuolella, vaikka nämä pätevyydet on

362 Asia C-70/09, *Alexander Hengartner ja Rudolf Gasser v. Landesregierung Vorarlberg*, EUTI 15.7.2010 (Kok., s. I-07233), 39–43 kohta.

363 Asia C-66/85, *Deborah Lawrie-Blum v. Land Baden-Württemberg*, EYTI 3.7.1986 (Kok., s. I-02121), 26–27 kohta.

364 Yhdistetyt asiat C-259/91, C-331/91 ja C-332/91, *Pilar Allué ja Carmel Mary Coonan ym. v. Università degli studi di Venezia ja Università degli studi di Parma*, EYTI 2.8.1993 (Kok., s. I-04309), 15–21 kohta.

jo tunnustettu jossakin EU:n jäsenvaltiossa. Yhteisöjen tai unionin tuomioistuin on antanut yli sata tuomiota tällä alalla.³⁶⁵

8.2.2. Lähetetyt työntekijät

Kolmannen maan kansalaiset, joilla ei ole oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen mutta jotka tekevät laillisesti työtä työnantajalle jäsenvaltiossa ja jotka kyseinen työnantaja lähettää tilapäisesti toiseen jäsenvaltioon työhön tämän lukuun, kuuluvat **työntekijöiden lähettämisestä työhön toiseen jäsenvaltioon koskevan direktiivin (96/71/EY)** soveltamisalaan. Direktiivin tarkoituksena on taata lähetettyjen työntekijöiden oikeuksien ja työehtojen suojele koko Euroopan unionissa sosiaalisen polkumyynnin estämiseksi. Direktiivillä pyritään nimenomaisesti yhteensovittamaan SEUT 56 artiklan mukaisen rajatylittävien palvelujen tarjoamisen vapaus tilapäisesti tätä tarkoitusta varten ulkomaille lähetettyjen työntekijöiden oikeuksien asianmukaisen suojelelun kanssa.³⁶⁶ Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut, tämä ei kuitenkaan saa johtaa tilanteeseen, jossa työnantaja direktiivin mukaisesti on velvollinen kunnioittamaan sekä lähettävän valtion että vastaanottavan valtion asiaa koskevaa työlainsäädäntöä, koska näissä kahdessa jäsenvaltiossa myönnetyn suojelelun tason voidaan katsoa olevan samankaltainen.³⁶⁷

Direktiivissä annetaan siksi vähimmäisnormit, joita on sovellettava jäsenvaltion työntekijöihin, jotka lähetetään työhön toiseen jäsenvaltioon. Direktiivin 3 artiklassa säädetään, että vastaanottavan jäsenvaltion lainsäädännössä tai yleisesti sovellettavissa työehtosopimuksissa asetettuja ehtoja voidaan soveltaa lähetettyihin työntekijöihin, erityisesti työaikojen, lepoaikojen, vuosilomien ja vähimmäispalkan osalta.

Maaliskuussa 2012 Euroopan komissio ehdotti direktiiviä³⁶⁸ nykyisen **lähetettyjä työntekijöitä koskevan direktiivin** parantamiseksi ja vahvistamiseksi.

365 Luettelo tuomioista ja niiden yhteenvedot on annettu Euroopan komission julkaisussa *List of judgements of the Court of Justice concerning professional recognition*, 22.12.2010, MARKT/D4/JMV/1091649 /5/2010-EN.

366 Asia C-346/06, *Dirk Rüffert v. Land Niedersachsen*, EYTI 3.4.2008 (Kok., s. I-01989).

367 Asia C-341/05, *Laval un Partneri Ltd v. Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan ja Svenska Elektrikerförbundet*, EYTI 18.12.2007 (Kok., s. I-11767).

368 Euroopan komissio (2012) *Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi palvelujen tarjoamisen yhteydessä tapahtuvasta työntekijöiden lähettämisestä työhön toiseen jäsenvaltioon annetun direktiivin 96/71/EY täytäntöönpanosta*, COM(2012) 131 final.

8.2.3. EU:n sinisen kortin haltijat, tutkijat ja opiskelijat

Kun kolmansien maiden kansalaiset ovat työskennelleet EU:n sinisen kortin myöntämisen jälkeen kaksi vuotta laillisesti maassa, heillä on korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä hakiessaan samat oikeudet kuin kyseisen maan kansalaisilla. Oleskeltuaan 18 kuukautta laillisesti jäsenvaltiossa EU:n sinisen kortin haltija voi muuttaa toiseen jäsenvaltioon korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten ottaen huomioon jäsenvaltion hyväksytyjen kolmansien maiden kansalaisten määrää koskevat rajoitukset.

Sinistä korttia koskevan direktiivin (2009/50/EY) 15 artiklan 6 kohdan mukaan EU:n sinisen kortin haltijan perheenjäsenet saavat kansalaisuudesta riippumatta automaattisesti yleisen oikeuden päästä työmarkkinoille. Toisin kuin **perheenyhdistämisdirektiivissä** (2003/86/EY), sinistä korttia koskevassa direktiivissä ei säädetä tämän oikeuden hankkimista koskevasta aikarajasta.

Tutkijat kuuluvat **tutkijadirektiivin** (2005/71/EY) soveltamisalaan. Luettelo osallistuvista jäsenvaltioista on **liitteessä 1**). Hakijan on esitettävä voimassa oleva matkustusasiakirja, tutkimusorganisaation kanssa tehty vastaanottosopimus sekä taloudellista vastuuta koskeva ilmoitus. Hakijaa ei saa pitää uhkana yleiselle järjestykselle, yleiselle turvallisuudelle tai kansanterveydelle. Jäsenvaltiot päättävät itse, haluavatko he antaa oleskeluluvan tutkijan perheenjäsenille. Tässä direktiivissä, samoin kuin **yhdistelmä-lupadirektiivissä**, kolmansissa maissa asuville perheenjäsenille ei anneta oikeutta perheenyhdistämiseen.

Opiskelijadirektiivi (2004/114/EY) koskee kolmansien maiden kansalaisia, joille annetaan lupa tulla EU:hun opiskelua, opiskelijavaihtoa, palkatonta harjoittelua tai vapaaehtoistyötä varten. Jäsenvaltioiden on annettava opiskelijoille oikeus tehdä työtä opiskeluun käyttämänsä ajan ulkopuolelle jäsenvaltion määrittämä enimmäistuntimäärä viikossa. Jäsenvaltio voi myös vaatia, että tietyt muut edellytykset täyttyvät (17 artikla).

Maaliskuussa 2013 Euroopan komissio ehdotti, että **tutkijadirektiiviä** ja **opiskelijadirektiiviä** muutetaan maahantuloa ja oleskelua koskevien edellytysten parantamiseksi sekä tutkijoiden ja opiskelijoiden oikeuksien laajentamiseksi.³⁶⁹ Ehdotus sisältää myös säännöksiä palkallisista harjoittelijoista ja au paireista.

369 Euroopan komissio, COM(2013) 151 final, Bryssel, 25.3.2013.

8.2.4. Turkin kansalaiset

Turkin kansalaisilla on etuoikeutettu asema vuoden 1963 Ankaran sopimuksen ja sen vuoden 1970 *lisäpöytäkirjan* perusteella sekä näillä välineillä perustetun ETY-Turkki-assosiaationeuvoston päätösten perusteella. Turkin kansalaisilla ei ole suoraa oikeutta tulla EU:n jäsenvaltioon vastaanottaakseen työtä. Jos he voivat jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan hakeutua työhön, heillä on yhden vuoden työskentelyn jälkeen oikeus jatkaa samassa työssä.³⁷⁰ Kolmen vuoden jälkeen he saavat tietyn edellytyksin hakea toista työtä ETY-Turkki-assosiaationeuvoston päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Kuten ETA-työntekijät, Turkin työntekijät määritellään laajasti.

Esimerkki: Asiassa *Tetik*³⁷¹ Saksan viranomaiset eivät halunneet antaa Tetikille oleskelulupaa tämän täytettyä kolmen vuoden ehdon. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että hänellä on oikeus kohtuullisen määräajan pituiseen lailliseen oleskeluun, jotta hän voi hakea työtä, joka hänellä on oikeus vastaanottaa, jos hän tällaisen löytää.

Esimerkki: Unionin tuomioistuin katsoi asiassa *Genc*³⁷², että Turkin kansalainen, joka työskentelee vain tietyn määrän tunteja, nimittäin 5,5 tuntia viikossa, työnantajalle sellaista korvausta vastaan, joka vain osittain kattaa asianomaisen elannon turvaamiseksi välttämättömät vähimmäistulot, on assosiaationeuvoston päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu työntekijä, mikäli työpaikka on todellinen ja aito.

Päätöksen N:o 1/80 7 artiklan mukaan turkkilaisen työntekijän perheenjäsenillä, vaikka he eivät itse ole Turkin kansalaisia, on pääsy työmarkkinoille heidän oleskeltuaan laillisesti maassa kolme vuotta. Se, että kyseinen perheenjäsen asuu erossa turkkilaisesta siirtotyöntekijästä, on mahdollista perustella objektiivisilla syillä.³⁷³ Turkin kansalaisten lapset, jotka ovat päättäneet ammattikoulutuksensa vastaanottavassa valtiossa, voivat vastata työtärjouksiin edellyttäen, että jompikumpi vanhemmista on työskennellyt säännönmukaisesti vastaanottavassa maassa vähintään kolme vuotta.

370 Asia C-386/95, *Süleyman Eker v. Land Baden-Württemberg*, EYTI 29.5.1997 (Kok., s. I-02697), 20–22 kohta.

371 Asia C-171/95, *Recep Tetik v. Land Berlin*, EYTI 23.1.1997, 30 kohta.

372 Asia C-14/09, *Hava Genc v. Land Berlin*, EUTI 4.2.2010 (Kok., s. I-00931), 27–28 kohta.

373 Asia C-351/95, *Kadiman v. Freistaat Bayern* EYTI 17.4.1997 (Kok., s. I-02133), 44 kohta.

Esimerkki: Asiassa *Derin*³⁷⁴ yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että Turkin kansalainen, joka oli lapsena perheiden yhdistämisen nojalla tullut laillisesti Saksassa työskentelevien turkkilaisten vanhempiansa luo, voi menettää työskentelyoikeuden välittömänä seurauksena olevan oleskelulupansa Saksassa vain yleiseen järjestykseen, yleiseen turvallisuuteen tai kansanterveyteen liittyvistä syistä tai jos asianomainen lähtee jäsenvaltion alueelta pidemmäksi ajaksi ilman perusteltua syytä.

Sijoittautumisoikeuden ja palvelujen tarjoamista koskevan oikeuden osalta Turkin kansalaiset kuuluvat Ankaran sopimuksen lisäpöytäkirjan 41 artiklan standstill-lausekkeen soveltamisalaan. Jos viisumia tai työlupaa koskevaa vaatimusta ei ollut asetettu Turkin kansalaisille silloin, kun pöytäkirjan 41 artikla tuli voimaan tietystä jäsenvaltiossa, kyseisessä jäsenvaltiossa ei saa tästä lähtien soveltaa viisumia tai työlupaa koskevaa vaatimusta (ks. myös 2.8 kohta).

8.2.5. Pitkään oleskelleet henkilöt ja perheen yhdistämisdirektiivin soveltamisalaan kuuluvat henkilöt

Pitkään oleskelleita koskevan direktiivin (2003/109/EY) 11 artiklan a kohdan mukaan pitkään oleskellutta henkilöä on kohdeltava tasavertaisesti jäsenvaltion omien kansalaisten kanssa seuraavilla aloilla: palkallinen tai palkaton työ, palvelus- ja työsuhteen ehdot (mukaan lukien työajat, työterveys- ja työturvallisuusnormit, oikeus lomaan, irtisanominen ja palkkaus), yhdistymisvapaus, oikeus liittyä ammattijärjestöön ja oikeus edustaa ammattijärjestöä tai järjestöä.

Perheen yhdistämisdirektiivin (ks. myös 5 luku) soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden osalta maassa laillisesti oleskelevan sellaisen perheenkokoajan perheenjäsenillä, joka on kolmannen maan kansalainen, on oikeus palkkatyön tekemiseen tai itsenäisen ammatin harjoittamiseen (14 artikla). Työmarkkinoille pääsylle on asetettu enintään 12 kuukauden aikaraja vastaanottavaan maahan saapumisesta. Tänä aikana vastaanottava jäsenvaltio voi tutkia, onko henkilöllä mahdollisuuksia päästä työmarkkinoille.

374 Asia C-325/05, *Ismail Derin v. Landkreis Darmstadt-Dieburg*, EYTI 18.7.2007 (Kok., s. I-00329), 74–75 kohta.

8.2.6. Assosiaatio- tai yhteistyösopimuksen tehneiden muiden maiden kansalaiset

SEUT 216 artiklan mukaan kolmannet maat ja EU voivat tehdä sopimuksia. SEUT 217 artikla koskee nimenomaisesti assosiaatiosopimuksia. Tiettyjen sellaisten valtioiden kansalaisia, joiden kanssa EU on tehnyt assosiaatiosopimuksen, vakautussopimuksen, yhteistyösopimuksen, kumppanuussopimuksen ja/tai muuntyyppisiä sopimuksia³⁷⁵, on monilta osin kohdeltava tasavertaisesti, mutta heillä ei ole oikeutta täydelliseen tasavertaiseen kohteluun EU:n kansalaisten kanssa. Vuoden 2012 lopussa EU oli tehnyt sopimuksen yli 100 valtion kanssa.³⁷⁶

Näillä assosiaatio- ja yhteistyösopimuksilla kyseisten maiden kansalaisille ei anneta suoraa oikeutta tulla EU:hun ja työskennellä siellä. Näiden maiden kansalaisilla, jotka tekevät laillisesti työtä tietyssä EU:n jäsenvaltiossa, on kuitenkin oikeus tasavertaiseen kohteluun ja samoihin työehtoihin kuin kyseisen jäsenvaltion kansalaisilla. Näin on esimerkiksi Marokon ja Tunisian kanssa tehdyn Euro-Välimeri-sopimuksen 64 artiklan 1 kohdassa, jossa todetaan, että ”kukin jäsenvaltio myöntää työntekijöille, jotka ovat Marokon [tai Tunisian] kansalaisia ja työskentelevät sen alueella, sellaisen työoloja ja palkkaa koskevan järjestelyn, jossa näitä työntekijöitä ei millään tavalla syrjitä sen omaan maan kansalaisiin nähden”.³⁷⁷ Tilapäisen palkallisen ammatillisen toiminnan osalta syrjimättömyyttä koskeva periaate koskee työolosuhteita ja palkkaa (64 artiklan 2 kohta). Molempien sopimusten 65 artiklan 1 kohdassa otettiin käyttöön syrjimättömyyden periaate myös sosiaaliturvan alalla.³⁷⁸

375 Vakaus- ja assosiaatiosopimus on tehty Albanian, entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian, Bosnian ja Hertsegovinan, Montenegron ja Serbian kanssa. Kumppanuus- ja yhteistyösopimus on tehty 13 Itä-Euroopan ja Keski-Aasian maan kanssa. Alkuperäiset sopimukset Marokon, Tunisian ja Algerian kanssa on nyt korvattu Euro-Välimeri-sopimuksilla (seitsemän valtiota). Sopimuksia on tehty 79 Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtion (Cotonou-sopimus) ja Chilen kanssa.

376 Ajantasainen ja kattava katsaus näiden sopimusten vaikutuksista kyseisten valtioiden kansalaisille ja heidän perheenjäsenilleen, ks. Rogers, N. ym. (2012), 14–21 luku.

377 Euro-Välimeri-sopimus Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Marokon kuningaskunnan välisestä assosiaatiosta, joka tuli voimaan 1.3.2000, EYVL L 70, 2000, s. 2, sekä Euro-Välimeri-sopimus Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Tunisian tasavallan välisestä assosiaatiosta, joka tuli voimaan 1.3.1998, EYVL L 97, 1998, s. 2).

378 Asia C-18/90, *Office national de l'emploi v. Bahia Kziber*, EYTI 31.1.1991 (Kok., s. I-00199).

Yhteisöjen/unionin tuomioistuin on tutkinut lukuisia tapauksia, jotka ovat koskeneet näitä sopimuksia.³⁷⁹ Joissakin niistä on ollut kyse mahdollisuudesta uudistaa kolmannen maan kansalaisen oleskelulupa työtä varten, kun hän on menettänyt oleskeluoikeuden huollettavana suhteen päättymisen jälkeen.

Esimerkki: Asia *El Yassin*³⁸⁰ koski Marokon kansalaista, jonka alkuperäinen syy oleskeluun ei enää ollut voimassa ja jonka oleskelulupaa ei tämän jälkeen enää uusittu, vaikka hänellä oli palkallinen työ. Tässä asiassa tuomioistuin tutki, voitiinko Turkin kansalaisiin oikeuskäytännössä sovellettua lähestymistapaa³⁸¹ soveltaa myös Marokon kansalaisiin ja näin ollen kattoiko ETY-Marokko-sopimuksen (joka korvattiin myöhemmin Marokon kanssa tehdyllä Euro-Välimeri-sopimuksella) 40 artikla työsuhteen turvaamisen työsuhteen koko keston ajan, kuten työnantajan ja työntekijän välisessä sopimuksessa on määrätty. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että ETY-Marokko-sopimusta voitiin soveltaa suoraan, koska siinä vahvistettiin työolojen ja palkan alaa koskevat täsmälliset, ehdottomat ja riittävän toiminnalliset periaatteet. Tuomioistuin katsoi kuitenkin, ettei Ankaran sopimuksen oikeuskäytäntöä voitu soveltaa käsiteltävässä asiassa. Ankaran sopimus ja ETY-Marokko-sopimus olivat täysin erilaisia, ja toisin kuin Turkin kanssa tehdyssä sopimuksessa ETY-Marokko-sopimuksessa ei määrätty Marokon mahdollisuudesta liittyä yhteisöön, eikä sen tarkoituksena ollut myöskään taata työntekijöiden vapaata liikkuvuutta. Tuomioistuin katsoi näin ollen, että mikään ei estänyt Yhdistynyttä kuningaskunta kieltäytymästä uudistamasta valittajan oleskelulupaa, vaikka tämä tarkoittaisikin sitä, että hänen työnsä päättyisi ennen työsopimuksen voimassaoloajan umpeutumista. Tuomioistuin totesi myös, että asia olisi kuitenkin toisin, jos jäsenvaltio olisi myöntänyt Marokon kansalaiselle ”täsmällisiä oikeuksia, jotka olisivat laajempia kuin ne oikeudet, jotka sama valtio olisi myöntänyt kyseiselle henkilölle oleskelun osalta”.

379 Sopimuksiin liittyviä asioita: asia C-18/90, *Office national de l'emploi v. Bahia Kziber*, EYTI 31.1.1991 (Kok., s. I-00199) (Euroopan talousyhteisön ja Marokon kuningaskunnan välinen yhteistyösopimus, 41 artiklan 1 kohta *allocation d'atteinte*, EYVL L 264, 1978, s. 2-118; tämä sopimus korvattiin EU:n ja Marokon välisellä Euro-Välimeri-sopimuksella); asia C-416/96, *El Yassin v. Secretary of State for the Home Department*, EYTI 2.3.1999 (Kok., s. I-01209) (Euroopan talousyhteisön ja Marokon kuningaskunnan välinen yhteistyösopimus); asia C-438/00, *Deutscher Handballbund v. Kolpak*, EYTI 8.5.2003 (Kok., s. I-04135) (Slovakia).

380 Asia C-416/96, *El Yassin v. Secretary of State for the Home Department*, EYTI 2.3.1999 (Kok., s. I-01209), 64, 65 ja 67 kohta.

381 Asia C-237/91, *Kazim Kus v. Landeshauptstadt Wiesbaden*, EYTI 16.12.1992 (Kok., s. I-6781), 21-23 ja 29 kohta.

Esimerkki: Asiassa *Gattouss*³⁸² tuomioistuimen piti ratkaista samanlainen asia, mutta EU:n ja Tunisian välisen Euro-Välimeri-sopimuksen 64 artiklan 1 kohdan mukaisen syrjintäkiellon perusteella. Tässä asiassa valittajalle oli kuitenkin nimenomaisesti myönnetty pysyvä työlupa. Näissä olosuhteissa tuomioistuin katsoi, että EU:n ja Tunisian välisen assosiaatiosopimuksen 64 artiklan 1 kohta ”voi vaikuttaa Tunisian kansalaisen oikeuteen oleskella jäsenvaltion alueella, kun tämä jäsenvaltio on asianmukaisesti myöntänyt kyseiselle Tunisian kansalaiselle luvan työskennellä siellä ajanjakson, joka ylittää hänen oleskelulupansa voimassaoloajan”. Tuomioistuin katsoi lähinnä, että EU:n ja Tunisian välinen assosiaatiosopimus ei periaatteessa estänyt jäsenvaltiota rajoittamasta Tunisian kansalaisen oleskeluoikeutta, vaikka hänelle on aiemmin annettu maahantulo- ja työlupa. Koska Tunisian kansalaiselle oli kuitenkin myönnetty työlupa, jonka voimassaolo oli pidempi kuin oleskeluluvan, kieltäytyminen uudistamasta oleskelulupaa on voitava perustella kyseisen valtion oikeutetun intressin suojelulla eli yleisen järjestykseen, yleisen turvallisuuteen tai kansanterveyteen liittyvillä syillä.

EU:n jäsenvaltioiden ja Albanian välisen vakautus- ja assosiaatiosopimuksen 80 artiklassa³⁸³ vahvistetaan, että maahanmuuton osalta ”sopimuspuolet sopivat myöntävänsä oikeudenmukaisen kohtelun alueellaan laillisesti asuville muiden maiden kansalaisille ja harjoittavansa kotouttamispolitiikkaa, jonka tavoitteena on turvata kyseisille henkilöille samanveroiset oikeudet ja velvollisuudet kuin niiden omilla kansalaisilla on”.

Venäjän kanssa tehdyn kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen 23 artiklassa, joka koskee työehtoja³⁸⁴, todetaan lyhyesti seuraavaa: ”Jollei yksittäisissä jäsenvaltiossa sovellettavista edellytyksistä ja yksityiskohtaisista säännöistä muuta johdu, yhteisö ja jäsenvaltiot pyrkivät varmistamaan, että jäsenvaltion alueella laillisesti työskenteleviä Venäjän kansalaisia ei, verrattuna kyseisen jäsenvaltion omiin kansalaisiin, syrjitä heidän kansalaisuutensa perusteella työoloissa, palkkauksessa tai irtisanomisessa.”

Esimerkki: Asia *Simutenkov*³⁸⁵ koski Venäjän kansalaista, joka työskenteli ammatillisjalkapalloilijana espanjalaisessa seurassa Espanjassa ja jonka osallistumista kilpailuihin rajoitettiin espanjalaisilla säännöillä hänen kansalaisuutensa perusteella.

382 Asia C-97/05, *Mohamed Gattoussi v. Stadt Rüsselsheim*, EYTI 14.12.2006 (Kok., s. I-11917), 39 kohta.

383 Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Albanian tasavallan välinen vakautus- ja assosiaatiosopimus (joka tuli voimaan 1.4.2009), EUVL L 107, 2009, s. 166.

384 Kumppanuus- ja yhteistyösopimus kumppanuuden perustamisesta Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Venäjän federaation kesken (joka tuli voimaan 1.12.1997), EYVL L 327, 1997, s. 3.

385 Asia C-265/03, *Igor Simutenkov v. Ministerio de Educación y Cultura ja Real Federación Española de Fútbol*, EYTI 12.4.2005 (Kok., s. I-02579), 41 kohta.

Yhteisöjen tuomioistuin tulkitsi 23 artiklan syrjäntäkieltoa koskevaa säännöstä, kun se arvioi jäsenvaltion urheiluliiton antamaa sääntöä, jonka mukaan seurat saavat peluuttaa valtakunnallisissa kilpailuissa vain rajoitettua määrää sellaisista kolmansista valtioista kotoisiin olevia pelaajia, jotka eivät ole ETA-sopimuksen sopimuspuolia. Tuomioistuin katsoi, että sääntö ei ollut yhteensopiva 23 artiklan 1 kohdan tavoitteen kanssa.

8.2.7. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset

Vastaanottodirektiivin (2013/33/EU) 15 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että **turvapaikanhakijat** pääsevät työmarkkinoille, jos toimivaltainen viranomaisen ei ole tehnyt ensimmäistä päätöstä yhdeksän kuukauden kuluttua turvapaikkahakemuksen tekopäivästä, tai vuoden kuluttua Irlannin ja Yhdistyneen kuningaskunnan osalta, joiden osalta sovelletaan yhä direktiivin vuoden 2003 versiota (2003/9/EY) – jos viive ei johdu hakijasta. Työmarkkinoille pääsyn edellytykset on päätettävä kansallisen lainsäädännön mukaisesti, mutta näillä edellytyksillä on varmistettava, että turvapaikanhakijoilla on tosiasiallinen pääsy työmarkkinoille. ETA:n kansalaiset ja muut laillisesti maassa asuvat kolmannen maan kansalaiset voidaan kuitenkin asettaa etusijalle.

Määrittelydirektiivin (2011/95/EU) 26 artiklan 1 ja 3 kohdassa tunnustetaan **pakolaisten ja toissijaista suojelua saavien henkilöiden** oikeus työskennellä toisen palveluksessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana. Heille on annettava samat mahdollisuudet päästä pätevyys tunnustamista koskevien menettelyjen piiriin kuin maan omille kansalaisille. Määrittelydirektiivin 28 artiklassa säädetään, että henkilöillä jotka eivät pysty hankkimaan asiakirjoihin perustuvia todisteita pätevyystään, on oltava pääsy järjestelmiin aiemman koulutuksen arvioimiseksi. Säännökset kuvastavat pakolaisten oikeusasemasta annetun Geneven yleissopimuksen 17, 18, 19 artiklaa ja 22 artiklan 2 kohtaa. Direktiivissä jäsenvaltiot veloitetaan takaamaan pääsy ammattikoulutukseen vastaavin edellytyksin kuin maan omille kansalaisille.

8.2.8. Laittomat muuttajat

Sosiaalisten oikeuksien saamiseksi asianomaisen on oleskeltava tai asuttava vastaanottavassa maassa laillisesti. EU pyrkii estämään taloudellisista syistä muuttavien henkilöiden pääsyn maahan tai oleskelun maassa ilman lupaa. Tärkein väline on **työnantajiin kohdistettavia seuraamuksia koskeva direktiivi** (2009/52/EY). Siinä kielletään EU:n ulkopuolisista maista tulevien laittomien muuttajien työhönotto ja määrätään työnantajille taloudellisia seuraamuksia tai vakavien rikkomusten osalta rikosoikeudellisia rangaistuksia. Direktiivi sitoo kaikkia jäsenvaltioita Tanskaa, Irlantia ja Yhdistynyttä kuningaskuntaa

lukuun ottamatta. Direktiivin tarkoituksena on myös tarjota laittomille siirtotyöntekijöille tiettyä suojaa työnantajan hyväksikäytöltä.

Direktiivin mukaan työnantaja on velvollinen ennen kolmannen maan kansalaisen työhönottoa tarkistamaan, että hänellä on oleskelulupa ja ilmoittamaan toimivaltaisille kansallisille viranomaisille, jos oleskelulupaa ei ole. Työnantajille, joka pystyvät osoittamaan, että ne ovat täyttäneet nämä velvollisuudet ja toimineet vilpittömässä mielessä, ei määrätä seuraamuksia. Koska moni laitton muuttaja tekee työtä kotitalouksille, direktiiviä voidaan soveltaa myös yksityishenkilöihin, jotka ovat työnantajia.

Työnantajalle, joka ei ole tehnyt tällaisia tarkistuksia ja jonka havaitaan työllistävän laittonia muuttajia, on määrättävä taloudellisia seuraamuksia, ja hänen on maksettava kolmansien maiden kansalaisten kotimaahan palauttamisesta aiheutuvat kustannukset. He ovat myös velvollisia maksamaan maksamattomat palkat, verot ja sosiaaliturvamaksut. Työnantaja voi joutua rikosoikeudellisten seuraamusten kohteeksi vakavissa tapauksissa, esimerkiksi kun rikkominen on toistuvaa, laitton työntekijä on alaikäinen tai työnteko koskee huomattavan monta laitonta muuttajaa.

Direktiivillä suojataan muuttajia varmistamalla, että he saavat mahdolliset erääntyneet palkat työnantajalta, ja antamalla mahdollisuus saada tukea kolmansilta osapuolilta, esimerkiksi ammattijärjestöiltä tai kansalaisjärjestöiltä. Direktiivissä painotetaan erityisesti sääntöjen noudattamista. Katso [2.4 kohta](#) oleskeluluvan myöntämisestä uhreille, jotka ovat joutuneet kärsimään erityistä hyväksikäyttöä osoittavista työoloista ja jotka tekevät yhteistyötä oikeuslaitoksen kanssa.

8.3. Koulutus

Lasten oikeutta koulutukseen suojellaan useilla kansainvälisillä ihmisoikeusvälineillä. Tätä oikeutta suojaavat myös komiteat, jotka valvovat lapsen oikeuksia koskevaa yleissopimusta, sosiaalisia, taloudellisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaa kansainvälistä yleissopimusta sekä kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevaa kansainvälistä yleissopimusta. Nämä komiteat ovat toistuvasti vaatineet, että näiden välineiden syrjimättömyysvaatimuksia on sovellettava myös pakolaisiin, turvapaikanhakijoihin sekä laillisiin ja laittomiin muuttajiin.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Ensimmäisen pöytäkirjan 2 artiklassa määrätään oikeudesta koulutukseen, ja 14 artiklassa sekä kahdennessatoista pöytäkirjassa kielletään syrjintä kansallisen alkuperän perusteella. Ensimmäisen pöytäkirjan 2 artiklassa taataan

periaatteessa oikeus ensimmäisen ja toisen asteen koulutukseen, kun taas korkea-asteen koulutuksen osalta voi olla helpompi perustella kohtelun erilaisuutta.

Esimerkki: Asia *Timishev v. Venäjä*³⁸⁶ koski tšetšenalaisia maahanmuuttajia, joilta, vaikkeivät he teknisesti olleet ulkomaalaisia, puuttui paikallinen muuttoliikeregis-teröinti, jota vaadittiin, jotta heidän lapsensa voisivat käydä koulua. Tuomioistuin katsoi, että lasten oikeus koulutukseen oli yksi ”perustavimmanlaatuisista arvoista demokraattisissa yhteiskunnissa, joista muodostuu Euroopan neuvosto” ja totesi, että Venäjä on loukannut ensimmäisen pöytäkirjan 2 artiklaa.

Esimerkki: Asiassa *Ponomaryovi v. Bulgaria*³⁸⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että toiseen asteen koulutuksen maksullisuutta koskeva vaatimus, joka perustui valittajien maahanmuuttaja-asemaan ja kansalaisuuteen, ei ollut oikeutettu. Tuomioistuin totesi, että valittajat eivät olleet tulleet maahan laittomasti ja tämän jälkeen vaatineet oikeutta käyttää julkisia palveluja, mukaan lukien mak- suton koulunkäynti. Vaikka valittajat, osittain tahattomasti, olivat joutuneet niiden ulkomaalaisten ryhmään, joilta puuttuu pysyvä oleskelulupa, viranomaiset eivät vastustaneet heidän oleskeluaan Bulgariassa, eikä niillä ilmeisesti ollut todellista aikomusta karkottaa heitä. Laittoman muuttovirran estämisen tai kääntämisen tarpeeseen liittyviä näkökohtia ei selvästikään voitu soveltaa valittajiin.

Esimerkki: Asiassa *Karus v. Italia*³⁸⁸ entinen Euroopan ihmisoikeustoimikunta katsoi, että ulkomaalaisten yliopisto-opiskelijoiden korkeammat maksut eivät olleet kou- lutusta koskevan oikeuden vastaisia, koska erilainen kohtelu oli perusteltu Italian viranomaisten toiveella, että korkea-asteen koulutuksen positiiviset vaikutukset kohdistuisivat Italian talouteen.

Euroopan sosiaalinen peruskirja: 17 artiklassa määrätään oikeudesta koulutukseen, ja siihen sovelletaan 18 ja 19 artiklan muuttajia koskevia määräyksiä. Euroopan sosi- aalisten oikeuksien komitea on antanut seuraavat lausunnot 17 artiklan 2 kohdan tulkinnasta:

”Sen kysymyksen osalta, kuuluvatko sopimusvaltiossa laittomasti oleskelevat lapset peruskirjan henkilölliseen soveltamisalaan sen liitteessä tarkoitetulla

386 Asiat nro 55762/00 ja 55974/00, *Timishev v. Venäjä*, EIT 13.12.2005.

387 Asia nro 5335/05, *Ponomaryovi v. Bulgaria*, EIT 21.6.2011, 59–63 kohta.

388 Asia nro 29043/95, *Karus v. Italia* (päätös), Euroopan ihmisoikeustoimikunta 20.5.1998.

tavalla, komitea viittaa perusteluihin, joita se sovelsi 20. lokakuuta 2009 tekemässään päätöksessä, joka koski kantelun nro 47/2008 Defence for Children International (DCI) v. Alankomaat (ks. muun muassa 47 ja 48 kohta) ratkaisua, ja toteaa, että pääsy koulutukseen on lapsen elämän ja kehityksen kannalta erittäin tärkeää. Koulutukseen pääsyn epääminen lisää laittomasti oleskelevan lapsen haavoittuvuutta. Siksi lapset oleskeluasemastaan riippumatta kuuluvat 17 artiklan 2 kohdan henkilölliseen soveltamisalaan. Komitea katsoo lisäksi, että koulutuksen epääminen voi vaikuttaa negatiivisesti lapsen elämään. Komitea katsoo siksi, että sopimusvaltiot ovat peruskirjan 17 artiklan 2 kohdan mukaisesti velvollisia varmistamaan, että niiden alueella laittomasti oleskelevilla lapsilla on pääsy koulutukseen.”³⁸⁹

Unionin oikeus: EU:n peruskirjan 14 artiklassa säädetään, että jokaisella on oikeus koulutuksen ja ”mahdollisuus” saada maksutta oppivelvollisuuteen perustuvaa opetusta. EU:n johdetun oikeuden mukaan kaikilla lapsilla, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia EU:ssa, lukuun ottamatta niitä, jotka oleskelevat siellä vain lyhyen ajan, on oikeus päästä peruskoulutukseen. Tämä koskee myös lapsia, jotka ovat muuttaneet laittomasti maahan ja joiden maastapoistamista on lykätty.³⁹⁰ Muille ryhmille, esimerkiksi ETA:n kansalaisten perheenjäsenille, pakolaisille ja pitkään oleskelleille, on annettu kattavammat oikeudet.

Tietyissä olosuhteissa lapsilla, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia ja jotka ovat ETA-kansalaisten lapsia, on oikeus jäädä maahan jatkaakseen koulutusta tai sen suorittamiseksi loppuun, myös sen jälkeen kun ETA-kansalainen on kuollut tai muuttanut muualle (vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 12 artiklan 3 kohta). Lapsella on myös oikeus lapsen huoltajana toimivan vanhemman läsnäoloon (12 artiklan 3 kohta).³⁹¹ Sellaisten ETA:n työntekijöiden lapset, jotka ovat tai ovat olleet töissä muussa jäsenvaltiossa kuin omassaan, kuuluvat asetuksen (EU) N:o 492/2011 (aiemmin asetus

389 Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, *Conclusions 2011, General Introduction*, tammikuu 2012.

390 Direktiivi 2008/115/EY, EUVL L 348, s. 98, 14 artiklan 1 kohta.

391 Ks. vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 2004/38/EY, EUVL L 158, s. 77, 12 artiklan 3 kohta, joka perustuu yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön asetuksen (ETY) N:o 1612/68, EYVL L 257, 1968, s. 2, 12 artiklasta (nyt asetuksen (EU) N:o 492/2011, EUVL L 141, 5.4.2011, s. 1, 10 artikla) ja erityisesti yhteisöjen tuomioistuimen 15.3.1989 antamaan tuomioon yhdistetyissä asioissa C-389/87 ja 390/87, *G. B. C. Echternach ja A. Moritz v. Minister van Onderwijs en Wetenschappen* (Kok., s. I-00723) ja yhteisöjen tuomioistuimen 17.9.2002 antamaan tuomioon asiassa C-413/99, *Baumbast, R v. Secretary of State for the Home Department* (Kok., s. I-07091).

(ETY) N:o 1612/68) 10 artiklan soveltamisalaan, ja sitä sovelletaan edelleen riippumatta vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin säännöksistä.³⁹²

Pakolaissopimuksen 22 artiklan 1 kohdassa ja EU:n turvapaikkasäännöstössä säädetään, että turvapaikkaa hakevilla lapsilla, kuten myös pakolaisaseman saaneilla ja toissijaista suojelua saavilla, on oikeus koulutukseen.³⁹³

Kolmannen maan kansalaisella, jolle on myönnetty pitkään oleskelleen henkilön asema pitkään oleskelleita koskevan direktiivin mukaisesti (ks. 2.7 kohta) on oikeus tasavertaiseen kohteluun jäsenvaltion omien kansalaisten kanssa yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen, avustusten ja apurahan saamisen sekä kelpoisuuden tunnustamisen osalta (11 artikla). Heillä on myös oikeus muuttaa toisiin EU:n jäsenvaltioihin yleissivistävää ja ammatillista koulutusta varten (14 artikla).

8.4. Asuminen

Oikeus sopivaan asuntoon on osa taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 11 artiklassa jokaiselle annettua oikeutta riittävään elintasoon.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Oikeudesta hankkia koti ei ole määräyksiä, ainoastaan oikeudesta nauttia kotiinsa kohdistuvaa kunnioitusta.³⁹⁴ Maahantulon valvonta, jolla rajoitetaan henkilön pääsyä omaan kotiinsa, on usein ollut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa käsiteltyjen asioiden kohteena.

Esimerkki: Asiassa *Gillow v. Yhdistynyt kuningaskunta*³⁹⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katosi, että 8 artiklaa oli loukattu, kun brittiläiseltä parilta, joka oli työskennellyt ulkomailla useita vuosia, evättiin oleskelulupa, jonka avulla he olisivat voineet palata Guernseyn saarelle ja asua omistamassaan kodissa, jonka he olivat rakentaneet 20 vuotta aikaisemmin.

392 Asia C-480/08, *Maria Teixeira v. London Borough of Lambeth ja Secretary of State for the Home Department*, EYTI 23.2.2010 (Kok., s. I-011107).

393 Turvapaikan hakemista koskevaa tietoa on vastaanotto-olosuhteita koskevan direktiivin 2013/33/EU, EUVL L 180, 2013, s. 96, 14 artiklassa; pakolaisia ja toissijaista suojelua saavia koskevaa tietoa on määrittelydirektiivin 2011/95/EU, EUVL L 337, 2011, s. 9, 27 artiklassa.

394 Asia nro 27238/95, *Chapman v. Yhdistynyt kuningaskunta* [suuri jaosto], EIT 18.1.2001.

395 Asia nro 9063/80, *Gillow v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 24.11.1986, 55–58 kohta.

Vaikka oikeutta kotiin ei sinänsä ole olemassa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tutkinut jäsenvaltion kieltäytymistä antaa suojelua, kun se on lain mukaan velvollinen antamaan sitä, ja poikkeuksellisissa tilanteissa tuomioistuin on todennut, että kieltäytyminen oli niin vakava, että se loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen epäinhimillistä ja halventavaa kohtelua koskevaa 3 artiklaa.

Esimerkki: Asiassa *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka*³⁹⁶ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että se, ettei Kreikka toteuttanut asianmukaisia turvapaikanhakijaa koskevia toimenpiteitä maan unionin oikeuden mukaisten velvoitteidensa mukaisesti, mikä johti siihen, että valittaja joutui puutteellaisiin oloihin, oli niin vakavaa, että se loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa.

Tuomioistuin ei ole halunnut puuttua jäsenvaltion oikeuteen asettaa maahantuloeh-toja, mukaan lukien tilanteet, joissa äskettäin tulleille muuttajille ei ole myönnetty tukea sosiaalisen asuntotarjonnan muodossa.

Esimerkki: Asiassa *Bah v. Yhdistynyt kuningaskunta*³⁹⁷ äidillä ja hänen 14-vuotiaalla pojallaan ei katsottu olevan ”ensisijaista tarvetta” asuntoon, koska poika oli äskettäin saanut luvan tulla maahan perheenyhdistämistarkoituksessa ja häneen sovellettiin maahantuloehtoa, jonka mukaan hän ei voisi turvautua julkisiin varoihin. Valittaja väitti, että asuntoa koskevan pyynnön epääminen henkilöltä, jolla oli ensisijainen tarve, oli ollut syrjivä. Tuomioistuin hylkäsi valituksen. Tuomioistuin ei havainnut mitään mielivaltaista siinä, että valittajan pojan läsnäoloon perustuva ensisijaista tarvetta koskeva hakemus hylättiin, kun pojan pääsy Yhdistyneeseen kuningaskuntaan oli sallittu sillä nimenomaisella edellytyksellä, ettei hän turvautu julkisiin varoihin. Kun valittaja toi poikansa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan ja oli samalla tietoinen hänen maahantuloehdostaan, valittaja oli hyväksynyt tämän ehdon ja käytännössä suostunut siihen, ettei turvautu julkisiin varoihin huolehti-essaan hänestä. Tässä asiassa kyseenalaistetulla säädöksellä oli oikeutettu tavoite, nimittäin vähäisten resurssien oikeudenmukainen jako eri hakijaryhmien kesken. On tärkeää huomata, että asiassa *Bah* valittajia ei jätetty pulaan, vaan heillä oli mahdollisuus saada vaihtoehtoisia asuntoja.

On syytä huomata, että tietyissä poikkeuksellisissa tilanteissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on päättänyt väliaikaisista Rule 39 -toimenpiteistä sen varmistamiseksi, että

396 Asia nro 30696/09, *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* [suuri jaosto], EIT 21.1.2011.

397 Asia nro 56328/07, *Bah v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 27.9.2011.

turvapaikkaa hakeville perheille annetaan asunto sillä aikaa, kun heidän valitustaan käsitellään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa (ks. myös 2.4 kohta).³⁹⁸

Euroopan sosiaalinen peruskirja: 19 artiklan 4 kohdan c alakohdan mukaan valtioiden on turvattava siirtotyöntekijöille riittävät asunto-olot, mutta tämä oikeus koskee vain niitä, jotka muuttavat sellaisten valtioiden välillä, jotka ovat Euroopan sosiaalisen peruskirjan sopimuspuolia.

Oikeus asuntoon (Euroopan sosiaalisen peruskirjan 31 artikla) liittyy läheisesti seuraaviin (uudistetun) Euroopan sosiaalisen peruskirjan oikeuksiin: oikeus terveyden suojeluun (11 artikla), oikeus sosiaalisavustukseen ja lääkinnälliseen apuun (13 artikla), perheen oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun (16 artikla), lasten ja nuorten oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun (17 artikla) sekä oikeus suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan (30 artikla). Näitä voidaan arvioida yksin tai yhdessä syrjinnän kieltoa koskevan E artiklan kanssa.

Esimerkki: Asiassa *COHRE v. Kroatia* Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea korosti, että "[s]opimusvaltioiden on kiinnitettävä erityistä huomiota niiden valintojen vaikutuksiin erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin".³⁹⁹

Esimerkki: Asiassa *COHRE v. Ranska* Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea katsoi, että romanien häätäminen heidän asunnoistaan ja heidän karkottamisensa Ranskasta rikkoi E artiklaa luettuna yhdessä 19 artiklan 8 kohdan kanssa.⁴⁰⁰ Asiassa *COHRE v. Italia* komitea katsoi myös, että tapa, jolla Italia kohteli romaneja, rikkoi E artiklaa luettuna yhdessä Euroopan sosiaalisen peruskirjan muiden artiklojen kanssa.⁴⁰¹

Vaikka Euroopan sosiaalisen peruskirjan liitteessä rajoitetaan sen soveltamisalaa maassa laillisesti oleskeleviin sopimusvaltioiden kansalaisiin, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on myös soveltanut uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan tiettyjä määräyksiä maahan laittomasti tullessiin lapsiin ja korostanut, että Euroopan sosiaalista peruskirjaa on tulkittava ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden valossa.

398 Asia nro 60915/09, *Afif v. Alankomaat* (päätös), EIT 24.5.2011 ja asia nro 21741/07, *Abdilahhi Abdulwahidi v. Alankomaat* (päätös), EIT 12.11.2013.

399 Kantelu nro 52/2008, *COHRE v. Kroatia*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 22.6.2010.

400 Kantelu nro 63/2010, *COHRE v. Ranska*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 28.6.2011.

401 Kantelu nro 58/2009, *COHRE v. Italia*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 25.6.2010.

Esimerkki: Asiassa *Defence for Children International (DCI) v. Alankomaat*⁴⁰² väitettiin, että Alankomaiden lainsäädäntö epäsi Alankomaissa laittomasti asuvilta lapsilta oikeuden asuntoon ja siten muita Euroopan sosiaalisen peruskirjan mukaisia oikeuksia. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea totesi, että Euroopan sosiaalista peruskirjaa ei voitu tulkita tyhjiössä. Euroopan sosiaalista peruskirjaa on siksi mahdollisuuksien mukaan tulkittava muiden kansainvälisen oikeuden, jonka osa se on, sääntöjen mukaisesti, sekä käsiteltävässä asiassa sopivaa asuntoa koskevien määräysten mukaisesti jokaisen asuntoa tarvitsevan henkilön osalta riippumatta siitä, oleskeleeko tämä laillisesti jäsenvaltion alueella. Peruskirjan 31 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden, jotka ovat Euroopan sosiaalisen peruskirjan sopimuspuolia, on toteutettava toimenpiteitä asunnottomuuden ehkäisemiseksi. Tämä edellyttää, että jäsenvaltio tarjoaa asuntoja niin kauan kuin lapset ovat sen lainkäyttöalueella näiden oleskeluasemasta riippumatta. Laittomasti maassa oleskelevien häätäminen pitäisi lisäksi kieltää, koska tämä asettaisi kyseiset henkilöt, erityisesti lapset, äärimmäisen avuttomuuden tilaan, joka olisi ristiriidassa ihmisarvon kunnioittamisen kanssa. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea totesi myös, että tämä rikkoo 17 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, jolla suojellaan lapsia, jotka eivät saa perheensä tukea.

Unionin oikeus: EU:n perusoikeuskirjan 1 artiklassa määrätään oikeudesta ihmisarvoon ja 34 artiklassa määrätään oikeudesta sosiaaliseen asumistukeen. Asiaankuuluvia asuimista koskevia säännöksiä on myös EU:n johdetussa oikeudessa kolmansien maiden kansalaisista, jotka ovat ETA:n ja Sveitsin kansalaisten perheenjäseniä, sekä pitkään oleskelleista henkilöistä, kansainvälistä suojelua tarvitsevista henkilöistä ja ihmiskaupan uhreista. Muiden kolmansien maiden kansalaisten ryhmien osalta unionin oikeudessa on pyritty varmistamaan, ettei niistä muodostu rasitetta jäsenvaltioiden sosiaalihuoltojärjestelmälle. Ennen kuin tutkijoille ([tutkijadirektiivin](#) 6 artiklan 2 kohdan b alakohta) ja opiskelijoille ([opiskelijadirektiivin](#) 7 artiklan 1 kohdan b alakohta) annetaan lupa tulla EU:hun, heidän on esitettävä todisteita siitä, että heidän asuntotarpeensa on tyydytetty. Jäsenvaltiot voivat asettaa vastaavia vaatimuksia sellaisten perheenkokoajien perheenjäsenille, jotka ovat kolmansien maiden kansalaisia ([perheenyhdistämisdirektiivin](#) 7 artiklan 1 kohdan a alakohta).

402 Kantelu nro 47/2008, *Defence for Children International (DCI) v. Alankomaat*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 20.10.2009.

Esimerkki: Asiassa *Kamberaj*⁴⁰³ unionin tuomioistuin katsoi, että kansallinen lainsäädäntö, jossa kolmansien maiden kansalaisia kohdellaan eri tavalla kuin EU:n kansalaisia asumistuen osalta, rikkoi pitkään oleskelleita koskevan direktiivin 1 artiklan 1 kohdan d alakohtaa. Tuomioistuin totesi, että jäsenvaltiot voivat 11 artiklan 4 kohdan mukaan rajata sosiaalivun ja sosiaaliturvan perusetuuksiin, mutta totesi, että johdanto-osan 13 kappaleessa oleva perusetuuksien luettelo ei ole tyhjentävä. Unionin tuomioistuin katsoi, että asumistuki kuului perusoikeuksiin. Näin tehdessään tuomioistuin turvautui EU:n perusoikeuskirjan 34 artiklaan, jonka mukaan jäsenvaltioiden velvoitteena on yhteiskunnallisen syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisemiseksi ”tunnustaa oikeus toimeentuloturvaan ja asumisen tukeen tarkoituksena turvata ihmisarvoinen elämä jokaiselle, jolla ei ole riittävästi varoja [...] ja kunnioittaa tätä oikeutta”.

Vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 24 artiklan mukaan kolmannen maan kansalaisella, joka on ETA-kansalaisen perheenjäsen, on oltava mahdollisuus saada samoja sosiaalisia etuja ja veroetuja kuin oman maan kansalaisilla. ETA:n ja Sveitsin kansalaisten perheenjäsenten oikeudelle saada asunto, mukaan lukien sosiaaliset asunnot, ei voida asettaa rajoituksia.⁴⁰⁴ Tätä ei sovelleta kolmansien maiden kansalaisiin, jotka ovat sellaisen EU:n kansalaisten perheenjäseniä, jotka eivät ole käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, koska heidän tilannettaan ei säännellä unionin oikeudella vaan kansallisella lainsäädännöllä. ETA-kansalaiset, jotka eivät ole taloudellisesti aktiivisia, ja heidän perheenjäsenensä, joiden on osoitettava olevansa taloudellisesti riippumattomia, eivät välttämättä ole oikeutettuja taloudelliseen tukeen asuntotarpeensa osalta (vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin 7 artiklan 1 kohdan b alakohta).

Pitkään oleskelleilla on oikeus samaan kohteluun kuin maan omilla kansalaisilla asunnon saantia koskevien menettelyjen osalta (pitkään oleskelleita koskevan direktiivin 11 artiklan 1 kohdan f alakohta). Ihmiskaupan uhreilla on oikeus apuun ja tukeen, ja siihen ”on kuuluttava ainakin uhrin toimeentulon takaava elintaso, eli tarkoituksenmukainen ja turvallinen majoitus” (ihmiskauppadirektiivin 11 artiklan 5 kohta).

Vastaanottodirektiivin (2013/33/EU) mukaan turvapaikanhakijoilla on oikeus tukeen heti, kun he ovat hakeneet kansainvälistä suojelua. Direktiivin 17 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden saatavilla

403 Asia C-571/10, *Servet Kamberaj v. Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) ym.*, EUTI 24.4.2012 (Kok., 00000).

404 Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton sopimus henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta, joka allekirjoitettiin Luxemburgissa 21.6.1999 ja tuli voimaan 1.6.2002, EYVL L 114, 2002, s. 6.

on aineelliset vastaanotto-olosuhteet, joilla tarjotaan hakijoille riittävä elintaso, jolla taataan heidän toimeentulonsa ja suojellaan heidän fyysistä terveyttään ja mielenterveyttään. Direktiivin 18 artiklan mukaan valtioiden on toteutettava toimia estääkseen väkivallan ja sukupuoleen perustuvan väkivallan tarjotuissa majoitustiloissa. Velvollisuus tarjota tukea koskee myös henkilöitä, jotka kuuluvat **Dublin-asetuksen** (asetus (EU) N:o 604/2013) soveltamisalaan.

Esimerkki: Asiassa *CIMADE*⁴⁰⁵ unionin tuomioistuin selvensi, miten **vastaanotto-direktiiviä** on tulkittava **Dublin-asetuksen** mukaisten siirtopyyntöjen yhteydessä. Unionin tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltio, joka haluaa siirtää turvapaikanhakijan Dublin-asetuksen mukaisesti, vastaa myös taloudellisesti siitä, että turvapaikanhakija voi kaikilta osin käyttää vastaanottodirektiivin mukaisia oikeuksiaan, kunnes hakija on fyysisesti siirretty. Direktiivin tarkoituksena on varmistaa ihmisarvon täysimääräinen kunnioittaminen ja edistää EU:n perusoikeuskirjan 1 ja 18 artiklan soveltamista. Siksi myös turvapaikanhakijalle, joka odottaa Dublin-asetuksen mukaista päätöstä, on tarjottava vähimmäisvaatimusten mukaiset vastaanotto-olosuhteet.

Määrittelydirektiivin 32 artiklan mukaan (Irlannin ja Yhdistyneen kuningaskunnan osalta saman direktiivin version 2004/83/EY 31 artikla) jäsenvaltiot ovat velvollisia huolehtimaan siitä, että henkilöillä, jotka saavat pakolaisaseman tai toissijaista suojelua, on mahdollisuus saada asunto samoin edellytyksin kuin jäsenvaltion alueella laillisesti oleskelevilla kolmansien maiden kansalaisilla.

8.5. Terveydenhuolto

Euroopan ihmisoikeussopimus: Nimenomaista oikeutta terveydenhuoltoon ei ole, vaikka se on väitetysti yksi henkisen ja ruumiillisen koskemattomuuden näkökohta, ja se voi kuulua 8 artiklan, jossa taataan oikeus nauttia yksityiselämän kunnioitusta, soveltamisalaan.⁴⁰⁶ Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei myöskään taata oikeutta tietyn tasoi- seen terveydenhoitoon tai oikeutta saada lääketieteellistä hoitoa.⁴⁰⁷ Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan jäsenvaltion vastuu voi tietyissä olosuhteissa aktualisoitua, jos

405 Asia C-179/11, *Cimade ja Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) v. Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*, EUTI 27.9.2012 ja yhdistetyt asiat C-411/10 ja C-493/10, *N.S. v. Secretary of State for the Home Department ja M.E. ym. v. Refugee Applications Commissioner ja Minister for Justice, Equality and Law Reform*, EUTI 21.12.2011.

406 Asia nro 44599/98, *Bensaid v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 6.2.2001.

407 Asia nro 32734/96, *Wasilewski v. Puola* (päätös), EIT 20.4.1999.

osoitetaan, että jäsenvaltion viranomaiset vaarantavat henkilön hengen toimenpiteillä tai laiminlyönneillä, joilla henkilöltä evätään terveydenhuolto, joka on muutoin väestön saatavilla.⁴⁰⁸ Maahanmuuton osalta Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyviä terveydenhuoltokysymyksiä on esitetty lähinnä silloin, kun terveydenhuoltotarpeeseen on vedottu suojana karkotusta vastaan. Poikkeuksellisissa tapauksissa tämä voi käynnistää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan soveltamisen (ks. 3 luku).

Euroopan sosiaalinen peruskirja: 13 artiklassa määrätään oikeudesta lääkinnälliseen apuun.⁴⁰⁹ Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea katsoo, että tätä oikeutta voidaan soveltaa laittomiin muuttajiin.

Esimerkki: Asiassa *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. Ranska*⁴¹⁰ FIDH väitti, että Ranska oli loukannut oikeutta lääkinnälliseen apuun (uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 13 artikla) lakkauttamalla lääketieteellisen hoidon ja sairaalahoidon maksuvapauden laittomille muuttajille, joilla oli erittäin pienet tulot. Kantelun tekijä väitti lisäksi, että lapsen oikeutta suojeluun (17 artikla) oli kierretty vuoden 2002 lainsäätöuudistuksella, jossa rajoitettiin laittomasti muuttavien lasten oikeutta saada lääkinnällistä apua. Euroopan sosiaalisen peruskirjan mukaiset oikeudet koskevat periaatteessa vain ulkomaalaisia, jotka ovat muiden tähän peruskirjaan liittyneiden valtioiden kansalaisia ja jotka oleskelevat tai työskentelevät laillisesti kyseisessä valtiossa. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea korosti kuitenkin, että Euroopan sosiaalista peruskirjaa on tulkittava teleologisesti ihmisarvon kunnioittamista koskevan periaatteen mukaisesti ja mahdollisia rajoituksia on tulkittava suppeasti. Komitea katsoi, että kaikki lainsäädäntö tai oikeuskäytäntö, jossa ulkomaan kansalaisilta kielletään oikeus lääkinnälliseen apuun heidän ollessaan sopimusvaltion alueella, myös silloin, kun he ovat siellä laittomasti, rikkoo Euroopan sosiaalista peruskirjaa, vaikka kaikkia peruskirjan mukaisia oikeuksia ei voida soveltaa laittomiin muuttajiin. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea katsoi äänin 9–4, ettei oikeutta lääkinnälliseen apuun koskevaa 13 artiklaa ollut rikottu, koska aikuiset laittomat muuttajat voivat saada jonkinlaista lääkinnällistä apua kolmen kuukauden oleskelun jälkeen ja kaikki ulkomaalaiset kansalaiset

408 Asia nro 45305/99, *Powell v. Yhdistynyt kuningaskunta* (päätös), EIT 4.5.2000.

409 Ks. myös sosiaali- ja lääkintäapua koskeva eurooppalainen yleissopimus, jossa määrätään myös sosiaali- ja lääkintäavun vastavuoroisesta tarjoamisesta yleissopimuksen sopimusvaltioiden kansalaisille toisen sopimusvaltion alueella. Tässä Euroopan neuvoston yleissopimuksessa on vain 18 sopimuspuolta, joista kaikki Turkkiä lukuun ottamatta ovat myös EU:n jäsenvaltioita. Se avattiin allekirjoittamista varten 11.12.1953 ja tuli voimaan 1.7.1954, ETS nro 014.

410 Kantelu nro 14/2003, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. Ranska*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 8.9.2004.

voivat milloin tahansa saada hoitoa ”kiireellisissä ja hengenvaarallisissa tilanteissa”. Vaikka kyseisillä lapsilla oli yhtäläinen mahdollisuus saada terveydenhuoltoa kuin aikuisilla, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea katsoi, että lapsen oikeutta suojeluun koskevaa 17 artiklaa oli rikottu, koska kyseinen artikla oli kattavampi kuin 13 artikla, joka koski oikeutta lääkinnälliseen apuun. Tämä päätös vastaa komitean myöhemmin omaksumaa lähestymistapaa lapsiin asiassa *Defence of Children International* (ks. 8.4 kohta).

Unionin oikeus: EU:n perusoikeuskirja ei sisällä oikeutta terveyteen, mutta siinä tunnustetaan terveyteen liittyviä oikeuksia, kuten ihmisarvon suojele (1 artikla) ja oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen (3 artikla). Perusoikeuskirja sisältää myös oikeuden terveydenhuoltoon. Perusoikeuskirjan 35 artiklassa todetaan, että “[j]okaisella on oikeus saada ehkäisevää terveydenhoitoa ja sairaanhoitoa kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisin edellytyksin”. Perusoikeuskirjaa sovelletaan vain unionin oikeuden kattamiin kysymyksiin. Perusoikeuskirjassa ei tehdä eroa kansalaisuuden mukaan. Terveydenhuoltoa koskevan oikeuden käyttö riippuu sen sijaan kansallisesta lainsäädännöstä ja käytännöstä.

EU:n johdetussa oikeudessa säädetään kolmansien maiden kansalaisten eri ryhmien oikeudesta saada terveydenhuoltoa ja vaaditaan, että joillakin heistä on oltava sairausvakuutus ennen kuin heille myönnetään tietty asema tai pääsy jäsenvaltion alueelle. Yleisimmät kolmansien maiden kansalaisten ryhmät esitetään lyhyesti.

Vapaata liikkuvuutta koskevaa oikeuttaan käyttävien ETA:n ja Sveitsin kansalaisten työntekijöinä tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivia perheenjäseniä on kansalaisuudesta riippumatta kohdeltava tasavertaisesti jäsenvaltion omien kansalaisten kanssa (EU:n kansalaisia koskevan [vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin](#) 24 artikla).⁴¹¹ Ne, jotka haluavat oleskella toisessa jäsenvaltiossa sillä perusteella, että he ovat taloudellisesti riippumattomia, on osoitettava, että heillä on sairausvakuutus, joka kattaa heidät ja heidän perheenjäsenensä (7 artiklan 1 kohdan b alakohta).

Henkilöllä, joka on rekisteröity kansalliseen terveydenhuoltojärjestelmään siinä ETA-valtiossa, jossa kyseinen henkilö oleskelee, on oikeus välttämättömään hoitoon

411 *Sopimus Euroopan talousalueesta*, tehty 2.5.1992, osa III, Henkilöiden, palvelujen ja pääomien vapaa liikkuvuus. Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton sopimus henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta, joka allekirjoitettiin Luxemburgissa 21.6.1999 ja tuli voimaan 1.6.2002, EYVL L 114, 2002, s. 6.

riippumatta siitä, onko hän ETA-kansalainen tai kolmannen maan kansalainen⁴¹², kun hän käy muissa ETA-jäsenvaltioissa ja Sveitsissä.⁴¹³ Henkilöön, joka matkustaa toiseen jäsenvaltioon saadakseen siellä julkisen terveydenhuoltojärjestelmän tarjoamaa hoitoa, sovelletaan monimutkaisia säännöksiä.⁴¹⁴

Perheenyhdistämisdirektiivin mukaan perheen kokoajan on mahdollisesti osoitettava, että hänellä on "sairausvakuutus, joka kattaa asianomaisessa jäsenvaltiossa sekä perheen kokoajan että hänen perheenjäsentensä kaikki sellaiset riskit, jotka se kattaa yleensä asianomaisen jäsenvaltion kansalaisten osalta", sekä "vakaat ja säännölliset tulot ja varat, jotka riittävät perheen kokoajan ja hänen perheenjäsentensä ylläpitoon ilman, että hänen on turvaututtava asianomaisen jäsenvaltion sosiaalihuoltojärjestelmään" (7 artiklan 1 kohdan b ja c alakohta).

Ennen kuin kolmannen maan kansalaiselle ja hänen perheenjäsenilleen myönnetään pitkään oleskelleen henkilön asema, heidän on vahvistettava, että heillä on sairausvakuutus, joka kattaa kaikki riskit, jotka kyseisessä jäsenvaltiossa yleensä on katettu tämän omien kansalaisten osalta (pitkään oleskelleita koskevan direktiivin 5 artiklan 1 kohdan b alakohta). Heidän on myös osoitettava, että heillä on vakaat ja säännölliset varat, jotka riittävät heidän ja heidän perheenjäsentensä elättämiseen turvautumatta kyseisen jäsenvaltion sosiaaliturvajärjestelmään (5 artiklan 1 kohdan a alakohta). Pitkään oleskelleen aseman saaneita henkilöitä on kohdeltava tasavertaisesti jäsenvaltion omien kansalaisten kanssa seuraavilla aloilla: "sosiaaliturva ja sosiaaliapu ja sosiaalinen suojelu sellaisena kuin se on määritelty kansallisessa lainsäädännössä" (11 artiklan 1 kohdan d alakohta). Direktiivin johdanto-osan 13 kappaleessa todetaan, että sosiaaliavun osalta "mahdollisuus rajoittaa pitkään oleskelleiden etuuksia perusetuuksiin on ymmärrettävä niin, että perusetuuksiin kuuluvat vähintään perustoimeentuloturva, sairaus- ja raskausavustukset, vanhempainavustus ja pitkäaikaishoito. Etuuksien myöntämistä koskevista yksityiskohtaisista säännöistä säädetään kansallisessa lainsäädännössä."

412 Asetus (EY) N:o 883/2004, 29.4.2004, EUVL L 166, 2004, s. 1, 19 artiklan 1 kohta. Asia C-211/08, *Euroopan komissio v. Espanjan kuningaskunta*, EUTI 15.6.2010 (Kok., s. I-05267), 58 ja 61 kohta.

413 Henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyllä Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton sopimuksella perustetun sekakomitean päätös N:o 2012/195/EU, annettu 31.3.2012, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta koskevan liitteen II korvaamisesta, EUVL L 103, 2012, s. 51.

414 Ks. asetuksen (ETY) N:o 1408/71, 22 artiklan 1 kohdan c alakohta, joka oli tutkinnan kohteena asiassa C-368/98, *Abdon Vanbraekel ym. v. Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)*, EYTI 12.7.2011 (Kok., s. I-05363) ja asiassa C-372/04, *The Queen, Yvonne Wattsin hakemuksesta v. Bedford Primary Care Trust ja Secretary of State for Health*, EYTI 16.5.2006 (Kok., s. I-04325).

Vastaanottodirektiivin (2013/33/EU) 19 artiklan mukaan turvapaikanhakijoille on annettava tarpeellinen terveydenhuolto ja hakijoille, joilla on erityisiä tarpeita, tarpeellinen lääketieteellinen tai muunlainen hoito. **Palauttamisdirektiivissä** (2008/115/EY) säädetään myös, että "[e]rityisesti on kiinnitettävä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asemaan". Kiireellistä terveydenhoitoa ja välttämätöntä sairaanhoitoa on annettava henkilöille, joiden maastapoistamista on lykätty tai joille on annettu aikaa lähteä vapaaehtoisesti maasta.

Määrittelydirektiivin 30 artiklan mukaan tunnustetuilla pakolaisilla ja toissijaista suojelua saavilla henkilöillä on oikeus terveydenhuoltoon samoin edellytyksin kuin jäsenvaltion omilla kansalaisilla. Erityisiä säännöksiä on annettu henkilöistä, joilla on erityistarpeita. Ihmiskaupan uhreille annettavaan apuun ja tukeen on kuuluttava välttämätön sairaanhoito, mukaan lukien psykologinen tuki, neuvonta ja tiedotus (**ihmiskauppadirektiivin** 11 artiklan 5 kohta).

8.6. Sosiaaliturva ja sosiaaliapu

Sosiaaliturvalla ja sosiaaliavulla tarkoitetaan etuja, jotka perustuvat joko kansalliseen sosiaaliturvajärjestelmään suoritettuihin aikaisempiin maksuihin, esimerkkinä vanhuuseläke, tai joita valtio tarjoaa henkilöille, joilla on erityisiä tarpeita, esimerkiksi vammaisille. Näihin kuuluu erilaisia etuuksia, jotka ovat yleensä taloudellisia.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Nimenomaista oikeutta sosiaaliturvaan tai sosiaaliapuun ei ole.

Esimerkki: Asiassa *Wasilewski v. Puola*⁴¹⁵ tuomioistuin katsoi, että "[s]iinä määrin, kuin valittajan valitus koskee hänen vaikeaa taloudellista tilannettaan, tuomioistuin muistuttaa, ettei 2 artiklaa tai jotain muuta ihmisoikeussopimuksen määräystä voida tulkita siten, että se antaa henkilölle oikeuden tiettyyn elintason tai oikeuden saada valtiolta taloudellista tukea".

Syrjintää koskeva kysymys voi tietyissä olosuhteissa tulla esiin sosiaaliturvan ja sosiaaliavun alalla riippumatta siitä, onko kyseinen henkilö osallistunut rahoituksellisesti kyseessä olevaan järjestelmään. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on arvostellut sitä,

415 Asia nro 32734/96, *Wasilewski v. Puola* (päätös), EIT 20.4.1999.

että valtiot ovat evänneet laillisesti oleskelevalta henkilöiltä etuuksia sillä syrjivällä perusteella, etteivät he täyttäneet kansalaisuusvaatimusta.⁴¹⁶

Esimerkki: Asia *Gaygusuz v. Itävalta*⁴¹⁷ koski Turkin kansalaista, jolta evättiin työtömyysetuudet sillä perusteella, ettei hän ollut Itävallan kansalainen. Asiassa *Koua Poirrez v. Ranska*⁴¹⁸ laillisesti oleskelevalta muuttajalta evättiin työkyvyttömyysetuudet, koska hän ei ollut ranskalainen tai sellaisen maan kansalainen, joka oli tehnyt vastavuoroisuutta koskevan sopimuksen Ranskan kanssa. Molemmissa asioissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että valittajia oli syrjitty, mikä loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklaa luettuna yhdessä ensimmäisen pöytäkirjan omaisuudensuojaa koskevan 1 artiklan kanssa.

Esimerkki: Asia *Andrejeva v. Latvia*⁴¹⁹ koski maksuperusteisia etuja. Valittaja oli työskennellyt suurimman osan elämästään Latvian alueella silloin, kun maa kuului Neuvostoliittoon. Häneltä evättiin osa eläkkeestä, koska hän oli työskennellyt Latvian ulkopuolella eikä ollut Latvian kansalainen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei voinut hyväksyä viranomaisten väitettä, jonka mukaan riittää, jos valittaja saisi Latvian kansalaisuus-oikeuden, jotta hän saisi vaatimansa eläkkeen kokonaan. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan syrjintäkielto on merkityksellinen vain, jos kussakin yksittäistapauksessa hakijan henkilökohtaista tilannetta arvioidaan sellaisenaan ilman muutoksia määräyksessä lueteltuihin perusteisiin nähden. Uhrin valituksen hylkääminen sillä perusteella, että hän olisi voinut välttää syrjinnän muuttamalla joitakin kyseessä olevia seikkoja – esimerkiksi hankkimalla kansalaisuuden – tarkoittaisi, että 14 artikla menettäisi merkityksensä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että 14 artiklaa luettuna yhdessä ensimmäisen pöytäkirjan 1 artiklan kanssa oli loukattu.

Näissä esimerkeissä valittajat olivat kaikilta muilta osin samanlaisia kuin valtion omat kansalaiset. Kukaan heistä ei ollut epävarmassa maahanmuuttotilanteessa eikä keneenkään sovellettu julkisiin varoihin turvautumiseen liittyviä rajoituksia.

416 Asia nro 77782/01, *Luczak v. Puola*, EIT 27.11.2007 ja asia nro 40080/07, *Fawsie v. Kreikka*, EIT 28.10.2010.

417 Asia nro 17371/90, *Gaygusuz v. Itävalta*, EIT 16.9.1996, 46–50 kohta.

418 Asia nro 40892/98, *Koua Poirrez v. Ranska*, EIT 30.9.2003, 41 kohta.

419 Asia nro 55707/00, *Andrejeva v. Latvia* [suuri jaosto], EIT 18.2.2009, 91 kohta.

Esimerkki: Asia *Weller v. Unkari*⁴²⁰ koski unkarilaista isää ja romanialaista äitiä. Hakemuksen ajankohtana, joka oli ennen Romanian liittymistä EU:hun, äidillä oli oleskelulupa muttei sijoittautumislupaa Unkarissa. Unkarin lainsäädännön mukaan ainoastaan äidit, joilla on Unkarin kansalaisuus tai sijoittautumislupa, voivat hakea äitiysetuuksia. Valittaja valitti siitä, että kun kyse oli oikeudesta etuuksiin, miehiä, joilla oli ulkomaalaiset puoliset, kohdeltiin epäsuotuisammin kuin miehiä, joilla oli unkarilaiset vaimot. Tuomioistuinin totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa luettuna yhdessä 14 artiklan kanssa oli loukattu.

Euroopan sosiaalinen peruskirja: Peruskirjassa määrätään oikeudesta sosiaaliturvaan (12 artikla), oikeudesta sosiaaliavustukseen ja lääkinnälliseen apuun (13 artikla) sekä oikeudesta sosiaalipalveluihin (14 artikla). Lisäksi peruskirjassa on erityisiä määräyksiä vammaisista henkilöistä (15 artikla), lapsista ja nuorista (17 artikla) ja ikääntyneistä henkilöistä (23 artikla). Peruskirjan 39 artikla sisältää oikeuden suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan. Sosiaaliavustuksen osalta Euroopan sosiaalisen peruskirjan 13 artiklaa sovelletaan laittomiin muuttajiin.

Unionin oikeus: Kolmansien maiden kansalaisten osalta erotetaan kaksi eri tilannetta. Ensinnäkin EU:n sisällä muuttavien kolmansien maiden kansalaisten saamiin etuihin sovelletaan jäsenvaltioiden välistä yhteensovittamisjärjestelmää. Toiseksi tietyillä kolmansien maiden kansalaisten ryhmillä on EU:n johdetun oikeuden mukaan oikeus tiettyihin etuuksiin riippumatta siitä, ovatko he muuttaneet EU:n sisällä.

a) Etujen yhteensovittaminen EU:ssa

Kolmansien maiden kansalaisilla, jotka ovat sellaisten ETA-kansalaisten perheenjäseniä, jotka ovat muuttaneet EU:n jäsenvaltioon, on [vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin](#) 24 artiklan mukaan (ja kolmansien maiden kansalaisilla EU-ETA-sopimuksen mukaisesti) oikeus vastaaviin sosiaalisiin etuihin ja veroetuihin kuin vastaanottavan maan omilla kansalaisilla. Saman direktiivin 14 artiklan 1 kohdan mukaan henkilöt, jotka käyttävät oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen mutta jotka eivät tee työtä, eivät saa muodostaa kohtuutonta rasitetta vastaanottavan jäsenvaltion sosiaalihuoltojärjestelmälle. Vuosien myötä on kehittynyt monimutkainen lainsäädäntökehys vapaata liikkuvuutta koskevaa oikeutta käyttävien henkilöiden sosiaaliturvan ja sosiaaliavustusten yhteensovittamiseksi. Lainsäädäntö on kodifioitu [asetuksessa \(EY\) N:o 883/2004](#) (sellaisena kuin

420 Asia nro 44399/05, *Weller v. Unkari*, EIT 31.3.2009, 36–39 kohta.

se on muutettuna)⁴²¹, ja peruseriaatteena on, että EU:n laajuinen järjestelmä on yhteensovittamisjärjestelmä eikä yhdenmukaistamisjärjestelmä.⁴²² Sen tarkoituksena on minimoida muuttoliikkeen negatiivisia vaikutuksia jäsenvaltioiden välillä yksinkertaistamalla hallinnollisia menettelyjä ja varmistamalla, että jäsenvaltioiden välillä muuttavia henkilöitä kohdellaan yhdenvertaisesti jäsenvaltion omien kansalaisten kanssa. Joitakin oikeuksia voidaan viedä maasta, kun taas toisia ei voida. Asetuksessa N:o 987/09 (sellaisena kuin se on muutettuna [asetuksella \(EU\) N:o 465/2012](#)) vahvistetaan menettelyt, joita tarvitaan asetuksen (EY) N:o 883/2004 täytäntöönpanemiseksi.

Palkattuna työntekijänä toimivilla kolmannen maan kansalaisilla, jotka liikkuvat EU:n jäsenvaltioiden välillä, sekä heidän perheenjäsenillään ja jälkeläisillään on oikeus nauttia rajatylittävän lainsäädännön etuuksista ja sosiaaliturvauetuksien kerääntymisestä ja yhteensovittamisesta (asetukset (EY) N:o 859/2003 ja (EU) N:o 1231/2010). Tämä edellyttää, että palkattuina työntekijöinä toimivat kolmannen maan kansalaiset oleskelevat laillisesti jäsenvaltiossa ja että heillä on muitakin yhteyksiä kuin kolmanteen maahan ja vain yhteen jäsenvaltioon. Näiden asetusten soveltamisalaan eivät kuulu palkattuna työntekijöinä toimivat kolmannen maan kansalaiset, joilla on yhteyksiä vain kolmanteen maahan ja vain yhteen jäsenvaltioon.

b) Tiettyjen kolmansien maiden kansalaisten ryhmien oikeudet

Turvapaikanhakijoilla ei ole nimenomaista oikeutta sosiaaliapuun [vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) mukaan. Direktiivin 17 artiklassa annetaan kuitenkin yleiset säännökset aineellisten vastaanotto-olosuhteiden saatavuudesta, ja 17 artiklan 5 kohdassa – jota ei sovelleta Irlantiin ja Yhdistyneeseen kuningaskuntaan – esitetään, miten rahallisten etuuksien tai maksukuponkien määrä vahvistetaan.

Esimerkki: Saksan hallinto-oikeus (*Bundesverfassungsgericht*) vahvisti 18.7.2012, että Saksan on lisättävä turvapaikanhakijoille annettavaa apua, jota ei ole nostettu 19 vuoteen ja joka ei riittänyt vähimmäiselintason, joka oli ihmisarvoisen elämän edellytyksenä Saksan säädöksen 1 artiklan mukaisesti.⁴²³

421 Asetusta on muutettu [asetuksella \(EY\) N:o 988/2009](#), EUVL L 284, 2009, s. 43, [asetuksella \(EU\) N:o 1231/2010](#), EUVL L 344, 2010, s. 1, ja viimeksi 2012 [asetuksella \(EU\) N:o 465/2012](#), EUVL L 149, 2012, s. 4.

422 Asia C-21/87, *Borowitz v. Bundesversicherungsanstalt für Angestellte*, EYTI 5.7.1988 (Kok., s. I-03715), 23 kohta ja asia C-331/06, *Chuck v. Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank*, EYTI 3.4.2008 (Kok., s. I-01957), 27 kohta.

423 Saksa (*Bundesverfassungsgericht*), asia nro 1 BvL 10/10 og 1 BvL 2/11, 18.7.2012.

Uudistetun [määrittelydirektiivin](#) 29 artiklan mukaan jäsenvaltion on varmistettava, että pakolaiset ja toissijaista suojelua saavat henkilöt saavat ”tarvittavan sosiaalihuollon” samoin edellytyksin kuin jäsenvaltion omat kansalaiset. Toissijaista suojelua saavien henkilöiden osalta tämä voidaan kuitenkin rajoittaa ”perusetuuksiin”. Direktiivin 23 artiklan 2 kohdassa etuudet ulotetaan koskemaan toissijaista suojelua saavien henkilöiden perheenjäseniä. [Ihmiskauppadirektiivin](#) 11 artiklan 7 kohdan mukaan jäsenvaltiot ovat velvollisia huolehtimaan ihmiskaupan uhreista, joilla on erityistarpeita, ja ihmiskaupan lapsiuhreja koskevat erityiset vaatimukset (13 artikla).

[Pitkään oleskelleita koskevan direktiivin](#) 11 artiklan 1 kohdan d alakohdan mukaan pitkään oleskelleen henkilön aseman saaneita henkilöitä on kohdeltava tasavertaisesti vastaanottavan maan omien kansalaisten kanssa sosiaaliturvan, sosiaaliavun ja sosiaalisen suojelun alalla. Sosiaaliapua ja sosiaalista suojelua koskevat oikeudet voidaan kuitenkin rajoittaa perusetuuksiin.

[Perheenyhdistämisdirektiivissä](#) sellaisten perheenkokoajien perheenjäsenillä, jotka ovat kolmansien maiden kansalaisia, ei ole mahdollisuutta saada sosiaaliapua. Perheenkokoajien on osoitettava, että heillä on vakaat ja säännölliset tulot ja varat, jotka riittävät heidän ja heidän perheenjäsentensä ylläpitoon ilman, että heidän on turvauduttava asianomaisen jäsenvaltion sosiaalihuoltojärjestelmään (direktiivin 7 artiklan 1 kohdan c alakohta).

Keskeiset kohdat

Unionin oikeuden ja Euroopan sosiaalisen peruskirjan yleiset kohdat

- Taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien saamisen edellytyksenä on yleensä tunnustettu oikeus maahantuloon ja oleskeluun (ks. tämän luvun [Johdanto](#)).
- Sosiaalisten oikeuksien perusosat kuuluvat jokaiselle maassa oleskelevalle henkilölle (ks. viittaukset laittomiin muuttajiin [8.2–8.6 kohdassa](#)).
- Mitä lähempänä muuttajan tilanne on valtion omien kansalaisten tilannetta, sitä tarkempia perusteluja vaaditaan, jos muuttajaa syrjitään kansalaisuuden perusteella (ks. tämän luvun [Johdanto](#)).
- Monet EU:n perusoikeuskirjan mukaiset oikeudet koskevat vain valtion omia kansalaisia ja henkilöitä, jotka oleskelevat laillisesti EU:n jäsenvaltiossa (ks. [8.1 kohta](#)).

- Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa taataan monia taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia. Näiden oikeuksien käyttö koskee periaatteessa vain peruskirjan sopimusvaltion kansalaisia, kun ne oleskelevat toisen peruskirjan sopimusvaltion alueella. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on kuitenkin tehnyt joitakin poikkeuksia, kun kyse on lasten asumisesta (ks. 8.4 kohta) ja terveydenhuollosta (ks. 8.5 kohta).

Unionin oikeuden mukaiset taloudelliset oikeudet

- Pääsyä työmarkkinoille voidaan rajoittaa. Siitä hetkestä alkaen, kun henkilö aloittaa työn, riippumatta siitä, onko se laillista vai ei, perustyöoikeuksia on kuitenkin kunnioitettava (ks. 8.2 kohta).
- Se, missä määrin kolmansien maiden kansalaisilla on oikeus päästä työmarkkinoille, vaihtelee sen mukaan, mihin ryhmään he kuuluvat (ks. 8.1 kohta).
- ETA-kansalaisten edellytykset täyttävillä perheenjäsenillä on samat oikeudet päästä työmarkkinoille kuin EU:n jäsenvaltion kansalaisilla (ks. 8.2.1 kohta).
- Turkin kansalaisiin sovelletaan Ankaran sopimuksen lisäpöytäkirjan 14 artiklan standstill-lauseketta, jolla estetään valtioita asettamasta heille uusia rasitteita (ks. 8.2.4 kohta).
- Turvapaikanhakijoille, jotka eivät vielä ole saaneet ensimmäistä päätöstä, on annettava pääsy työmarkkinoille viimeistään yhdeksän kuukauden kuluessa (Irlannin ja Yhdistyneen kuningaskunnan osalta yhden vuoden kuluessa) siitä, kun he tekivät kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen (ks. 8.2.7 kohta).
- Työnantajiin kohdistettavia seuraamuksia koskevassa direktiivissä säädetään seuraamuksista niille, jotka ottavat laittomia muuttajia töihin, sekä oikeudesta saada eräänntyneet palkkasaatavat ja hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden muuttajien muista suoja-keinoista (ks. 8.2.8 kohta).

Koulutus (ks. 8.3 kohta)

- Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisen pöytäkirjan 2 artiklan mukaan keneltäkään ei saa evätä oikeutta koulutukseen. Jäsenvaltiolla on kuitenkin suurempi harkintavalta asettaa tiettyjä rajoituksia korkean asteen koulutuksen osalta.
- Kaikilla lapsilla, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia ja jotka oleskelevat EU:ssa, myös laittomilla muuttajilla, joiden maastapoistamista on lykätty, on EU:n johdetun oikeuden mukaan oikeus saada peruskoulutusta.

Asuminen (ks. 8.4 kohta)

- Unionin oikeudessa käsitellään asumista EU:n perusoikeuskirjan kautta. EU:n johdetussa oikeudessa on myös erityisiä säännöksiä kolmannen maan kansalaisista, jotka ovat ETA:n kansalaisten perheenjäseniä, pitkään oleskelleista henkilöistä, kansainvälistä suojelua tarvitsevista henkilöistä ja ihmiskaupan uhreista.

- EU:n jäsenvaltioiden on huolehdittava turvapaikanhakijoiden riittävästä elintasosta, jolla turvataan heidän terveytensä ja taataan heidän toimeentulonsa.
- Viranomaisten kodin kunnioittamista koskevan veloitteen laiminlyönti voidaan kyseenalaistaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan perusteella. Poikkeuksellisissa tilanteissa asunnon tarjoamisen laiminlyönti voidaan kyseenalaistaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan perusteella.
- Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa määrätään oikeudesta asuntoon, joka toimii porttina monille muille oikeuksille.

Terveydenhuolto (ks. 8.5 kohta)

- Henkilöihin, jotka kuuluvat kansalliseen terveydenhuoltojärjestelmään omassa ETA:n asuinvaltiossaan, voidaan soveltaa paikallisia terveydenhuoltosäännöksiä, kun ne käyvät muissa ETA-jäsenvaltioissa ja Sveitsissä.
- Unionin oikeuden mukaan pakolaisilla on samat oikeudet saada terveydenhuoltopalveluja kuin maan omilla kansalaisilla. Turvapaikanhakijoilla ja laittomilla muuttajilla, joiden maastapoistamista on lykätty, on oikeus kiireelliseen ja välttämättömään hoitoon.
- Euroopan ihmisoikeussopimus ei sisällä terveydenhuoltoon koskevia erityisiä määräyksiä, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin voi tutkia tämällytyypisiä valituksia ihmisoikeussopimuksen 2, 3 tai 8 artiklan perusteella.
- Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa taataan lääkinällinen apu laittomille muuttajille.

Sosiaaliturva ja sosiaaliapu (ks. 8.6 kohta)

- Unionin oikeudessa on vuosien myötä kehitetty monimutkainen lainsäädäntökehys, joka koskee sellaisten kolmansien maiden kansalaisten oikeutta sosiaaliturvaan ja sosiaaliapuun, jotka liikkuvat jäsenvaltioiden välillä vapaata liikkuvuutta koskevien säännösten nojalla.
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan sosiaaliavun ja muiden etuuskien epäminen ulkomaalaiselta voi nostattaa syjintää koskevan kysymyksen riippumatta siitä, onko hän suorittanut maksuja siihen järjestelmään, josta avustus maksetaan.
- Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa edellytetään, että sosiaaliapu taataan sen tarpeessa oleville henkilöille, myös laittomille muuttajille.

Muuta oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta

Jos haluat löytää muuta oikeuskäytäntöä, katso ohjeet kohdasta [Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?](#) tämän käsikirjan sivulta 263. Lisämateriaalia tämän luvun aiheista on kohdassa [Kirjallisuutta](#) sivulla 241.

9

Henkilöt, joilla on erityistarpeita

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
EU:n perusoikeuskirja, 24 artikla (lapsen oikeudet)	Ilman huoltajaa olevat alaikäiset	Euroopan sosiaalinen peruskirja, 17 artikla (lasten oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun) <i>Asia Rahimi v. Kreikka</i> , EIT 2011 (turvapaikkaa hakeva ilman huoltajaa oleva alaikäinen aikuisten säilöönottoyksikössä)
Dublin-asetus, asetus (EU) N:o 604/2013, 8 artikla <i>Asia C-648/11, MA ym.</i> , EUTI 2013 (Dublin-siirrot) Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 24 artikla Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU), 25 artikla Määrittelydirektiivi (2011/95/EU), 31 artikla Palauttamisdirektiivi (2008/115/EY), 10 artikla	Vastaanotto ja kohtelu	
Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU), 25 artikla	län arviointi	Ihmiskaupan vastainen yleissopimus, 10 artiklan 3 kohta

Euroopan unioni	Katetut aiheet	Euroopan neuvosto
Ihmiskauppadirektiivi (2011/36/EU)	Ihmiskaupan uhrit	EIS, 4 artikla (orjuuden ja pakkotyön kieltö) <i>Asia Rantsev v. Kypros ja Venäjä</i> , EIT 2010 (viranomaiset ovat velvollisia tekemään tutkimuksen omasta aloitteestaan) Ihmiskaupan vastainen yleissopimus
Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (EU:n ratifioima) Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 19, 21 ja 22 artikla Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU), 14 artikla	Vammaiset henkilöt	
Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU), 25 artikla Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU), 24 artikla	Kidutuksen ja muun vakavan väkivallan uhrit	<i>Asia Opuz v. Turkki</i> , EIT 2009 (perheväkivalta)

Johdanto

Tässä luvussa käsitellään sellaisten henkilöiden ryhmiä, joiden voidaan katsoa olevan erityisen haavoittuvassa asemassa ja jotka tarvitsevat erityistä hoitoa. Edellisissä luvuissa jo sanotun lisäksi sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa annetaan erityistä suojaa henkilöille, joilla on erityisiä tarpeita.

Unionin oikeuden mukaan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityiset tarpeet on otettava huomioon, esimerkiksi vastaanottojärjestelyissä tai kun henkilöltä riistetään vapaus. Haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä luetaan [vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) 21 artiklassa ja [palauttamisdirektiivin](#) (2008/115/EY) 3 artiklan 9 kohdassa. Molempien säännösten soveltamisalaan kuuluvat ”alaikäiset, ilman huoltajaa matkustavat alaikäiset, vammaiset henkilöt, ikääntyneet henkilöt, raskaana olevat naiset, alaikäisten lasten yksinhuoltajat sekä kidutuksen, raiskauksen tai muun törkeän psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhriksi joutuneet henkilöt”, mutta vastaanottodirektiivin luettelo on pidempi, eikä se ole tyhjentyvä. Vastaanottodirektiivin 22 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on arvioitava, onko haavoittuvassa asemassa olevilla henkilöillä erityisiä vastaanottotarpeita. [Turvapaikkamenettelydirektiivin](#) (2013/32/EU) mukaan valtioiden on arvioitava, tarvitseeko turvapaikanhakija erityisiä

menettelyllisiä takeita ja, jos tarvitsee, annettava hänelle asianmukaista tukea turva-
paikkamenettelyn ajan (24 artikla).

9.1. Ilman huoltajaa olevat alaikäiset

”Ilman huoltajaa olevalla alaikäisellä” tarkoitetaan alle 18 vuoden ikäistä henkilöä, joka saapuu Euroopan alueelle ilman aikuista, joka vastaisi hänestä vastaanottavassa maassa (ks. [määrittelydirektiivin](#) 2 artiklan 1 kohta). EU:n lainsäädännössä on tärkeitä tällaisten henkilöiden tilannetta koskevia turvapaikka- ja maahantulosäännöksiä, joita tarkastellaan tässä luvussa.

Euroopan ihmisoikeussopimus ei sisällä nimenomaisia määräyksiä ilman huoltajaa olevista alaikäisistä, mutta heidän kohteluaan voidaan arvioida eri määräysten, esimerkiksi vapautta ja turvallisuutta koskevan 5 artiklan, oikeutta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta koskevan 8 artiklan tai oikeutta koulutukseen koskevan ensimmäisen pöytäkirjan 2 artiklan mukaisesti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että valtioiden vastuulla on huolehtia ilman huoltajaa olevista alaikäisistä ja siitä, ettei heitä hylätä, kun he vapautuvat säilöönnotosta.⁴²⁴

Jokaisen lasta koskevan päätöksen on perustuttava lasten oikeuksien kunnioittamiseen YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti, jonka kaikki maat ovat ratifioineet Somaliaa ja Yhdysvaltoja lukuun ottamatta. YK:n lasten oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa vahvistetaan lasten ihmisoikeudet, joita on sovellettava maahanmuuttoasemasta riippumatta.⁴²⁵ Lapsen etua koskeva periaate on perusluonteisen tärkeä, ja viranomaisten on lasta koskevissa toimissaan otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei tätä periaatetta mainita nimenomaisesti kuten EU:n perusoikeuskirjassa, mutta se ilmenee säännöllisesti tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Unionin oikeuden ilman huoltajaa olevia alaikäisiä koskevat tietyt säännökset perustuvat myös tähän periaatteeseen.

Euroopan sosiaalisen peruskirjan 17 artiklan 1 kohdan c alakohdassa mainitaan lapset, jotka on erotettu perheistään. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on – kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin – todennut, että valtiot, jotka haluavat estää yritykset kiertää maahanmuuttosäännöksiä, eivät saa riistää lapsilta etenäkään, jos he

424 Asia nro 8687/08, *Rahimi v. Kreikka*, EIT 5.4.2011.

425 YK:n lasten oikeuksien komitea on antanut lisäohjeita ilman huoltajaa olevien alaikäisten suojelusta, hoidosta ja sopivasta kohtelusta yleiskommentissa nro 6 (2005), jonka on saatavilla osoitteesta <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html>.

tulevat ilman huoltajaa, heidän asemansa takaamaa suojaa. Valtion maahanmuuttopolitiikalle asettamien rajoitusten on näin ollen oltava yhdenmukaisia perusoikeuksien suojelelun kanssa.⁴²⁶

9.1.1. Vastaanotto ja kohtelu

Unionin oikeus: Ilman huoltajaa olevia alaikäisiä koskevia erityissäännöksiä on turvapaikkavälineissä sekä [palauttamisdirektiivissä](#).

Ennen kuin tarkastellaan turvapaikkamenettelyssä ilman huoltajaa olevien alaikäisten kohtelua, on tärkeää määrittää heidän turvapaikkahakemuksensa käsittelystä vastaava valtio. [Dublin-asetuksen](#) (asetus (EU) N:o 604/2013) mukaan ilman huoltajaa olevien alaikäisten hakemusten käsittelystä vastaa se jäsenvaltio, jossa perheenjäsenet, sisarukset tai sukulaiset laillisesti oleskelevat (8 artikla). Heille on määrättävä edustaja (6 artikla). Asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa annetaan ohjeita siitä, miten lapsen etua on arvioitava. Asetuksen 11 artikla sisältää säännöksiä, joilla pyritään estämään alaikäisten erottaminen heidän perheenjäsenistään soveltamalla Dublin-asetusta (asetus (EU) N:o 604/2013), jos perheenjäsenet jättävät erilliset hakemukset jäsenvaltioon. Asetuksen 16 artikla koskee riippuvuussuhteessa olevia henkilöitä (ks. [4.2 kohta](#)).

Jollei perheenjäsentä, sisarusta tai sukulaista ole, hakemuksen käsittelystä on vastuussa se jäsenvaltio, jossa ilman huoltajaa oleva alaikäinen on jättänyt turvapaikkahakemuksensa, edellyttäen että tämä on alaikäisen edun mukaista (8 artikla).

Esimerkki: Asiassa *MA, BT ja DA v. Secretary of State for the Home Department*⁴²⁷ unionin tuomioistuimen oli määritettävä, mikä valtio on vastuussa, jos ilman huoltajaa oleva alaikäinen on hakenut turvapaikkaa useammasta EU:n jäsenvaltiosta. Unionin tuomioistuin selvensi, että jos jäsenvaltiossa ei ole laillisesti oleskelevaa perheenjäsentä, hakemuksen käsittelystä vastaa se valtio, jossa alaikäinen fyysisesti oleskelee. Tuomioistuin viittasi perusoikeuskirjan 24 artiklan 2 kohtaan, jossa määrätään että lapsen etu on ensisijaisesti otettava huomioon.

426 Kantelu nro 47/2008, *Defence for Children International (DCI) v. Alankomaat*, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea 20.10.2009. Komitea katsoi muun muassa, että ilman huoltajaa olevilla alaikäisillä oli oikeus asuntoon Euroopan sosiaalisen peruskirjan 31 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

427 Asia C-648/11, *The Queen, seuraavien hakemuksesta MA ym v. Secretary of State for the Home Department*, EUTI 6.6.2013.

Ilman huoltajaa oleville alaikäisille, jotka hakevat turvapaikkaa, on nimitettävä edustaja heti, kun he ovat hakeneet turvapaikkaa ([vastaanottodirektiivin 24 artikla](#) ja [turvapaikkamenettelydirektiivin 25 artikla](#)). Lainsäädännössä ei kuitenkaan säädetä, että edustaja on nimitettävä heti, kun viranomaiset havaitsevat ilman huoltajaa olevan alaikäisen. Valtiot voivat nimittää samat tai eri edustajat auttamaan turvapaikanhakijaa turvapaikkamenettelyssä sekä varmistamaan alaikäisen hyvinvoinnin turvapaikkahakemuksen ollessa vireillä. Turvapaikkamenettelydirektiivin mukaan edustajalle on annettava mahdollisuus keskustella alaikäisen kanssa ennen turvapaikkapuhuttelua ja olla läsnä puhuttelussa.

Henkilön, jolla on tarvittavat tiedot alaikäisten erityistarpeista, on suoritettava ilman huoltajaa olevan alaikäisen puhuttelu ([turvapaikkamenettelydirektiivi, 25 artikla](#)). Rajalla, kauttakulkualueella tai nopeutetussa menettelyssä suoritettavalle ilman huoltajaa olevien alaikäisten hakemusten käsittelylle on asetettu rajoituksia, ja ne on sallittu ainoastaan 25 artiklan 6 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa. Direktiivin mukaan tällaisissa tapauksissa on mahdollista, etteivät valtiot automaattisesti myönnä ilman huoltajaa oleville alaikäisille oikeutta jäädä alueelle kielteisen päätöksen uudelleen tutkinnan ajaksi, mutta ainoastaan, jos 46 artiklan 7 kohdan edellytykset täyttyvät. Hakijalla on muun muassa oltava käytössään tarvittavat tulkkauspalvelut ja oikeusapu ja vähintään viikko aikaa pyytää tuomioistuimelta, että hänelle myönnetään oikeus jäädä alueelle odottamaan muutoksenhaun tulosta.

[Vastaanottodirektiivissä \(24 artikla\)](#) annetaan ohjeita siitä, minkätyyppistä majoitusta ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle on tarjottava. Alaikäiset on sijoitettava täysi-ikäisten sukulaisten luokse, sijoitusperheeseen, vastaanottokeskuksiin, joissa on alaikäisille soveltuvia järjestelyjä, tai muihin alaikäisille soveltuviin majoituspaikkoihin. Ilman huoltajaa olevien alaikäisten ottaminen säilöön ei ole kokonaan kielletty, mutta se sallitaan vain poikkeuksellisissa olosuhteissa, eikä heitä saa milloinkaan majoittaa vankilaan (uudelleenlaaditun direktiivin 11 artiklan 3 kohta). Direktiivissä todetaan myös, että vähintään 16-vuotiaat mutta alle 18-vuotiaat hakijat, jotka ovat näin ollen yhä alaikäisiä, voidaan sijoittaa aikuisille turvapaikanhakijoille tarkoitettuihin vastaanottokeskuksiin, mutta ainoastaan, jos se on lapsen edun mukaista (tätä edellytystä ei sovelleta Irlannissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa, koska se sisällytettiin vuoden 2013 uudelleenlaadittuun direktiiviin).

[Vastaanottodirektiivin 24 artiklassa](#) säädetään lisäksi, että sisarukset on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yhdessä ottaen huomioon kyseisen alaikäisen etu sekä erityisesti hänen ikänsä ja kehitysasteensa. Ilman huoltajaa olevien alaikäisten asuinpaikan muutokset on rajoitettava mahdollisimman vähiin. Direktiivissä säädetään lisäksi, että

jäsenvaltioiden on alettava jäljittää ilman huoltajaa olevan alaikäisen perheenjäseniä mahdollisimman nopeasti ja otettava asianmukaisesti huomioon hänen turvallisuutensa. Lopuksi säädetään, että ilman huoltajaa olevien alaikäisten parissa työskenteleville henkilöille on annettava asianmukaista koulutusta.

Uudistettu [määrittelydirektiivi](#) (2011/95/EU) sisältää erityissäännöksiä ilman huoltajaa olevista alaikäisistä, joille myönnetään pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema. EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava, että ilman huoltajaa oleville alaikäisille nimetään edustaja ja että toimivaltaiset viranomaiset arvioivat tilannetta säännöllisesti. Nimetty edustaja voi olla laillinen edunvalvoja tai tarvittaessa alaikäisten hoidosta ja hyvinvoinnista vastaava järjestö tai jokin muu asianmukainen edustaja (31 artikla).

[Määrittelydirektiivin](#) 31 artiklassa vaaditaan lisäksi, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että turvapaikan saaneet ilman huoltajaa olevat alaikäiset sijoitetaan täysi-ikäisten sukulaisten luokse, sijoitusperheeseen, alaikäisten majoittamiseen tarkoitettuihin vastaanottokeskuksiin tai muihin alaikäisille soveltuviin majoituspaikkoihin. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Direktiivi vastaa [vastaanottodirektiivin](#) säännöksiä, kun kyse on sijoittamisesta sisarusten luokse, perheenjäsenten jäljittämisestä ja ilman huoltajaa olevien alaikäisten parissa työskentelevien aikuisten koulutuksesta.

[Palauttamisdirektiivin](#) (2008/115/EY) 10 artiklan mukaan ennen kuin ilman huoltajaa matkustava alaikäinen poistetaan jäsenvaltion alueelta, kyseisen jäsenvaltion viranomaisten on oltava varmoja siitä, että tämä alaikäinen palautetaan jollekin perheenjäsenelle tai nimetylle holhoojalle taikka että häntä varten on kohdevaltiossa järjestetty asianmukainen vastaanotto. Ilman huoltajaa matkustavan alaikäisen palauttaminen ei ole ehdottomasti kielletty, mutta palauttamispäätöksessä on otettava asianmukaisesti huomioon lapsen etu. Jos palauttamista lykätään tai jos vapaaehtoista poistumista varten myönnetään aikaa, on otettava huomioon lapsen erityistarpeet (14 artikla).

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että lapsen edun kunnioittaminen edellyttää, että ilman huoltajaa olevien alaikäisten osalta tutkitaan muita sijoittamismahdollisuuksia kuin säilöönottoa.

Esimerkki: Asiassa *Rahimi v. Kreikka*⁴²⁸ valittaja oli ilman huoltajaa oleva alaikäinen afganistanilainen poika, jota oli pidetty säilössä aikuisille tarkoitetussa säilöönottoyksiyssä ja myöhemmin vapautettu ilman, että viranomaiset olivat tarjonneet

428 Asia nro 8687/08, *Rahimi v. Kreikka*, EIT 5.4.2011.

hänelle majoitusapua. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin selvensi, että valittajan säilöönotto-olosuhteet ja se, etteivät viranomaiset olleet huolehtineet hänestä vapauttamisen jälkeen, oli 3 artiklassa kiellettyä halventavaa kohtelua.

9.1.2. Iän arviointi

Unionin oikeus: Turvapaikkamenettelydirektiivin mukaan jäsenvaltiot voivat käyttää lääkärintarkastuksia arvioidakseen ilman huoltajaa olevien alaikäisten iän turvapaikkahakemuksen tutkinnan yhteydessä, jos on epäilyksiä hakijan iästä (25 artikla). Jos lääkärintarkastuksia käytetään, jäsenvaltioiden on varmistettava, että alaikäisille ilmoitetaan tällaisesta arvioinnista etukäteen ja että heidän suostumustaan pyydetään. Iän arviointia koskevat kysymykset ovat yhä useammin riitojen kohteena koko Euroopassa. Koska alaikäisillä on vahvempi suoja turvapaikkamenettelyjen yhteydessä ja vastaanottavilla valtioilla on erityinen velvollisuus huolehtia heistä muilta osin, muun muassa majoituksesta ja koulutuksesta, jotkut henkilöt tulevat EU:n alueelle, usein ilman asiakirjoja, ja väittävät olevansa alle 18-vuotiaita. Nämä henkilöt voivat joutua tutkinnan kohteeksi sen arvioimiseksi, ovatko he todellakin alle 18-vuotiaita. Tutkinnan tuloksilla on usein merkittävä vaikutus heidän turvapaikkahakemukseensa ja mahdollisuuteensa saada sosiaaliapua. Käytettävän lääkärintarkastuksen on oltava vähiten invasiivinen tutkimus. Pätevien lääketieteen ammattilaisten on tehtävä lääkärintarkastukset hakijan ihmisarvoa kunnioittaen. Direktiivissä ei määritetä tarkemmin sitä, minkätyyppiset lääkärintarkastukset ovat sopivia tai riittäviä, ja Euroopassa käytetään erilaisia menetelmiä.

Euroopan neuvoston yleissopimuksessa ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta määrätään iän arvioinnista, jos uhrin ikä on epäselvä, mutta siinä ei anneta ohjeita siitä, minkätyyppinen arviointi on asianmukainen (10 artiklan 3 kohta).⁴²⁹

9.2. Ihmiskaupan uhrit

On tehtävä ero salakuljetuksen ja ihmiskaupan välillä Maahanmuuttajien salakuljetuksella tarkoitetaan henkilön laittoman maahantulon järjestämistä sellaiseen valtioon,

429 Separated Children in Europe Programme (SCEP) (2012). Euroopan komission *Action Plan on Unaccompanied Minors, COM(2010) 213 final*, 6.5.2010, mukaisesti Euroopan turvapaikka-asioiden tukivirasto (EASO) on ryhtynyt laatimaan teknisiä asiakirjoja, mukaan lukien erityiskoulutus ja iän arviointia koskeva käsikirja.

jonka kansalainen kyseinen henkilö ei ole tai jossa hän ei asu pysyvästi, taloudellisen tai muun aineellisen hyödyn saamiseksi.⁴³⁰

Unionin oikeus ja Euroopan ihmisoikeussopimus: Ihmiskauppa on "[h]yväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväämistä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista, mukaan lukien näihin henkilöihin kohdistuvan määräysvallan vaihtaminen tai siirtäminen, voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla".⁴³¹ Ihmiskauppaan liittyy pakkoa tai uhkaa, jota salakuljetuksessa ei ole.

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi asiassa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*⁴³², että Euroopan ihmisoikeussopimuksen orjuuden ja pakkotyön kieltävä 4 artikla kattaa ihmiskaupan. Jäsenvaltioilla on positiivinen velvollisuus panna täytäntöön tehokkaita säännöksiä ihmiskaupan uhrien ja mahdollisten uhrien suojelemiseksi ihmiskaupan harjoittajien rankaisemista koskevien rikosoikeudellisten säännösten lisäksi.

Esimerkki: Asiassa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*⁴³³ tuomioistuin katsoi, että oli tärkeää, että ihmiskaupan uhrien ei tarvitse pyytää tunnistamista tai tutkintaa. Viranomaisten velvollisuutena on tehdä aloite, kun ne epäilevät rikollista toimintaa.

Ihmiskauppaa koskeva yleissopimus on ensimmäinen eurooppalainen sopimus, joka sisältää yksityiskohtaisia määräyksiä ihmiskaupan uhreille annettavasta avusta, suojasta ja tuesta sekä jäsenvaltioiden velvollisuuksista suorittaa tehokasta rikostutkintaa ja toteuttaa toimenpiteitä ihmiskaupan torjumiseksi. Yleissopimuksen sopimusvaltiot ovat velvollisia toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi, ja asettamaan toimivaltaisten viranomaisten käyttöön henkilöitä, jotka ovat koulutettuja ja päteviä ihmiskaupan ehkäisemiseen ja torjuntaan sekä rikosten uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen (10 artikla). Yleissopimuksen osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet, joilla autetaan uhreja toipumaan (12 artikla).

430 Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen maitse, meritse ja ilmaitse tapahtuvan maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämistä koskeva lisäpöytäkirja, 3 artikla.

431 Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta, CETS N:o 197, 2005, 4 artikla. Direktiivi 2011/36/EY, EUVL L 337, s. 9, 2 artiklan 1 kohta.

432 Asia nro 25965/04, *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, EIT 7.1.2010, 282–286 kohta.

433 *Ibid.*, 288 kohta.

Unionin oikeus: Ihmiskauppadirektiivissä (2011/36/EU) määritetään ihmiskauppa samalla tavalla kuin ihmiskaupan vastaisessa Euroopan neuvoston yleissopimuksessa. Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että ihmiskaupan uhriille annetaan mahdollisuus lainopilliseen neuvontaan. Lainopillisen neuvonnan ja oikeudellisen edustuksen on oltava maksuttomia, jos uhrilla ei ole tarvittavia varoja (12 artikla). Direktiiviin on myös sisällytetty käsite oikeushenkilöiden ja luonnollisten henkilöiden rikosoikeudellinen ja siviilioikeudellinen vastuu. Direktiivissä kiinnitetään erityistä huomiota ihmiskaupan lapsiuhreiin, erityisesti heidän auttamiseensa ja tukemiseensa (13–16 artikla). Auttamis- ja tukitoimiin kuuluvat muun muassa seuraavat: ihmiskaupan lapsiuhrille on nimettävä holhooja tai edustaja siitä hetkestä lähtien kun viranomaiset ovat tunnistaneeet lapsen (14 artikla), lasta kuulustellaan ilman viivytystä ja samat henkilöt hoitavat lapsen kuulustelut, jos se on mahdollista (15 artikla), ja ilman huoltajaa oleville ihmiskaupan lapsiuhrille on löydettävä kestävä ratkaisu lapsen edun yksilöllisen arvioinnin perusteella (16 artikla).

Ihmiskauppadirektiivi suojaa ihmiskaupan uhreja, niin ettei heitä panna syytteeseen rikoksista, joita heidät on pakotettu tekemään, esimerkiksi passimääräysten rikkomisesta, prostituutioon liittyvistä rikoksista tai kansallisen lainsäädännön mukaisesta laittomasta työstä. Ihmiskaupan uhreille annettavan avun ja tuen ehtona ei saa olla uhrin valmius toimia yhteistyössä viranomaisten kanssa rikostutkinnassa (11 artikla). Rikosoikeudenkäynteihin osallistuvilla uhreilla on annettava menettelyllisiä takeita (12 artikla), muun muassa maksuton oikeudellinen edustus, jos uhrilla ei ole tarvittavia varoja. Uhrien on oikeudenkäynnin aikana saatava erityiskohtelua traumojen ja lisätraumojen välttämiseksi (12 ja 15 artikla). Ihmiskaupan lapsiuhrille on annettava erityisiä takeita (13–16 artikla). Jos ihmiskaupan uhrin hakevat turvapaikkaa, heidän erityiset vastaanottotarpeensa on arvioitava ja heille on tarjottava asianmukaista tukea (*vastaanottodirektiivin* 21 ja 22 artikla).

Sekä unionin oikeudessa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa käsitellään ihmiskaupan uhrin asemaa sen jälkeen, kun ihmiskauppa on paljastunut. Tätä kysymystä käsitellään 2.4 kohdassa.

9.3. Vammaiset henkilöt

Kun henkilö, jolla on fyysinen tai henkinen vamma, älyllinen kehitysvamma tai aistivamma, hakee turvapaikkaa, hänellä voi olla erityisiä vaikeuksia saada suojelua ja apua, ja hän voi tarvita lisäapua, jota toimivaltaiset viranomaiset eivät aina tarjoa.

Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyssä yleissopimuksessa vahvistetaan vammaisia koskevat kansainväliset normit. Yleissopimuksen 5 artiklassa vahvistetaan yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteet, ja 18 artiklassa todetaan, että "[s]opimuspuolet tunnustavat, että vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa oikeus liikkumisvapauteen, asuinpaikan valinnan vapauteen ja kansalaisuuteen".

Euroopan ihmisoikeussopimus: Vammaisuudesta ei ole määritelmää, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että 14 artikla antaa suojaa vammaisuuteen perustavaa syrjintää vastaan.⁴³⁴

Unionin oikeus: Euroopan unioni on ratifioinut yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista ja on näin ollen yleissopimuksen sitoma. [Vastaanottodirektiivin](#) (2013/33/EU) 21 artiklassa säädetään, että EU:n jäsenvaltioiden on otettava huomioon henkilöiden, myös vammaisten, erityistilanne, kun ne panevat täytäntöön vastaanotto-olosuhteita koskevia säännöksiä. Heidän erityiset vastaanottotarpeensa on arvioitava ja asianmukaista tukea on annettava (vastaanottodirektiivin 21 ja 22 artikla), tarvittaessa myös mielenterveyshoitoa (19 artikla). [Palauttamisdirektiiviin](#) haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden määritelmään kuuluvat myös vammaiset henkilöt, mutta heistä ei ole erityisiä säännöksiä. Ei ole olemassa ehdotonta estettä ottaa vammaisia turvapaikanhakijoita tai palauttamismenettelyn kohteena olevia henkilöitä säilöön, mutta heihin on siinä tapauksessa kiinnitettävä erityistä huomiota (palauttamisdirektiivin 16 artiklan 3 kohta). Turvapaikanhakijoiden osalta vastaanottodirektiivissä (11 artikla) edellytetään, että kansallisten viranomaisten on ensisijaisesti huolehdittava heidän terveydestään, myös heidän henkisestä terveydestään.

[Turvapaikkamenettelydirektiivin](#) 14 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan henkilökohtaisesta puhuttelusta voidaan luopua, jos hakija ei kykene osallistumaan henkilökohtaiseen puhutteluun hänestä riippumattomien pysyvien syiden vuoksi. Tämä koskee erityisesti henkilöitä, joilla on mielenterveysongelmia ja jotka eivät ehkä pysty osallistumaan tehokkaasti puhutteluun.

434 Asia nro 13444/04, *Glor v. Sveitsi*, EIT 30.4.2009 ja asia nro 2346/02, *Pretty v. Yhdistynyt kuningaskunta*, EIT 29.4.2002.

9.4. Kidutuksen ja muun vakavan väkivallan uhrit

Kuten tämän luvun johdannossa mainittiin, kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhrit ovat haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ryhmä, ja heidän kohtelulle on annettu erityisiä takeita.

Unionin oikeus: *Vastaanottodirektiivin* (2013/33/EU) 25 artiklassa säädetään, että jäsenvaltioiden ”on huolehdittava, että kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan väkivallanteon kohteeksi joutuneet henkilöt saavat tällaisten tekojen aiheuttamien vammojen edellyttämää hoitoa ja että he erityisesti saavat asianmukaista lääketieteellistä ja psykologista hoitoa”. Heidän parissaan työskenteleville henkilöille on annettava asianmukaista koulutusta.

Vaikeudet kohdata kärsittyjä traumoja voivat aiheuttaa ongelmia henkilökohtaisessa puhuttelussa. Siksi puhuttelun suorittavilla henkilöillä on oltava tiedot ongelmista, jotka saattavat vaikuttaa kielteisesti hakijan kykyyn tulla kuulluksi, erityisesti merkit siitä, että hakijaa on saatettu aiemmin kiduttaa (*turvapaikkamenettelydirektiivin* 4 artiklan 3 kohta ja 14 artikla). Direktiivissä edellytetään myös, että valtiot antavat hakijoille, jotka ovat joutuneet kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan väkivallan kohteeksi, asianmukaista tukea turvapaikkamenettelyjen aikana, jos tätä edellytetään oikeudenmukaisen ja tehokkaan turvapaikkamenettelyn takaamiseksi. Tällaisiin hakijoihin ei myöskään sovelleta nopeutettuja menettelyjä ja rajamenettelyjä, jos asianmukaista tukea ei voida tarjota (24 artikla). Lisätakeita sovelletaan, jos ensimmäisen kielteisen päätöksen muutoksenhaulla ei ole automaattisesti lykkäävää vaikutusta. Tähän sisältyy esimerkiksi tarvittavan tulkkauspalvelun ja oikeusavun tarjoaminen. Lisäksi hakijalla, joka on saanut ensimmäisen kielteisen päätöksen, on oltava vähintään viikko aikaa pyytää, että tuomioistuin päättää oikeudesta jäädä alueelle odottamaan muutoksenhaun tulosta (24 artikla luettuna yhdessä 46 artiklan 7 kohdan kanssa). Säännös hakijoista, jotka tarvitsevat erityisiä menettelyllisiä takeita, otettiin käyttöön vuoden 2013 direktiivin uudelleenlaadinnan yhteydessä, eikä sitä näin ollen sovelleta Irlantiin ja Yhdistyneeseen kuningaskuntaan.

Palauttamismenettelyissä kidutuksen ja muun vakavan väkivallan uhrien erityistarpeet on otettava huomioon, jos maasta poistamista lykätään tai jos vapaaehtoista paluuta varten myönnetään aikaa (*palauttamisdirektiivin* 14 artikla).

Henkilöt, jotka ovat joutuneet perheväkivallan kohteeksi, kuuluvat vakavien rikosten uhrien erityisryhmään. Myös työntekijät, jotka tekevät kotona töitä, voivat joutua väkivallan kohteeksi.⁴³⁵

Euroopan ihmisoikeussopimus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että perheväkivallan uhrit, kuten lapset, voivat kuulua haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ryhmään, ja näin ollen he voivat olla oikeutettuja jäsenvaltioiden suojeluun. Näin pyritään tehokkaasti estämään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvia vakavia rikoksia.⁴³⁶

Vuonna 2011 Euroopan neuvosto hyväksyi yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. Se on maailman ensimmäinen sitova väline, jossa luodaan kattava säännöstö väkivallan ehkäisemiseksi, uhrien suojelemiseksi ja rikoksentekijän rankaisemattomuuden lopettamiseksi. Se ei ole vielä tullut voimaan.

Unionin oikeus: Perheväkivallan uhreilla, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia ja jotka ovat ETA-kansalaisten perheenjäseniä, on [vapaata liikkuvuutta koskevan direktiivin mukaan](#) oikeus erilliseen oleskelulupaan avioeron tai rekisteröidyn suhteen päättymisen yhteydessä (13 artiklan 2 kohdan c alakohta). Sellaisten perheenkokoajien perheenjäsenten osalta, jotka ovat kolmannen maan kansalaisia, säädetään [perheenyhdistämisdirektiivin](#) (2003/86/EY) 15 artiklan 3 kohdassa, että jäsenvaltiot ”antavat säännökset sen varmistamiseksi, että erityisen vaikeissa olosuhteissa myönnetään erillinen oleskelulupa” avioeron tai asumuseron yhteydessä.

435 EU:n perusoikeusvirasto (FRA) on dokumentoinut vaarat, joiden kohteeksi laittomat muuttajat yleensä joutuvat, kun heidät on palkattu tekemään kotitaloustöitä, ks. [FRA \(2011a\)](#).

436 Asia nro 33401/02, *Opuz v. Turkki*, EIT 9.6.2009, 160 kohta.

Keskeiset kohdat

- Lapsen etu on ensisijaisesti otettava huomioon kaikissa lapsia koskevissa toimissa (ks. 9.1 kohta).
- Unionin oikeuden mukaan turvapaikkaa hakevilla ilman huoltajaa olevilla alaikäisillä on oikeus saada edustajalta apua (ks. 9.1.1 kohta).
- Unionin oikeuden mukaan turvapaikkamenettelydirektiivissä sallitaan EU:n jäsenvaltioiden käyttää lääkärintarkastuksia turvapaikkaa hakevien ilman huoltajaa olevien alaikäisten iän arvioimiseksi, jos on epäilyjä siitä, onko hakija alaikäinen vai ei, mutta jäsenvaltioiden on kunnioitettava tiettyjä takeita (ks. 9.1.2 kohta).
- Sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan valtioilla on positiivinen velvollisuus antaa tehokkaita säännöksiä ihmiskaupan uhrien ja mahdollisten uhrien suojelemiseksi rikoksentekeijöiden rankaisemista koskevien rikosoikeudellisen säännösten lisäksi (ks. 9.2 kohta).
- Unionin oikeuden mukaan kidutuksen, raiskauksen ja muiden vakavien rikosten uhreilla on oikeus erityisiin menettelyllisiin takeisiin, jos tällaisia tarvitaan oikeudenmukaisen ja tehokkaan turvapaikkamenettelyn varmistamiseksi (ks. 9.4 kohta).
- Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan lapset ja perheväkivallan uhrit voivat kuulua haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ryhmään, jolloin heillä on oikeus valtion antamaan tehokkaaseen suojaan (ks. 9.1.1 ja 9.4 kohta).

Muuta oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta

Jos haluat löytää muuta oikeuskäytäntöä, katso ohjeet kohdasta [Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?](#) tämän käsikirjan sivulta 263. Lisämateriaalia tämän luvun aiheista on kohdassa [Kirjallisuutta](#) sivulla 241.

Kirjallisuutta

Seuraaviin viiteasiakirjoihin sisältyy kansainvälisten järjestöjen, tutkijoiden, kansalaisjärjestöjen, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin perusoikeusviraston julkaisuja. Viiteasiakirjaluettelo on luokiteltu seitsemään ryhmään (yleinen kirjallisuus, turvapaikka- ja pakolaislainsäädäntö, säilöönotto, laittomat muuttajat ja palauttaminen, lapset, vammaiset henkilöt ja kansalaisuudettomat henkilöt). Joissakin tapauksissa otsikosta käy ilmi, että julkaisu liittyy useampaan kuin yhteen alaan. Tässä käsikirjassa esitettyjä aiheita koskevia artikkeleita on eri aikakausilehdissä, muun muassa seuraavissa: *European Journal of Migration and Law*, *International Journal of Refugee Law* ja *Refugee Survey Quarterly*.

Yleinen kirjallisuus

Euroopan neuvosto, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (2011), *Practical guide on admissibility criteria*, Strasbourg, Euroopan neuvosto, saatavana osoitteessa www.echr.coe.int
→ Case law → Admissibility guide.

FRA (Euroopan unionin perusoikeusvirasto) (2011c), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

FRA (2012), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2011*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

FRA ja Euroopan neuvosto, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (2011), *Handbook on European non-discrimination law (suomennettu: Euroopan syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirja)*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

Frigo, M. et al. (2011), *Migration and international human rights law: practitioners guide No. 6*, Genève, Kansainvälinen lakimieskomissio.

Ktistakis, Y. (2013), *Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

Peers, S. (2011), *EU justice and home affairs law*, Oxford, Oxford University Press.

YK:n pakolaisasiain päävaltuutettu (UNHCR) (2012), *Toolkit on how to request interim measures under Rule 39 of the Rules of the European Court of Human Rights for persons in need of international protection*, Strasbourg, UNCHR Representation to the European institutions.

Turvapaikka- ja pakolaislainsäädäntö

European Council on Refugees and Exiles (ECRE) and European Legal Network on Asylum (ELENA) (2010), *Survey on legal aid for asylum seekers in Europe*, lokakuu 2010.

Euroopan neuvosto, *Ministerikomitean suuntaviivat ihmisoikeuksien suojelusta nopeutettujen turvapaikkamenettelyjen yhteydessä*, 1.7.2009

FRA (2010), *The duty to inform applicants: the asylum-seeker perspective*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

FRA (2010b), *Access to effective remedies: the asylum-seeker perspective*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

Gammelthoft-Hansen, T. (2011), *Access to asylum: international refugee law and the globalisation of migration control*, Cambridge, Cambridge University Press.

Goodwin-Gill, G.S., McAdam, J. (2007), *The refugee in international law*, Oxford, Oxford University Press.

Hailbronner, K. (2010), *EU Immigration and Asylum Law*, München, C.H. Beck.

Hathaway, J.C. (2005), *The rights of refugees under international law*, Cambridge, Cambridge University Press.

Mole, N. ja Meredith, C. (2010), *Human rights files, No. 9: asylum and the European Convention on Human Rights* (5. painos), Strasbourg, Euroopan neuvosto.

UNHCR (2011), *Handbook and guidelines on procedures and criteria for determining refugee status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*, HCR/1P/4/ENG/REV. 3, Luxemburg, UNHCR.

UNHCR (2010), *Improving asylum procedures: comparative analysis and recommendations for law and practice – key findings and recommendations*, saatavana osoitteessa www.unhcr.org/4ba9d99d9.html.

UNHCR ja Euroopan neuvosto (2013), *Protecting refugees*, saatavana osoitteessa <https://edoc.coe.int/en/refugees/5476-protecting-refugees-fact-sheets.html>.

Wagner, M. ja Bonjour, S. (2009), *Flughafenverfahrensstudie: Vergleichende Studie des rechtlichen Rahmens und administrativer Praktiken hinsichtlich der Behandlung von Asylgesuchen und der Rückführung von unzureichend dokumentierten Personen an Flughäfen in sieben Europäischen Staaten* (vertaileva tutkimus lentokenttien turvapaikkamenettelyistä), Wien, Kansainvälinen siirtolaispolitiikan kehittämiskeskus (ICMPD).

Laittomat muuttajat ja palauttaminen

Cholewinski, R. (2005), *Irregular migrants: access to minimum social rights*, Strasbourg, Euroopan neuvosto.

Euroopan neuvosto, ministerikomitea (2005), *Twenty guidelines on forced return*, saatavana osoitteessa <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=858071&Site=COE>.

Euroopan neuvosto, ihmisoikeusvaltuutettu (2001), *Recommendation concerning the rights of aliens wishing to enter a Council of Europe member State and the enforcement of expulsion orders*, CommDH(2001)19, 19.9.2001.

FRA (2011a), *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

FRA (2011b), *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

FRA (2011), *Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union States*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

Lutz, F. (2010), *The negotiations on the Return Directive*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers.

Säilöönotto

Euroopan neuvosto, Eurooppalainen komitea kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (CPT) (2011), *The CPT standards*, (2002) 1 – Rev. 2011, saatavana osoitteessa www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm.

Euroopan neuvosto, ministerikomitea (2006), Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules, 11.1.2006.

Euroopan neuvosto, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (2012), *Guide on Article 5: Right to liberty and security, Article 5 of the Convention*, Strasbourg, Euroopan neuvosto, saatavana osoitteessa www.echr.coe.int → Case-law → Case-law guides.

Euroopan neuvosto, parlamentaarinen yleiskokous (2010), *The detention of asylum seekers and irregular migrants in Europe: Report Doc.12105 (2010) / Resolution 1707 (2010) / Recommendation 1900 (2010)*.

Edwards, A. (2011), *Back to basics: the right to liberty and security of person and 'alternatives to detention' of refugees, asylum-seekers, stateless persons and other migrants*, raportti laadittu YK:n pakolaisasiain päävaltuutetulle, Legal and Protection Policy Research Series, huhtikuu 2011.

FRA (2010a), *Detention of third-country nationals in return procedures*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

FRA (2011), *Coping with a fundamental rights emergency: The situation of persons crossing the Greek land border in an irregular manner*, saatavana osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/coping-fundamental-rights-emergency-situation-persons-crossing-greek-land-border>.

International Detention Coalition (2011), *There are alternatives: A handbook for preventing unnecessary immigration detention*, Melbourne, International Detention Coalition, saatavana osoitteessa <http://idcoalition.org/cap/handbook>.

Vapaa liikkuvuus EU:ssa

Rogers, N., Scannell, R. ja Walsh, J. (2012), *Free movement of persons in the enlarged European Union* (2. painos), London, Sweet & Maxwell.

Vammaiset henkilöt

FRA (2011), *The legal protection of persons with mental health problems under non-discrimination law*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

YK:n ihmisoikeusvaltuutettu (2010), *Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, guidance for human rights monitors*, HR/P/PT/17, saatavana osoitteessa www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17EN.pdf.

Lapset

Euroopan neuvosto, parlamentaarinen yleiskokous (2011), *Recommendation 1969 (2010) on unaccompanied children in Europe: issues of arrival, stay and return*, 15.4.2011.

FRA (2010), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States*, Luxemburg, EU:n julkaisutoimisto.

Separated Children in Europe Programme (SCEP) (2012), *Position paper on age assessment in the context of separated children in Europe*, saatavana osoitteessa <http://www.refworld.org/docid/4ff535f52.html>.

UNHCR (2006), *UNHCR guidelines on formal determination of the best interests of the child*, saatavana osoitteessa www.unhcr.org/4566b16b2.pdf.

Kansalaisuudettomat henkilöt

UNHCR (2012), *Guidelines on statelessness No. 2: Procedures for determining whether an Individual is a stateless person*, HCR/GS/12/02, saatavana osoitteessa www.unhcr.org/refworld/docid/4f7dafb52.html.

Verkkolähteet

Lähteet	Verkko-osoite
YK	
Kidutusta ja muuta julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta käsittelevä YK:n erityisraportoiija	www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx
YK:n kidutuksen vastainen alakomitea	http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIntro.aspx
YK-elinten oikeuskäytäntö	http://tb.ohchr.org/default.aspx
Refworld (UNHCR:n pakolaislainsäädäntöä koskeva tietokanta)	www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain
Euroopan neuvosto	
Eurooppalainen komitea kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (CPT)	www.cpt.coe.int/en/about.htm
Euroopan ihmisoikeustuomioistuin	www.echr.coe.int
Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntötietokanta HUDOC	http://hudoc.echr.coe.int
Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kirjasto	www.echr.coe.int → Library
Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tietolehtiset (factsheets)	www.echr.coe.int → Press
Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä koskeva tiedote	www.echr.coe.int → Case-Law
Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu	http://www.coe.int/en/web/commissioner
Euroopan sosiaalinen peruskirja	http://www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter/
Euroopan neuvoston maahanmuuton koordinoitipalvelu	http://www.coe.int/t/democracy/migration/default_en.asp

Lähteet	Verkko-osoite
Ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä (GRETA)	http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/docs/monitoring/greta_EN.asp
EU	
Euroopan turvapaikka-asioiden tukivirasto (EASO)	http://www.easo.europa.eu/
EASO, eurooppalainen turvapaikka-alan koulutusohjelma	http://easo.europa.eu/about-us/tasks-of-easo/training-quality/
Euroopan komissio, sisäasioiden pääosasto	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs
Euroopan muuttoliikeverkosto	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/index_en.htm
EU:n maahanmuuttoportaali	http://ec.europa.eu/immigration
FRA	http://fra.europa.eu
Frontex	http://frontex.europa.eu
Euroopan pakolais- ja ihmisoikeusjärjestöjen neuvottelukunta (ECRE)	http://www.ecre.org/

Oikeuskäytäntöä koskeva luettelo

Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö

<i>Abdon Vanbraekel ym. v. Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)</i> , asia C-368/98, 12.7.2011.....	219
<i>Abed El Karem El Kott ym. v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> , asia C-364/11, 19.12.2012.....	83
<i>Aoubacar Diakité v. Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides</i> , asia C-285/12, 30.1.2014.....	73
<i>Achughbabian v. Préfet du Val-de-Marne</i> , asia C-329/11, 6.12.2011.....	161, 165
<i>Aissatou Diatta v. Land Berlin</i> , asia C-267/83, 13.2.1985.....	142
<i>Alankomaiden valtio v. Ann Florence Reed</i> , asia C-59/85, 17.4.1986.....	123, 134
<i>Alexander Hengartner ja Rudolf Gasser v. Landesregierung Vorarlberg</i> , asia C-70/09, 15.7.2010.....	199
<i>Altun v. Stadt Böblingen</i> , asia C-337/07, 18.12.2008.....	59
<i>Atiqullah Adil v. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel</i> , asia C-278/12, 19.7.2012 (ennakkoratkaisupyyntö).....	32
<i>Aydin Salahadin Abdulla ym. v. Saksan liittotasavalta</i> , yhdistetyt asiat C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, 2.3.2010.....	66, 69, 82, 89
<i>Aziz Melki ja Selim Abdeli</i> [suuri jaosto], yhdistetyt asiat C-188/10 ja C-189/10, 22.6.2010.....	32
<i>Baumbast, R v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia C-413/99, 17.9.2002.....	210
<i>Borowitz v. Bundesversicherungsanstalt für Angestellte</i> , asia C-21/87, 5.7.1988.....	223
<i>Bundesrepublik Deutschland v. B. ja D.</i> , yhdistetyt asiat C-57/09 ja C-101/09, 9.11.2010.....	69, 88

<i>Bundesrepublik Deutschland v. Kaveh Puid</i> , asia C-4/11, 14.11.2013	114
<i>Bundesrepublik Deutschland v. Y ja Z</i> , yhdistetyt asiat C-71/11 ja C-99/11, 5.9.2012.....	72
<i>Chakroun v. Minister van Buitenlandse Zaken</i> , asia C-578/08, 4.3.2010.....	55, 138
<i>Chuck v. Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank</i> , asia C-331/06, 3.4.2008	223
<i>Cimade ja Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) v. Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration</i> , asia C-179/11, 27.9.2012	216
<i>Deborah Lawrie-Blum v. Land Baden-Württemberg</i> , asia C-66/85, 3.7.1986.....	199
<i>Deutscher Handballbund v. Kolpak</i> , asia C-438/00, 8.5.2003.....	205
<i>Dirk Rüffert v. Land Niedersachsen</i> , asia C-346/06, 3.4.2008.....	200
<i>El Dridi, alias Soufi Karim</i> , asia C-61/11, 28.4.2011.....	161, 165
<i>El Yassini v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia C-416/96, 2.3.1999	205
<i>Eran Abatay ym. ja Nadi Sahin v. Bundesanstalt für Arbeit</i> , yhdistetyt asiat C-317/01 ja C-369/01, 21.10.2003.....	58
<i>Euroopan komissio v. Alankomaiden kuningaskunta</i> , asia C-508/10, 26.4.2012	56
<i>Euroopan komissio v. Espanjan kuningaskunta</i> , asia C-211/08, 15.6.2010.....	219
<i>Euroopan parlamentti v. Euroopan unionin neuvosto</i> , asia C-540/03, 27.6.2006	138
<i>Euroopan parlamentti v. Euroopan unionin neuvosto</i> , asia C-355/10, 5.9.2012.....	40, 138
<i>Euroopan yhteisöjen komissio v. Espanjan kuningaskunta</i> , asia C-503/03, 31.1.2006 ...	135
<i>Fatma Pehlivan v. Staatssecretaris van Justitie</i> , asia C-484/07, 16.6.2011	142
<i>Foto-Frost v. Hauptzollamt Lübeck-Ost</i> , asia C-314/85, 22.10.1987	22
<i>Francovich v. Italian tasavalta</i> , asia C-479/93, 9.11.1995.....	22
<i>Francovich ja Bonifaci ym. v. Italian tasavalta</i> , yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, 19.11.1991	22, 178
<i>G. B. C. Echternach ja A. Moritz v. Minister van Onderwijs en Wetenschappen</i> , yhdistetyt asiat C-389/87 ja C-390/87, 15.3.1989.....	210
<i>Georgios Orfanopoulos ym. ja Raffaele Oliveri v. Land Baden- Württemberg</i> , yhdistetyt asiat C-482/01 ja C-493/01, 29.4.2004	95, 96
<i>Hava Genc v. Land Berlin</i> , asia C-14/09, 4.2.2010	202
<i>Hristo Gaydarov v. Director na Glavna direksia "Ohranitelna politsia" pri Ministerstvo na vateshnite raboti</i> , asia C-430/10, 17.11.2011	95

<i>Igor Simutenkov v. Ministerio de Educación y Cultura ja Real Federación Española de Fútbol</i> , asia C-265/03, 12.4.2005.....	206
<i>Ismail Derin v. Landkreis Darmstadt-Dieburg</i> , asia C-325/05, 18.7.2007	203
<i>K v. Bundesasylamt</i> , asia C-245/11, 6.11.2012	114
<i>Kadiman v. Freistaat Bayern</i> , asia C-351/95, 17.4.1997	202
<i>Kadzoev (Huchbarov)</i> , asia C-357/09, 30.11.2009.....	54, 156, 168, 170
<i>Kazim Kus v. Landeshauptstadt Wiesbaden</i> , asia C-237/91, 16.12.1992.....	205
<i>Kunqian Catherine Zhu ja Chen v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia C-200/02, 19.10.2004.....	131
<i>Land Baden-Württemberg v. Panagiotis Tsakouridis</i> , asia C-145/09, 23.11.2010	95
<i>Laval un Partneri Ltd v. Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan ja Svenska Elektrikerförbundet</i> , asia C-341/05, 18.12.2007	200
<i>Leyla Ecem Demirkan v. Bundesrepublik Deutschland</i> , asia C-221/11, 24.9.2013.....	57
<i>Liselotte Hauer v. Land Rheinland-Pfalz</i> , asia C-44/79, 13.12.1979.....	22
<i>M. G., N. R. v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , asia C-383/13, 10.9.2013.....	174
<i>M. M. vastaan Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland ja Attorney General</i> , asia C-277/11, 22.11.2012.....	104
<i>Maria Teixeira v. London Borough of Lambeth ja Secretary of State for the Home Department</i> , asia C-480/08, 23.2.2010	211
<i>Mary Carpenter v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia C-60/00, 11.7.2002	131
<i>Mehmet Arslan v. Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie</i> , asia C-534/11, 30.5.2013	156, 157
<i>Mehmet Soysal ja Ibrahim Savatli v. Bundesrepublik Deutschland</i> , asia C-228/06, 19.2.2009.....	58
<i>Meki Elgafaji ja Noor Elgafaji v. Staatssecretaris van Justitie</i> , asia C-465/07, 17.2.2009	73
<i>Metock ym. v. Minister for Justice, Equality and Law Reform</i> , asia C-127/08, 25.7.2008	123, 130, 138
<i>Micheletti ym. v. Delegación del Gobierno en Cantabria</i> , asia C-369/90, 7.7.1992	61
<i>Migrationsverket v. Nurije Kastrati ym.</i> , asia C-620/10, 3.5.2012	113
<i>Minister voor Immigratie en Asiel v. X ja Y, ja Z v. Minister voor Immigratie en Asiel</i> , yhdistetyt asiat C-199/12, C-200/12 ja C-201/12, 7.11.2013	72
<i>Mohamad Zakaria</i> , asia C23/12, 17.1.2013.....	36
<i>Mohamed Gattoussi v. Stadt Rüsselsheim</i> , asia C-97/05, 14.12.2006	206

<i>Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) v. Belgian valtio</i> , asia C-459/99, 25.7.2002	131
<i>Murat Dereci ym. v. Bundesministerium für Inneres</i> , asia C-256/11, 15.11.2011	96, 124, 133
<i>Murat Polat v. Stadt Rüsselsheim</i> , asia C-349/06, 4.10.2007	97
<i>N.S. v. Secretary of State for the Home Department ja M.E. ym. v. Refugee Applications Commissioner ja Minister for Justice, Equality and Law Reform</i> , yhdistetyt asiat C-411/10 ja C-493/10, 21.12.2011	87, 114, 216
<i>Natthaya Dülger v. Wetteraukreis</i> , asia C-451/11, 19.7.2012	59, 144
<i>Nawras Bolbol v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> , asia C-31/09, 17.6.2010.....	69
<i>O. ja S. v. Maahanmuuttovirasto sekä Maahanmuuttovirasto v. L.</i> , yhdistetyt asiat C-356/11 ja C-357/11, 6.12.2012.....	132
<i>Office national de l'emploi v. Bahia Kziber</i> , asia C18/90, 31.1.1991	204, 205
<i>Ömer Nazli, Caglar Nazli ja Melike Nazli v. Stadt Nürnberg</i> , asia C-340/97, 10.2.2000	97
<i>P.I. v. Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid</i> , asia C-348/09, 22.5.2012.....	95
<i>Petar Aladzhev v. Zamestnik director na Stolichna direksia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti</i> , asia C-434/10, 17.11.2011	95
<i>Pilar Allué ja Carmel Mary Coonan ym. v. Università degli studi di Venezia ja Università degli studi di Parma</i> , yhdistetyt asiat C-259/91, C-331/91 ja C-332/91, 2.8.1993.....	199
<i>Rahmanian Koushkaki v. Bundesrepublik Deutschland</i> , asia C-84/12, 19.12.2013	31
<i>Recep Tetik v. Land Berlin</i> , asia C-171/95, 23.1.1997	59, 202
<i>Rikosoikeudenkäynti v. Artur Leymann ja Aleksei Pustovarov</i> , asia C-388/08, 1.12.2008	103
<i>Rikosoikeudenkäynti v. Gjoko Filev ja Adnan Osmani</i> , asia C-297/12, 19.9.2013	34, 161
<i>Rikosoikeudenkäynti v. Md Sagor</i> , asia C-430/11, 6.12.2012.....	161
<i>Roland Rutili v. Ministre de l'intérieur</i> , asia C-36/75, 28.10.1975.....	96
<i>Rottmann v. Freistaat Bayern</i> , asia C-135/08, 2.3.2010	61
<i>Ruiz Zambrano v. Office national de l'emploi (ONEm)</i> , asia C-34/09, 8.3.2011	96, 131

<i>Samba Diouf v. Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , asia C-69/10, 28.7.2011	108
<i>Secretary of State for the Home Department v. Rahman ym.</i> , asia C-83/11, 5.9.2012 ..	137
<i>Servet Kamberaj v. Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) ym.</i> , asia C-571/10, 24.4.2012	215
<i>Shirley McCarthy v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia C-434/09, 5.5.2011	132
<i>Staatssecretaris van Justitie v. Mangat Singh</i> , asia C-502/10, 18.10.2012	55
<i>Staatssecretaris van Justitie v. Tayfun Kahveci ja Osman Inan</i> , yhdistetyt asiat C-7/10 ja C-9/10, 29.3.2012	59
<i>Süleyman Eker v. Land Baden-Württemberg</i> , asia C-386/95, 29.5.1997	202
<i>The Queen v. Immigration Appeal Tribunal ja Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department</i> , asia C370/90, 7.7.1992	131
<i>The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas</i> , asia C-37/98, 11.5.2000	57
<i>The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Manjit Kaur</i> , asia C-192/99, 20.2.2001	61
<i>The Queen, seuraavien hakemuksesta MA ym. v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia C-648/11, 6.6.2013	227, 230
<i>The Queen, Veli Tum ja Mehmet Dari v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia C-16/05, 20.9.2007	57, 58
<i>The Queen, Yvonne Wattsin hakemuksesta v. Bedford Primary Care Trust ja Secretary of State for Health</i> , asia C-372/04, 16.5.2006	219
<i>Tural Oguz v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia C-186/10, 21.7.2011	57, 58
<i>Yassin Abdullah Kadi ja Al Barakaat International Foundation v. Euroopan unionin neuvosto ja Euroopan yhteisöjen komissio</i> , yhdistetyt asiat C-402/05 P ja C-415/05 P, 3.9.2008	21
<i>Ymeraga ym. v. Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , asia C-87/12, 8.5.2013	96
<i>Yoshikazu Iida v. Stadt Ulm</i> , asia C-40/11, 8.11.2012	96, 133
<i>Zuheyr Frayeh Halaf v. Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet</i> , asia C-528/11, 30.5.2013	114
<i department<="" for="" home="" i="" of="" secretary="" state="" the="" v.="" zz="">, asia C-300/11, 4.6.2013</i>	95

EFTAn tuomioistuimen oikeuskäytäntö

Arnulf Clauder, asia nro E-4/11, 26.7.2011 139

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö

A.A. v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 8000/08, 20.9.2011 81, 125, 145

A. ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta [suuri jaosto], nro 3455/05,
19.2.2009 153, 158, 159, 166, 167

Abdilahi Abdulwahidi v. Alankomaat (päätös), nro 21741/07, 12.11.2013.....213

Abdolkhani ja Karimnia v. Turkki, nro 30471/08,
22.9.2009 101, 105, 107, 151, 175

Abdulaziz, Cabales ja Balkandali v. Yhdistynyt kuningaskunta,
nro 9214/80, 9473/81 ja 9474/81, 28.5.1985 29, 129

Afif v. Alankomaat (päätös), nro 60915/09, 24.5.2011.....213

Ahmed v. Itävalta, nro 25964/94, 17.12.1996 49, 70

Airey v. Irlanti, nro 6289/73, 9.10.1979 118, 120

Al-Jedda v. Yhdistynyt kuningaskunta [suuri jaosto], nro 27021/08, 7.7.2011 158

Al-Saadoon ja Mufdhi v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 61498/08, 2.3.2010.....74

Amrollahi v. Tanska, nro 56811/00, 11.7.2002.....145

Amuur v. Ranska, nro 19776/92, 25.6.1996 27, 37, 154, 164

Anakomba Yula v. Belgia, nro 45413/07, 10.3.2009.....137

Anayo v. Saksa, nro 20578/07, 21.12.2010.....118

Andrejeva v. Latvia [suuri jaosto], nro 55707/00, 18.2.2009 193, 221

Antwi v. Norja, nro 26940/10, 14.2.2012 145

Aristimuño Mendizabal v. Ranska, nro 51431/99, 17.1.2006.....60

Aswat v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 17299/12, 16.4.2013.....77

Auad v. Bulgaria, nro 46390/10, 11.10.2011.....150, 170

Austin ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta [suuri jaosto], nro 39692/09,
40713/09 ja 41008/09, 15.3.2012 152, 153

Azimov v. Venäjä, nro 67474/11, 18.4.2013 52, 164

Babar Ahmad ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 11949/08,
36742/08, 66911/09 ja 67354/09, 10.4.2012 77

Bader ja Kanbor v. Ruotsi, nro 13284/04, 8.11.200574

Bah v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 56328/07, 27.9.2011 194, 212

Bajsultanov v. Itävalta, nro 54131/10, 12.6.2012.....135

Balogun v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 60286/09, 10.4.2012 145

Beldjoudi v. Ranska, nro 12083/86, 26.3.1992146

Bensaid v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 44599/98, 6.2.2001.....216

<i>Berrehab v. Alankomaat</i> , nro 10730/84, 21.6.1988.....	124, 143
<i>Bigaeva v. Kreikka</i> , nro 26713/05, 28.5.2009.....	191, 197
<i>Bosphorus Hava Yolları Turizm ja Ticaret Anonim Şirketi v. Irlanti</i> [suuri jaosto], nro 45036/98, 30.6.2005	18
<i>Boultif v. Sveitsi</i> , nro 54273/00, 2.8.2001	125, 145, 146
<i>Branko Tomašić ym. v. Bulgaria</i> , nro 46598/06, 15.1.2009.....	186
<i>C.G. ym. v. Bulgaria</i> , nro 1365/07, 24.4.2008	102, 107, 117
<i>Chahal v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> [suuri jaosto], nro 22414/93, 15.11.1996.....	167
<i>Chapman v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> [suuri jaosto], nro 27238/95, 18.1.2001	211
<i>Collins ja Akaziebie v. Ruotsi</i> (päätös), asia nro 23944/05, 8.3.2007	80
<i>Čonka v. Belgia</i> , nro 51564/99, 5.2.2002.....	66, 91, 108
<i>D. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 30240/96, 2.5.1997.....	76
<i>Dalea v. Ranska</i> (päätös), nro 964/07, 2.2.2010	35
<i>Darraj v. Ranska</i> , nro 34588/07, 4.11.2010.....	184
<i>Darren Omoregie ym. v. Norja</i> , nro 265/07, 31.7.2008	123, 135
<i>Dbouba v. Turkki</i> , nro 15916/09, 13.7.2010.....	174, 175
<i>De Souza Ribeiro v. Ranska</i> , nro 22689/07, 13.12.2012	102, 111
<i>Demir ja Baykara v. Turkki</i> [suuri jaosto], nro 34503/97, 12.11.2008.....	197
<i>Dougoz v. Kreikka</i> , nro 40907/98, 6.3.2001	164, 177
<i>El Morsli v. Ranska</i> (päätös), nro 15585/06, 4.3.2008.....	36
<i>Fawsie v. Kreikka</i> , nro 40080/07, 28.10.2010	221
<i>Finogenov ym. v. Venäjä</i> , nro 18299/03 ja 27311/03, 20.12.2011.....	186
<i>Finucane v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 29178/95, 1.7.2003	188
<i>Foka v. Turkki</i> , nro 28940/95, 24.6.2008.....	153
<i>G.R. v. Alankomaat</i> , nro 22251/07, 10.1.2012.....	119, 136
<i>Gaygusuz v. Itävalta</i> , nro 17371/90, 16.9.1996.....	192, 194, 221
<i>Gebremedhin [Gaberamadhien] v. Ranska</i> , nro 25389/05, 26.4.2007.....	109
<i>Genovese v. Malta</i> , nro 53124/09, 11.10.2011.....	62
<i>Gillow v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 9063/80, 24.11.1986.....	192, 211
<i>Glor v. Sveitsi</i> , nro 13444/04, 30.4.2009	236
<i>Gül. v. Sveitsi</i> , nro 23218/94, 19.2.1996	140
<i>Guzzardi v. Italia</i> , nro 7367/76, 6.11.1980	153

<i>H. ja B. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 70073/10 ja 44539/11, 9.3.2013.....	75
<i>H.L. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 45508/99, 5.10.2004.....	153
<i>H.L.R. v. Ranska</i> [suuri jaosto], nro 24573/94, 29.4.1997.....	76
<i>Hasanbasic v. Sveitsi</i> , nro 52166/09.....	146
<i>Hida v. Tanska</i> (päätös), nro 38025/02, 19.2.2004.....	83, 90
<i>Hirsi Jamaa ym. v. Italia</i> [suuri jaosto], nro 27765/09, 23.2.2012.....	28, 41, 66, 91, 101, 110
<i>Hode ja Abdi v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 22341/09, 6.11.2012.....	139
<i>I. v. Ruotsi</i> , nro 61204/09, 5.9.2013.....	80
<i>I.M. v. Ranska</i> , nro 9152/09, 2.2.2012.....	101, 112
<i>Ilhan v. Ranska</i> [suuri jaosto], nro 22277/93, 27.6.2000.....	187
<i>Ismoilov ym. v. Venäjä</i> , nro 2947/06, 24.4.2008.....	84, 89
<i>K.A.B. v. Ruotsi</i> , nro 886/11, 5.9.2013.....	76
<i>Kanagaratnam ym. v. Belgia</i> , nro 15297/09, 13.12.2011.....	171
<i>Karassev v. Suomi</i> (päätös), nro 31414/96, 12.1.1999.....	62
<i>Kaya v. Turkki</i> , nro 22729/93, 19.2.1998.....	186
<i>Kiyutin v. Venäjä</i> , nro 2700/10, 10.3.2011.....	54
<i>Koua Poirrez v. Ranska</i> , nro 40892/98, 30.9.2003.....	192, 221
<i>Kučera v. Slovakia</i> , nro 48666/99, 17.7.2007.....	187
<i>Kudła v. Puola</i> [suuri jaosto], nro 30210/96, 26.10.2000.....	107
<i>Kuduzović v. Slovenia</i> (päätös), nro 60723/00, 17.3.2005.....	62
<i>Kurić ym. v. Italia</i> [suuri jaosto], nro 26828/06, 26.6.2012.....	56
<i>Liu v. Venäjä</i> , nro 42086/05, 6.12.2007.....	47
<i>Longa Yonkeu v. Latvia</i> , nro 57229/09, 15.11.2011.....	150, 166
<i>Louled Massoud v. Malta</i> , nro 24340/08, 27.7.2010.....	170
<i>Luczak v. Puola</i> , nro 77782/01, 27.11.2007.....	221
<i>M. ym. v. Bulgaria</i> , nro 41416/08, 26.7.2011.....	162
<i>M.A. v. Kypros</i> , nro 41872/10, 23.7.2013.....	91
<i>M.S. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 24527/08, 3.5.2012.....	171
<i>M.S.S. v. Belgia ja Kreikka</i> [suuri jaosto], nro 30696/09, 21.1.2011.....	65, 87, 102, 105, 107, 110, 115, 116, 119, 171, 177, 184, 192, 212
<i>M.Y.H. v. Ruotsi</i> , nro 50859/10, 27.6.2013.....	85
<i>Maaouia v. Ranska</i> , nro 39652/98, 5.10.2000.....	106, 118
<i>Makaratzis v. Kreikka</i> [suuri jaosto], nro 50385/99, 20.12.2004.....	185

<i>Mamatkulov ja Askarov v. Turkki</i> [suuri jaosto], nro 46827/99 ja 46951/99, 4.2.2005.....	45, 52, 66, 93
<i>Mannai v. Italia</i> , nro 9961/10, 27.3.2012	70
<i>Mastromatteo v. Italia</i> [suuri jaosto], nro 37703/97, 23.10.2002	186
<i>Mathloom v. Kreikka</i> , nro 48883/07, 24.4.2012	170
<i>Matsiukhina ja Matsiukhin v. Ruotsi</i> (päätös), nro 31260/04, 21.6.2005	80
<i>Matthews v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> [suuri jaosto], nro 24833/94, 18.2.1999.....	18
<i>McCann ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> [suuri jaosto], nro 18984/91, 27.9.1995.....	185, 186, 187
<i>Medvedyev ym. v. Ranska</i> [suuri jaosto], nro 3394/03, 29.3.2010.....	40
<i>Mikolenko v. Viro</i> , nro 10664/05, 8.10.2009	149, 150, 155, 162, 169
<i>Mohamed Hussein ym. v. Alankomaat ja Italia</i> (päätös), nro 27725/10, 2.4.013	115
<i>Mohamed v. Itävalta</i> , nro 2283/12, 6.6.2013	115
<i>Mubilanzila Mayeka ja Kaniki Mitunga v. Belgia</i> , nro 13178/03, 12.10.2006	150, 171, 172, 176
<i>Muminov v. Venäjä</i> , nro 42502/06, 11.12.2008.....	78, 81
<i>Muskhadzhiyeva ym. v. Belgia</i> , nro 41442/07, 19.1.2010.....	150, 171, 172
<i>N. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> [suuri jaosto], nro 26565/05, 27.5.2008.....	65, 77
<i>N. v. Ruotsi</i> , nro 23505/09, 20.7.2010	80
<i>N.A. v Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 25904/07, 17.7.2008.....	90
<i>Nachova ym. v. Bulgaria</i> [suuri jaosto], nro 43577/98 ja 43579/98, 6.7.2005.....	185
<i>Nada v. Sveitsi</i> [suuri jaosto], nro 10593/08, 12.9.2012	35
<i>Nolan ja K. v. Venäjä</i> , nro 2512/04, 12.2.2009	37, 153, 154
<i>Nowak v. Ukraina</i> , nro 60846/10, 31.3.2011	150, 173
<i>Nuñez v. Norja</i> , nro 55597/09, 28.6.2011.....	123, 135
<i>O'Donoghue ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 34848/07, 14.12.2010.....	128
<i>Omojudi v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 1820/08, 24.11.2009.....	125
<i>Omwenyeke v. Saksa</i> (päätös), nro 44294/04, 20.11.2007.....	49, 156
<i>Onur v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 27319/07, 17.2.2009	135
<i>Opuz v. Turkki</i> , nro 33401/02, 9.6.2009	228, 238
<i>Osman v. Tanska</i> , nro 38058/09, 14.6.2011	124, 140
<i>Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> [suuri jaosto], nro 23452/94, 28.10.1998	186
<i>Othman (Abu Qatada) v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 8139/09, 17.1.2012.....	66, 84, 93
<i>Peers v. Kreikka</i> , nro 28524/95, 19.4.2001	177
<i>Phull v. Ranska</i> (päätös), nro 35753/03, 11.1.2005	36
<i>Ponomaryovi v. Bulgaria</i> , nro 5335/05, 21.6.2011.....	192, 209

<i>Popov v. Ranska</i> , nro 39472/07 ja 39474/07, 19.1.2012.....	163, 171
<i>Powell v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> (päätös), nro 45305/99, 4.5.2000.....	217
<i>Pretty v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 2346/02, 29.4.2002.....	125, 236
<i>Price v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 33394/96, 10.7.2001.....	171
<i>R.C. v. Ruotsi</i> , nro 41827/07, 9.3.2010.....	79, 80
<i>Rachwalski ja Ferenc v. Puola</i> , nro 47709/99, 28.7.2009.....	187
<i>Rahimi v. Kreikka</i> , nro 8687/08, 5.4.2011.....	227, 229, 232
<i>Raimondo v. Italia</i> , nro 12954/87, 22.2.1994.....	154
<i>Ramsahai ym. v. Alankomaat</i> [suuri jaosto], nro 52391/99, 15.5.2007.....	187
<i>Ramzy v. Alankomaat</i> , nro 25424/05, 20.7.2010.....	66
<i>Rantsev v. Kypros ja Venäjä</i> , nro 25965/04, 7.1.2010.....	45, 51, 150, 154, 172, 176, 228, 234
<i>Riad ja Idiab v. Belgia</i> , nro 29787/03 ja 29810/03, 24.1.2008.....	37, 154
<i>Rodrigues da Silva ja Hoogkamer v. Alankomaat</i> , nro 50435/99, 31.1.2006.....	136, 143
<i>Rusu v. Itävalta</i> , nro 34082/02, 2.10.2008.....	150, 166
<i>Ryabikin v. Venäjä</i> , nro 8320/04, 19.6.2008.....	84, 89
<i>S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> [suuri jaosto], nro 30562/04, 4.12.2008.....	184
<i>S.D. v. Kreikka</i> , nro 53541/07, 11.6.2009.....	151, 171, 175, 177
<i>S.F. ym. v. Ruotsi</i> , nro 52077/10, 15.5.2012.....	78, 80
<i>S.H.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 60367/10, 29.1.2013.....	77
<i>S.P. v. Belgia</i> (päätös), nro 12572/08, 14.6.2011.....	164
<i>Saadi v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> [suuri jaosto], nro 13229/03, 29.1.2008.....	45, 48, 149, 150, 159, 165, 166, 174
<i>Saadi v. Italia</i> [suuri jaosto], nro 37201/06, 28.2.2008.....	65, 70, 79, 81, 84, 89
<i>Salah Sheekh v. Alankomaat</i> , nro 1948/04, 11.1.2007.....	65, 70, 75, 79
<i>Saleck Bardi v. Espanja</i> , nro 66167/09, 24.5.2011.....	118
<i>Savridin Dzhurayev v. Venäjä</i> , nro 71386/10, 25.4.2013.....	45, 52
<i>Sen v. Alankomaat</i> , nro 31465/96, 21.12.2001.....	124, 140
<i>Siatkowska v. Puola</i> , nro 8932/05, 22.3.2007.....	119
<i>Singh ym. v. Belgia</i> , nro 33210/11, 2.10.2012.....	80
<i>Singh v. Tšekki</i> , nro 60538/00, 25.1.2005.....	168
<i>Slivenko v. Latvia</i> [suuri jaosto], nro 48321/99, 9.10.2003.....	62
<i>Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 14038/88, 7.7.1989.....	65, 70
<i>Stamose v. Bulgaria</i> , nro 29713/05, 27.11.2012.....	36
<i>Sufi ja Elmi v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 8319/07 ja 11449/07, 28.6.2011.....	50, 65, 66, 76, 78, 80, 81, 85

<i>Sultani v. Ranska</i> , nro 45223/05, 20.9.2007	91
<i>Suso Musa v. Malta</i> , nro 42337/12, 23.7.2013	45, 48, 149, 160
<i>Tais v. Ranska</i> , nro 39922/03, 6.6.2006	188
<i>Tanh v. Turkki</i> , nro 26129/95, 10.4.2001	188
<i>Tarariyeva v. Venäjä</i> , nro 4353/03, 14.12.2006	181, 188
<i>Timishev v. Venäjä</i> , nro 55762/00 ja 55974/00, 13.12.2005	209
<i>Tomic v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> (päätös), nro 17837/03, 14.10.2003	90
<i>Udeh v. Sveitsi</i> , nro 12020/09, 16.4.2013	146
<i>Üner v. Alankomaat</i> [suuri jaosto], nro 46410/99, 18.10.2006	125, 145
<i>Velikova ym. v. Bulgaria</i> , nro 41488/98, 18.5.2000	186, 187
<i>Vilvarajah ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> , nro 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 ja 13448/87, 30.10.1991	70, 90
<i>Wasilewski v. Puola</i> (päätös), nro 32734/96, 20.4.1999	192, 216, 220
<i>Weller v. Unkari</i> , nro 44399/05, 31.3.2009	222
<i>Khavara ym. v. Italia ja Albania</i> (päätös), nro 39473/98, 11.1.2001	40
<i>Yoh-Ekale Mwanje v. Belgia</i> , nro 10486/10, 20.12.2011	158
<i>Z.N.S. v. Turkki</i> , nro 21896/08, 19.1.2010	175

Euroopan ihmisoikeustoimikunnan oikeuskäytäntö

<i>East African Asians (British protected persons) v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> (päätös), asia nro 4715/70, 4783/71 ja 4827/71, 6.3.1978	39
<i>Family K. ja W. v. Alankomaat</i> (päätös), asia nro 11278/84, 1.7.1985	61
<i>Jaramillo v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> (päätös), asia nro 24865/94, 23.10.1995	136
<i>Karus v. Italia</i> (päätös), asia nro 29043/95, 20.5.1998	192, 209
<i>Sorabjee v. Yhdistynyt kuningaskunta</i> (päätös), asia nro 23938/94, 23.10.1995	124, 136

Stewart v. Yhdistynyt kuningaskunta (päätös), asia nro 10044/82, 10.7.1984 185

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean oikeuskäytäntö

COHRE v. Kroatia, kantelu nro 52/2008, 22.6.2010 213

COHRE v. Ranska, kantelu nro 63/2010, 28.6.2011 213

COHRE v. Italia, kantelu nro 58/2009, 25.6.2010 213

Defence for Children International (DCI) v. Alankomaat, kantelu
nro 47/2008, 20.10.2009 55, 194, 214, 230

European Roma and Travellers Forum v. Ranska, kantelu nro 64/2011, 22.1.2012 92

International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. Ranska,
kantelu nro 14/2003, 8.9.2004 55, 196, 217

Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) v. Kreikka, kantelu
nro 30/2005, 6.12.2006 198

YK:n ihmisoikeuskomitean oikeuskäytäntö

A v. Australia, tiedonanto N:o 560/1993, 30.4.1997 165

Ranjit Singh v. Ranska, tiedonannot N:o 1876/2000 ja 1876/2009, 22.7.2011 37

Kansallisten tuomioistuinten oikeuskäytäntö

Itävalta, Itävallan perustuslakituomioistuin (*Österreichische
Verfassungsgerichtshof*), päätös G31/98, G79/98, G82/98, G108/98, 24.7.1998... 108

Malta, *Abdul Hakim Hassan Abdulle Et v. Ministry tal-Gustizzja u
Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Jurisdizzjoni Kostituzzjonali)*, asia
nro 56/2007, 29.11.2011 71

Ranska, korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*), *M. et Mme Forabosco*,
asia nro 190384, 9.6.1999 33

Ranska, korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*), *M. Hicham B*, asia
nro 344411, 24.11.2010 34

Ranska, korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*), *M. Ghevondyan*, asia
nro 356505, 4.6.2012 53

Ranska, korkein hallinto-oikeus (*Conseil d'État*), *M.A.*, asia nro 334040, 1.7.2011 78

Saksa (<i>Bundesverfassungsgericht</i>), asia nro 1 BvL 10/10 ja 1 BvL 2/11, 18.7.2012.....	223
Sveitsi, Sveitsin korkein oikeus (<i>Federal Supreme Court</i>), päätös <i>BGE 136 II 5</i> , 29.9.2009.....	130
Tšekin tasavalta, Tšekin perustuslakituomioistuin (<i>Ústavní soud České republiky</i>), päätös nro 9/2010, 14.1.2010.....	108
Yhdistynyt kuningaskunta, <i>EM (Lebanon) v. Secretary of State for The Home Department</i> , asia UKHL 64, 22.10.2008.....	93
Yhdistynyt kuningaskunta, <i>FGP v. Serco Plc & Anor</i> , asia EWHC 1804, 5.7.2012.....	187
Yhdistynyt kuningaskunta, korkein oikeus (<i>Supreme Court</i>), <i>R (Quila and another) v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia UKSC 45, 12.10.2011.....	127
Yhdistynyt kuningaskunta, korkein oikeus (<i>Supreme Court</i>), <i>WL (Congo) 1 & 2 v. Secretary of State for the Home Department; KM (Jamaica) v. Secretary of State for the Home Department</i> , asia UKSC 12, 23.3.2011.....	158

Miten löytää eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä?

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin: HUDOC-tietokanta

HUDOC-tietokannasta pääsee maksuttomasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön: <http://HUDOC.echr.coe.int>.

Tietokanta on käytettävissä englanniksi ja ranskaksi, ja siinä on käyttäjäystävällinen hakukone, jonka avulla on helppo etsiä oikeuskäytäntöä. (Kääntäjän huomautus: Tietokanta on nykyisin käytettävissä myös venäjäksi ja turkiksi.)

Video-opastusta ja käyttöoppaita on saatavilla tietokannan **opastussivulta**. Asettamalla hiiriosoitimen Hudoc-liitännän kyseisen hakutyökalun oikealla puolella olevan kysymysmerkin kohdalle käyttäjä voi saada lisätietoja ja esimerkkejä siitä, miten suodattimia ja hakukenttiä käytetään.

Tämän käsikirjan viittaukset oikeuskäytäntöön antavat lukijalle paljon tietoja, joiden avulla hän voi helposti etsiä mainitun tuomion tai päätöksen koko tekstin.

Ennen haun aloittamista on huomattava, että tietokannan perusasetukset näyttävät Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suuren jaoston ja muiden jaostojen viimeiseksi julkaistut tuomiot ensin. Jos käyttäjä haluaa tehdä haun muista kokoelmista, esimerkiksi päätöksistä, hänen on napsautettava **Document Collections** -kentän asianmukaista ruutua näytön vasemmassa yläkulmassa.

Yksinkertaisin tapa löytää oikeustapauksia on merkitä hakunumero **Advanced Search** -kohdan **Application Number** -kenttään näytön oikeassa yläkulmassa ja tämän jälkeen napsauttaa sinistä Search-painiketta.

Saadakseen muita aiheita, esimerkiksi turvapaikkakysymyksiä, koskevaa oikeuskäytäntöä, käyttäjä voi käyttää hakukenttää, joka on merkitty suurennuslasikuvakkeella näytön oikeassa yläkulmassa. Hakukentässä käyttäjä voi tehdä hakuja tekstistä käyttämällä

- yksittäistä sanaa (esim. asylum, refugees)
- fraasia (esim. asylum seekers)
- oikeustapauksen otsikkoa
- valtion nimeä
- Boolean hakufraasia (esim. aliens NEAR residence).

Tekstihauksen helpottamiseksi voidaan käyttää **Simple Boolean search** -hakua napsauttamalla **hakukentässä** olevaa nuolta. Yksinkertaisessa Boolean haussa on kuusi hakumahdollisuutta: tarkka sana tai fraasi (this exact word or phrase), kaikki hakusanat (all of these words), jokin näistä hakusanoista (any of these words), ei mikään näistä hakusanoista (none of these words), lähellä olevat hakusanat (near these words) tai vapaa haku (free Boolean search).

Kun hakutulokset näytetään, käyttäjä voi rajata tuloksia käyttämällä näytön vasemmalla puolella olevan **Filters**-kentän suodattimia (esim. kieli tai valtio). Suodattimia voidaan yksittäin tai yhdistelmällä niitä tulosten rajaamiseksi edelleen. Suodatin "Keywords" voi olla käyttökelpoinen työkalu, koska avainsanat muodostuvat usein termeistä, jotka on otettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen tekstistä ja tämän jälkeen linkitetty suoraan tuomioistuimen perusteluihin ja päätelmiin.

Esimerkki: Etsitään tuomioistuimen sellaisten turvapaikanhakijoiden karkottamista koskevaa oikeuskäytäntöä, jotka ovat vaarassa joutua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaisen kidutuksen tai epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi.

1) Käyttäjä käyttää ensin fraasia "asylum seekers" **Search**-kentässä ja napsauttaa sinistä **Search**-painiketta.

2) Kun hakutulokset ilmestyvät, käyttäjä valitsee **Filters**-kentän **Violation filter**-kohdassa vaihtoehdon 3 rajatakseen tulokset niihin, jotka liittyvät 3 artiklan loukkaamiseen.

3) Käyttäjä voi tämän jälkeen valita asiaankuuluvia avainsanoja **Keywords filter**-kohdassa rajatakseen tulokset niihin, jotka ovat merkityksellisiä 3 artiklan kannalta, esim. avainsanat "(Art. 3) Prohibition of torture"

Keskeisimmistä oikeustapauksista on esitetty oikeudellinen tiivistelmä HUDOCissa. Tiivistelmään sisältyy kuvaava pääotsikko ja lyhyt esitys tosiasioista ja oikeusseikoista, ja painopisteenä ovat oikeudelliselta kannalta kiinnostavat kohdat. Jos tiivistelmä on laadittu, tulosten yhteydessä näytetään linkki **Legal Summaries** ja linkki tuomioon tai päätökseen. Käyttäjä voi myös hakea pelkästään oikeudellisia tiivistelmiä rastittamalla ruudun "Legal Summaries" **Document Collections** -kentässä.

Jos tietyistä oikeustapauksesta on julkaistu epävirallisia käännöksiä, tulosten yhteydessä näytetään linkki **Language versions** ja linkki tuomioon tai päätökseen. HUDOCissa on myös linkkejä ulkoisiin internetsivuihin, joissa on muita käännöksiä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Lisätietoja saa HUDOCin "Help"-osion "Language versions" -kohdasta.

Euroopan unionin tuomioistuin: CURIA-tietokanta

CURIA-tietokannasta on maksuton pääsy Euroopan yhteisön / Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön: <http://curia.europa.eu>.

Hakukone on käytettävissä kaikilla EU:n virallisilla kielillä.⁴³⁷ **Kieli** valitaan näytön oikeasta yläkulmasta. Hakukonetta voidaan käyttää, kun haetaan tietoja kaikista asiakirjoista, jotka liittyvät unionin tuomioistuimessa, unionin yleisessä tuomioistuimessa ja virkamiestuomioistuimessa ratkaistuihin ja vireillä oleviin asioihin.

Ohjeet ovat saatavilla osoitteessa <http://curia.europa.eu/common/juris/en/aideGlobale.pdf>. Jokaisella hakuruudulla on oma ohjesivunsa. Ohjesivu avautuu, kun

437 Käytettävissä olevat kielet 30.4.2004 lähtien: espanja, tanska, saksa, kreikka, englanti, ranska, italia, hollanti, portugali, suomi ja ruotsi; 1.5.2004 lähtien: tšekki, viro, latvia, liettua, unkar, puola, slovakki, sloveeni; 1.1.2007 lähtien: bulgaria ja romania; 30.4.2007 lähtien: malta; 31.12.2011 lähtien: iiri. Tilapäisistä poikkeuksista on säädetty **asetuksella (EY) N:o 920/2005** ja **asetuksella (EU) N:o 1257/2010**. Liittymispäivänä voimassa oleva johdettu lainsäädäntö käännetään kroatian kielelle ja julkaistaan vaiheittain Euroopan unionin virallisen lehden erityispainoksessa.

käyttäjää napsauttaa kuvaketta, ja se sisältää hyödyllistä tietoa, jolla autetaan käyttäjää käyttämään työkalua parhaalla mahdollisella tavalla.

Yksinkertaisin tapa löytää tietty tapaus on kirjoittaa koko asianumero hakuruutuun **Asian numero** ja napsauttaa tämän jälkeen vihreää Hae-painiketta. Haun voi tehdä myös merkitsemällä asian numeron osittain. Esimerkki: Jos kenttään **Asian numero** merkitään 122, hakukone etsii asian numeroa 122 kaikilta vuosilta ja jokaisesta kolmesta tuomioistuimesta: unionin tuomioistuimesta, unionin yleisestä tuomioistuimesta ja/tai virkamiestuomioistuimesta.

On myös mahdollista käyttää kenttää **Asianosaisten nimet**, jonka avulla voi hakea asioita niiden kutsumanimen perusteella. Yleensä käytetään asianosaisten nimiä niiden yksinkertaistetussa muodossa.

Käytettävissä on yhteensä 16 hakukenttää, joissa on monia eri toimintoja, hakutulosten rajaamisen helpottamiseksi. Eri hakukentät ovat käyttäjäystävällisiä, ja niitä voidaan käyttää eri yhdistelminä. Kentillä on usein hakuluetteloita, jotka avautuvat, kun käyttäjä napsauttaa kuvaketta, ja tämän jälkeen käyttäjä voi valita käytettävissä olevista hakutermeistä.

Jos halutaan käyttää yleisempää hakuja, kentän **Tekstihaku** käyttö antaa tuloksia, jotka perustuvat avainsanahakuihin kaikissa asiakirjoissa, jotka on julkaistu oikeustapauskokoelmassa vuodesta 1954 lähtien ja henkilöstöasioiden oikeustapauskokoelmassa (Kok. H) vuodesta 1994 lähtien.

Aihekohtaisissa hauissa voidaan käyttää kenttää **Aihe**. Tämä edellyttää, että käyttäjä napsauttaa kentän oikealla puolella olevaa kuvaketta ja valitsee aiheen luettelosta. Hakutuloksissa esitetään aakkosellisessa järjestyksessä luettelo valituista asiakirjoista, jotka liittyvät oikeudellisiin kysymyksiin, joita on käsitelty unionin tuomioistuimen, unionin yleisen tuomioistuimen ja virkamiestuomioistuimen ratkaisussa ja julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksissa.

CURIAn verkkosivustolla on myös muita oikeuskäytäntötyökaluja:

Asianumeroiden mukainen järjestys: Tässä osastossa on tietoa kaikkien mainittujen kolmen tuomioistuimen käsittelemistä asioista. Asiat luetellaan niiden asianumeron mukaisessa järjestyksessä, joka määräytyy niiden kirjaamoon toimittamisen päivän mukaan. Asianumeron yhteydessä on linkki, jota napsauttamalla pääsee tutustumaan

kyseiseen asiaan. ”Asianumeroiden mukainen järjestys” on saatavilla osoitteesta: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

Oikeuskäytännön hakemisto: Tässä osastossa on systemaattinen luokittelu oikeuskäytäntöjen tiivistelmistä, jotka koskevat kyseisten ratkaisujen olennaisia oikeuskysymyksiä. Tiivistelmät perustuvat mahdollisimman tarkasti ratkaisujen sanamuotoon. ”Oikeuskäytännön hakemisto” on saatavilla osoitteesta: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/.

Oikeuskirjallisuudessa esiintyvät tuomioita koskevat kommentaarit: Tämä osasto sisältää viittauksia juristien esittämiin kommentaareihin, jotka koskevat kunkin kolmen tuomioistuimen antamia tuomioita kyseisten tuomioistuinten perustamisesta lähtien. Tuomiot on lueteltu kunkin tuomioistuimen osalta asianumeron mukaisessa järjestyksessä, kun taas viittaukset kommentaareihin on lueteltu aikajärjestyksessä ilmestymisajankohdan mukaan. Viittaukset esitetään alkuperäisillä kielillä. ”Oikeuskirjallisuudessa esiintyvät tuomioita koskevat kommentaarit” on saatavilla osoitteesta: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/.

Kansallisen oikeuskäytännön tietokanta: Tähän ulkoiseen tietokantaan pääsee CURIA-verkkosivuston kautta. Siinä voi tutustua kansalliseen oikeuskäytäntöön unionin oikeuden alalta. Tietokantaan on koottu EU:n jäsenvaltioiden kansallisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä. Tietoja on koottu käymällä valikoiden läpi oikeudellisia aikakauslehtiä sekä lisäksi suoraan useista kansallisista tuomioistuinista. Kansallisen oikeuskäytännön tietokanta on saatavilla ainoastaan englanniksi ja ranskaksi osoitteesta http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/.

Taulukko EU:n instrumenteista ja sopimusvalikoimasta

EU-instrumentti

	Nimike
Turvapaikka	
<i>Dublin-asetus (EU) N:o 604/2013</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 604/2013, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta (uudelleenlaadittu), EUVL L 180, 29.6.2013, s. 31–59.
<i>Dublin-asetus (EY) N:o 343/2003</i>	Neuvoston asetus (EY) N:o 343/2003, annettu 18 päivänä helmikuuta 2003, niiden perusteiden ja menettelyjen vahvistamisesta, joiden mukaisesti määritetään kolmannen maan kansalaisen johonkin jäsenvaltioon jättämän turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa oleva jäsenvaltio, EUVL L 050, 25.02.2003 s. 1–10.
<i>Eurodac-asetus (EU) N:o 603/2013</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 603/2013, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 604/2013 tehokkaaksi soveltamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksessa tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisen tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta (uudelleenlaadittu), EUVL L 180, 29.6.2013, s. 1–30.

<i>Eurodac-asetus (EY) N:o 2725/2000</i>	Neuvoston asetus (EY) N:o 2725/2000, annettu 11 päivänä joulukuuta 2000, Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten Dublinin yleissopimuksen tehokkaaksi soveltamiseksi, EYVL L 316, 15.12.2000 s. 1-10.
<i>Vastaanottodirektiivi 2013/33/EU</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/33/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vaatimuksista (uudelleenlaadittu), EUVL L 180, 29.6.2013, s. 96-116.
<i>Vastaanottodirektiivi 2003/9/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2003/9/EY, annettu 27 päivänä tammikuuta 2003, turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista, EUVL L 31, 6.2.2003, s. 18-25.
<i>Turvapaikkamenettely- direktiivi 2013/32/EU</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/32/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskevista yhteisistä menettelyistä (uudelleenlaadittu), EUVL L 180, 29.6.2013, s. 60-95.
<i>Turvapaikkamenettely- direktiivi 2005/85/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2005/85/EY, annettu 1 päivänä joulukuuta 2005, pakolaisaseman myöntämistä tai poistamista koskevissa menettelyissä jäsenvaltioissa sovellettavista vähimmäisvaatimuksista, EUVL L 326, 13.12.2005, s. 13-34.
<i>Määrittelydirektiivi 2011/95/EU</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/95/EU, annettu 13 päivänä joulukuuta 2011, vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiseksi kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle sekä myönnetyn suojelun sisällölle (uudelleenlaadittu), EUVL L 337, 20.12.2011, s. 9-26.
<i>Määrittelydirektiivi 2004/83/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2004/83/EY, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelyä pakolaisiksi tai muuta kansainvälistä suojelua tarvitseviksi henkilöiksi koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä myönnetyn suojelun sisällöstä, EUVL L 304, 30.9.2004 s. 12-23.
Ihmiskauppa	
<i>Ihmiskauppadirektiivi 2011/36/EU</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäättökseen 2002/629/YOS korvaamisesta, EUVL L 101, 15.4.2011, s. 1-11.
<i>Ihmiskaupan uhreille myönnettäviä oleskelulupia koskeva direktiivi 2004/81/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2003/81/EY, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi, EUVL L 261, 6.8.2004, s. 3-3.

Rajat	
<i>Asetus (EU) N:o 1053/2013</i>	Neuvoston asetus (EU) N:o 1053/2013, annettu 7 päivänä lokakuuta 2013, arviointi- ja valvontamekanismin perustamisesta Schengenin säännösten soveltamisen varmistamista varten ja toimeenpanevan komitean 16 päivänä syyskuuta 1998 pysyvän Schengenin arviointi- ja soveltamiskomitean perustamisesta tekemän päätöksen kumoamisesta, EUVL L 295, 6.11.2013, s. 27–37.
<i>Eurosur-asetus (EU) N:o 1052/2013</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1052/2013, annettu 22 päivänä lokakuuta 2013, Euroopan rajavalvontajärjestelmän (Eurosur) perustamisesta, EUVL L 295, 6.11.2013, s. 11–26.
<i>SIS II-asetus (EY) N:o 1987/2006</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1987/2006, annettu 20 päivänä joulukuuta 2006, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä, EUVL L 381, 28.12.2006, s. 4–23.
<i>SIS II-päätös 2007/533/ YOS</i>	Neuvoston päätös 2007/533/YOS, tehty 12 päivänä kesäkuuta 2007, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä, EUVL L 205, 7.8.2007, s. 63–84.
<i>Neuvoston päätös 2013/158/EU</i>	Neuvoston päätös, annettu 7 päivänä maaliskuuta 2013, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1987/2006 soveltamispäivän vahvistamisesta, EUVL L 87, 27.3.2013, s. 10–11.
<i>Neuvoston päätös 2013/157/EU</i>	Neuvoston päätös, annettu 7 päivänä maaliskuuta 2013, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä tehdyn päätöksen 2007/533/YOS soveltamispäivän vahvistamisesta, EUVL L 87/8, 27.03.2013, s. 1–2.
<i>Schengenin rajasäännöstö (asetus (EY) N:o 562/2006)</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 562/2006, annettu 15 päivänä maaliskuuta 2006, henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta yhteisön säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö), EUVL L 105, 13.4.2006, s. 1–32.
<i>Asetus (EU) N:o 610/2013</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 610/2013, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta yhteisön säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 562/2006, Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen, neuvoston asetusten (EY) N:o 1683/95 ja (EY) N:o 539/2001 sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 767/2008 ja (EY) N:o 810/2009 muuttamisesta, EUVL L 182, 29.6.2013, s. 1–18.
<i>Asetus (EU) N:o 1051/2013</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1051/2013, annettu 22 päivänä lokakuuta 2013, asetuksen (EY) N:o 562/2006 muuttamisesta rajavalvonnan väliaikaista palauttamista sisärajoille poikkeuksellisissa olosuhteissa koskevien yhteisten sääntöjen vahvistamiseksi, EUVL L 295, 6.11.2013, s. 1–10.

<i>Neuvoston päätös 2010/252/EU, peruttu ECJ C-355/10</i>	Neuvoston päätös, annettu 26 päivänä huhtikuuta 2010, Schengenin rajasäännösten täydentämisestä Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtivan viraston koordinoiman operatiivisen yhteistyön puitteissa suoritettavan ulkoisten merirajojen valvonnan osalta, EUVL L 111/20, 4.5.2010, s. 1-7.
<i>Frontex-asetus (EY) N:o 2007/2004</i>	Neuvoston asetus (EY) N:o 2007/2004, annettu 26 päivänä lokakuuta 2004, Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtivan viraston perustamisesta, EUVL L 349/1, 25.11.2004.
<i>Asetus (EU) N:o 1168/2011</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1168/2011, annettu 25 päivänä lokakuuta 2011, Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtivan viraston perustamisesta annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2007/2004 muuttamisesta, EUVL L 304, 22.11.2011, s. 1-17.
<i>Asetus (EY) N:o 863/2007</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 863/2007, annettu 11 päivänä heinäkuuta 2007, nopeiden rajainterventoriyhmiä perustamista koskevan mekanismin käyttöön ottamisesta ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2007/2004 muuttamisesta mainitun mekanismin sekä vierailevien virkamiesten tehtävien ja toimivallan osalta, EUVL L199/30, 31.7.2007.
Viisumit	
<i>Viisumisäännöstö (asetus (EY) N:o 810/2009)</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 810/2009, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2009, yhteisön viisumisäännösten laatimisesta (viisumisäännöstö), EUVL L 243, 15.9.2009, s. 1-58.
<i>VIS-asetus N:o 767/2008</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 767/2008, annettu 9 päivänä heinäkuuta 2008, viisumitietojärjestelmästä (VIS) ja lyhytaikaista oleskelua varten myönnettäviä viisumeja koskevasta jäsenvaltioiden välisestä tietojenvaihdosta (VIS-asetus), EUVL L 218, 13.8.2008, s. 60-81.
<i>Viisumiluettelo koskeva asetus (EY) N:o 539/2001</i>	Neuvoston asetus (EY) N:o 539/2001, annettu 15 päivänä maaliskuuta 2001, luettelon vahvistamisesta kolmansista maista, joiden kansalaisilla on oltava viisumi ulkorajoja ylittäessään, ja niistä kolmansista maista, joiden kansalaisia tämä vaatimus ei koske, EYVL L 81, 21.3.2001, s. 1-7.
Laiton maahanmuutto ja palauttaminen	
<i>Työnantajiin kohdistettavia seuraamuksia koskeva direktiivi 2009/52/EY</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/52/EY, annettu 18 päivänä kesäkuuta 2009, maassa laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten työnantajiin kohdistettavia seuraamuksia ja toimenpiteitä koskevista vähimmäisvaatimuksista, EUVL L 168, 30.6.2009, s. 24-32.
<i>Palauttamisdirektiivi 2008/115/EY</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/115/EY, annettu 16 päivänä joulukuuta 2008, jäsenvaltioissa sovellettavista yhteisistä vaatimuksista ja menettelyistä laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseksi, EUVL L 348, 24.12.2008, s. 98-107.

<i>Neuvoston päätös 2004/573/EY</i>	Neuvoston päätös, tehty 29 päivänä huhtikuuta 2004, yhteisten lentojen järjestämisestä henkilökohtaisen maastapoistamispäätöksen saaneiden kolmansien maiden kansalaisten poistamiseksi kahden tai useamman jäsenvaltion alueelta, EUVL L 261/28, 6.8.2004, s. 1-8.
<i>Avustamisdirektiivi 2002/90/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2002/90/EY, annettu 28 päivänä marraskuuta 2002, laittomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamisen määrittelystä, EYVL L 328, 5.12.2002, s. 17-18.
<i>Liikenteenharjoittajiin sovellettavia seuraamuksia koskeva direktiivi 2001/51/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2001/51/EY, annettu 28 päivänä kesäkuuta 2001, 14 päivänä kesäkuuta 1985 tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 26 artiklan määräysten täydentämiseksi, EYVL L 187, 10.7.2001.
<i>Neuvoston päätöslauselma lumeavioliitoista, 1997</i>	Neuvoston päätöslauselma, annettu 4 päivänä joulukuuta 1997, toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi, EYVL C 382, 16.12.1997, s. 1-3.
Laillinen maahanmuutto	
<i>Yhdistelmä lupadirektiivi 2011/98/EU</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/98/EU, annettu 13 päivänä joulukuuta 2011, kolmansien maiden kansalaisille jäsenvaltion alueella oleskelua ja työskentelyä varten myönnettävää yhdistelmä lupaa koskevasta yhden hakemuksen menettelystä sekä jäsenvaltioissa laillisesti oleskelevien kolmansista maista tulleiden työntekijöiden yhtäläisistä oikeuksista, EUVL L 343, 23.12.2011, s. 1-9.
<i>Sinistä korttia koskeva direktiivi 2009/50/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2009/50/EY, annettu 25 päivänä toukokuuta 2009, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten, EUVL L 155, 18.6.2009, s. 17-29.
<i>Tutkijadirektiivi 2005/71/EU</i>	Neuvoston direktiivi 2005/71/EY, annettu 12 päivänä lokakuuta 2005, kolmansien maiden kansalaisten erityisestä maahanpääsymenettelystä tieteellistä tutkimusta varten, EUVL L 289, 3.11.2005, s. 15-22.
<i>Opiskelijadirektiivi 2004/114/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2004/114/EY annettu 13 päivänä joulukuuta 2004, kolmansien maiden kansalaisten opiskelua, opiskelijavaihtoa, palkatonta harjoittelua tai vapaaehtoistyötä varten tapahtuvan maahanpääsyn edellytyksistä, EUVL L 375, 23.12.2004, s. 12-18.
<i>Pitkään oleskelleita koskeva direktiivi 2003/109/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2003/109/EY, annettu 25 päivänä marraskuuta 2003, pitkään oleskelleiden kolmansien maiden kansalaisten asemasta, EUVL L 16, 23.1.2004, s. 44-53.
<i>Direktiivi 2011/51/EU</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/51/EU, annettu 11 päivänä toukokuuta 2011, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta sen soveltamisalan laajentamiseksi koskemaan kansainvälistä suojelua saavia henkilöitä ETA:n kannalta merkityksellinen teksti, EUVL L 132/1, 19.5.2011.
<i>Perheen yhdistämisdirektiivi 2003/86/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2003/86/EY, annettu 22 päivänä syyskuuta 2003, oikeudesta perheen yhdistämiseen, EUVL L 251, 3.10.2003, s. 12-18.

<i>Oleskeluluvan kaavasta annettu asetus (EY) N:o 1030/2002</i>	Neuvoston asetus (EY) N:o 1030/2002, annettu 13 päivänä kesäkuuta 2002, kolmansien maiden kansalaisten oleskeluluvan yhtenäisestä kaavasta, EYVL L 157, 15.6.2002, s. 1–7.
<i>Asetus (EY) N:o 380/2008</i>	Neuvoston asetus (EY) N:o 380/2008, annettu 18 päivänä huhtikuuta 2008, kolmansien maiden kansalaisten oleskeluluvan yhtenäisestä kaavasta annetun asetuksen (EY) N:o 1030/2002 muuttamisesta, EUVL L 115, 29.4.2008, s. 1–7.
Vapaa liikkuvuus ja yhdenvertaisuus	
<i>Asetus (EU) N:o 492/2011/EU</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 492/2011, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta unionin alueella ETA:n kannalta merkityksellinen teksti, EUVL L 141/1, 27.5.2011, s. 1–12.
<i>Asetus (EU) N:o 1231/2010 (sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun asetuksen ulottaminen koskemaan kolmansien maiden kansalaisia)</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1231/2010, annettu 24 päivänä marraskuuta 2010, asetuksen (EY) N:o 883/2004 ja asetuksen (EY) N:o 987/2009 ulottamisesta koskemaan niitä kolmansien maiden kansalaisia, joita nämä asetukset eivät yksinomaan heidän kansalaisuutensa vuoksi vielä koske, EUVL L 344/1, 29.12.2010.
<i>Asetus sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta (EY) N:o 883/2004</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 883/2004, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta, EUVL L 166, 30.4.2004, s. 1–123.
<i>Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annettu asetus sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna asetuksella (EY) N:o 465/2012</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 465/2012, annettu 22 päivänä toukokuuta 2012, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun asetuksen (EY) N:o 883/2004 ja asetuksen (EY) N:o 883/2004 täytäntöönpanomenettelystä annetun asetuksen (EY) N:o 987/2009 muuttamisesta ETA:n kannalta ja EU:n ja Sveitsin sopimuksen kannalta merkityksellinen teksti, EUVL L 149, 8.6.2012, s. 4–10.
<i>Ammattipätevyysdirektiivi 2005/36/EY</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/36/EY, annettu 7 päivänä syyskuuta 2005, ammattipätevyyden tunnustamisesta (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti), EUVL L 255, 30.9.2005, s. 22–142.
<i>Komission asetus (EU) N:o 623/2012/EU</i>	Komission asetus (EU) N:o 623/2012, annettu 11 päivänä heinäkuuta 2012, ammattipätevyyden tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/36/EY liitteen II muuttamisesta ETA:n kannalta merkityksellinen teksti, EUVL L 180, 12.7.2012, s. 9–11.
<i>Vapaata liikkuvuutta koskeva direktiivi 2004/38/EY</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2003/38/EY, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti), EUVL L 158, 30.4.2004, s. 77–123.

<i>Asetus N:o 1612/68</i>	Neuvoston asetus (ETY) N:o 1612/68, annettu 15 päivänä lokakuuta 1968, työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella, EYVL L 257, 19.10.1968 s. 2-12.
<i>Lähetettyjä työntekijöitä koskeva direktiivi 1996/71/EY</i>	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 96/71/EY, annettu 16 päivänä joulukuuta 1996, palvelujen tarjoamisen yhteydessä tapahtuvasta työntekijöiden lähettämisestä työhön toiseen jäsenvaltioon, EYVL L 018, 21.1.1997 s. 1-6.
<i>Rotujen välistä tasa-arvoa koskeva direktiivi 2000/43/EY</i>	Neuvoston direktiivi 2000/43/EY, annettu 29 päivänä kesäkuuta 2000, rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta, EYVL L 180, 19.7.2000, s. 22-26.

Sopimusvalikoima

	Nimike
Ankara-protokolla	Euroopan talousyhteisön ja Turkin väliseen assosiointisopimukseen liitetyt, 23 päivänä marraskuuta 1970 allekirjoitetut lisä- ja rahoituspöytäkirjat sekä toimenpiteet niiden voimaan saattamiseksi – Päätösasiakirja – Julistukset, EYVL L 293, 29.12.1972, s. 3-56.
Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus	Schengenin säännöstö – Sopimus Helleenien tasavallan liittymisestä Benelux-talonsliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta Schengenissä 19 päivänä kesäkuuta 1990 tehtyyn yleissopimukseen, johon ovat liittyneet Italian tasavalta Pariisissa 27 päivänä marraskuuta 1990 tehdyllä sopimuksella sekä Espanjan kuningaskunta ja Portugalin tasavalta Bonnissa 25 päivänä kesäkuuta 1991 tehdyillä sopimuksilla, EYVL L 239, 22.9.2000, s. 19-62.
Sopimus Euroopan talusalueesta	Sopimus Euroopan talusalueesta, EYVL L 1, 3.1.1994, s. 3-522.
Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton sopimus henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta	Sopimus Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton sopimus henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta - Päätösasiakirja - Yhteiset julistukset - Ilmoitus, joka koskee Sveitsin kanssa seuraavilla aloilla tehtävien seitsemän sopimuksen voimaan tuloa: henkilöiden vapaa liikkuvuus, lento- ja maantieliikenne, julkiset hankinnat, tieteellinen ja teknologinen yhteistyö, vaatimustenmukaisuuden arvioinnin vastavuoroinen tunnustaminen sekä maataloustuotteiden kauppa, EYVL L 114, 30.4.2002, s. 6-72.

Huomautukset:

Schengenin säännöstö (mukaan lukien välineet, jotka on luettu kohdassa ”Rajat ja viisumit” ja ”Laiton maahanmuutto ja palauttaminen”)

Tanskan osalta ks. pöytäkirja (No. 19) osaksi Euroopan unionia sisällytetystä Schengenin säännöstöstä, 3 artikla ja pöytäkirja (No. 22) Tanskan asemasta. **Yhdistyneen kuningaskunnan osalta** ks. pöytäkirja (No. 21) Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemasta vapauden, turvallisuuden ja oikeudenmukaisuuden alueen osalta; pöytäkirja (No. 19) osaksi Euroopan unionia sisällytetystä Schengenin säännöstöstä, 4 artikla; neuvoston päätös 2000/365/EY, tehty 29 päivänä toukokuuta 2000, Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan pyynnöstä saada osallistua joihinkin Schengenin säännöstön määräyksiin (EYVL L 131, 2000, s. 43–47); ja neuvoston päätös 2004/1926/EY, tehty 22 päivänä joulukuuta 2004, Schengenin säännöstön osien voimaansaattamisesta Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneessä kuningaskunnassa (EYVL L 395, 2004, s. 70–80).

Irlannin osalta ks. pöytäkirja (No. 21) Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemasta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta; pöytäkirja (No. 19) osaksi Euroopan unionia sisällytetystä Schengenin säännöstöstä, 4 artikla; ja neuvoston päätös 2002/192/EY, tehty 28 päivänä helmikuuta 2002, Irlannin pyynnöstä saada osallistua joihinkin Schengenin säännöstön määräyksiin (EYVL L 64, 2002, s. 20–23).

Norjan ja Islannin osalta ks. pöytäkirja (No. 19) osaksi Euroopan unionia sisällytetystä Schengenin säännöstöstä, 6 artikla; Euroopan unionin neuvoston sekä Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välinen sopimus, joka koski viimeksi mainittujen osallistumista Schengenin säännöstön täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen ja joka allekirjoitettiin 18.5.1999 ja tuli voimaan 26.6.2000 (EYVL L 176, 1999, s. 36–62); ja neuvoston päätös 1999/437/EY, tehty 17 päivänä toukokuuta 1999, tietyistä Euroopan unionin neuvoston, Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välillä näiden kahden valtion osallistumisesta Schengenin säännöstön täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen tehdyn sopimuksen yksityiskohtaisista soveltamissäännöistä (EYVL L 176, 1999, s. 31–33).

Sveitsin osalta ks. Euroopan unionin, Euroopan yhteisön ja Sveitsin välillön välinen sopimus, joka koskee Sveitsin valaliiton osallistumista Schengenin säännöstön täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen ja joka allekirjoitettiin 26.10.2004 ja tuli voimaan 1.3.2008 (EUVL L 53, 2008, s. 52–79); ja neuvoston päätös 2008/1146/EY, tehty 28 päivänä tammikuuta 2008, Euroopan unionin, Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton välisen, Sveitsin valaliiton osallistumista Schengenin säännöstön täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen koskevan sopimuksen tekemisestä Euroopan yhteisön puolesta (EUVL L 53, 2008, s. 1–2).

Liechtensteinin osalta ks. Euroopan unionin, Euroopan yhteisön, Sveitsin valaliiton ja Liechtensteinin ruhtinaskunnan välinen sopimus, joka koskee Liechtensteinin ruhtinaskunnan liittymistä Euroopan unionin, Euroopan yhteisön ja Sveitsin valaliiton väliseen sopimukseen Sveitsin valaliiton osallistumisesta Schengenin säännöstön täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen ja joka allekirjoitettiin 28.2.2008 ja tuli voimaan 19.12.2011 (EUVL L 160, 2011, s. 21–36).

Erityisten välineiden soveltaminen

Dublin-asetus ja Eurodac-asetus

Tanskan osalta ks. Euroopan yhteisön ja Tanskan kuningaskunnan välinen sopimus, joka koskee niitä perusteita ja menettelyitä, joilla ratkaistaan Tanskassa tai jossakin muussa Euroopan unionin jäsenvaltiossa jätetyn turvapaikkahakemuksen käsitteistä vastuussa oleva valtio, sekä Eurodac-järjestelmää somenjalkeen vertailla varten Dublinin yleisopinmuksen tehokkaaksi soveltamiseksi, ja joka allekirjoitettiin 10.3.2005 ja tuli voimaan 1.4.2006 (EUVL L 66, 2006, s. 38–43); ja 21 päivänä helmikuuta 2006 tehty neuvoston päätös 2006/1887/EY (EUVL L 66, 2006, s. 37), joka perustui edellä mainitun sopimuksen 3 artiklan 2 kohtaan. Tanska on ilmoittanut 4.7.2013 Euroopan komissiolle, että se soveltaa molempia asetuksia, lukuun ottamatta Eurodacin lainvalvontaa koskevaa osaa, joka edellyttää erillisiä neuvotteluja.

Islannin ja Norjan osalta ks. Euroopan yhteisön sekä Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välinen sopimus, joka koskee niitä perusteita ja menettelyitä, joilla ratkaistaan jäsenvaltuksista tai Islannissa tai Norjassa jätetyn turvapaikkahakemuksen käsitteistä vastuussa oleva valtio, ja joka allekirjoitettiin 19.12.2001 ja tuli voimaan 1.4.2001, ja siihen liittyvät julistukset (EYVL L 93, 2001, s. 40–47); ja 21 päivänä helmikuuta 2006 tehty neuvoston päätös 2006/1677/EY (EUVL L 57, 2006, s. 15–18). Islanti (23.7.2013) ja Norja (12.7.2013) ovat ilmoittaneet Euroopan komissiolle, että ne soveltavat molempia asetuksia, lukuun ottamatta Eurodacin lainvalvontaa koskevaa osaa, joka edellyttää erillisiä neuvotteluja.

Sveitsin osalta ks. Euroopan yhteisön sekä Sveitsin valtion välisen sopimus, joka koskee niitä perusteita ja menettelyjä, joilla ratkaistaan jäsenvaltiossa tai Sveitsissä jätetyn turvapaikkahakemuksen käsitteystä vastuussa oleva valtio, ja joka allekirjoitettiin 26.10.2004 ja tuli voimaan 1.3.2008 (EUVL L 53, 2008, s. 5-17); ja 28 päivänä tammikuuta 2008 tehty neuvoston päätös 2008/147/EY (EUVL L 53, 2008, s. 3-4). Sveitsi on ilmoittanut 14.8.2013 Euroopan komissiolle, että se soveltaa molempia asetuksia, lukuun ottamatta Euroopan lainvalvontaa koskevaa osaa, joka edellyttää erillisiä neuvotteluja.

Liechtensteinin osalta ks. Liechtensteinin ruhtinaskunnan liittymisestä Euroopan yhteisön ja Sveitsin valtion väliseen sopimukseen niistä perusteista ja menettelyistä, joilla ratkaistaan jäsenvaltiossa tai Sveitsissä jätetyn turvapaikkahakemuksen käsitteystä vastuussa oleva valtio, koskeva Euroopan yhteisön, Sveitsin valtion ja Liechtensteinin ruhtinaskunnan välinen pöytäkirja, joka allekirjoitettiin 28.2.2008 ja tuli voimaan 19.2.2011 (EUVL L 160, 2011, s. 39-49). Liechtenstein on ilmoittanut 11.7.2013 Euroopan komissiolle, että se soveltaa molempia asetuksia, lukuun ottamatta Eurodacin lainvalvontaa koskevaa osaa, joka edellyttää erillisiä neuvotteluja.

Schengenin rajäsäätö

Schengenin rajäsäätöä sovelletaan Bulgariaan, Romaniaiin ja Kyprokseen, lukuun ottamatta sisärajoja koskevaa III osastoa.

SIS II -asetukset

SIS II -asetus tuli voimaan 9.4.2013, kuten 7 päivänä maaliskuuta 2013 tehdystä neuvoston päätöksessä 2013/158/EU säädetään, EUVL L 87, 27.3.2013, s. 10.

Bulgaria ja Romania voivat käyttää SIS I:ta maahantulon epäämiseen vasta sitten, kun neuvosto on hyväksynyt molemmat jäsenvaltiot Schengen-alueelle, mutta ne voivat käyttää SIS I:ta poliisiyhteistyössä ja oikeudellisessa yhteistyössä SIS II -päätöksen (2007/533/YOS) ja Schengenin tietojärjestelmää koskevien Schengenin säännösten määräysten soveltamisesta Bulgarian tasavallassa ja Romaniassa 29 päivänä kesäkuuta 2010 tehdyn neuvoston päätöksen 2010/365/EU mukaisesti.

Irlanti ja Yhdistynyt kuningaskunta eivät osallistu eivätkä ole sidottuja 7 päivänä maaliskuuta 2013 tehdyn neuvoston päätöksen 2013/158/EU, eivätkä ole sen kohteena, ja siksi ainoastaan SIS II -päätöstä (2007/533/YOS, 12.6.2007) voidaan soveltaa niihin.

Vapaa liikkuvuus ja sosiaaliturva

Liechtenstein, Islannin ja Norjan osalta ks. Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen, sellaisena kuin se on muutettuna ETA:n sekakomitean 1 päivänä heinäkuuta 2011 annetulla päätöksellä N:o 76/2011 (EUVL L 262, 2011, s. 33-43) ja 10 päivänä helmikuuta 2012 annetulla päätöksellä N:o 18/2012 (EUVL L 161, 2012, s. 24), liite VI.

Sveitsin osalta ks. sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevan sopimuksen liite II, joka on päivitetty henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyltä Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valtion sopimuksella perustetun sekakomitean 31 päivänä maaliskuuta 2012 antamalla päätöksellä N:o 1/2012 sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevan liitteen korvaamisesta (2012/195/EU) (EUVL L 103, 2012, s. 51-59).

Erityisten välineiden soveltaminen

Asetusta 1231/2010/EU ei voida soveltaa **Yhdistyneeseen kuningaskuntaan**, jota kuitenkin sitoo asetuksen (ETY) N:o 1408/71 ja asetuksen (ETY) N:o 574/72 muuttamisesta toveltamisalan laajentamiseksi koskemaan kolmansien maiden kansalaisia, joita kyseiset säännökset eivät jo koske yksinomaan heidän kansalaisuutensa vuoksi, 14 päivänä toukokuuta 2003 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 859/2003 (EUVL L 124, 2003, s. 1-3).

Ammattipätevyysdirektiiviä (2005/36/EU) sovelletaan sen II osastoa lukuun ottamatta väliaikaisesti **Sveitsin** henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta tehdyn Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valtion sopimuksen 14 artiklalla perustetun EU:n ja Sveitsin sekakomitean ammattipätevyysien vasta vuoroisesta tunnustamista koskevan sopimuksen liitteen III (ammattipätevyysien vastavuoroinen tunnustaminen) korvaamisesta 30 päivänä syyskuuta 2011 annetun päätöksen N:o 2/2011 mukaisesti (2011/702/EU) (EUVL L 277, 2011, s. 20-35).

Lähetettyjä työntekijöitä koskevaa direktiiviä (96/71/EY) ei sovelleta **Sveitsiin**, jonka on kuitenkin annettava vastaavia säännöksiä vuoden 1999 Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valtion välisen henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta koskevan sopimuksen liitteessä I olevan 22 artiklan mukaan. Sopimus allekirjoitettiin 21.6.1999 ja tuli voimaan 1.6.2002 (EUVL L 114, 2002, s. 6-72).

Valittujen Euroopan neuvoston välineiden sovellettavuus muissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa

Maa	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	Yhteensä 19 jäsenvaltiosta
<i>Ratifiointi/liittymiset yhteensä</i>	8	9	7	6	8	5	8	8	6	5	7	9	8	9	8	4	8	7	8	19
Euroopan ihmisoikeussopimus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Euroopan ihmisoikeussopimus, ensimmäinen pöytäkirja (omaisuus, koulutus jne.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Euroopan ihmisoikeussopimus, neljäs pöytäkirja (liikkumisvapaus, ulkomaalaisten joukkokarkotuksen kieltö jne.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Euroopan ihmisoikeussopimus, kuudes pöytäkirja (kuolemanrangaistus)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Euroopan ihmisoikeussopimus, seitsemäs pöytäkirja (ulkomaalaisten karkottamista koskevat oikeusajankorot jne.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Euroopan ihmisoikeussopimus, kahdestoista pöytäkirja (syöjintä)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Euroopan ihmisoikeussopimus, kolmasoista pöytäkirja (kuolemanrangaistus)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sosiaali- ja lääkitintäpää koskeva eurooppalainen yleissopimus (1953)	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✗	3
Maahan asettautumista koskeva eurooppalainen yleissopimus (1955)	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✗	2
Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (2005)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	15
Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (2011)	✓	✓	✗	✗	✓	✗	✗	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	3

✓ = osapuoli/sovellettavissa s = allekirjoitettu ✗ = ei allekirjoitettu

Euroopan sosiaalisen peruskirjan (ESC) määräysten hyväksyminen Euroopan neuvoston muissa jäsenvaltioissa, jotka ovat ratifioineet ESC:n

	ESC (1996)													ESC (1961) ja lisäpöytäkirja 1988									
	Muu kuin EU-maa	AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS							
	19	18	13	18	18	16	12	16	18	16	22	25	19	27	24	13							
1 artikla - oikeus työhön	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
Hyväksytty yhteensä	19	18	13	18	18	16	12	16	18	16	22	25	19	27	24	13							
2 artikla - oikeudenmukaiset työehdot	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
3 artikla - turvalliset ja terveelliset työt	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
4 artikla - kohtuullinen palkka	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
5 artikla - järjestäytymisoikeus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
6 artikla - kollektiivinen neuvottelu-oikeus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
7 artikla - lasten ja nuorten suojelu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
8 artikla - naisytöntekijöiden suojelu raskauden yhteydessä	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
9 artikla - ammattivalinnahajaus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
10 artikla - ammatillinen koulutus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
11 artikla - terveyden suojelu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
12 artikla - sosiaaliturva	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
13 artikla - sosiaalivastus ja lääkimallinen apu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
14 artikla - oikeus sosiaalipalveluihin	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
15 artikla - vammaiset henkilöt	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
16 artikla - perheen suojelu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
17 artikla - lasten ja nuorten suojelu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
18 artikla - anstiotyö toisen sopimuspuolen alueella	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
19 artikla - siirtotyöntekijöiden suojelu ja tuki	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
20 artikla - sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltö	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
21 artikla - tiedonsaanti ja yhteiset neuvottelut	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
22 artikla - osallistuminen työolojen ja työympäristön parantamiseen	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
23 artikla - ikääntyneiden henkilöiden sosiaalinen suojelu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
24 artikla - suojelu työsuhteeseen päättämisen yhteydessä	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
25 artikla - suojelu työnantajan maksukyvyyttömyystilanteissa	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
26 artikla - ihmisen voimen kohtelu työssä	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
27 artikla - perheelliset työntekijät	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
28 artikla - työntekijöiden edustajien suojelu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
29 artikla - neuvottelu joukkotitsanomismeneteltyissä	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
30 artikla - suojelu köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
31 artikla - asunto	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							

✓ = hyväksyty
o = hyväksytty osittain
x = ei hyväksytty

Huomautukset: Keltaiset ruudut tarkoittavat jäsenvaltioita, jotka ovat ratifioineet vain vuoden 1996 ESC-sopimuksen

Liite 4: Tiettyjen YK:n yleissopimusten hyväksyminen

Valittujen YK:n yleissopimusten hyväksyminen EU:n jäsenvaltioissa

	Maa	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	Yhteensä 28 maasta	
Ratifiointi/liittymiset yhteensä	15	13	15	13	14	13	14	13	14	13	14	13	14	15	15	12	14	13	14	14	13	14	13	15	15	15	14	14	15	15	
Pakolaissopimus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
Valittomia henkilöitä koskeva yleissopimus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	24	
Yleissopimus kansalaisuudettomuuden vähentämisestä	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓	s	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	16	
ICERD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
ICPPR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
ICESCR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CAT - OP	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	s	s	s	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	21	
CRC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CRC - OP1 (aseellinen selkkäus)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
UNTOC - OP1 (maahanmuuttajien salakuljetus)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC - OP2 (ihmiskauppa)	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CRPD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25

✓ = osapuoli/sovellettavissa s = allekirjoitettu ✗ = ei allekirjoitettu

Valittujen YK:n yleissopimusten hyväksyminen muissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa

	Maa	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	Yhteensä 19 maasta
		7	15	15	15	15	13	13	10	14	11	15	14	14	15	15	12	11	13	15	17
		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	17
		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	x	✓	13
		x	✓	✓	✓	✓	x	x	x	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	x	x	x	✓	9
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	14
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
		5	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13

✓ = osapuoli/sovellettavissa s = allekirjoitettu x = ei allekirjoitettu

- Pakolaissopimus – Pakolaisten oikeusasemaa koskeva YK:n yleissopimus (1951)
- Valtiottomia henkilöitä koskeva yleissopimus – Valtiottomien henkilöiden oikeusasemaa koskeva YK:n yleissopimus (1954)
- Yleissopimus kansalaisuudettomuuden vähentämisestä – YK:n yleissopimus kansalaisuudettomuuden vähentämisestä (1961)
- ICERD – Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1965)
- ICPPR – Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)
- ICESCR – Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)
- CEDAW – Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979)
- CAT – Kihutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (1984)
- CAT - OP – CAT:n valinnainen pöytäkirja (2002)
- CRP – Yleissopimus lasten oikeuksista (1989)
- CRP - OP1 – CRC:n valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin (2000)
- CRPD – Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006)
- UNTOC – Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus (2000)
- UNTOC - OP1 – Lisäpöytäkirja maitte, meritte ja ilmateitse tapahtuvan maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämisestä (2000)
- UNTOC - OP2 – Lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (2000)

Liite 5: Liitteissä käytetyt maakoodit

Koodi	Maa
AD	Andorra
AL	Albania
AM	Armenia
AT	Itävalta
AZ	Azerbaidžan
BA	Bosnia ja Hertsegovina
BE	Belgia
BG	Bulgaria
CH	Sveitsi
CY	Kypros
CZ	Tšekki
DE	Saksa
DK	Tanska
EE	Viro
EL	Kreikka
ES	Espanja
FI	Suomi
FR	Ranska
GE	Georgia
HR	Kroatia
HU	Unkari
IE	Irlanti
IS	Islanti
IT	Italia

Koodi	Maa
LI	Liechtenstein
LT	Liettua
LU	Luxemburg
LV	Latvia
MC	Monaco
MD	Moldavia
ME	Montenegro
MK	Makedonia
MT	Malta
NL	Alankomaat
NO	Norja
PL	Puola
PT	Portugali
RO	Romania
RS	Serbia
RU	Venäjä
SE	Ruotsi
SI	Slovenia
SK	Slovakia
SM	San Marino
TR	Turkki
UA	Ukraina
UK	Yhdistynyt kuningaskunta

Euroopan unionin perusoikeusvirasto
Euroopan neuvosto - Euroopan ihmisoikeustuomioistuim

Turvapaikkaa, rajoja ja maahanmuuttoa koskevan eurooppaoikeuden käsikirja

2015 – 287 s. – 14,8 × 21 cm

ISBN 978-92-871-9922-5 (Euroopan neuvosto)

ISBN 978-92-9491-057-8 (FRA)

doi:10.2811/294870

Paljon Euroopan unionin perusoikeusvirastoa koskevaa tietoa on saatavilla Internetissä, perusoikeusviraston (FRA) verkkosivuilla (<http://fra.europa.eu>).

Lisätietoa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä on saatavilla tuomioistuimen verkkosivuilla <http://www.echr.coe.int>. HUDOC-hakusivustolta on pääsy englannin- ja ranskankielisiin tuomioihin ja päätöksiin, muunkielisiin käännöksiin, kuukausittain ilmestyviin oikeuskäytännön tietoisuihin, lehdistötiedotteisiin sekä muuhun tuomioistuimen toimintaa koskevaan tietoon.

Mistä EU:n julkaisuja saa?

Maksuttomat julkaisut:

- yksi kappale:
EU Bookshopista (<http://bookshop.europa.eu>)
- enemmän kuin yksi kappale tai julisteet/kartat:
Euroopan unionin edustustoista (http://ec.europa.eu/represent_fi.htm),
muissa kuin EU-maissa sijaitsevista lähetystöistä
(http://eeas.europa.eu/delegations/index_fi.htm),
ottamalla yhteyttä Europe Direct -palveluun (http://europa.eu/europedirect/index_fi.htm) tai soittamalla 00 800 6 7 8 9 10 11 (maksuton numero koko EU:n alueella) (*).

Maksulliset julkaisut:

- EU Bookshopista (<http://bookshop.europa.eu>).

(*) Saat pyytämäsi tiedot maksutta. Myös useimmat puhelut ovat maksuttomia, joskin jotkin operaattorit, puhelinkioskit tai hotellit voivat periä puhelusta maksun.

Miten hankkia Euroopan neuvoston julkaisuja?

Euroopan neuvoston kustantamo julkaisee teoksia kaikilta organisaation eri osa-alueilta, kuten ihmisoikeuksista, oikeustieteestä, terveydestä, etiikasta, sosiaalialioista, ympäristöstä, koulutuksesta, kulttuurista, urheilusta, nuorisosta ja kulttuuriperinnöstä. Kirjoja ja elektronisia julkaisuja voi tilata laajasta luettelosta osoitteesta (<http://book.coe.int/>).

Virtuaalilukuhuoneessa käyttäjät voivat maksutta tutustua hiljattain ilmestyneiden tärkeimpien teosten lyhennelmiin tai tiettyihin virallisiin asiakirjoihin kokonaisuudessaan.

Tietoa Euroopan neuvoston yleissopimuksista sekä niiden tekstit kokonaisuudessaan ovat saatavilla sopimustoimiston verkkosivuilla <http://conventions.coe.int/>.

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty yleissopimus (Euroopan ihmisoikeussopimus) ja Euroopan unionin (EU:n) lainsäädäntö sisältää yhä tärkeemmän ulkomaalaisten oikeuksien suojaamista koskevan säännösten. EU:n lainsäädäntö turvapaikka-oikeudesta, rajoista ja maahanmuutosta kehittyi nopeasti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa on kertynyt runsaasti oikeuskäytäntöä, erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3, 5, 8 ja 13 artiklasta. Euroopan unionin tuomioistuimelta pyydetään yhä useammin lausuntoa unionin oikeuden tämän alan säännösten tulkinnasta. Käsikirjan toisessa painoksessa, jota on päivitetty joulukuun 2013 loppuun saakka, esitetään EU:n lainsäädäntöä ja molempien tuomioistuinten oikeuskäytäntöä helposti saatavilla olevassa muodossa. Se on tarkoitettu EU:ssa ja Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa toimiville juristeille, tuomareille, maahanmuuttoviranomaisille ja kansalaisjärjestöille.

FRA-EUROOPAN UNIONIN PERUSOIKEUSVIRASTO

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Itävalta
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIN EUROOPAN NEUVOSTO

67075 Strasbourg Cedex – Ranska
Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fax +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int – publishing@echr.coe.int

Julkaisutoimisto

ISBN 978-92-871-9922-5 (Euroopan neuvosto)
ISBN 978-92-9491-057-8 (FRA)